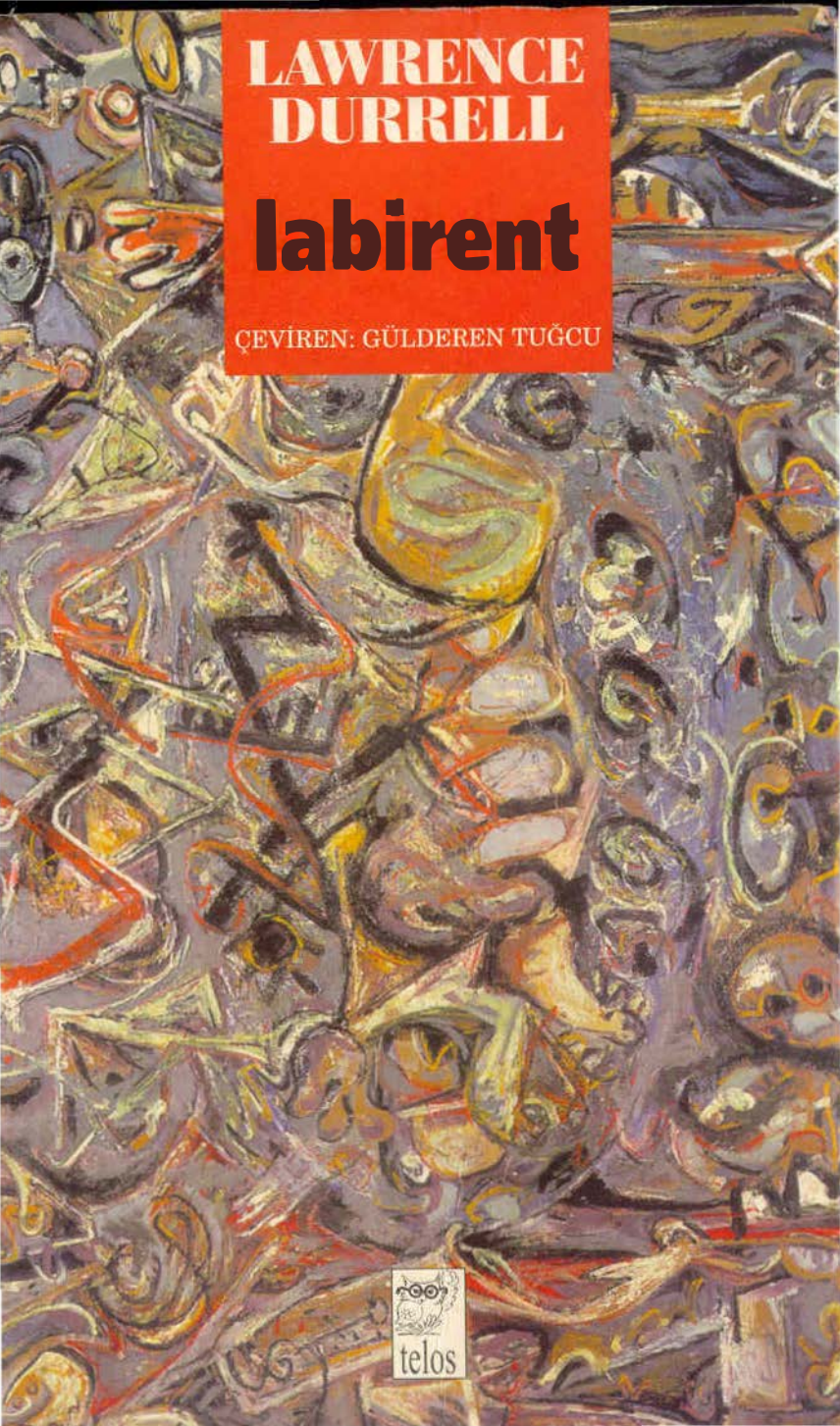
LAWRENCE DURRELL

labirent

ÇEVİREN: GÜLDEREN TUĞCU

telos

Lawrence Durrell, romancı, oyun yazarı ve şair. 1912 yılında Hindistan'ın Himalaya bölgesinde, Darjeeling'de doğdu. Yazar olma kararını 8-9 yaşlarında verdiğinden söz ediyor. On iki yaşında öğrenim için gittiği İngiltere'yle yıldızı hiç barışmadı. Babasının ölümü üzerine, yazar olmak için öğrenimini bıraktı ve İngiltere'den ayrıldı. Bir daha da kısa ziyaretler dışında İngiltere'ye dönmedi. 1935'te ailesiyle birlikte Corfu'ya gitti. *The Black Book* orada yazıldı.
Hayatı Akdeniz'de, adalarda geçti. 1941-44 yılları arasında Kahire'de Yabancı Basın Bürosu'nda çalıştı. İskenderiye, Arjantin ve Belgrad'da basın ateşeliği yaptı. 1952'de yalnızca yazarlık yapmak üzere

telos 79

edebiyat 44

Lawrence Durrell

•

Labirent

Kitabın Özgün Adı
The Dark Labyrinth

İngilizceden Çeviren
Gülderen Tuğcu

Giant Cardinal Editions tarafından 1963'te
yapılan baskıdan dilimize aktarılmıştır

© Lawrence Durrell, 1947
© Curtis Brown Group Ltd. / ONK Ajans / Telos Yayıncılık, 1996

ISBN 975-545-080-7

Kapaktaki Desen
Jackson Pollock
Dizgi
Gülcan Doğan
Düzelti
Füsun Kayra
Ofset Baskıya Hazırlık
Telos Yayıncılık
Kapak Tasarım ve Uygulama
Telos Grafik
Kapak ve İç Baskı
Telos Basımevi
Cilt
Yalçın Mücellit

Birinci Basım
Mart 1997

TELOS YAYINCILIK
İmam Adnan Sokak, No: 2, Kat: 4 80080 Beyoğlu - İstanbul
Telefon: (0212) 249 24 80 Faks: (0212) 249 25 48

LAWRENCE DURRELL

LABİRENT

Çeviren: Gülderen Tuğcu

telos

Margaret, Gerald ve Leslie için

TARTIŞMA

1947 Haziranı'nın ilk günlerinde, küçük bir turist grubu, Girit Adası'nda, o sıralarda henüz keşfedilmiş olan Cefalû labirentinde kayboldu. Birçok mağara ve dehlizden oluşan labirente bir kılavuzla birlikte giren grubun amacı, Sir Juan Axelos tarafından bir yıl önce ortaya çıkarılan ve onun bir kazıbilimci olarak uzun bir geçmişi olan meslek hayatına damgasını vuran "Kayalık Kent" ile ilgili inceleme yapmaktı. Grubun başındaki kılavuz, beklenmedik ve ani bir kaza sonucu ölüverdi. Düşen kaya parçaları da gruptakileri birbirinden ayırdı ve içlerinden ancak biri, Lord Graecen, labirentten bütünüyle şans eseri sağ çıkabildi.

Bir romancı, böylesine kuru bir konuyu romanında kullanmak durumunda kaldığında, çeşitli açıklamalarda bulunma zorunluluğunu hisseder; ama gazeteci için böyle bir engel söz konusu değildir. Dolayısıyla, bu olağandışı olay, Londra gazetelerinin ilk sayfalarında başköşeye kuruluverdi. Doğru'nun, roman ve öykülerdeki uydurma olaylardan daha tuhaf olan yanını temsil eden bu olay, Amerikan basınında da "Labirentte Kaybolan Lord" gibi çekici bir alt başlık eşliğinde aynı şekilde baş tacı edildi. *The Times*, fırsattan yararlanıp, Axelos'un bir zamanlar tamamıyla mitolojik olduğuna inanılan bu parlak keşfine kamuoyunun dikkatini çekti. *Daily Mirror*'da o ayın onbeşinde çıkan bir bulmacada da "Labirent" ve "Minotor"* sözcükleri yer alıyordu. Bu iş için

* Minotor: Girit'te yaşadığına inanılan ve insan etiyle beslendiği zannedilen yarı insan yarı boğa mitolojik yaratık –ç. n.

özel bir muhabir görevlendirecek parasal güçten yoksun Yunan basını, Amerikan gazetelerinde çıkan haberleri kullanmakla yetindi. Üstelik bu haberlerden birinde, muhabir, labirentte hâlâ birtakım canavarların –yani minotor'un– yaşadığını ve bunların bazı masum köylüleri öldürdüğünü yazacak kadar ileri gitti. Kazanın nasıl olduğunu ve kendisinin şans eseri nasıl kurtulduğunu Lord Graecen'in anlatması üzerine bu olay hemen hemen kapanmış gibiydi. Dördüncü bardak çayını da bitiren genç Amerikalı defterini kapattı. Güzel evinde güneş saatinin üzerinde oturmuş, gazetecinin sorularına hiç aldırış etmeksizin sigarasını içen Axelos'un iri cüssesinden ve Graecen'in çocukça tafrasından hâlâ tedirginlik duyuyordu. Sık çalıları kesmekte kullanılan makasın sesi dışında, ortalık oldukça sessizdi. "Cefalû", denizden içeride, bir zakkum ormanı arasında büyük, beyaz, taş bir binaydı. Genç Amerikalı, akşam alacasında güneşin, dorukları karlı Beyaz Dağlar'a dokunduğunu görebiliyordu. İçini çekti.

"Evet, Lord Graecen," dedi. "Galiba hepsi bu." Sir Juan Axelos'a evini övmek için söyleyebileceği güzel bir tümce düşündü ama aklına bir şey gelmedi. Çarpık bacakları, kemerli burnu ve kel kafasıyla ürkütücü bir tipti Axelos. Bakışları, bir sürüngeninki gibi yavaş devinimli ve soğuktu. Güneş saatinin kenarında oturmuş, sigara içiyordu. "Artık gidiyorum" dedi genç Amerikalı. Araba köyde bekliyordu. Hanya'ya kadar uzun bir yolu vardı. Lord'un, lütfedercesine elini sıkmasına göz yumdu. "Teşekkür efendim," diyerek, Cefalû'ya giden taşlı patikaya doğru ilerledi. Bu ziyaretten pek bir şey çıkmamıştı.

Defterini çay masasının üzerinde bıraktığını ayrımsayınca, geldiği gibi, çakıl taşlı kestirme yoldan geri döndü. Axelos şezlongtaydı. Masanın üzerindeki tabaktan bir şeftali seçmişti kendine. Graecen, bir kolu bir is-

kemle arkalığına dayalı, bacak bacak üstüne atmış oturuyordu. Genç adamın ayak sesini taşlı yolda duyunca dönüp baktılar. Adam özür dileyip defterini aldı; sayfalarının köşeleri kıvrılmıştı defterin.

"Bay Howe," dedi Axelos boğuk sesiyle. Küçük gümüş bir çakıyla şeftalisini soymaya başlamıştı. Sesindeki kayıtsızlık küstahlık son derece etkileyiciydi. Doğa, yoldan çıkmış bir papaz ve uyuşuk bir timsahın özelliklerini bir arada bu adamda toplamış, üstüne de duyarsız bir sertliği eklemişti. Gülümsediğinde ise, genç Amerikalı, adamın amacının aslında kabalık olmadığını hemen anladı. "Bir kaya düşüp labirentin girişini tıkadı. O kaya kaldırılmadıkça, ötekilerle ilgili başka bir şey öğrenmek pek mümkün değil. Bu işi daha fazla kurcalamanın sana bir yararı olmayacağını söylemeliyim, değil mi Dickie?"

Graecen'ın, yüzünde yine o çocukça fodulluk vardı. Başını uysal uysal sallayıp, "Son derece tehlikeli," dedi. Genç Amerikalı, İngilizler'le konuşmak zorunda kaldığı her zaman olduğu gibi, belli belirsiz bir öfke duydu. "R" harflerini dilinde adamakıllı yuvarlayarak, "Grupta tam olarak kaç kişinin olduğunu söyleyememeniz, insanı şaşırtıyor bayım," dedi. "Çelişkili haberler var. Örneğin, Bay Campion diye birinden söz ettiniz."

"Ah evet. Öyle. Daha doğrusu, gruptaydı yani," dedi Graecen.

"Ama, *Europa*'nın yolcu listesinde adı yok. Ayrıca Yüzbaşı Baird..."

"Yüzbaşı Baird burada," dedi Axelos. "O labirente girmedi."

"*Europa*'nın yolcu listesinde, gruptan biri olarak adı var oysa..."

"Bir yanlışlık."

"Ama kafa karıştırıyor."

Not defterini cebine koyup dik ve taşlı yolda uzun adımlar atarak hızla köye döndü. Araba bıraktığı yer-

deydi; binip dağdan aşağı, düzlüklere doğru yol almaya başladı. Yolun son dönemecinde şoföre durmasını söyledi. Güneş, yoğun altın rengiyle denize doğru alçalıyordu. Dönüp Cefalû'ya bir kez daha baktı ve soluğunu tuttu. Düş gibi bir şeydi; Girit'in mavi göğüne doğru 300 metre yükselen kocaman konik bir yığın. Bir tarafı sanki denizden kaçık bir mimar tarafından kesilip ayrılmışcasına yukarı doğru uzanıyordu. Yamaçları meyilliydi ve yer yer pırnal ve mersin ile kaplıydı. En tepede, yeşil bir öbek halinde selvi ve zeytin ağaçları vardı. Konik yığışımın ortalarında bir yerde, adeta çocuklar tarafından boyanmışcasına rengârenk, sönen gün ışığında renkleri hiç solmamış, canlılığını koruyan evleriyle Cefalû köyü yer alıyordu. Bu küçük yerleşim biriminden sonra dağ, dosdoğru göğe uzanıyordu. Gazeteci, bulunduğu yerden, küçük iki sıra halindeki selvilerin labirentin ağzına doğru ilerlediğini gördü. Sonra dönüp yolun aşağısında, Axelos'un Cefalû olarak adlandırdığı güzel eve baktı. Ev, çanak biçimli bir kayanın denize bakan tarafına inşa edilmişti. Beyaz bir yelkenli, yine beyaz dalgakıranın önünde, soluklanan bir kelebek gibi duruyordu. Yolun bu son dönemecinden, çimenliği ve mavimsi ışıkta kısalmış gibi duran iki insan karaltısını görebiliyordu gazeteci.

Katina, Axelos'un çağrısı üzerine satranç takımını getirmişti. Masaya bir şamdan ve kibrit kutusu koydu. Axelos, o dolaşık diliyle, "Bu kız için ne düşünüyorsun, Dickie," diye sordu. Sarı bir başlık ve mavi bir elbise giymiş olan kız iri yapılıydı; yüzü esmer bir alıcı kuşun hatlarını taşıyordu. Çay tepsisini almak için eğildiğinde, Axelos tembel tembel kızın kalçalarına uzandı. Bir geyiğin düzgün böğürlerini yoklarmışcasına onu okşarken, alayla dudak bükerek, "Günah kadar karanlık," dedi. Katina olan bitenin farkında değilmiş gibi görünüyor-

du. Graecen, arkadaşının alaycı bakışının bilincinde, tedirgin tedirgin bakınarak, bastırmaya çalıştığı bir sıkıntıyla, "Harika," dedi. Axelos, ağzını açıp yalancı bir kahkaha savurdu.

"Katina özritimli bir manastırın ürünüdür," dedi. "Duldur –ya da duldu. Onun böylesine özritimli oluşunun nedeni budur. Bu özritminden asla vazgeçmez; değil mi güzelim?" Kız tepsiyi eve götürdü. "Bir sevgi sözcüğü olarak, bu terim rakip tanımaz... benim küçük özgün tavırlı rahibem, ha?" Taşları, satranç tahtasına dizmeye başladı. "Sevgili Dickie," dedi. "Beyaz adamı küçük düşürmüşüm gibi bakma bana." Graecen, bu dolaylı eleştiriyi kabul etmezmiş gibi bir hareket yaptı; o çekingen, "beni ilgilendirmez" anlamına gelen hareketlerden biri. Axelos, adamın huzursuz olmasından keyif alıyordu. Çenesini sıvazlayıp, ağzını iki yana gererek gülümsedi. "Benim Arap annem ile Yunanlı babam" dedi, "insanlara... isterseniz özritimlerinden dolayı diyelim, değer verilen Akdeniz dünyasıyla ilgili açık seçik bir fikir verdiler. Babamın benim için yararlı olacağını sandığı talihsiz bir rastlantı olan milliyetim dışında, beni yüksek tabakaya bağlayan bir şeyim yok. Ve sen Dickie, otuz yıldan sonra hâlâ nasıl bu kadar utangaç olabiliyorsun?"

Graecen içini çekti. Hogarth'ın, beraberliklerinin ilk yılında taktığı adla, Axelos'a "Silenus," dedi, "Silenus, senin sonun iyi değil."

"İstersen bunun küçük bir kız kardeşi var; daha da hoş ve daha da özritimli."

"Tamam," dedi Graecen ciddi bir sesle. "Beni yeterince kızdırdın. Hazır ol!"

Axelos bir mum yaktı; mavimsi rüzgârsız akşam geceye dönerken, kendileri bir altın ışık gölcüğünün içinde oturuyorlardı. Kız tekrar gelip masaya bardak ve sürahi koydu. Graecen, "Baird galiba geceyi manastırda

geçirecek," dedi dalgın dalgın. Axelos sigarasını söndürüp, kararlı bir şekilde oyunu açtı. "Dikkatimi çekiyor, Hogarth'ın bütün hastaları, alelacele manastıra kapanıyorlar; veya papaz oluyorlar; ya da Athos'da diyakozluk* ediyorlar. Bu ihtiyar ruhçözümü oyunuyla ne halt karıştırıyor acaba? Son kitabı da okunacak gibi değildi," dedi. Graecen kaşını sıvazladı ve birşeyler mırıldandı dalgınca. Taşını oynatıp, "Son savaş sırasında," dedi, "Baird gerillaların başındaydı. Labirentin bazı kısımlarını iyi bildiğini söylüyor. Şu tapınağı senden önce bulamaması garip." Axelos, bir düğme gibi yuvarlak ve parlak gözünü Graecen'e dikti. Tuhaf, anlaşılmaz bir tarzda kıkırdadı bu kez. "Allahın hikmeti, Dickie," dedi. Başka birşeyler de söylemek üzereydi ama kendisini tuttu. Sonra derin bir soluk aldı.

"Dickie, sen bir uzmansın; gördün onu."

"Evet," dedi Graecen. Şaşırmıştı ve savunmaya geçti. Uzman olarak nitelenmesi onu ürkütmüştü çünkü.

"Müzeye konmak üzere sana gönderdiğim heykel ve kabartmanın özgün olduğunu söyleyebilir misin?"

"Elbette," dedi Graecen.

"Özgün değiller işte. Eğer Baird labirentte iken o tapınağı bulamadıysa, tapınak o sırada orada olmadığı içindir. *Onu ben inşa ettim.*"

Graecen genellikle duygularını anlatmayı beceremezdi. Şaşırmıştan çok, incinmiş görünüyordu şimdi. Axelos, bu yuvarlak dingin çehrenin acı ve şaşkınlık arasında bocaladığını görünce gülümsemekten kendini alamadı. "Taşlar Castro yakınlarında eski bir kazıdan alındı," dedi. "Tapınağı, eski bir dalgakıranın mermer parçalarını birleştirerek yaptım. Kaide ve kabartma, buradaki ihtiyar bir keşiş tarafından yapıldı. Heykeli de yapan benim." Gülmekten gözleri kapanmıştı, burnu ise

* Kilise veya cemaat işlerinde papaza yardım eden kişi –ç. n.

neredeyse çenesine değiyordu. Graecen, bu yüzün bir Yunan tiyatro maskesine benzediğini düşündü. Çok rahatsız edici bir şeydi adamın söylediği; ama yine de Axelos'dan böylesi can sıkıcı şakalar beklenebilirdi. İlkçağ uygarlığını ciddiye alan bir insan olarak son derece kızmıştı Graecen. "Beni bu yüzden uyardın demek ki..." dedi. Çok mutsuzdu. Tavandaki büyük kabartmanın çatlağından sızan parlak güneş ışığını anımsadı. Axelos, "Bu iş, benim meslek hayatıma damgasını vuruyor, öyle değil mi Dickie? Bilimin zaferi! Tüm dünyaya 'Kayalık Kent' ile ilgili gerçeği duyurmak için keşişin ölmesini beklemek zorundayım," dedi. Aralarında satranç tahtası, oturmuş birbirlerine bakıyorlardı. Graecen içini çekip başını salladı. "Sonbahar geldiğinde, bu şaka bir yılını doldurmuş olacak. Daha sonra, basına gerçeği açıklamak istiyorum. Bu açıklama, inandığım iki şeyi yadsınamayacak şekilde vurgulayacak: birincisi, uzmanların hiç bir şey bilmediği, ikincisi ise, arkeolojinin tanrıbilim kadar durağan bir bilim haline geldiği. Haydi, sıra senin," dedi Axelos.

"Peki, ya *ünün*?" diye sorarken, Axelos'un tüm yaşamının, bu kalıba göre biçimlendiğini söylemek istiyordu Graecen. Axelos, onur paylerini ne kadar çabuk kazandıysa o kadar çabuk fırlatıp attı; bunun gerçek nedeni, başarıdan zevk almaması değildi; ama doğasındaki bir sapkın özellik, onu bunların tadına varmaktan yoksun bırakıyordu. Her şeyden önce okulda henüz ilk yılındayken, Nugatius'u okumak gibi müthiş ama tehlikeli bir eylemi olmuştu. Trinity bursu suya düşmüştü bu yüzden. Öğretmeni bir keresinde, "Hiç kuşku yok ki parlak bir çocuk bu – gerçekler, kafasındaki hayallere uyduğu zaman yalnız," demişti. Ve şimdi satrançta, aynı şekilde kıskançlık uyandıran ustaca kuralsızlığı yüzünden yeniliyordu. Yoksa dikkat mi etmiyordu? Hogarht gülünç taklitler yapardı ve bunlardan biri de göz-

cü Mullins'in taklidiydi: Mullins, soluk soluğa Hogarth'ın yatağına eğilip, "Bugün sıra White chapel'da* efendim. Bay Axelos geldi efendim ve benden, size, yine bir sorunu olduğunu, hangi yöne gitmesi gerektiğini bilemediğini söylememi istedi efendim."

Axelos, arkadaşının kafasından geçenleri sezmişçesine bardağını masaya koydu ve, "Bana öyle kafanı sallayıp durma; yararı yok, Dickie," dedi. "Ben kolay kolay yola gelmem. Bu ancak bin ya da ikibin yılda gerçekleşebilir. Bizim düşünsel eğlencelerimizin günün birinde karnında Platon'cu bir yangı ile uyanan bir adam için basit kaldığını anlamak, senin gibi uzun zamandır az beslenen biri için olanaksız."

Mum ışığında yüzünde, yoldan çıkmış bir papazınki gibi mutsuz bir ifade vardı. Graecen bunu görünce zaten yumuşak olan yüreği iyice yumuşayıverdi. İri ve biraz kadınsı elleri kucağında, orada öyle oturmuş, sanki görmüyormuş gibi Graecen'e bakıyordu Axelos. "Şah," diyerek mumu söndürdü ve arkadaşının koluna girip, aydınlık eve doğru yavaşça yürüdü.

Beş mil uzakta, Amerikalı gazeteci, not defterini ve olayla ilgili ilginç bulduğu notları yazdığı karalama kâğıtlarını çıkardı. Kendi el yazısını okumakta hep zorlanırdı. Bir küçük cep fenerinin ışığında kâğıtları kucağına yaydı, eski arabanın sarsıntısına karşın, postaya vereceği şekilde sıraya koymaya çalıştı. Aslında haberini renkli kılacak birçok ilginç nokta vardı notlarında. Örneğin, Sir Juan Axelos, labirent'in güvenli olmadığı ve insanların oraya kılavuzlu geziler yapmaya özendirilmemesi konusunda yetkilileri birçok kez uyarmıştı. İngiliz

* Londra'da bir semt. 19. yüzyıl sonlarına doğru, geceleri kanunsuz ve uygunsuz iş yapanların barındığı bir yer olarak, ünü kötüydü –ç. n.

konsolos da, *Europa*'nın kaptanını yolculara bu gezi için izin vermekten caydırmaya uğraşmıştı. Sonra, gezmek amacıyla labirente daha önce giren birçok gezi grubunun ortadan kaybolması gibi başka ilginç bir gerçek de vardı. Bu gezilerin tarihleri, 1839, 1894 ve 1903'dü. Hepsi de resmî görevi olmayan kişilerdi ve arkalarında hiçbir iz bırakmadan kaybolmuşlardı. Sir Juan'ın tahminlerine göre labirent birkaç kilometrekarelik bir alanı kaplıyordu. Labirentin tam ortasında bir tür kocaman yaratığın yaşadığı yolunda bir yerel söylence de vardı.

Hanya'da, neşesiz bir akşam yemeğine oturmak üzere iken, Atina'daki bürodan bir telgraf aldı. Telgrafta, *Europa*'nın yolcu listesi–daha doğrusu labirent turuna çıkanların adları vardı.

Bay O. Fearmax
Bay ve Bayan V. Truman
Bayan Virginia Dale
Yüzbaşı J. Baird
Lord Graecen
Bayan Dombey.

Campion adı yoktu listede. Lord Graecen'in ve Yüzbaşı Baird'in adlarını işaretledi. Onların durumu belliydi. Ötekilerinse ölmüş olabileceğini düşündü. İçlerinden herhangi birinin bir çıkış yolu bulması olası mıydı? Ne de olsa, olayın üzerinden daha yalnızca yirmidört saat geçmişti. Biraz kalıp beklese daha iyi bir öykü çıkabilir miydi ortaya? Hanya'nın ürkütücü karanlığına bakınca kararını verdi. Yarın Atina'ya giden ilk uçağa atlayacaktı. Hikâyenin gerisi Londra'dan izlenebilirdi artık. Merkez, kazazedelerin evlerine muhabirler yollayıp ilginç birşeyler çıkarabilirdi. Böcekli tavandan sarkan tozlu kordonun ucundaki çiğ ışığı söndürmeden önce, listeyi bir kez daha gözden geçirdi. Fearmax adı, sanki bir yerlerden tanıdık geliyordu...

Bu sırada, *Europa*, geri kalan yolcularıyla İskenderiye limanında bekliyordu. Kaptan ve geminin muhasebecisi, kamarada oturmuş, şirketin Londra'daki bürosundan gelen son telgrafı inceliyorlardı. Telgraftaki soruların çoğu kolayca yanıtlanmıştı. Örneğin bunların birinde, kaptanın olay yerine bir kurtarma ekibi göndermemiş olmasının nedeni soruluyordu. Öylesine aptalca bir soruydu ki, mesleğinin verdiği yumuşak huyuna ve bilgeliğine karşın muhasebeci bile kızdı buna. Bir kere, kurtarma ekibini yüz mil uzaktaki Girit'e götürecek ulaşım aracı yoktu; ikincisi, labirentin girişi kapanmıştı; üçüncüsü ise, *Europa*'nın bir gezi programı vardı ve öteki yüzlerce yolcunun isteklerini göz önüne almak zorundaydı. Yazdığı yanıtı gözden geçirirken, kızgın bir ifadeyle, "Az ve öz bir açıklama oldu," dedi kaptan. "Bunlar bizi ne sanıyor?" Muhasebeci telgrafı aldı, kendi köşesine çekildi. Eline bir sabit kalem alıp yolcu listesini açtı. Her adın üzerine bir çizgi çekerken, bu uğursuz kazanın ağırlığını gemideki yolcuların üzerinden adeta dualarla kaldırıyormuş duygusuna kapıldı. Tatil yolculuklarıyla ölümün buluşmasını hiçbir şeyin açıklayamayacağını düşünürken o güzel bahar sabahı gemiden inip yola koyulan gruba katılmak isteğini duymuş olduğunu anımsadı. Labirent sözcüğü, ilk bakışta hem ürkütücü hem de çekici birşeyleri çağrıştırıyordu. Neydi bu? Eski Wembley Eğlence Fuarı'nda bir su labirenti vardı. Karanlıkta, küçük bir kayıkla gidilir ve en son, aynalarla ve ışıklı manzaralarla dolu bir koridordan geçilirdi.

Soruşturma neredeyse bitmişti. Yalnızca, yolculuğu düzenleyen gezi şirketinin belgelerinin kayda geçirilmesi işi vardı. Kaptanın seyir notlarından bazı alıntılar, gazeteden kesilmiş, olayla ilgili kupürler ve kayıp yolcuların özel eşyaları, Londra'ya, olan bitenden adamakıllı kaygılanmış bir sigorta acentasına gönderilmişti. Tüm

bunlarda insanın ilgisini uyandıracak pek bir şey yoktu. Kayıp yolcuların kamaralarının temizlenmesi işi bir İrlandalı hizmetçiye düştü. Truman'ların odasındaki eski bir bavulda, bir sürü ucuz ve kötü kesimli giyecek, ikisi tüylerle süslü geniş kenarlı şapkalar, bir termofor, kurdele ile bağlanmış bir sürü mektup ve birkaç el örgüsü süveter vardı. Hizmetçi elbiseleri denedi, kendisine uymadığını gördü. Ama süveterlerden kalın iplikle örülmüş olanının çok yakıştığını görünce onu kendine ayırdı. Mektupları başka eşyalarla birlikte özenle bavula yerleştirdi. İçinde bunları okuma isteği uyanmış olmasına karşın yetiştiriliş tarzı, özel eşyaya olmasa da özel yazışmalara saygı duymasını gerektiriyordu. Ranzanın rafında duran bir tarağı ve açılmamış bir makyaj setini cebine indirirken Truman'ların hoş bir çift olduğunu düşündü. Orta yaşlı, sessiz ve biraz da ilginç bir çift. Odası Kilise Derneği broşürleri ve risalelerle bir dinsel cephaneliğe benzeyen, çilli, kızıl saçlı, otoriter sesli Bayan Dombey'den ne kadar başkaydılar. Dombey gemiye biner binmez zili çalmıştı; kamarasının kapısında, bavulunun boşaltılması için yardım bekleyerek elleri belinde duruyordu. O küstah kendinden emin tavrıyla, "Haydi" demişti, "çabuk ol!". Sonra ne mi oldu? Asla tahmin edilemez. Kıza adını sormuş ve eline bir kitap tutuşturup, "Al, vaktin olduğunda oku!" demişti. Kitabın adı *Haç Yolu* idi. Kızcağıza saçma sapan görünmüştü bu kitap ve Dombey, allahın her günü "Okudun mu? Anlatmamı istediğin bir şey var mı?" diye sorup duruyordu. Bir de her yeri talan eden küçük haşarı bir köpek vardı yanında; tüm kurallara direnerek gemiye sokmuştu köpeğini ve hiç kimse onları ayıramadı.

Hizmetçi, Bayan Dombey'in dinsel broşürlerden başka kayda değer pek bir şey içermeyen eşyalarına göz atarken, onu çok şaşırtmış olan başka bir olayı anımsadı. Daha sonra bu olayı gemi muhasebecisine anlattı-

ğında adam gülmüştü. Bir gün zil çalınca Dombey'in odasına yönelmiş ve onu oda kapısının önünde, çilli yüzü öfkeden kıpkırmızı, bekler görmüştü. Hiçbir şey söylemeden kamarasına girip banyoya giderek, titreyen bir parmakla bir yeri işaret etmiş, "Nedir bu?" diye öfkeyle sormuştu kadın. *Bide**'yi gösteriyordu. *Europa*, savaştan sonra çok kez el değiştirmişti ve şimdi de Fransızlar tarafından işletiliyordu. Hizmetçinin, kendisini bu öfkenin sorumlusu görmenin verdiği kaygıyla, "Bu mu bayan? Bu biddy" demişti. Bayan Dombey'e bu kadarı yetti. Topukları üzerinde dönüp koridora fırladı. "Kaptanı göreceğim," dedi. "O oradan derhal kaldırılmalı." Köprüde kaptanı görmek için tam anlamıyla savaş verdi. Ona neler söylediği bilinmiyor ama köprüden aşağı indiklerinde ikisinin de yüzü kıpkırmızıydı. *Bide* yerini korudu ama Bayan Dombey, güvertede kaptanı her gördüğünde buz gibi bir tavır takınıyordu artık. Kaptan da böyle bir davranıştan etkilenip huzursuz olacak adam değildi aslında.

Bay Campion beraberinde her şeyini götürmüştü. Ama odasında, yerde üstüne basılmış bir boya lekesi ve açılır kapanır küçük bir tabure bırakmıştı. Yastığının altında bir kesekâğıdı ceviz ve kirli bir tarak vardı. Rulo yapılmış bir düzine tuval, bir lastik bantla bağlanıp üzerlerine bir etiket konmuş durumda bir köşede duruyordu. Etikete, Marsilya'da bir adresi yazılmıştı. Bay Campion, hizmetçiyle adamakıllı içlidışlıydı. Bir keresinde, "Düşüncelerine bir *penny* veririm," demişti; kız karşılık vermeyince de, "Olmaz mı diyorsun? O halde, vücuduna bir *pound* vereyim," önerisinde bulunmuştu. Bu tür sözler, bir hanımefendi olmasa bile mazbut bir

* Fransızca bidet sözcüğünün İngilizce telaffuzu. İngilizcede sözlük anlamı, tavuk –ç. n.

kıza söylenecek şeyler değildi. Bay Campion dolapta da bir bere bırakmıştı. Hep bir bere ve yakasız gömlek giyerdi. Belki de adamın birden fazla beresi vardı. Kız, bereyi denedi ve karar verdi; bir temizleyiciye gittikten sonra gayet güzel olabilirdi. Cevizlerin ise çoğu küflenmişti.

Başka kim vardı? Fearmax'ın odasına girmek, ona her zaman, doğaüstü birşeylerle karşılaşma korkusuyla karışık bir coşku vermişti. A Güvertesindeki bu kamara çoğunlukla loştu ve ürkütücü ölçüde dağınıktı. Bir sürü kitap, bavullardan sarkan giyecekler, iple bağlı ve mühürlenmiş birçok zarf ortalık yerdeydi. Bu eşyalara, medyumun manyetizmasına kapılmaktan korkarcasına yavaşça dokundu. Balo için giydiği kısa pelerin de oradaydı. Akşamı giysisinin üstüne giyerdi onu. Yatağının yanında bir kutu puro ve bir tesbih duruyordu. Zarflardan bazılarını evirip çevirdi. Birinin üzerinde zarif bir el yazısıyla *"Gazete Kupürleri, 1941–48"*, bir başkasında, *"Medyuma Makaleler"*, üçüncüsünde ise, *"Son Vasiyetim, O.Fearmax"* yazılıydı.

Kamarada darmadağınık duran eşyaların düzenlenmesi için kıza yardıma gelen kamarot, Fearmax'ın geride bıraktığı eşyalarla ilgili yorum yapmaya başladı. "Buradan Mısır'a gitmeyi tasarlıyordu," dedi. Ötekiler bir süre Girit'te kalacaktı; o nedenle eşyalarını aldılar." Hizmetçi merak ediyordu; öyle miydi gerçekten? Bayan Dale'in gece elbisesi kalmıştı. "Zavallı Bayan Dale," dedi. "Ne kadar sessiz ve kibardı." Buklesini aynada kremleyip, parmağına doladı. Kamarot, kitapları bir araya toplayıp bir bavula tıkarken, "Hiç para bırakmamış mı buralarda?" diye kuşkulu bir sesle sordu. "Bırakacak kadar çok parası yoktu herhalde," dedi kız.

Baird'in kamarasında iki tane hâki şort, Graecen'inkinde ise bakanın yüzünü görebileceği şekilde ar-

kası madenî para ile desteklenip yükseltilmiş, bir tıraş aynası vardı. Kız parayı cebine indirirken, "Her yönüyle tam bir Lord'du," dedi. Başka kim, aynayı yükseltmek için para kullanırdı ki?

Bayan Dale'in odası, ilk bakışta tahmin ettiklerinin tersine boş değildi. "İşte – görüyor musun? Dalgacı bu da..." dedi kamarot hoşnutsuzlukla. "İnsan kullanmaya alışık olmadığı" için zili çalmaktan çekinen mahzun ve sarışın Bayan Dale'e hayrandı hep. Kız, ağır bir hastalıktan kalkmış olarak bütün gününü örtülere sarınıp, güvertede bir iskemle üzerinde geçirirdi. Daha sonraları, Lord Graecen'in oturup ona kitap okuduğu görülmüştü. "Ya işte..." dedi kamarot içini çekip, "Romantizm bu, başka bir şey değil." Hizmetçi bu iç çekişi ayrımsayıp, omuzlarını silkti.

Toplanan dergiler, C güvertesinde İskenderiye limanının yağlı sularına ara sıra tükürerek bir arkadaşıyla konuşmaya dalmış olan muhasebeciye verildi. "Teşekkürler," dedi muhasebeci, "Arada hafif birşeyler de okunabilir." Sanki her zaman ağır başvuru kitapları okuyormuş gibi konuşuyordu. Aslında ranzasının üstündeki raf tıklım tıklım ciltsiz, hafif türden kitapla doluydu. Dergileri kolunun altına koyup konuşmasını sürdürdü. Arkadaşına turist grubunun labirentteki acıklı öyküsünü anlatıyordu. Bunun tadını tam anlamıyla çıkardıktan sonra kıç tarafta bir koltuğa oturup yeni bir pipo doldurdu ve dergileri karıştırmaya başladı. Bir an için, hangi derginin hangi yolcuya ait olabileceğini merak etti –şu *Bystanders* adlı derginin Bay Fearmax'a ait olabileceği kimsenin aklından geçmezdi. Aslında Fearmax'tan hep ürkmüştü. İkinci sınıf bir peygambere benziyordu – sıska, coşkun bir adam. Sağlığının bozuk olduğunu ileri sürüp, birinci mevki salonunda bir seans

yapmayı kabul etmemişti. Sözcükler ağzından bir volkan gibi, kısa ve net şekilde çıkardı. Geçen yüzyılın sonlarına doğru Belgrave'de moda olanlara benzeyen, uçları aşağıya doğru inik papyon kravat takardı. Yüzü Rudolf Steiner'ın* son dönemine ait karanlık, ince çizgili portrelerine benziyordu; gözlerinin altında, birinci mevki güvertesinin kesin ışığında morumsu görünen koyu gölgeler vardı. Güverteler boyunca, elleri cebinde, tek bir fikre saplanmış bir deli gibi saatlerce yürürdü.

Muhasebeci, uykuya dalmadan önce kısa bir süre, bu sahipsiz sayfaları karıştırdı. Sosyete dergilerindeki bazı portrelere kalemle bıyık yapıldığını görüp, bu işi yapanın Graecen olabileceğini düşündü. Direk ve yelkenlerin arkasında güneş batıyordu; hafif bir rüzgâr çıkmıştı.

Toulon'da herkes karaya çıkmıştı ve Truman çifti filikaya döndüklerinde sarhoştu. Muhasebeci, Bayan Dombey'in, kızdığı zamanlar hep olduğu gibi kızarmış, köpürmüş bir halde bu çiftin karşısında, oturduğunu görmüştü. Bay Truman, şapkası kulaklarına kadar geçmiş, bir koluyla karısına sarılmıştı. Güverteden onları seyreden daha ayık yolcuların bile garibine giden bir şaşmazlıkla, "*İrlandalı Gözler Gülümserken*" adlı şarkıyı söylüyorlardı. Graecen, Baird'e bir işaret yapmış ve sonra ikisi de gülmüşlerdi. Bayan Dombey'in, yol arkadaşlarından hoşlanmadığı çok belliydi. Sürekli olarak gözlerini onlardan kaçırıyor ve bu iğrenç insanların nasıl olup da birinci mevkide yolculuk yapabildiğini düşünüyordu. Filika *Europa*'ya yanaştığında Truman'la bir saniye için, donuk bir bakışla da olsa göz göze gelmeye katlanmış ve adamın kendisine göz kırptığını dehşetle görmüştü. İskeleye çıktıklarında Baird'e, "Bu adam sarhoş," diye nefretle fısıldamıştı.

* Avusturyalı filozof ve pedagog –ç. n.

Muhasebeci, Truman'ları sevmişti. Bay Truman, kısa boylu, tıknaz bir adamdı; gür gri saçları, kırpık bıyıkları vardı. Son derece iyi huyluydu ve birinci mevkide yolculuk etmek onu biraz huzursuz ediyor gibiydi. Barda ücret ödemek için elini her cebine atışında, "Paranın," derdi, "benim için hiç önemi yok. Hiçbir yararını görmedim. Al bakalım payını." Futbolda müşterek bahislerden bir servet kazandığı söylenen bu adamı Bayan Dombey düzeysiz buluyor ve ona çok sinirleniyordu; oysa duyarlı, uygar ve hafiften şakacı bir adamdı Bay Truman.

Bayan Truman hoş bir kadındı ama giyinişi biraz rüküştü. Dudaklarını hemen hemen her zaman yalapşap boyayan, ayakkabıları kirli biri. Kocası ile kendisi arasında normal mizah duygusu gibi makul bir bağ vardı; çevrelerindeki dünyayı eleştirmekte işbirliği halindeydiler; Bayan Dombey gibi dayanılmaz derecede komik ya da Graecen kadar hoş insanlar türetmiş olan dünyayı. Özellikle nasıl zengin olduklarına ilişkin ortaya atılan varsayımlar onları çok eğlendiriyordu; aslında ellerinde yalnızca onbeş *pound* vardı. Truman, haftalık bir derginin yarışmasını kazanınca, önlerine iki seçenek sunulmuştu; ömür boyu haftada bir *pound* ya da bir gemi yolculuğu. Tam kendilerine özgü, bir seçim yapmışlardı. "Bak anacım," demişti adam bütün sakinliğiyle, "haftada bir *pound*'ı ben de kazanabilirim ama böyle bir tatile bir daha asla çıkamayız."

Birbirlerini çok sevdikleri apaçık belliydi; Bayan Dombey'e göreyse onların gizli şakalaşmaları, birbirlerinin kulaklarına fısıldayışları, güvertelerde okullu gençler gibi el ele dolaşmaları bağışlanır gibi değildi. Hizmetçinin, biraz değişik olduğunu ileri sürdüğü bu çiftten hoşlanmasının nedeni ise, bir gece onlar kamarala-

rında yatmaya hazırlanırken duyduğu şeylerdi. Oda kapıları aralık olurdu çoğunlukla. Bay Truman dişlerini, çok önemli bir iş yapıyormuşcasına törensel bir özen ve şamata ile fırçalar; bir yandan da boğuk bir sesle bir şarkıdan bölümler söylemeye çalışırdı; öyle ki sesleri duyan, ahırda bir atın kaşağılandığını filan sanabilirdi. Bir gece hizmetçi, onların odasının önünden geçerken, her geceki alışılmış diş fırçalama töreninin, çalışan vantilatörlerin çıkardığı hafif vınlama dışında o an sessiz olan koridorda adeta başka bir dünyadan geliyormuş izlenimi veren kısık bir ağlama sesiyle ansızın kesildiğini fark etti. "Tamam, Elsie," diyordu Truman, "biliyorum, ölmeseydi her şey daha başka olurdu." Biraz daha konuştular; sonra Bayan Truman'ın artık titremeyen, ahenkli bir sesle, "Biliyorum, mantıklı değil ama, onu ben öldürmüşüm gibi hissetmekten kendimi alamıyorum, John," dediğini işitti hizmetçi.

Kız, aynı akşam daha geç saatlerde, Truman'ın, o gülünç kuzeyli vurgusuyla sesli harfleri yayarak, "Bu ranzada sevişmek, kibrit kutusunda sevişmeye benziyor," deyip kamaranın küçüklüğünden yakındığına tanık oldu.

Ama bu çiftin tuhaflığına damgasını vuran başka bir olay vardı. Bir gün hizmetçi onları, ranzada çıplak, yan yana oturmuş, *dokuztaş* oynarken gördü. Bayan Truman, her zamanki kayıtsız haliyle, "İçeri gelsene canım," demişti, kızın şaşkınlığını görünce de eklemişti: "John, çabuk kaybol!" Truman, üzerine bir gömlek geçirmeye çalışırken kahkahalarla gülüyordu. Kız bu öyküyü daha sonra kamarota anlatmış ve böyle yaşlı başlı insanların hâlâ sevişip sevişmediklerini ciddi ciddi sormuştu; ona göre, yakışık almayan bir şeydi bu. Onların yaşında insanlar, anne baba olurdu. Kamarot bu sözlere

hafifçe gülümseyerek, bu konuda bir şey bilmediğini, bu çiftin bir olasılıkla tuhaf olduğunu söyledi. Bu görüş hizmetçi için yeterliydi. Evet, bu insanlar tuhaftı. Ama iyi huyluydular, kimseden bir şey beklemiyorlardı. Hizmetçi odada, biçimsiz ucuz giysileri, eski bir tel fırçayı, ve bir sürü *Tits-Bits* dergisini, üzerindeki metal plakada yazdığına göre Peckham Rye'da Stevens adlı biri tarafından yapılmış bavula tıkarken, yüreğinde bir acıma duygusunun kabardığını hissetti Truman'lara karşı.

Muhasebeci birkaç gün sonra Graecen'in kurtulduğunu basında okurken onun bir ozan olduğunu da öğrenmiş oldu. Gazetenin birinde "İngiltere'nin Belli başlı Asilzâde Ozanı" olarak nitelenen Graecen'le ilgili haberde, onun İskoç soyluluk sanından lisans üstü çalışması, aldığı Mansiyon ve 1936'da Players'a karşı Gentlemen takımındaki parlak oyunu konu ediliyordu. Herkes bu nitelikleri daha önceden bilmemiş olmaktan dolayı üzülüyordu. Çok sessiz biriydi Bay Graecen; hiçbir şeye karışmıyordu. Daha çok orta yaşlı bir borsa simsarı izlenimi vermişti. Evet, bir keresinde bir kitaba notlar aldığı, bir-iki kere de, Bayan Dale'e A güvertesinde birşeyler okuduğu görülmüştü; ama bu şiir miydi, yoksa başka bir şey miydi, bunu bilmek olanaksızdı. Aslında labirent'ten kurtulması, hakkın yerini bulmasından başka bir şey değildi. Muhasebeci daha sonraları *The Times*'da, Graecen'in şu dizeyle başlayan bir şiirini okuyacaktı: "*Ölümün, güneş saati gibi, gölgesi düştüğünde.*" Dizeler Nisan 1947 tarihini taşıyordu; yani labirentteki olaydan haftalar önce yazılmıştı. Ama şairin sözleri, anlayabildiği kadarıyla muhasebeciye göre bir önsezi örneğiydi. Defalarca okudu dizeleri, sonra onu çakısıyla kesip daha sonra tekrar gözden geçirmek üzere kirli parmaklarıyla cep defterinin arasına yerleştirdi. Açıklama amaçlı düşünceler burada sona eriyor.

ARIADNE'NİN YUMAĞI*

Mayıs ortalarıydı; Graecen, Cefalû heykelinin temizlenmesi için heykelin çevresine özel olarak kurulmuş olan küçük geçici işliği son kez kapatıp, Yunan-Roma bölümünde dikkatli, yumuşak adımlarla yürümeye başladı. Akşam alacası –o yalnızca müzelere özgü koyu mavi garip akşam alacası– inmişti; eserlerin cam muhafazaları, yanlarından geçerken Graecen'ın dengeli vücudunu sualtı renkleriyle yansıtıyordu. Bugün bu işe adanmış on yıllık bir yaşam diliminin son günüydü; basamakları adım adım inerken, geçen on yılın uzun bir süre olduğunu vurgular gibiydi Graecen. Tüm bu geçen zamana duygusal bir anlam da katmak istiyordu ama gerçekte tek duyduğu şey boşluk ve olumsuzluktu. Çevresindeki kâsvetli cam ve taş koridorların nemli havasını içine çekti. Saat yedi olmalıydı. Dışarıda gün ışığı hızla soluklaşıyordu. Özelliksiz, gri Londra'da henüz bahar belirtileri yoktu. Büyük kütüphaneden çıkan bir takım bilim adamlarıyla karşılaştı; adamlar ana kapıdan dışarıdaki puslu havaya karıştılar. Bir vazgeçmişlik duygusuyla içini çekip anahtarını teslim etti; artık üzüntü duymamasına kendisi de şaşıyordu. Şapka ve paltosunu alırken müzenin hizmetlisi Swan ona doğru koştu.

"Bizden ayrıldığınız doğru mu efendim?" diye sordu. Doğruydu tabiî; ama yaşlı adamın sesindeki o ben-

* (Yun. Mit.) Theseus'a tutulmuş, ve ona, minotor'u yenip labirentten çıkabilmesi için bir yumak vermiştir –ç. n.

cil coşku, Graecen'ın yüreğinde hiçbir kıvılcımlanma yaratmadı. Üzerinde düzgün siyah elbisesi ve pırıl pırıl ayakkabıları ile yüzü kızarmış, tek ayağı üzerinde dururken Graecen'ın duygu düzeyi bir beyefendiye yakışır ölçüdeydi. "Bir süre için, Swan" dedi. "En kısa zamanda geri dönmeyi umuyorum." Pembelik önce yüzünü, arkasından tepesindeki saçsız bölgeyi kapladı; bu haliyle hep, tepesinde halesiyle bir azizi andırırdı. Yüzünün kızarması, boşu boşuna tedavi etmeye çalıştığı bir alışkanlığıydı. Swan'ın sulu gözleri suratında gezinir, ensesine doğru kayarken Graecen yüzün kızardığını onun fark ettiğini anladı. Şapkasını giydi; yaşlı adamın eline bir on şiling sıkıştırıp, "Yakında yine görüşeceğiz," diyerek koridoru geçti ve döner kapılardan dışarı çıktı.

Mermer basamaklarda bir süre durdu; içine düştüğü amaçsız boşluğu, bir hükümlünün uzun bir mahkûmiyet döneminden sonra arkasından hapishane kapıları kapandığında yaşadığı duygulara benzetti. Tuhaf bir şekilde herhangi bir olumlu duygusallıktan uzak bir ayrılıştı bu ve aslında duygusal bir adam olarak buna üzüldü. Kendi kendine yüksek sesle, "Ayrıldım," dedi ve çevresine bakındı; Easter Adası'nın başlangıç dönemine ait çiçek bozuğu oymaları o bildik acımasızlıklarıyla sundurmadan ona bakıyorlardı.

Müze Caddesi kasvetliydi. Büyük Russell Caddesi de öyleydi. Kasvet kasvet üstüne. Günün son ışıklarının sabun köpükleri St. Pancras'a doğru akarken Londra, karanlığı bir sünger gibi emiyordu. Yine de Syrinx piyasaya çıkmıştı işte. Kitabı bir sürü dükkânda görmüştü. Her zamanki gibi geç kalmış bir bahar için uyumsuz birkaç ses. "Ee, işte böyle," dedi ve havayı alnında duymak için şapkasını çıkardı. Köşeden bir *Times Edebiyat Eki* ve bir paket sigara aldı. Solcu gazetelerdeki edebiyat yazılarını okumanın yararı yoktu; sivri dilleriyle hepsi keyif kaçıran şeylerdi. Aklına geldi ve bir dükkâna gi-

rip kendisine Syrinx'den bir tane aldı: her zamanki gibi elindekilerin hepsini armağan olarak dağıtmıştı. Kendisini böylesine ürkü içinde ve suçlu duyumsaması saçmaydı çünkü henüz pek tanınmamış bir ozandı. *Syrinx* onun yedinci kitabıydı ve bu kitap üzerine basında alışılanın dışında bir ilgi de beklemiyordu. Uzun zamandır kabul ettiği bir şey vardı, şiiri ne olgun, ne de coşku vericiydi. Ama hiç değilse yayımlanmıştı işte. Baskıya bayılmıştı. Yani kitabı yayımlanan her yazarın duyduğu o çocukça sevinci o da yaşıyordu ve *Syrinx* gerçekten çok ama çok hoş olmuştu. Kapak parlak ama zarifti. Panflütler, sazlar ve aslında küflü gibi görünen kuğu– adeta hepsi şiirin ruhunu hayran olunacak kertede yansıtıyorlar. Aynı zamanda biraz geleneksel, biraz eski moda hatta belki de bir ölçüde eski yüzlüydü şiirleri. "Lord Graecen'in bir ev kadını olan esin perisi, yine havı dökülmüş halı benzeri eski vezinli şiirler yazdırıyor", gibilerinden eleştiriler, Graecen'e göre çok acımasız şeylerdi.

Kolunun altındaki küçük kitabın verdiği keyifle bir çayhaneye girdi; biraz daha incelemek istiyordu kitabı. *The Times*'daki eleştiri yine pek parlak değilse de, nazik olacaktı; ihtiyar Conklin, şiirine hayrandı; gerçekten hayrandı. Bir köşede yaşlı Sir Fennystone Crutch'ın, oturmuş, tereyağlı tost tıkındığını gördü ve ondan uzak bir yer seçti kendine. Sir Crutch takkesi ve terlikleriyle, okuma odasının gediklisiydi. Bütün gün boyunca tek gerçek öğünü olan çay saatinde rahatsız edilmekten nefret ederdi adam. Graecen bir kez yanılıp yanına gitmiş ve şiddetle azarlanmıştı. "Çekil başımdan!" demişti yaşlı adam, "yemek yiyorum, görmüyor musun?" Graecen, Sanskritçe ve tereyağlı tost başkasına kaba davranma hakkı verir mi insana, diye düşündü. Yine de dersini almıştı işte; adamın yanından hızla geçerek koyu ahşap bölmelerden birine oturdu, kendisi için, çay, tost ve haşlanmış yumurta ısmarladı. Sonra, gazeteyi açtı.

Günlerden beri kafasına musallat olan konuyu bir saattir unutmuş olduğunu fark etti; aslında musallat ağır bir sözcüktü. Bu kadar ağır olmayan başka bir sözcük düşündü kafasında. Gazete sütunlarını araştırırken yuvarlak masum yüzü arada buruşuyordu; zihninin yarısını korkuyla ölüm ile ilgili değişmecelere ayırmıştı. İnsanın bir dişinde bir oyuk olması gibi bir şeydi bu; insan dilini oraya götürmeden edemezdi. Ölüm, kuşkusuz çok daha büyük ve coşku verici bir oyuktu. Kendi kendine, gelecek birkaç ay içinde öleceğim diye *kesin* bir şey yok, dedi. Bu, sadece bazı tıp adamlarının –deyim yerindeyse, güvenilmez birtakım hekimlerin– görüşüydü. Ama bunu düşünmek bile yaşamını bir dereceye kadar altüst etmişti; aslında buna gerek de yoktu. İlk günden sonra gri bir üniforma niteliğine bürünen ölüm beklentisinin ona verdiği duygu, daha okulda öğrenci iken ertesi gün yiyeceği bir dayak beklentisinin verdiği duyguya benziyordu. Bir ölçüde tat almaya bile başlamıştı bundan; bazen bu beklenti ona bütün öteki insanlardan farklı olma, uzaklaşma duygusu veriyordu; ve o zaman kendi kendine, onların da günün birinde öleceğini anımsatmak zorunda kalıyordu. Ama yine de bu insanlar, zamanı belli olan bir ölüm beklentisinin rahatsızlığını duymuyorlardı. Her şeye karşın, kimseye açmadığı bu gerçek *kaygılandırıcıydı*. Bazen, bildiği şey, sanki arkadaşlarından kesinlikle gizlenmesi gereken bir sayrılıkmış gibi onu utandırıyordu bile. İşinden ayrılmasının gerçek nedeni buydu. Müzede ölmek, ne de olsa korkunç olurdu. Doktor, "Apansız olabilir," demiş ve eklemişti: "Hop diye! İşte böyle!" Bu anlatım tarzı, Graecen'i etkilemişti. Yardımı doktora dalgın dalgın, yerine iyi yerleştirilmeyen bir tuğlayı örnek verdiğini fark etmişti. "Düşer ve kırılır. Hop diye! İşte böyle!"

Ve mantık bir kez daha, daha açık seçik değerlendirmeleriyle işe karışıyordu. (Son üç sabahtır sürekli ken-

disini mantığa davet etmekteydi). Şimdi şu Sir Fennystone Crutch'a bir bak. Sonsuza dek yaşayacak değil. Aklı başında hiçbir doktor, bu adama altı aydan fazla ömür biçmez. Ağzında diş kalmamış, Sanskritçe'sine gömülmüş, her gün öğle yemeğini yiyip yemediğini bile unutan ve okuma odasında yerlere ağzından çiğnenmiş ekmek kabuğu döküp saçan bir adam! Masasının başında ölme gibi bir incelik de gösteremez doğal olarak, değil mi? Peki ölse ne yaparlardı? Onu –Sanskrit ciltlerinin ağırlığıyla zaten gıcırdayan– bir tekerlekli arabaya uzatıp, yanına da heybesini, takkesini ve terliklerini koyarlardı herhalde. Ondan sonra sürüp götürürlerdi. Ana girişi tıkamamak için Kuzey Kütüphanesi yoluyla mı giderlerdi acaba?

Graecen, zamanını bunlarla harcadığı için kendine kızdı... Böylesine aptalca bir olasılıklar zinciri kurmak... Adamı hangi yoldan götüreceklerinden ona neydi şimdi? İhtiyarın cesedinin Yunan-Roma bölümünden geçirilişini düşledi. Arabayı süren kişi, genç Stubbs olurdu kesinlikle.

Kendine kızdı ve aklını elindeki işe yöneltti.

Bütün bu zaman boyunca, *Syrinx* ile ilgili bir yazı bulmak için coşkusuz gazete sütunlarını taramıştı. Tereyağlı tost yiyordu bir yandan; yüzü giderek daha çocukca ve masum bir ifade alırken, çenesinin yağlandığını hissetti. Mendilini çıkarıp, dalgın dalgın silmeye başladı yağı. Sona erme olasılığının yaşama değer kazandırdığını söyleyebilir miydi? Kızgınlıkla kaşlarını çattı ve yumurtasının kabuğunu kırdı. Bir bakıma, evet. Her şey kara bir karartma halinde belirmişti – sanki bir sabah uyanmış ve evreni, ortası karlı, kenarları kalemle çizilmiş bir şekil halinde buluvermişti. Bu, Graecen'de bir şeyi harekete geçirdi: eleştirel duyarlılığı... Ürkütücü bir terim olmasına karşın yine de duygularında bir değişiklik yaratmamıştı bu. Neden?

Şiiri her zamankinden daha derin bir tını verme eğilimi gösteriyor muydu? Yoo, hayır, hep aynıydı. Genç bir eleştirmen, kısa bir inceleme yazısında, Graecen'in şiirini "atom-öncesi" radyoaktivitesiz, iletimsiz bir saçmalık" olarak nitelemiş, Graecen de buna çok kızmıştı. Aynı makalenin bir başka tümcesi ise, "Lord Graecen, *rantiye* şiir biçeminden kopamıyor," şeklindeydi. Gerçekten bu kadar kötü müydü?

Durgun kış, gizlerken
Kenti ve âşıkları,
Karın soğuk kararı
İmleri beyaza keser ve apaçık eder
Ölümlülüğün izlemesi gereken yolunu...

Sıradışı değildi evet ama Graecen'in hoşuna gidiyordu. Kuşkusuz Emily Brontë'deki o çok sevdiği gizemli şeytansılık ögesinden yoksundu. Ama genç eleştirmenin dediği gibi üzümsüz kek'e benziyor muydu gerçekten? Tam aksine bol üzümlü gibiydi. Hem sonra Yeats, bir antolojide bir şiirine yer vermişti; ve yaşlı Lord Alfred de bir keresinde onu Hove'a davet etmiş ve ona sonenin özelliklerini öğretebileceğini söylemişti. Gerçekten, büyük bir lütuftu bu ve Graecen ona defalarca teşekkür etmişti.

"Ah," dedi, çünkü gözleri, sondan bir önceki sayfanın altlarına doğru kayarken bir başlık dikkatini çekti: "İngiltere'nin Kriketçi Ozanı". İşte kesinlikle bu, yaşlı Conklin'in coşkulu hayranlığıyla yazılmıştı. Yazıya her zamanki gibi ünvanı, bilim adamlığı ve kriket oyunculuğu konusunda bilgilerle başlanmıştı. Ozanlarda kadınsılıktan hoşlanmazdı Conklin. Graecen, belirli bir kaygıyla okumayı sürdürdü. "Artık öyle anlaşılıyor ki aramızda yeni bir Gordon Bottomley var. Lord Graecen'in günümüzde cahillere şiir diye yutturulan bir kitap dolusu kuru gürültüye tek bir dizelerini bile değişmeyeceğimiz Lord Alfred Douglas, Roland Tuft, Ca-

non Alec Smudge ve Loyola Tipstaff ve benzerlerinin temsil ettiği büyük şiir geleneğine şimdiden eklendiği söylenebilir." Graecen, öfkeyle elini kolunu salladı ve kravatına biraz yağ sıçrattı. Conklin karşısındaymışcasına yakınan bir sesle, "Bak işte!" dedi, "bunu nasıl dersin?" Açıkça kabalıktı bu. İnsanlar olumsuz eleştiriden kuşkusuz hoşlanmazlardı– ama, *bu* çeşit bir övgüyle lanetlenmek! Bunun altından kalkmak olası mıydı? Giderek artan bir mutsuzlukla da olsa okumayı sürdürdü.

Dış kapıdaki zilin sesini duydu ve Hogarth'ın, çuvalımsı gri pantolonunu giymiş, taşıdığı kitaplardan kamburu çıkmış durumda içeri girdiğini gördü. "Hogarth!" dedi sevinçle, "Hogarth!". Yeni gelen, boğaya benzeyen kırlaşmış kafasını eğip, her iri cüsseli adam gibi birşeyleri döküp saçma kaygısıyla tüm dikkatini toplayarak ona doğru yürümeye başladı. "Seni düşünüyordum," dedi, "Beni niye aramadığını merak ettim." Graecen eski arkadaşını görünce çocuk gibi sevinmişti. "Otur sevgili dostum," dedi. "Çok hoş, hey allahım, çok hoş gerçekten!"

Hogarth, adeta merkezkaç kuvvetiyle savaşıyormuşcasına yavaşça oturdu ve kitaplarını masaya boşaltıp üzerlerine tepesi basık lekeli şapkasını koydu. Hafif alay ve sevgiyle Graecen'a baktı. Küçük keskin gözleriyle Graecen'ı fotoğraflamıştı: bir elinde tereyağlı tost, ötekinde bir mendil, dizlerinin üzerinde açık bir kitap. Sert bir sesle, "Richard" dedi, "yine kendi kitabını okuyorsun." Graecen genç kız gibi kızardı. Hogarth sırf onu kızdırmak için hep acımasızca alaycı bir tavır takınırdı.

Graecen'in, eşitliği sağlayabilmesi için, alışılmış tepkilerinin dışında daha çatallı bir üslupla yanıtlaması gerekirdi onu; ve baskın kişilik yapısıyla Graecen'in tam tersi olan Hogarth, fiziksel ve duygusal açıdan onun tamamlayıcısı olduğunu görüyordu. Hayranlık uyandıra-

cak kertede iyi yürüyen arkadaşlıkları, Hogarth'ın temelde karşıt olan tipler arasındaki ruhsal bağ kuramını tanıtlıyordu. Bu karşıt tipleri "baskın" ve "çekinik" olarak adlandırmıştı Hogarth.

Şimdi oturmuş, parmaklarını inceliyordu. Soluğu normalleşmişti. Biraz önce neredeyse tıkanmış gibiydi. Graecen sevgiyle bakıyordu Hogarth'a, haftalardır görmemişti onu. Önündeki tablonun değişmemiş olmasından hoşnuttu. Geniş omuzlu Hogarth'ın sırtında dirsekleri deri ile yamalı eski kumlu ceket vardı. Yıkanmaktan çekmiş pantolonu kalın ayak bileklerini açıkta bırakıyordu; çoraplarının koncu ayakkabılarının üstüne düşmüştü. Yüzü Avusturya pipolarındaki oyma insan başlarının yüzünü andırıyordu; gözlerindeki küçük delici merakın canlı tuttuğu geniş, kemikli yüzlü bir kafası vardı. Adeta berraktı ve renk değiştiriyordu gözleri; sürekli birşeyler anar gibiydiler. Hogarth güldüğünde, iyice küçülüp domuzun gözleri gibi virgül biçimi alan bu gözler, bir soru sorarken olduğu gibi kocaman açıldığında gençleşiyor, doğal bir dürüstlük ve güzellikle parlıyordu.

"Evet," dedi çayını ısmarlayıp, kocaman piposunu yeni tütünle doldururken, 'Body'dan kurtulmaya çalışıyordum."

Graecen meraklandı. Body onun arkadaşıydı. Hogarth'a gerçeğin ne kadarını söyleyebileceğini düşünüyordu bir yandan. Hogarth yorgun ve sinirli bir sesle, "Body, ruhçözümleme ve sanat konusundaki kitabına önsöz yazmamı istiyor. İkisini de biraz abartmış. Çok tuhaf bir kitap. Poe'nun *Kuzgun*'u ile ilgili öyle bir inceleme yapmış ki, tüylerin diken diken olur. Freud'un kuş simgesi ile erkeklik organı arasındaki ilinti kuramını bilir misin?" Graecen bilmiyordu bunu ama dudaklarını yalayıp, alelacele, biliyormuş gibi başını salladı. "İşte Poe'nun, *Kuzgun*'daki o kederli 'Bundan sonra asla'

terimi güçsüzlüğünü evetlemesi anlamına geliyormuş." Graecen, Hogarht'ın tepkisini paylaşırcasına art arda iki kez "Aman Tanrım!" dedi. Ruhçözüm konusunda bir şey bilmiyordu ama herhangi bir görüşe saygısızlıkta bulunmak onun yapabileceği bir şey de değildi. Hogarth piposundan yedi kez dev dumanlar çıkardı. "Body ayrıca Dickens'da da kendi kendini tatmine karşı özel ilgi keşfetmiş; roman kişilerine Bay Pickwick ve Sam Weller gibi adlar seçmiş olması, simgesel bir... Dickie, sorun ne?"

Graecen ansızın mutsuz olduğunu duyumsadı yine; o tümce aklına gelmişti. Alçak sesle, "Eski Eserler'den ayrıldım," dedi. Yaşlı Conklin'in makalesi dahil bazı şeyleri arkadaşına açıklamak istiyordu; ama zihninde hepsi karmakarışık olmuştu ve söze hangisiyle başlayacağını bilemiyordu. Yüzünde çocuksu, masum bir ifade vardı. Alt dudağı hafifçe titriyordu.

"Yorgunsun sen," dedi Hogarth.

Graecen başını sallayıp arkadaşına gazeteyi uzattı ve parmağıyla, asabını bozan makaleyi işaret etti, Hogarth daha okumaya başlamadan, soluğu kesilmiş bir halde, "Sadece bir kaç ay ömrüm kalmış," dedi. Anlamsız gelmişti bu sözler. Bir saniye için birbirlerine bakıp güldüler; Hogarth'ın gülüşü sinirli, Graecen'ınki ise liseli delikanlı gülüşüydü.

"Bunca insan arasından ben!" dedi Graecen. Ansızın sevince benzer bir duyguyla dolmuştu yüreği.

"İnanmıyorum!"

"Evet, inan ki doğru!" dedi Graecen coşkuyla. Bu ganimeti bir kuşku yüzünden kaybetmek istemiyordu.

"Bu kadar insan arasından, ben! Dickie Graecen!" Çocukların yaptığı gibi, kendisinden üçüncü şahısmışcasına, nesneleştirerek söz etme alışkanlığı vardı. Kendi yaptıklarını anlatırken ısrarla kullandığı o "Peki, bizim Dickie Graecen ne yapacakmış şimdi?" tümcesi, dinle-

yeni sinirlendirirdi. Kendisinde, çocukça dalgın, uzak ve kaygı tanımayan genç bir adam görüyordu. Genç Dickie Graecen. Bu olayda ölme işini üzerine alan, genç Dickie Graecen'dı; kendisi, yani öteki benliği, sonsuza kadar yaşayacaktı; pekâlâ, sonsuza kadar olmasa da, en azından bir onbeş yıl daha. Bu düşünce *Syrinx*'i çağrıştırdı.

"Yeni kitabım çıktı," dedi şirin bir utangaçlıkla; yine kızarmıştı. Hogarth, gözleri hâlâ gülerek ona bakıyordu. Dickie'nin başına gelenler hep gülünç şeylerdi; hatta zamansız bir ölümün onun peşine düşmesi düşüncesi bile gülünçtü. Bunun yanı sıra insan Graecen'ı gülünç bulduğu anda ona karşı acıma duygularıyla da doluyordu. Gözden geçirmesi için şiir kitabını uzatıyordu Graecen.

Hogarth şiirle ve güzel sanatlarla ilgilenmediği için Graecen ona hiçbir kitabını göndermemişti. Ama kendisi her kitabını, ne kadar sıkıcı ve boğucu da olsa her zaman Graecen'a gönderir ve kitabın boş sayfasına hep şöyle bir not düşerdi: "Dickie– bunu züppelere okut; iyi para getirir."

Graecen kendisine Hogarth'ın klinik çalışmalarını pazarlıyormuş duygusu veren bu nota hep içerlerdi; yine de üniversite yıllarında başlayan uzun süreli dostlukları ve sevgileri hep baskın çıkar ve kırgınlığını unuttururdu ona.

Hogarth, kitabı kocaman ellerinde evirip çevirirken, "Senin ölmemen için," dedi, "bir neden yok. Nasıl olsa hepimiz öleceğiz. Önceden bir uyarı almayı da yeğleyebilirim aslında. Bunca büyük bir değişiklikten önce kendimi bir düzene koyma fırsatı bulmuş olurum hiç olmazsa."

Graecen'in beklediği tepki bu değildi. Acıma ya da avutulma istemiyordu ama gene de... "Evet" dedi, "Evimi kapattım, Garbett'i izne gönderdim ve vasiyetimi

hazırladım. Rüzgâr kadar özgürüm. Ve bak." Şiir kitabının sayfalarını, ne işe yaradığını bir türlü anlayamadığı bir kırık çömleğin parçalarıymışcasına yavaş yavaş çeviren Hogarth'a, gezi şirketinden aldığı bileti gösterişli bir şekilde uzatıyordu.

W. J. Turner'ın bir şiirinden alınmış bir sözcükmüş gibi net ama yumuşak bir söyleyişle "Cefalû," dedi Graecen.

"Cefalû," diye yineledi Hogarth, vurgusuz. Şimdi ilgisi, kitaptan bilete kaymıştı. Geminin adı *Europa* idi. "Bir hastam da gidiyor," dedi Hogarth, "Adı Baird. Birlikte yolculuk edeceksiniz. Galiba, şeyi de göreceksin..."

Bir beceri gösteren sihirbaz edasıyla, "Silenus'u," dedi Graecen. "Ona her şeyi anlatacağım."

"Gerek kalmaz," dedi Hogarth alaylı bir dille. "Büyük bir olasılıkla o Fanaryot* entrikacı, her şeyi çoktan biliyordur. Nedir bu labirent haberleri? Gazetede gördüm."

Hogarth'ın başka bir şey söylemesine meydan vermeden, bir an önce kendi haberlerini vermek için, cebinden çıkardığı mektubu coşkuyla havada salladı Graecen. "Bak," dedi, "Silenus'dan mektup."

Kâğıdın tepesindeki o bildik kırmızı rengi ve yüksek, taş bir koninin bir kenarına tünemiş köy resmini gördü Hogarth. "Oku," dedi. Graecen'ın, sesinden hoşnut, yüksek sesle okumayı sevdiğini biliyordu "Tamam, okuyacağım," dedi adam. Oturup, radyoda kendi yapıtlarından parçalar okurken takındığı 'öykükitabı' sesiyle başladı.

"Güneş, her gün çıplak bir alev topu gibi doğuyor. Ben de bahçede oturup, devrilmiş bir mermer blok üzerinde yazıyorum. Güller iyi durumda, duymuş olabilece-

* İstanbullu, Fenerli Rum –yay. n.

ğin gibi arkeoloji de iyi gidiyor. Son bulguma ek olarak, labirentte bir de taş levha çıktı ortaya –belki ön–Minos devrine aittir... Her neyse, başa çıkamadığım bir yazı daha işte. Kısmen hiyeroglif. Müze'den, istersem seni çağırabileceklerini söylediler. Sevgili dostum, istemez olur muyum hiç? Cefalû'da bir yaz geçirmek sana iyi gelir. Benim de arkadaşa gereksinmem var. Yanında kimi istersen getirebilirsin. Ama bir konuya lütfen dikkat et: üzerinde çalıştığım Yeni Çağ –dilerim Tanrı'dan yanılmıyorumdur– ile ilgili olarak basına, yazılı ya da sözlü bir açıklama yapma ya da bilgi verme vaadinde bulunma. Tamam mı?" Şaşkınlık içinde durakladığında, Hogarth'ın, gözlerini dikmiş, kendisine baktığını gördü Graecen. Kaşlarını çattı ve, "Neden acaba?" dedi kaygılı bir sesle.

Hogarth, sol yanağını buruşturup, piposunun tepesindeki yanmış tütünü silkelerken, "Bir tahminde bulunalım mı?" diye sordu. Graecen saf saf bakıyordu.

"Dickie," dedi Hogarth, "Bizim sevgili Silenus'umuzun ne olduğunu bilirsin. Büyük olasılıkla, bu Yeni Çağ..."

"Uydurma mı dersin?" dedi Graecen telaşla.

"Bu bir fikir," dedi Hogarth kayıtsızca, "Öyle bir şeyi yapmak zor değil."

"Ama o güzel yontu..." dedi Graecen.

"Ben olsam onu da dikkatle incelerdim," diye bir öneride bulundu arkadaşı.

Graecen'ın kafası karışmıştı. Mektubu cebine koydu. Düşünüyordu.

"Zaten bir yontunun yaşını nasıl bilebilirsin ki?" dedi Hogarth, "Tahmin ve tip bilgisinden başka yol yok."

Graecen yanıt veremeyecek kadar derin düşünceye dalmıştı. Firbank'i ve o dehşetli kimyasal bileşikleri yanında götürüp, taşı inceleyebilirdi; "Ama Axelos konusunda kuşku yaratmak istemiyorum" dedi.

"Kimyasal maddelere ne dersin?" dedi Hogarth, "giderken yanına al biraz."

"Alacağım," dedi Graecen hararetle, "alacağım."

Tabağında arta kalan ekmek kabuğunu yerken, düşüncelere iyice dalmış gibi görünüyordu. Yontu olağanüstü bir şeydi.

"Hem zaten," dedi Hogarth. Hesabı ödeyip kitapları yüklenmeden önce onları bir piramit gibi üst üste dizdi. "Europa'da seninle birlikte yolculuk edecek olan genç bir adamla tanışmanı istiyorum. Shaftsbury Bulvarında bir birahanede bekliyor."

Her zamanki gibi Graecen'ın yapacak binbir işi vardı. Deri kaplı not defterini çıkardı. Hogarth'la öğle ya da akşam yemeğinde mutlaka birlikte olmak istiyordu ama şu anda programı belliydi. Yarın Bayan Sanguinetti'yi yeni Disney filmine götürecekti. Akşama da Savile'da bir yemek vardı. Bütün randevularını bir solukta okudu. Hogarth, arkadaşının günlük yaşamını ölümün etkilemediğini görüyordu; *Europa*'nın sefere çıkacağı Cumartesi gününe kadar ölmeyecekti belli ki. Kafasını boğa gibi eğip, olmazlanan Graecen'ı Tottenham Court Sokağı'nın köşesine doğru sürükledi. Arkadaşının ayrılmaya davrandığını görünce de, taşıması için birtakım kitapları ona verip gitmesini engelledi. Böylece yavaş yavaş yürüyerek, Baird'in bira içip gazete okuduğu küçük birahaneye vardılar.

Graecen, akşam için daha önceden planlanmış randevusuna her zamanki gibi geç kaldığını fark etti, bunun üzerine Hogarth'ı, Old Compton Caddesi'ndeki küçük İspanyol lokantasına götürdü. Yıllardır gittikleri bu lokantanın tatlı, taze kırmızı biber çeşnili pilavını çok severlerdi. Baird, her zamanki inceliğiyle zamanında ayrılıp, onları lokantada baş başa bıraktı.

Baird gidince Graecen, "Nasıl oluyor da" dedi, "böylesine normal görünüşlü bir adam senin eline dü-

şüyor Hogarth? Nasıl oluyor kuzum?" Hogarth bu soruyu biraz düşündü. Baird'ın Girit'e gidiş nedeni yeterince ilginçti. Cefalû, birden fazla soruya verilebilecek bir yanıttı. "Tanrı biliyor ya," dedi, "onları kazıp Böcklin'i ortaya çıkarmasına yardım etmek için ben de gitmeyi isterdim." Ve yemek sırasında, Graecen'a Baird'in öyküsünü anlattı.

PORTRELER

Old Compton Caddesi'nde örtüsü lekeli masa başında Hogarth tutarlı bir Baird portesi çizmişti; herhangi bir olağanüstü olay içermiyordu adamın tarihçesi. Ama Graecen için öyküyü ilginç kılan şey, Hogarth'ın betimlemesinin dingin gücüydü. Hastalarına ilgisi bitmek tükenmek bilmiyordu; ve uygun gördüğünde, kendisine ilginç gelen konuları başkalarıyla paylaşırdı. Aslında Graecen çoğu kez onu dinlerken, Hogarth'ın, hastalarından çok daha ilginç olduğunu düşünmeden edemezdi. Örneğin, garip suskunluğu ile, otuz yıl boyunca aralarında bir duvar oluşturmuştu. Üniversite yıllarında insanlarla yalnızca tek heceli sözcüklerle ilişkiler kurmaya katlanabilen, özellikle gündüzleri panjurları inik bir odada küçük bir elektrik lambasının ışığında kendisine özgü bir çalışma tarzı sürdürmüş olan bir adamdı. Daha sonraları bir Alman Üniversitesi'nden bilimsel araştırma bursu almıştı; felsefe öğreterek ve öğrencileriyle dağlarda yürüyüşler yaparak bir on yıl geçirdi orada. Londra'ya, Graecen'ın hiçbir zaman tanışma olanağı bulamayacağı bir Alman eş ile döndü. Herne Hill'e yerleşip, bir devlet dairesinde ruhçözümlemeci olarak çalışmaya başladı; çok az para getiren bir işti. Bu arada sık sık karşılaştılar; fakat hiçbir zaman, Graecen'ı evine ya da eşiyle tanışmaya çağırmadı. Graecen, Hogarth'ın bir oğlu olduğunu rastlantı sonucu öğrenip bunu ona sorduğunda, yanıt olarak boş bir bakışla karşılaştı. Hogarth bunu ne doğruluyor ne de yadsıyordu. Bütün

bunlara karşın, Graecen'ın nasıl olduğunu anlamadığı bir tarzda arkadaşlıkları bozulmadan sürdü. Graecen, daha sonraları, Leicester Galerisi'ndeki bir yağlıboya resim sergisi kataloğunda Hogarth'ın adına rastlayınca çok şaşırdı. Herhangi bir resim okulunu ya da eğitim tarzını yansıtmayan, güçlü bir teknikle yapılmış manzara resimleriydi bunlar. Graecen konuya değindiğinde Hogarth, ilgisiz ama aynı zamanda küçümsemeden, "Öğrencilik günlerimde Almanya'da yaptım," diyerek konuyu kapatmıştı. Hepsi buydu.

Sonra Hogarth, Londra'da, bu kez danışman ruhçözümcü olarak ortalara çıktı; Harley Caddesi'nde küçük bir bürosu vardı. Hemen başarı kazanmış görünüyordu; bir tür sayrılık felsefesini konu alan ve Graecen'ın hiç anlayamadığı bir iki acayip kitap da yazmıştı. Graecen, Hogarth'a görüş bildirmek için bunlardan birini okumuştu ama içindekiler onun anlama sınırlarının gerçekten ötesindeydi. Şimdiyse Hogarth, "Yarım-akıllı ruhlara yarım-pençe vurmak" şeklinde alayla nitelediği ruhçözüm işini yürütüyordu; Fearmax ve Baird gibi, sayıları giderek artan pek çok insan onun ağına takılıyordu.

Baird, ailesinin tek çocuğuydu. Babası, orta sınıftan toprak sahibi bir aileden geliyordu; yazgının cilvesiyle yerinden yurdundan olan aile, bu dünyanın değerlerine göre giderek anlamsız ve gereksiz kalan birtakım ölçütleri sürdürme gayretindeydi. Herefordshire'de Sulh Yargıçlığı yapmış olan baba, yetkin bir süvari ve *The Field*'a düzenli olarak yazı yazan, ayrıca kuşlar üzerine yazdığı çeşitli kitapları olan biriydi. Anne, Baird henüz üç yaşındayken ölmüştü ve baba bir daha evlenmemişti. Taş damlı, özenle budanmış bir çiti, önünde ırmağa kadar uzanan çimenliği olan evlerinde, mutlu ve huzurlu bir yaşamı olmuştu Baird'in. Gençliği, kültür edinimini amaçlamaktan çok, babasının ona bırakacağı mirasa la-

yık olmasını sağlayacak bir eğitim ve anlayışla donanacağı, aydınlanmayı, yumuşak başlılığı ve iyi terbiyeyi öngören bir geleneğin gerektirdiği biçimde geçmişti. Bu dünyayı soyluların hak ettiği ve Baird'in de onların arasında yer alabileceği düşünülmüştü o günlerde.

Charterhouse ve Oxford'da, davranış kuralı dışında, babasının öğretemeyeceği her şeyi öğrendi. Oyunlarda fena değildi ve müzikte aldığı bir ödül de ona bir ayrıcalık sağladı. Onyedi yaşındayken, edebiyatla ilgilenmeye başladı ve özel okullar konusunda hiçbir zaman tamamlayamayacağı bir romana başladı. Üniversitedeyken, her genç gibi, Komünizm hastalığına yakalandı ve sonradan bu defteri kazasız belasız kapattı. Sonsuz bir istek ve heyecanla av partilerine katılıp zarif atışlar yaptı. İşçi sınıfına duyduğu sevgiyi tam anlamıyla yitirmediyse de, dünyanın düzenini kabullenmişti. Babası, her şeye ilgi duyan harika bir arkadaştı ve ikisi birlikte kusursuz bir uyum içinde bir çok yer ve konu keşfettiler. Kitap ve resim konusunda beğenileri önemli ölçüde ayrıydı ama hoşgörü ahlakı genç adamda öylesine yer etmişti ki, birçok konuda yaşlı adamı özgür bırakıyordu. İyi bir oğuldu gerçekten.

Bir süre için annesinden kalan küçük bir gelirle Londra'da yaşayıp "yazarlığa başlamayı" ciddi olarak tasarladı. Bu deyim, bu işte kendisine neyi örnek aldığını da pek güzel ortaya koyuyor. Oxford'da iken Marx ve Engels'in hemen arkasından Pater ve Ruskin geliyordu; doksanlar ise biçem konusuna geniş bir özgürlük getirmişti; Baird'in yazılarında herhangi bir biçem değil, biçemsizlik söz konusuydu – kendisine ait bir yazı biçemi geliştirmemişti. Şarap ve Yiyecek Derneği'nin bir üyesi olarak, üzerine A. J. A. Symons için kaleme aldığı bir iki yazıda, Worcester soslu katı pişmiş yumurtanın tarifi ile ilgili – ve benzeri ağırlıkta başka birtakım konularda– gayet titiz bir tavırla eleştirel bir dil kullan-

dı. Çıraklık dönemi sırasında, hayli umut veren bir yazar olarak görülüyordu; kendisi de bu görüşteydi.

Kulüplere üye olmasını sağlayacak parasal olanağı yoktu ama beğenileri, bazı sanatçı ve müzisyenlerle tanışmasını sağlayabildi ve hiçbir zaman ciddi bir yalnızlık sorunu olmadı. Seven Dials ile Hammersmith arasında verilen her kokteyle her zaman bir yolunu bulup katıldı. Ressamlarla resim, eleştirmenlerle müzik, değişik yaşlardan genç hanımlarla yaşam üzerine görüş alışverişinde bulunan iyi giyimli, alçakgönüllü ve yakışıklı bir genç olarak hep bu partilerdeydi. İşte yaşamının bu döneminde, bir yayımcının verdiği kokteylde Campion'a rastladı. O günlerde tanınmamış biri olan Campion, Europa'nın güvertesinde tekrar karşılaştıklarında yapacağı gibi, epey içten ve yakın davranmıştı. "Bütün bu kutlamalardan nasıl nasıl iğreniyorum nasıl tiksiniyorum nasıl kuşku ve korku duyuyorum," demesi, Baird'i adamakıllı şaşırtmıştı. Ufak tefek, sağlam yapılı bir adamdı Campion; gür, kıvırcık sarı saçlarını bir berenin içine gelişigüzel tıkıştırmıştı. Ayaklarına sandalet, üzerine ise açık yakalı bir gömlek giymişti. "Dinle bak şunları!" demişti öfkeyle. Konuşurken bir yandan hızlı hızlı yiyordu. Baird partidekilere bakmış ve onlarda insanı böylesine kızdıracak herhangi bir şey görememişti. Bir sürü seçkin insan vardı aralarında. Şöminenin önünde müzisyen Mincon'ı gördü. Campion'ın bir çeşit sınıfsal aşağılık duygusu içinde olabileceğini düşünüp çok iyi tanıdığı Mincon ile tanışmak isteyip istemeyeceğini kibarca sordu adama. "Aman Tanrım, hayır," dedi Campion dehşet içinde, "Yaptığı müziği övmek zorunda kalmak istemiyorum." Bu, Baird'i adamakıllı şaşırtmıştı. Mincon her yerde dâhi olarak görülüyordu çünkü. "Sevmiyor musun?" diye sordu. Campion ona dik dik baktı. "Hollywood filmlerine jenerik müziği yapıyor," dedi yavaş sesle, "Şu insanlara bak!" Nefret doluydu.

Baird ona, böylesine nefret ettiği halde bu parti çağrılarını niye kabul ettiğini sordu. Campion bir kez daha onu soğuk bir bakışla yanıtladı: "Yiyecek yüzünden; görmüyor musun? Açlıktan ölüyorum ben." Campion az sonra partiden ayrılınca, Baird ilgisini, çağın romanını yazmak için nasıl yanıp tutuştuğunu anlatabileceği daha eğlenceli bir kişiye yöneltti.

Tate Galerisi'nin çay salonunda rastladığı Alice Lidell'a hemen âşık oldu Baird. Uzun boylu ve güzeldi kız: sarı saçları fırçalanırken büyük aynadan yansıyan ışıkta yanıp sönüyordu. Utangaç, terbiyeli hali çok hoştu Hemen arkadaş oldular. Baird onun uzun, biçimli parmaklarına ve açık kuzeyli rengine hayrandı. Slade okulunda resim öğrencisi olduğunu ve ressam olmayı çok istediğini öğrenince de büyük bir coşkuya kapıldı. Alice'in, Whistler'ı "duygusal şaşkın" olarak nitelemesine (Baird aynı şeyi kızın bir arkadaşından duymuştu) ve Picasso'yu "yaşayan tek ressam" tanımıyla savunmasına karşın arkadaşlıkları sürdü. Baird, bu tip entelektüel fırtınaları başarıyla savuşturdu ve nişanın ilanından önceki bilinen tanışma süreci gereği, onu halasına öğle yemeğine götürdü. Hala yeşim koleksiyonuna bayılan Alice'den hoşlanmıştı. Baird'in babası da kızı beğenmiş ve saatlerce bir silahın nasıl tutulması gerektiğini anlatarak kızı bunaltmıştı. Tabiî bu arada Alice, cana yakın ve gayet zeki bulduğu Baird'in evlenilebilecek biri olduğuna karar vermişti bile. Adamın soyu sopu da kusursuzdu. Kendi ailesi ise Hindistan'daydı ve onlar da karşı çıkmıyordu bu işe. Kısa bir nişanlılık döneminden sonra evlenip, Baird'in baba evinden onbeş kilometre uzaklıkta Tudor tarzı bir eve yerleştiler; burada kız resim yapmakla, Baird de estetik üzerine bir kitap yazmakla uğraşacaktı.

Baird'in estetik üzerine bir kitap yazması düşüncesi, günün yazınsal biçemine karşı olan Alice'den gelmişti.

"Roman bir çıkmazda," diyordu kız. "Yapılacak tek şey, Yeni Çağ'ın estetiğini belirlemek." Dadaizm ile birlikte başlayan, ne olduğu pek tanımlanmamış Yeni Sanat anlayışına yürekten inanıyordu. Bunları sabırla dinliyordu Baird. İngiltere'de, büyük bir eleştirmenin ortaya çıkarak var olan düşünceleri ele alıp bir bileşim yapmasını çok önemli ve gerekli bir şey olarak görmeye başlamıştı. Ayrıca, başa çıkamadığı şu roman işini sonraya bırakmaktan da içten içe hoşnuttu. "Roman bir çıkmazda," diyordu arkadaşlarına, "Tek çıkar yol, estetik akımları üstünlüklü bir noktadan yönlendirmek." Bu üstünlüklü noktanın tam olarak ne olduğunu kendisi de bilmiyordu ama kendisini belli belirsiz önemsemeye başlamış ve birşeyler yapabilmekten hoşnut, zamanını British Museum'da, karısı resim yaparken, harıl harıl okumakla geçirmeye başlamıştı.

Evlendikten sonra taşındıkları evde küçük bir araba, kitaplar ve arkadaşlar, onların mutluluğunu ve üzerlerine aldıkları özel görevin önemini paylaşıyordu. İşte bu sıralarda rastlantı sonucu Hogarth'ın bir yapıtını eline geçiren Baird, kitapta sanatçı duyarlılığına ilişkin bir bölüme takılmıştı. Alice'e göre saçma sapan bir şeydi bu.

"Sanatla oynamak tehlikeli bir şeydir; çünkü insanın kendini sınamasını ve bilmesini gerektirir ki, birçoğumuzun pek istemediği bir şeydir bu. Sanatın gerçek işlevi, içimizde geleneğin sindirdiği, kullanılmayan birtakım yeteneklerin denenmeye açık bir biçimde var olduğunu göstermek –ya da içinde bulunduğumuz toplumun entelektüel düzeniyle uzlaşmak. Sanatçı bulmaz, yaratmaz da; kendisini alışılmışın ötesinde duyarlı kılarak, kendisi bulunur ve yaratılır. Biz sanatçıları iletme güçleriyle değerlendiririz ama başarısız sanatçılar bile, büyük sanatçıların yaşamlarını etkileyen anlaşılamama ve kaygı duygularıyla karşılaşmaktadırlar. Benjamin

Haydon ve Van Gogh, hiçbir benzerliği paylaşmıyorlarsa da, acı çekme konusunda birbirlerinden geri kalmazlar. İkisi de kendi soyut buluşlarının labirentinde kaybolmuştu."

Alice burnunu kırıştırıp kitabı kapatmış ve Baird'e geri vermişti. Baird'in sorusuna yanıt olarak, "Hayır," dedi; bu yazı ruhbilimcilerin sanatçıları kendi klinik tanım kalıplarına sokma çabalarının bir başka örneğiydi. Yaratıcı insanın bireyselliğinin, doğası nedeniyle tanımlanamaz olduğu görüşünü de benimsemiyordu. John, bu sorunu çözmenin bir yolunu bulmalıydı; yoksa estetik kitabının sanatçıyı tek yönlü inceleyen bir çalışma haline geldiğini görecekti. Aslında John'un istediği şey buydu ama Alice'e duyduğu saygı, Ruskin'i baştan sona bir kez daha okuyuncaya kadar yargısını ertelemesine yol açtı. Bu keyifli bocalamalar arasında bir sürü yaz ve kış geçirdiler. John Yeni Estetik adlı kitabının en iyi bölümünü ustalıklı bir dille kaleme aldı ama daha sonraları kitabın başarısız bir ürün olarak görüldüğüne tanık oldu. Birçok arkadaşı, metni daktiloluyken enikonu eleştirdi ve sonunda kitabın, Üniversite mezunu genç adamların yazdıkları cinsten, yazarına en fazlasından haftalık dergilerden birinde bir sütun sağlamaktan başka özelliği olmayan bir yapıt olduğu ortaya çıktı. Yayınlanmasının sakıncası yoktu aslında ama John Baird kararlıydı; ya birinci sınıf bir şey yayınlar ya da sessiz kalırdı. Alice, Baird'in kararını epey mantıklı buldu. O da bu arada resim yapıyor ve resim konusunda kitaplar okuyordu. Kocasından daha geniş yürekli ve çok daha az çekingen yaradılışıyla, eserlerinin birkaç kez sergilenmesine karşı çıkmadı; *Burlington Magazin*'de kendisi için çıkan eleştirilerle yetindiği belliydi. O sıralarda sanatı adına büyük özverilerde bulunmasını gerektiren bir şey de yoktu aslında; onun üzerinde en fazla etkisi olan şey Vincent'ti– (Van Gogh'dan böyle söz ediyordu). Anne

olmayı istediğini bile düşünmeye başlamıştı. Bir Mayıs akşamı, "Sanki bilincim tam anlamıyla uyanmamış gibi hissediyorum kendimi," dedi, "ve kucağında çocuğuyla Madonna resimlerinden başka bir şey çizmediğim kanısındayım. Bilinçaltımda gebelik düşüncesi var galiba." Baird kulaklarına inanamamıştı. O sıralarda İngiltere'de Sanatta Yüksek Rönesans dönemi vardı –Sloper ve Frampton'da sona erecek olan bir Rönesans dönemiydi bu– ve insanlar bu tarz konuşma alışkanlığı edinmişlerdi. Baird, uzun zamandır evli olan bir kadına fazla bir katkısı olmadığını düşündüğü bu uslamlamadan şaşkına dönmüştü ama bir şey demedi. Aslında söyleyecek bir şey yoktu. Çocuk yapmamaları için bir neden bulunamazdı. Parasal durumları iyiydi. Parmaklarıyla kısa bir hesap yaptıktan sonra, "Şubat geldiğinde, çocuğunu kucağına alabilirsin," dedi. Ama daha sonra bu işin Manş'da yapmayı tasarladıkları yolculuğu engelleyebileceği ortaya çıkınca, bu düşünce geçici bir süre için rafa kaldırıldı. Alice'de Picasso ile tanıştırılma sözü verilmişti (sanatçıların, yapıtlarıyla aralarında yüzeysel bir benzerlik dışında, başka özellikleri de olduğuna inanıyordu kız) ve bir bilinçaltı isteğin doyumu uğruna bu şansı tehlikeye atamazdı.

Mutlu bir yaşamları vardı çünkü hiçbir terslikle karşılaşmamışlardı; ama bu hep böyle süremezdi. Başarısızlık duygusu, yıllar geçtikçe, John'u rahatsız etmeye başladı; Alice bile sanatına onulmaz bir yozlaşmanın sızdığını ayırımsadı. Amaçları yönünde bir adım bile ilerlememiş görünüyorlardı. T.S.Eliot'ın saltanatı henüz sürüyordu ve Alice, ne kadar uğraşırsa uğraşsın, amaca ulaşmanın olanaksız olduğunu anladı. Oxhead Galerisi'nde genç bir adamın söyledikleri üzücü olmakla birlikte gerçekti de: "Yahu doğrusunu istersen, hepsini boşver; genelde herkes şimdilerde soyutlaştı. Demek istiyorum ki, İngiltere'de artık birçok insan yolunu bul-

mak için heteroseksüel olup çıkıyor." Eğer *Burlington Magazin* olmasaydı, Alice kendisine olan güvenini tamamıyla yitirmek üzereydi. Kızı sarsan en önemli şey, John'un, gün boyu ırmak kenarında oturup boş boş, "Bütün bunların ne anlamı var allahaşkına," diye söylenerek yazdıklarını paramparça etmeye başlamasıydı. Babası Baird'e doğum günü armağanı olarak Parmenides'i vermişti.

Kısa bir süre Fransa ve İspanya'yı gezdiler; güneş onları kendilerine getirmişti biraz. Gördükleri çekici ve romantik manzaralar, kendileri için uygun ortamı sonunda buldukları duygusunu verdi onlara. Venedik'te bir ev almayı düşündülerse de pahalı ve kullanışsız olduğu gerekçesiyle vazgeçtiler bundan; İngilteredeki küçük evde yaşamak zaten çok paraya maloluyordu. Madrit'te ise enikonu şiddetli ve eğlenceli bir kavga çıktı aralarında; ilk kavgalarıydı bu. Alice, âdet zamanı gecikince gebe olduğunu sandı. Uyanmamış bilinci adına bundan hoşnut olması beklenirken tam tersine ürküye kapıldı. Ona göre bu bebek salt sanatını değil, ileride bol bol söyleşi, gezi ve arkadaşlıklarla geçirebileceği bencil rahat yılları, yani özgürlüğünü de tehlikeye atabilirdi. Bebeği halen istiyor olmasına karşın, bir çırpıda hem özgürlüğünü hem de biçimini yitirmek ona fazla gelmişti. Sonunda denetimini adamakıllı yitirdi; olayın suçlusu doğallıkla John'du; John da karşılık olarak Alice'in çok can sıkıcı bir yol arkadaşı olduğunu ekledi. Kısa süren bir silahlı tartışmada kafasında bir tabak kırılan John, kadın aklını başına toplayana kadar kalmak üzere asık bir suratla yakındaki bir otele taşındı.

Bu kavgadan önce birlikte kaldıkları villanın sahibi, sürekli tavır değişikliğiyle Alice'i dehşetli etkileyip kendine çeken ve kısa süren zaferini daha sonra herkesin anımsayacağı, Coréze adında Güney Amerikalı ufak tefek bir yahudiydi. Alice adamdan söz ederken, "Her tu-

vale damgasını vuran etkileyici bir canlılık örneği," diyordu. Yahudinin bu özelliği, yalnızca tuvallerde değil yüzünde de yazılıydı. Kübist karı koca tanıdığı büyük adamlarla ilgili öyküleriyle kendilerini bir süre etkileyen Coréze'yi bir önder gibi görmüşlerdi. Adamın 'karatahtaya tebeşirle yazı yazan James Joyce' taklidi de bir dereceye kadar ilginçti. Sonunda şunu demeye getirdi: Kendisi yani Coréze olmasaydı, *Ulysses*'ın bazı bölümleri... Picasso ve Pernod için anlattıkları da ortalığı birbirine kattı. Picasso'nun, bardağını masaya koyup: *"Tiens – un Pernod quoi?"** deyişini, Fernandel'den bile daha gülünç ve etkileyici taklit etmişti.

John, Alice'e kendisini bulup özür dileme olanağı vermek için özenle otelin adını bir yere yazdıktan sonra çekip gidince, Coréze'nin yüreği üzüntüyle doldu. Alice'e bol bol iltifat ediyordu; duvarına asmak üzere bir kaç eskiz bile almıştı ondan. Kızın geleceğine ilişkin büyük tahminlerde bulunuyordu. Beyinler arasında başlayan flörtün bir adım daha ileri gitmemesi için bir neden olmasa gerekti; en azından Coréze böyle düşünüyordu. Alice, John'u dize getirmek istiyordu aslında, bunun için de Coréze'ye âşık oluyormuş gibi yapması en kolay yoldu. Gerçek şu ki, o anki duygularından tam olarak emin de değildi. Coréze o kadar şirin, öylesine anlayışlı ve kibardı ki. Sonunda adam birgün, kendisinin bir karakalem resmini yapmakta olan kıza yaklaşıp onu kollarına aldı ve, "Beni kendine âşık etme, n'olur etme!" dedi. Gözleri yaş içindeydi. Dokunaklı değilse de coşku verici bir sahneydi. Coréze, elini kızın eteğinin altına sokarken, "O kadar çok aşk acısı çektim ki," diye fısıldıyordu, "bir daha olamaz, olmamalı." Tutkusu çok inandırıcıydı. Adeta haykırarak, "Söyle, beni âşık etmeyeceksin kendine, değil mi?" dedikten sonra kızın bu

* "Al işte! Pernod dediğin bu..." –ç. n.

konuda söz vermesini beklemeden dudaklarını onunkilere yapıştırdı.

Alice, John'a bir not gönderip, konuyu son bir kez tartışmak istediğini bildirdi. John da telaşlandı, otelin terasından fırlayıp villaya koştu ama gayet tiyatrovari ve soğuk bir tavırla karşılandı orada. Kız, bir itirafta bulunacağını, kendisinden ayrılıp Coréze ile birlikte olmak istediğini açıkladı. Bu itiraf yapılırken John elinde olmadan kıza acıdı; zihninin mantıktan nasibini almamış bölümü işe karışıp, insanların kendi deneyimlerinin ürünü olduğunu söylüyordu ona; Alice şu anda, şeydeki – neydi filmin adı? – Lilian Gish gibi davranıyordu. John bir ara Coréze'ye ağır birşeyler söylemeyi filan düşündü ama Coréze, birkaç gün için Barselona'ya giderek ne yazık ki John'un menzili dışına çıkmış bulunuyordu. Güneyli kocalar konusunda epey deneyimi olmuştu ve aslında istemediği bir kız için kendini bir kez daha ateşe atmaya niyeti yoktu adamın. Kederli, kısa not yazarak, aşkına karşılık vermediği sürece Alice'i görmeye dayanamayacağı gibi bir gerekçe göstermişti oralardan ayrılışına.

John Baird gibi bir tembele öfkelenmek zor gelmişti. Alice'i hiddet solur durumda bırakıp, Paris'e giden bir uçağa atladı. Kişilik yapısı gereği, Alice'i kişisel olmaktan çok toplumsal nedenlerle eleştiriyordu; çünkü duygularından çok toplumsal saygınlığının sarsılma olasılığı öfkelendirmişti onu. "İnsanlar," diyordu, "böyle davranamazlar! Biz bohem tabaka değiliz ki." İşte bu sözleri duyunca, Alice bu adamı gerçekten sevmiş olmasının mümkün olup olamayacağını düşündü. Eğer John şiddetli kıskançlık ve de kararlılık göstermiş olsaydı, kim bilir, belki ona acıyıp, Coréze'yi bırakabilirdi. Ama hayır, bir gözetmenin, kendi denetimi altındaki bir çocuğu azarlaması gibi büyüklenerek eleştirmişti onu kocası. En kötüsü de o İngiliz somurtkanlığıydı. Tanrı'nın cezası!

John gidince, Coréze geldi. Aslında Barcelona'ya değil, bir arkadaşın dış mahallelerden birindeki evine gidip Yahudi bayramında kendi kendini inceleme ve arınma fırsatı bulmuş ve aralarındaki küçük olayı, deyim yerindeyse, soğumaya bırakmıştı. Alice'in Barselona'ya gönderdiği mektubun geri gelmesi bir hafta aldı. Bu dönemde ikisi de durumu gözden geçirme olanağı buldular.

Alice bu arada gebe filan olmadığını anladı; Coréze ile ilişkisi öyle bir düzeye gelmişti ki o sırada geri adım atabilecek gücü bulamadı kendinde. Üstelik Coréze deneyimsizliği ve yaşının küçüklüğüne değinip onu kızdırırken böyle bir şey yapmak, adamın eline daha fazla koz vermek olurdu. Adam onun çocuksu ve sorumsuz olduğunu da düşünebilirdi. Yine de, tam anlamıyla özgür istençli bir kadın olduğunu göstermesi gerektiğini her zamankinden daha çok duyumsuyordu... Ama John, bütün seyahat çeklerini yanlışlıkla alıp götürmüştü işte, hemen bir karar vermek zorundaydı. Hem sonra az da olsa bundan hoşlanma olasılığı da vardı.

Ama hoşlanmadı. Coréze öyle bir ustalık ve coşku ile sevişiyordu ki, anlaşılabilmesi için adamakıllı ayrıntılarıyla anlatmak gerekirdi. Alice'in gururu ve öz saygısı kırksekiz saat gibi kısa bir zaman içinde pencereden uçup gitmişti. Paris'e bir uçak bileti için gereken parayı konsoloslustan borç alması da bir o kadar sürdü. Bütün bu olan bitenden nasıl pişmandı. Demek, Lawrence'ın, "gömleğinin etek uçlarını boynuna bağlamış pis ihtiyar" adam derken anlatmak istediği şey buydu. Uçak Pireneler'in üzerinden uçarken, artık bir eş olarak başarılı olamayacağını hissedip, buz gibi ellerini kucağında kavuşturmuş, rahibeleri ve inancın sarsılışını düşünüyordu kara kara.

Rotonde'un terasında masum masum oturmakta olan John ise, bu olay karşısında belli bir yoruma varması

gerektiğini hissediyordu. İnsan, karısının Hıristiyan olmayan birisiyle ilişki kurmasına nasıl bir tepki gösterirdi? İşte bu noktada yine, bu eyleme kendi duygularını yaralamasından çok konukseverlik kurallarını hiçe saymak anlamına geldiği için daha fazla kızdığını anladı. Uzun zamandır cinsellikle yollarının ayrıldığını ayrımsayınca dehşete düştü. Şu sıralarda cinsellikle tek bağı, kadın romancılarla. Bunun nedeni belki de belirli bir "entelektüel başkalaşım" düzeyine ulaşmış olmasıydı; bu deyimi çok seviyordu. Coréze'nin davranışının bağışlanamaz bir şey olduğuna kesinlikle inanmıştı. Böyle şeyler İngiltere'de asla olmazdı. Olur muydu yoksa?

Masanın üzerindeki beyaz tabak sayısı giderek artıyordu. Bir tür eyleme geçse miydi acaba? Çatlayana kadar içmek ya da Chloe'yu çağırmak gibi?

İçkinin ondaki etkisi salt hazımsızlık ya da uyuklama oluyordu. Ayrıca Alice'e duyduğu sevgi onda öylesine derin, yerleşik ve rahat bir alışkanlık halindeydi ki, bu sevgiyi böylesine sıkıcı ve aptalca sorgulamalar için su yüzüne çıkarmak zordu şimdi. En iyisi surat asmak ya da bıyık bırakmaktı. Alice, şimdiye kadar bıyığın çenesini zayıf, alt dişlerini ise çıkık gösterdiğini söyleyip, John'un bıyık bırakmasını engellemişti. Şimdi onu hiçbir şey durduramazdı.

İkisi de özveride bulunup –örneğin bir aylık bir tatilde– yeniden bir araya gelmeliydiler. Ama otelde ansızın karşısına çıkan Alice hiç de pişman olmuşa benzemediği gibi, kavgaya susamış görünüyordu üstelik.

Ciddi bir çatışmayı engellemek için ilk onbeş dakika boyunca büyük bir dayanıklılık örneği sergiledi John. Alice ise ağzına geleni sıralayıp, John'un kötü bir koca olduğunu, bütün seyahat çeklerini alıp götürdüğünü ve yaptığı şey için kendisini azarlayamayacak kadar ödlek biri olduğunu söyledi. John'un, yüzünde olabildiğince az kırgınlık ve hoşnutsuzluk ifadesiyle karşısında öylece

durmasını, karışık aklı bir türlü almıyordu; geçen günler boyunca kendi gözünde giderek büyüttüğü kabahatinin, şu anda hiç olmazsa biraz daha nitelikli bir tepkiyi hak ettiği düşüncesindeydi. Ama hayır. John bütün bu şamatanın orta yerinde öylece durmuş, Kipling'in "Eğer"inde çizilen centilmenlik sınırlarının dışına çıkmayı reddediyordu işte. Başında tepesi basık bir şapka, mavi damalı kravatı, kanarya rengi ceket ve bol gri pantolonuyla önünde bir sürü tabakla oturabiliyor olması, adeta saygısızlıktı Alice'e göre. Adamın üstelik birkaç kez, yeni uzayan bıyıklarını gizlice yokladığını da fark etti.

Yine aynı yatağı paylaşıyorlardı ama John burada da dikkatliydi ve kızı, o kadar gereksinme duyduğu olay çıkarma zevkinden yoksun bırakıyordu. Sevişme girişiminde bile bulunmuyordu. Oysa Alice bu konuda özel bir sahne tasarlamıştı. "Dokunma bana!" diyecekti boğulurcasına haykırarak, "neler çektiğimi görmüyor musun?"

Aslında bundan da kötüsü bekliyordu onları. Alice gerçekten gebe olduğunu anladı birgün. Her şey, bebeğin babasının Coréze olduğunu gösteriyordu. Bu durum ikisini de ürküttü. Hatta John yerinden şöyle bir doğruldu bile. Alice ise vücudunun ona oynadığı bu oyun üzerine kendine lânetler savuruyordu. Bu arada John soylu nefretini bastırıp Raspail Bulvarı'nda daha önce hiç bilmediği o bakımsız Kadın-doğum muayenehanelerini buldu. Bir ameliyat kararlaştırıldı ve Alice, böyle bir onursuzluk yaşamaktansa zehir içmenin daha iyi olduğunu düşünse de, kendisini korkudan ödü patlamış durumda Dr.Magnoun adlı bir adamın şahsında bilime teslim etti; doktor, yaka düğmesinde Akademi rozeti taşıyan, bıyıklarının ucu kaskatı duracak biçimde mumlanmış, dal gibi ince, ufak tefek neşeli bir Fransızdı. Alice'in ayaklarını tavandan sarkan bez çengellere a-

sıp kızı neredeyse baş aşağı duracakmış gibi havaya yükseltirken *"Vous connaissez, Madame,"* diye sordu çapkın bir sesle, *"Vous connaissez l'épigramme du grand génie Pascal qui dit: 'Le coeur a des raisons que la raison ne connait pas'?"**

Alice, Montsouri parkına bakan John'un satın aldığı stüdyoya döndü. Kasvetli bir yetersizlik duygusu içinde kendisini yaşlanmış ve çökmüş buluyordu. Öfkesi, John'un sabrı ve yumuşaklığıyla minnettarlığa dönüşmüştü. John, tam bir adanmışlıkla, ağzından en ufak bir öfke sözcüğü çıkmadan baktı kıza. Belki bu kadar yumuşak olmasaydı, Alice daha çabuk toparlanabilirdi ama bu durumda yatakta bir aydan fazla kaldı. Olay yaşamlarını önemli ölçüde değiştirmişti. Paris'teki arkadaş çevreleri artık eskisi gibi "eğlenceli" ya da "vazgeçilmez" değildi onlar için. Alice resmi büsbütün boşladı; çağdaş ressamları eleştirmek için resim galerilerine gitmeye de ilgi duymuyordu. Salle Pleyel'deki o konserler de John'a artık anlamsız ve sıkıcı geliyordu; sanat ve yaşam arasında derin bir uçurum görüyordu.

Baird yaşadığı çelişkinin bir türlü çözüme kavuşmamasının verdiği düş kırıklığı yüzünden giderek mutsuzlaştığı bir sırada, Campion'a rastladı bir kez daha. Campion yavaş yavaş adını duyurmaya başlamıştı. Alésia arkalarında küçük bir stüdyoda yaşayıp, her zamanki gibi kolayca resim yapıyordu.

Uzun zamandır Paris'te yaşayan Campion, o sıralarda yalnızca sanatçılar için ve sanatçılar sayesinde var olduğuna inanılan bu tansıksı kenti, sisli ve sert Londra'ya karşılık kendi yaradılışına daha uygun bulmuştu. Baird, Dome'da konyak içerken, kendinden emin tavırlı ufak tefek birinin, masalar arasından, ona hep kediyi hatırlatan tuhaf bir çabukluk ve kıvraklıkla geçerek kendi-

* "Büyük dâhi Pascal'ın şu sözünü biliyor musunuz Madam? 'Aklın anlayamayacağı biçok nedenleri vardır kalbin...' " –ç. n.

sine doğru yaklaştığını gördü. Paris'te Campion'u sık sık görmüş, sergilerine gitmiş ve hatta çıplaklarından birini Alice'e almıştı ama birbirleriyle hiç konuşmamışlardı; şimdiyse adamın onu tanıyarak gülümsediğini görünce şaşırdı Baird. Kirli mavi gömleği ve gri pantolonu görünce Campion'un yine yemek bulmak için sokağa çıkmış olup olamayacağını düşündü. Selam vermek için hafifçe doğruldu.

Campion hafif çakırkeyifti ve gözleri parlıyordu. Bir partiden yeni ayrılmıştı ve İngiliz sosyetesinin onda yarattığı bütün bastırılmış kıskançlık ve öç alma duygularını boşaltacağı bir kurban arıyordu. "Baird," dedi gülümseyerek, "son görüşmemizden bu yana ne kadar uzun zaman geçti."

Oturup içki ısmarladılar; Baird, Campion'ın onu çok iyi anımsadığını ve üstelik yapıtı konusunda iyi şeyler söyleyen iki küçük makaleyi de okumuş olduğunu gördü. Ama adamın amacının bu olmadığını anladı; çünkü Campion hemen, içinde hapsedilmiş duyguları açığa çıkartmak için katıldığı partiyi anlatmaya başlamıştı. Baird, Campion'ın zekice ve alaya alarak çizdiği insan portrelerinin arkasındaki o bildik dürtüyü – birçok sanatçıda gördüğü, arkadaşlığı güç duruma sokan sınıfsal aşağılık duygusunu– tanıyıverdi. D.H.Lawrence'ın, küçümsendiğini sanıp, köylü geçmişini inadına vurgulamak için kendisiyle acayip bir Derbyshire ağzı dışında bir dille konuşmayı reddettiği o dehşetli anı anımsadı. Buna benzer bir huzursuzluğu şimdi, konuşmasına bakılırsa Camberwell'li olabilecek ve onaltı yaşında iken ortaokuldan ayrıldığı izlenimi veren Campion'ı dinlerken de duyuyordu. Vurgusu kuşku uyandıracak kadar düzgündü. Bir olasılıkla, B.B.C. spikerlerini dinleye dinleye edinmişti bunu.

Bir bey Campion'ı koruması altına almıştı ve şimdi Campion buna tepki gösteriyordu. Lady Sholter'ı patla-

yan bir tabanca gibi betimlemesi ve onunla el sıkışırken monoklünü düşürmesini anlatışı, acımasız bir taklit başyapıtı sayılabilirdi. Görüşlerine karşı çıkmayan bir dinleyici bulmuş olmaktan hoşnut, "İngilizler! Ah Tanrım, İngilizler!" diyordu. "Granit sağlamlığında bir ahmaklık ve ahlak üstünlüğü. Kendilerini çepeçevre kuşatan bir hoşnutluk atmosferi içinde dolaşıyor ve kendilerine o atmosferin dışından bakıyorlar. İnsanı şaşırtıyor." Aşırı bir keyifle konuşurken, sandaletlerinde ayak parmaklarını oynatıyordu. "Birçok konuda başarısızlıklarının nedeni olan bilgisizliklerini ve güçsüzlüklerini gizlemek için geliştirdikleri o gelenek anlayışı!"

Baird adamı bir yandan ilgiyle izlerken, dikkat ve nezaketle de dinliyordu. Campion'ın küçük yuvarlak yüzü, sokak lambalarının ışığında altın sarısı gibi parlıyordu. Konuşurken, beyaz bakımlı elleri, anlattığı şeyleri havada çiziyormuşcasına sürekli deviniyordu.

Campion'ın kızgınlığı iki kattı çünkü bu partiye giderek kendi koyduğu bir kuralı da bozmuştu. Bu kez belki farklı olur diye ummuştu ama hayır. Kendini kısıtlamanın verdiği boğucu bir duyguyla onbeş dakika içinde deliye dönüp partiden ayrılmıştı. "Koruma altında olmak, partiye kendimden dolayı değil yeteneğim sayesinde katılabilmek –beni kızdıran bu."

Baird, toplantıya neden katıldığını sordu ona. Campion neşesiz bir kahkaha attı. "Bayan Dubois bana Lady Sholter'ın benimle tanışmaya can attığını ama bunu yalnızca ben önemli bir ressam olduğum için değil, şatosunda bir stüdyo kurmak üzere birini aradığı için istediğini söyledi. Tabiî ben, budala gittim partiye; biraz övgüye dayanamadığımdan, biraz da şu ömrümde bir türlü ikiyüz *pound*'ı elimin tersiyle itebilecek bir adam olamadığımdan." Bardağını sonuna kadar bitirip, yeni bir içki ısmarladı. "Olay hiç de öyle değildi," dedi. "Kadın üstüme başıma şöyle bir bakıp, 'Aaa, bir yanlış-

lık var galiba. Siz Archie Worm'un arkadaşı mısınız gerçekten? Eton'da Archie ile birlikte miydiniz? dedi. Madam Dubois kendinden geçmişcesine kulağıma 'Lord Worm' diye fısıldadı. Eton'da Archie ile birlikte miydiniz? dedi. Madam Dubois kendinden geçmişcesine kulağıma 'Lord Worm' diye fısıldadı. Eton'da onunla birlikte miydim acaba? İşte böyle sevgili Baird, beni couturier* Campion'la karıştırmışlar."

Baird bunun herkesin başına gelebileceğini söylediyse de, Campion dinlemiyordu. Ona göre, kabalık ve cahillik yalnızca İngilizler'e özgü bir şeydi. "Çünkü İngiltere'de sanat küçümseniyor," diyordu Campion. "Sanatçı onlara göre bir cins bulaşıkçı ya da aylak bir adamdır." Tekrar güldü. "Lady Sholter için mimari çizimler! İngiliz mimarisi, İngiliz kişilik yapısı gibi kuruluğu temel alır. Onları görecektin. Ne budalayım ben!"

Baird yorulmaya başlamıştı. İşi şakaya vurmak için, yarım ağızla, "Schwabe'ye göre, İngilizler onun ne yazınını ne de kamışını hak ediyorlarmış –ikisini de umursadıkları yokmuş," dedi. Campion, kocaman açılmış gözlerinde küstahlık ve içtenliği aynı oranda barındıran garip bir ifadeyle bakıyordu. "İngiliz terbiyesinin bir kurbanı olarak herhalde kendimi savunmam gerek," dedi Baird. Campion artık dinlemiyordu. Sandaletin üzerinden ayağını kaşıdı. Yavaşça, "sıkıcı insanların ve *Druid*'lerin** dünyası," dedi.

Öfkesi neredeyse bütünüyle uçup gidince normal zamanda olduğu gibi yine o nazik ve sakin arkadaş havasına bürünmüştü.

İki arkadaş dereden tepeden konuştular bir süre; sonra Baird dinlenmeye ihtiyacı olduğunu söyleyip ayrılmak istedi. Alice'i bir kez görmüş ve güzel bulmuştu

* (Fr.) Terzi –ç. n.
** Kelt dininin rahipleri. Geometri, doğal felsefe bilgileri olan; dın, ahlak, adalet işlerine bakan rahipler –ç. n.

Campion. "Eşinin resimleri nasıl gidiyor?" diye sordu. Baird boşver anlamında bir işaret yaptı ve ayrıldılar.

Yavaş adımlarla evine döndüğünde, Alice'i yatakta okurken buldu. "Biraz buralardan uzaklaşmaya karar verdim," dedi. Ağzından çıkan sözlere şaşırmıştı çünkü böyle bir karar verdiğinin farkında değildi. "Dinlenmeye gereksinmem var."

Alice kitabından başını kaldırıp bakmadı bile.

Son zamanlarda, bir aldırışsızlık, bir suskunluk geliştirmişti. Hafif bir kaygının karıştığı bir ses tonuyla, "Çok iyi," dedi. Beraberlikleri boyunca ilk kez kendiliğinden bir girişimde bulunuyordu Baird.

Güneye, İtalya ve Yunanistan'a yaptığı yolculuklar işte böylece başlamış oldu; tutkularını yavaş yavaş şimdiye kadarki yaşamının ardında bırakıyordu ve garip bir şekilde, yaşamaya adeta şimdi başlıyormuş duygusu içindeydi. Atina'da bir yıl, Suriye'de ise bir kış geçirip, ilk kez birşeylerden uzaklaşıp yalnız kalmanın mutluluğunu yaşadı. Alice'den aldığı mektubu Poros'da zeytin ağaçlarının altında otururken okudu ve kızın boşanma isteğini şaşırtıcı bir umursamazlıkla öğrendi. Beyrut'ta karşılaştığı Paris'li bir arkadaşı, Alice'in Campion'la evleneceğini –ya da kızın böyle dediğini– söyledi. Kışı geçirmek üzere Mısır'a gitmekte olan yaşlı bayan Dubois ise bu arada karşılaştığı Baird'e, Campion'ın kimseyle evlenecek adam olmadığını söyledi ve kendisinin mutlu olup olmadığını sordu. Café Moka'nın terasında otururlarken, Baird çok mutlu olduğunu itiraf etti. "Artık Akdeniz'li oldun, öyle mi?" O tuhaf hasır şapkanın gölgesinde pırıl pırıl parlayan özellikli yüzünde bütün dikkatini Baird'e yöneltmiş, soruyordu. "Bilirsiniz, bazen böyle şeyler olur insanlara." Baird kadına son yolculuklarından söz etmek istedi ama bunlarda böyle küçük söyleşilere konu olabilecek türden hiçbir ayrıntı bulunmadığını fark etti. Hayır, Kudüs'de Adler'leri ya da

Beyrut'ta Habib ailesini filan aramamıştı. Aslında kendisine önerilen hiçbir şeyi yapmamıştı. Bir tek tanışma mektubu bile vermemişti kimseye. Kararsızca dolaşıp durduğunu ve giderek bir tropikli haline geldiğini söyledi kadına. Yaşlı kadın bir yandan sürekli adamın yüzünü inceleyerek bir kamışla buzlu kahvesini içiyordu. Gözlerinde belli belirsiz muzip bir ifade vardı. Üst dudağında kremadan oluşan bıyığı dantel mendiliyle silerken konuştu sonunda. "Kilo almış ve daha yaşlanmış görünüyorsun," dedi. "Şu anlamsız Anglo-saxon duyarlılığından da kurtulunca artık kuşkusuz sevişmekten hoşlanmaya başlamışsındır, değil mi?" Gerçekten de kilo almıştı ve daha yaşlı görünüyordu; bunun nedeni kısmen bıyığıydı. Geçirdiği değişikliği daha somut bir biçimde yansıtabilecek bir ifade tarzı düşündü. İnsan neler söyleyebilirdi? Hindu dinlerinin ilk kuralında olduğu gibi, temel etken en iyi şekilde ancak olumsuzluk deyimleriyle anlatılabilirdi. "Artık hiç bir şeyin fazla önemi yok," dedi ve sözünün yanlış yorumlanabileceği kaygısıyla devam etti. "Demek istiyorum ki, mutluyum ve hayat doluyum; ama artık duyguları kitaplardan edinmeye uğraşmıyorum. Uğraşamam." Kadın o güzel genç kız ifadesiyle gülümsedi ve küçük elini sevecenlikle adamın kolunun üzerine koydu. "Dünya çok büyük," dedi, "ve yaşam çok kısa; insanlar da öyle sevimli, acımasız ve heyecan verici ki!"

Dünya gerçekten büyük diye düşündü Baird. Belleğini hızla akıp giden son birkaç yıla çevirip, Fez'de bir falcıya rastladığı avludan, Poros'da incir ağacının altında geçirdiği güne; bir Şam sürahisine yansıyan çehreden, Humus'daki bir kahvehaneye kadar bir gezinti yaptı geçmişte.

"Galiba sıcaklığı kötü yazın örneklerine yansıtmak yerine gündelik yaşamda duyumsayanlar, yalnızca güneydeki insanlar," dedi yaşlı kadın. Baird bir sigara yaktı.

"İçten içe bir romana başladım," dedi. "Yaşaması beş, yazılması ise bir yıl alır. Kendime verdiğim böylesine uzun bir dinlenceyi haklı çıkaracak tek şey bu." Bu sözleriyle, kendisini (İngiliz benliğini) tamamıyla ayrı biri olarak düşünmüş ve şu anki kimliğini de geçmişteki –o parti ve yapmacıktan oluşan– varlığının sadece bir devamından çok daha başka bir şey olarak görmüş oluyordu. Şaşırdı.

Bayan Dubois eldivenlerini ellerine geçirdi. "Her yıl Mısır'a neden geldiğimi sana söyleyeyim," dedi samimi bir ses tonuyla. "Onbeş yıl önce, baharda (bu sözcüğü, Paris'liler gibi, hoşlandığını gösteren özel bir vurguyla söylemişti.) âşık oldum. O sıralarda evliydim. Baalbek'te bir tapınakta bir Yunanlı subayla tanıştım. O da evliydi. Bu deneyime saygı duymak gerektiğine karar verdik –bizimki, aşk deneyimi için demin kullandığım o yetersiz sözcükle gizlenebilen doğal ve kaçınılmaz buluşmalardı–; evet, buna saygı duymak gerekirken, öte yandan yaşamın normal biçiminin de sürmek zorunda olduğunu kabul ettik. İki çocuğu vardı. Benim kocamsa öylesine canayakın, öyle iyi bir insandı ki, onu incitmeye dayanamazdım. Böyle her yıl George'u bankasıyla baş başa bırakıp Mısır'a gelir ve aslında bir yıllık evcil yaşamın yok etmesi beklenen ama geçen onca yıl boyunca hiç ölmeyen o deneyimi yeniden yaşardım. Arap bölgesinde küçük bir stüdyosu vardı. Gizlice buluşurduk. Buluşmamız her yıl bir öncekinden daha iyi olurdu. Ah dostum, hepsi onbeş yıl önceydi ve işte şimdi yaşlı bir kadınım. Ama, evliliğe dönüşecek olsa bir hafta içinde yok olabilecek kadar yüzeysel olan bu gizli arkadaşlık, yaşamımın en güzel şeylerinden biri olmuştur."

İzin isteyip biraz kek almak üzere tezgâhın yanına gitti kadın. Kitabını ve çantasını masanın üzerinde bırakmıştı. Bir radyodan bir Arap şarkısının insanın içine işleyen çeyrek notaları duyuluyordu. Baird kitabı alıp

sayfalarını rastgele çevirdi. Aforizmalar üzerine küçük bir seçkiydi. Bunlardan birinin yanına kadının bir ünlem işareti koymuş olduğunu fark etti ve onu okudu. "L'amour maternel est le seul bonheur qui dépasse ce qu'on en espérait."* Madam Dubois'nın tek çocuğunun, evlat edindiği ve hep evden uzakta Montrö'de bir manastırda yaşayan bir kız olduğunu iyi biliyordu. Kalem, yumuşak beyaz kâğıdı delmişti. "*Anne Sevgisi!*" Eh, kala kala sıradağlar kalmıştı aşılacak. Ama düşünülenin tersine, seyahat bir tür eğretilemesel yolculuktan başka bir şey değildi; içimizdeki gerçeğe yaptığımız yolculuğun dışa vuran bir simgesiydi.

Madam Dubois bir paket donmuş meyve ve yapay renkli birkaç kremalı pasta ile masaya döndü. "Ziyafet var," dedi. "Küçük stüdyoda kremalı pasta ve Rus çayı ile çılgın partiler vereceğiz, ve ben ona bir kez daha hiçbir zaman yazmayacağım bir romanın kurgusunu anlatacağım; o da bana altı ayda seçebildiği armağanları verecek." Mutlu olanlara ne mutlu!

Yemyeşil Nil Deltası'ndan doğuya, İskenderiye'ye giderken savaşın yaklaştığını düşündü Baird. Sınırlar kapanıncaya kadar bu şekilde geçirebileceği belki de sadece bir yılı vardı.

Ayağa kalkıp, trenin sallantısından dengesini kaybetmemek için bacaklarını iki yana açtı ve küçük aynada yüzünü inceledi. Aynadan kendisine bakan yüz, kesinlikle bir insan yüzüydü. Sonunda kendi aklı ve vücudunun sorumluluğunu duyumsamak, çoğalarak zenginleşmek iyi bir şeydi; hem de çok iyiydi.

Madam Dubois birlikte oldukları son akşam, "Bana kalırsa artık güneyi keşfettin; senin için uygun olan tek yaşamın, merakla –kösnül merak ve tansık varsayımlarla– dolu olan yaşam olduğunu anlamışsındır," demişti.

* (Fr.) "Anne sevgisi, her türlü beklentinin üstünde gerçekleşen tek mutluluktur..." –ç. n.

Hafya'da ayakkabılarını temizletirken Bayan Dombey karşısına çıkıverdi. İnsanlara esmerliklerinden dolayı içten içe sürekli öfke duyan Bayan Dombey bir misyoner derneği için bu yolculuğa katılmıştı. Teni kiremit kırmızısıydı. "Sizi burada görmek ne hoş," dedi. "Akdeniz'de dolaşıp durduğunuzu söylemişlerdi."

"Dolaşmak," diye düşündü Baird. Daha iyi betimlenemezdi yolculuğu. Bayan Dombey'in ağzından, gizlenmeye çalışılmış bir küçümseme ifadesiyle çıkıyordu bu sözcük. Dolaşmak, "Mirasyediler"e özgü bir şeydi doğallıkla. Kadından kurtulma olanağı bulamadı Baird. Birlikte bir çay içip, Bayan Dombey'in her Cumartesi bisikletle Thorsham'a gidip kütüphanede kitaplarını değiştirdiği ve İncil dersleri aldığı günleri, yağmuru, güneşle buharlaşan ıslak kırları, o eski loş zaman parçalarını ikisi aralarında birleştirip anımsadılar. Baird babasından düzenli olarak haber alıyordu. Dışarıda karanlık sokakta, Bayan Dombey'in tiz huysuz sesinin ve çay fincanlarının yarattığı atmosferin gerçekliğini arttırmak istercesine inceden yağmur başladı. Kadının teninde tavuskuşunun kuyruğundakinden daha çok çil olduğunu fark etti. Her çil bir göz, her göz bir sorgulama gibiydi. Kadın şimdi de Alice'den söz etmek istiyordu. Baird konuyu hemen değiştirip Fez'deki Fas tarzı evinden söz etmeye başladı. Ama selvili toprak yola sürmeli kara gözlerini dikip merakla kendisini bekleyen kadına hiç değinmedi. Bayan Dombey doğuya "Kutsal Görev" olarak niteledi̇ği bir iş için gönderilmişti. İngiltere'den ayrılışı bir vahiy gerçeğiydi. "Geri" ırklardan söz edildiğini hep duymuştu ama bu kadar da geri ve *yabanıl* olabileceklerini hiç düşünmemişti. Baird'in Kudüs ve Kahire'yi savunmak istemesi üzerine, "*Pisliğin daniskası,*" dedi meydan okurcasına. Mısır'daki yaşamdan verdiği iki örneğin, bu gerçeğin su götürmez özelliği olduğunu ileri sürerek tezini savundu. Kasr El Nil'den aşağı

yürürken siyah giysili ve şapkalı ufak tefek bir adamın kendisine doğru yaklaştığını görmüştü. Adamın burnu yoktu; burnun olması gereken yere bir şişe mantarı tıkılmıştı ve adamın gözlüğünün çerçevesi bu mantara dayanıyordu. Bir başka sefer de, hedefini (bir fellahtı bu) daha iyi gözlemek için üçüncü mevkide yolculuk ederken, yanında oturan bir adamdan garip bir yanık kokusu geldiğini fark etti. Elindeki sigara sonuna kadar gelmiş ve parmağını yakıyor olmasına karşın adam hiçbir şeyin farkında değildi. Dombey kokunun yanan etten geldiğini anlamıştı. Adam resmen *cüzzamlıydı!* Kadın bu iki olayı tezini kanıtlayan örnekler olarak sunuyordu ve Baird de sevgili Ortadoğu'sunun pis olduğunu kabullenmek zorundaydı; ama ne kadar değişik, nasıl şirin bir yerdi aynı zamanda. "Her yer aynı," diyordu Bayan Dombey, "*Aynı* şeyleri konuşan *bir örnek* insanlar." Bu da doğruydu. Her yerde o geleneksel Güney'li tavrıyla – Lise Fransızcasıyla – konuşan ve Medrano Sirki gibi sevişen, umutsuz, çökmüş, kısır görüşlü insan toplulukları vardı. Ama yine her yerde o kışkırtıcı mavi deniz ve adalar, ten ilişkisine kısacık bir süre için razı olan, yüreği etkilemekle asla uğraşmayan, belki de bunu hiç aklına bile getirmeyen o süzgün bakışlı rastlantısal esmer insan da vardı. İnsan bunu Bayan Dombey'e nasıl anlatabilirdi ki? Tropikli bir adam haline geldiğini söyleyecek olsa kadının yüzünde nasıl bir ifade belireceğini tahmin edebiliyordu. "Gitmem gerek," dedi, "Beyrut'a gidecek olan taksi birkaç dakika içinde hareket edecek." Kadının dostça elini sıkıp onu öyle yağmurluğuyla, açık kapıdan giren rüzgârda taranmamış, dağınık saçları uçuşurken bırakıp uzaklaştı.

Lübnan'da küçük Dürzi köyleri arasında aylarca dolaştıktan sonra tıklım tıkış ikinci mevki kompartmanda Gaza'ya giderken, savaşın ilan edildiğini duydu. Kırmızı fesli birkaç Mısırlı, bir Arap gazetesini merakla okuyor-

lardı; karşısında oturan yaşlı bir Musevi ise oğluyla savaşın Ortadoğu'ya sıçrama olasılıklarını Fransızca tartışıyordu. Tren çiçek kokulu ekim bölgelerinden yavaşça uzaklaşıp Mısır'a doğru uzanan o alacakaranlık çöle yaklaşırken, yaşlı adam yineleyip duruyordu: "Savaş hiçbir şey değil." Her doğulu gibi konuşurken bir yandan da elindeki kocaman tesbihi çekiyor, büyük kehribar taşları zevkle yokluyordu. Baird her türlü onursuz alışverişe hazır bu yaşlı yüzde gözlerin altındaki koyu renkli torbaların, savaşı ve getireceği fırsatları düşündükçe adeta canlandığını görüyordu; insanların, orduların hareketleri, tonlarca erzak ve mühimmat –çimento, çelik, tütün, tıbbi gereksinimler– savaşın sürdüğü hemen her yerde tüketilen ve ziyan edilen şeyler. "O hiçbir şey değil," diye yineledi adam. Avrupa'daki bir savaş olasılığı karşısında ırkının özelliği huzursuz bir açgözlülüğe kapılmak olduğuna göre kim bilir ne savaşlar, sürgünler, tahliyeler görmüştü! Oğlunu ilk fırsatta savaşa katılmaya özendiriyor, "Suriye bu savaşta kaledir," diye yineliyordu. Ama kafasından, üniformalı bir oğulun kendisine meyve, yün ya da yakacak odun ticaretinde sağlayacağı olanakların geçtiği yüzünden belli oluyordu. Tartışmaları giderek alevlendi. Genç, "Ama savaş buralara kadar gelmez ki" dediğinde, üniformalı Mısır'lılardan birinin yüzü ışıyıverirken, babanın yüzü asılmıştı.

Baird paltosuna sarınıp uyumaya çalıştı. Ona öyle geldi ki, ölüm için şimdiye kadar hiç bu kadar iyi hazırlıklı olmamıştı. Bu fikri gayet sakin karşıladı. Yine de, duyarlılığı köreltip insanı boşluğa fırlatıveren savaşın bu gücüyle basit bir ölümden nasıl daha kötü bir şey olduğunu henüz bilemezdi. Savaş sonrasında bütün dünyanın, herhangi bir toplumsal oluşumun gerçekleşebilmesi için, değerlerin değil, basit duyguların peşinde nasıl çılgınca koşuşturacağını tahmin edemezdi. Hayır. Bunları kehanette bulunurcasına açıklamak, Harley Cadde-

si'nde sigara dumanı dolu küçük odada Hogarth'a düşecekti.

Graecen'ın eski alayına acizane hizmetlerini sunduğu, *The Times*'a yazdığı bir şiirle yakışık alır duyguları yansıttığı, Fearmax'ın "toparlanmak için geri çekilme"ye geçme kararı verdiği Bay Truman'ın makinalı tüfekçilere katıldığı bir dönemde, Baird herhangi bir özel amacı ya da kararı olmaksızın bildiği üç yabancı dilin ve özel okul eğitiminin ona teğmen rütbesini rahatlıkla sağladığını gördü. Kahire'den, onun ikliminden ve ölüme benzer köhneliğinden yeterince nasibini almış olarak vazgeçivermişti. Mutluydu. Daha sonraları, henüz Baird tarafından öldürülmeden önce *Böcklin*'in Girit dağlarının tepesinde sözünü ettiği Gleichgultigkeit*, o korkunç ahlaksal duyarsızlık, gelecekte pusuya yatmış bilinmez düşmanıydı.

Libya'da kısa ama kanlı bir çarpışmaya ve Girit içinden geri çekilmeye tanık oldu; ürkütücü olmaktan çok adeta sağduyuyla özdeşleşen coşkulu olaylardı bunlar. Ama ilk huzursuzluk belirtileri başlamıştı. Her türlü kişisel gizlilik ve rahatı hiçe sayan Ordu yaşamının kısıtlayıcı, aptallaştırıcı ve anlamsız sistemi giderek dayanılmaz oluyordu. Daha özgür olabileceği bir yer arayan Baird, henüz kurulma aşamasında olan ve kadrosunda dilci isteyen karşı casusluk bölümünde buldu kendini.

Axelos, bayağı yorucu geçen bir görüşme sırasında, Baird'in Yunanca, Almanca ve Fransızca bilgisini ayrıntılı sorularla ve dikkatle sınadı. Büyük ellerini yeşil bez örtülü masanın üzerine koymuş, kısık ışığın arkasında otururken, İngiliz Albayı'ndan çok bir Türk eşkıyaya benziyordu. Baird'in daha sonra çok başarılı olacağı bu birimi kurmakla görevliydi. Baird, Axelos'un bir gergedanınki gibi küçük, gömük ve kızgın bakan gözlerinin

* (Alm.) Aldırmazlık, boşvermişlik duygusu –ç. n.

gülümseme pırıltılarıyla da dolabileceğini anlayacaktı sonradan. Bir keresinde ağzını açıp soluk verir gibi sessiz bir kahkaha savurduğunu kendi gözleriyle görmüştü. Ama Axelos deyince sürekli akla gelen, kendisine çok küçük gelen bir masa başında kıllı tombul baldırlarını zorlukla sığdırdığı bir iskemleye oturmuş, dişleri kusursuz, akbaba suratlı iri bir adamdı. Sıkıcı ve aptalca bulduğu İngiliz kişilik yapısından, Dışişleri'nin düşgücünden yoksun ve saçma olarak nitelediği politikasına kadar her şeyi şiddetle eleştiriyordu.

Kendisini, 1942 yılının başlarında Girit'in rüzgârlı dağlık bir bölgesinde bir paraşütün iplerine sıkıca tutunmuş, yangın söndürmeye çalışan bir adam gibi, bir yükselen bir alçalan bu araçla savaşır durumda buluvermesini de Axelos'a borçluydu. Ayrılmadan önceki gece Campion'la karşılaşmıştı. Campion, sert bakışlı bu küçük adam, üzerinde binbaşı üniforması, yapmacık bir askeri sertlikle karargâhın dikenli telle çevrili bölümünden çıkmış, yaklaşıyordu. Kolunu yakalayıp neşeyle, "Baird!" diye bağırdı, "Nihayet konuşabileceğim birisi!" Kahire'nin merkezinde bir Suriye lokantasına gittiler birlikte. Campion'ın şu ya da bu nedenle içini dökmek istediği belliydi ve Baird'i güvenine layık görüyordu.

Önlerindeki bıldırcın ve pilava saldırırlarken Campion, "Allah kahretsin!" dedi, "İnanılmaz bir cesaretle birbirinin kolunu bacağını uçuran ve geriye kalan azalarına da madalya takan milyonlarca geri zekâlı bunlar! Bu fırsatçılık, bu *laissez faire*,* bu aptallık!" Öfke ve nefretten ne söyleyeceğini şaşırmış gibiydi. "Tanrı aşkına, senin ve benim bu savaşta ne işimiz var?" Bu soruyu Baird hiç sormamıştı kendine. Campion ısrar ediyordu. "Örneğin, sen! İnandığımız her şeyin sonu demek bu. Hitler'in boğazımıza yapışmış olması bile bizim kendi

* (Fr.) "Bırakın yapsınlar" felsefesi –ç. n.

içimizdeki bir sürü Hitler'i ve kendi örgütlü faşolarımızı görmezden gelmemizi sağlayamaz." Baird içini çekti.

Campion'un sözlerini bıraktığı yerden alarak, "Dur bir dakika!" dedi, "Nasıl oluyor da binbaşı rütbesiyle ordudasın sen pekâlâ?" Campion'ın gürültülü kahkahası tüm odayı kapladı. Arkadaşı adeta yanıtını çok iyi bildiği bir soruyu sormuşcasına, sitemle, "Sevgili Baird," dedi, "canım arkadaşım, savaş patlak verdiğinde olağanüstü bir özveride bulundum. Ulusal Savaş Bakanlığı'na girdim. Sonradan, beynimin uçurulması ya da siyaset işinin pis sularıyla yıkanması arasında bir seçim yapmak durumunda kaldığımda birincisini yeğlediğimi fark ettim." Biraz daha şarap içti. "Kesinlikle söyleyebilirim ki bu anlamsız işte ölmek niyetinde değildim. İşte bu nedenle kendime Savaş Mezarları Komisyonu'ndaki bu kıyak işi buldum. Bugün dünyada kalmış tek akademik iş bu! Hâlâ geçen yıldan kalan mezarların yerlerini araştırıyoruz. İş ağır ilerliyor ve ücret öylesine yüksek ki, biz bu savaşla ilgili araştırmaları Ateşkes Günü'nden önce bitirmeyi ummuyoruz. 1999'dan önce yani. Kuşkusuz birkaç kez başımız belaya da girdi: 1917'de Siwa yakınlarında bir kum tepeciğinde gömülü kalan onyedi kahramanın yerini bulma merakı yüzünden Libya'da az kaldı yakalanıyorduk. Müthiş bir şamataydı, Baird."

Baird kuşkuyla baktı ve Campion'ın hep böyle isyan içinde olmasının nedenini düşündü. Bu adam, toplumun ortak zevklerinden birini –katılım zevkini– tanımıyordu. "Pekâlâ," dedi yavaşça, "Galiba korkak olduğunu ama geri zekâlı olmadığını söyleyerek kendini savunacaktın. Ama savaş, ahlaksal gerekliliğinin yanı sıra dar bir çerçeve içinde de kendini haklı çıkarıyor. Eğer kazanacak olursak halk uzun vadede daha mutlu olacak. Bunun dışında belki seninle öteki insanlar arasındaki ayrım şu; sen bittikten sonra bile savaş olayıyla ilgilenecek duyarlılığa sahipken, birçoğumuz kendimizi bulmaya çalı-

şıyoruz; ve hatta bazıları savaşta kendilerini bulacaklar; savaş aracılığıyla yapacaklar bu işi..." Şaşırarak durdu Baird, çünkü Campion olumsuz ve ters bir ifadeyle bakıyordu ona. "Demek ki" dedi, "İngiliz sanatçıyı, tüm duygu yüküyle birlikte birilerine sattın sen." Söyleyecek söz arar gibiydi. "İyi iş yapabilirdin," dedi, "Bu köstebeğimsi berbat yaşam anlayışlarını haklı çıkarmam için bana yardımcı olmak üzere savaş ozanları arıyorlar. Nasıl acı çeken bir kuşağız, ne utanç verici, bütün bu işler falan filan. Tam bunların, *The Times Edebiyat Eki*'nde savaşta ölenlerle ilgili özgeçmişsel bilgiler içeren o sütunlarda bir araya gelmesi beklenebilir yalnızca."

Bu saldırıya öfkelenmişti Baird. "Şimdi," dedi. "Ne o, ne de bu! Birçok insanın barış zamanındaki davranışı da tartışılabilir bence. Mutlu olup olmadığın belirler her şeyi." Campion kollarını kavuşturdu. Hafif bir sesle, "Ah evet," dedi, "Galiba, hiçbir zaman mutlu olmadım. Hayatımda hiç. Ya da belki de yalnızca çocukken mutluydum."

Bu konuşmanın ertesinde insanın kendisini Girit'in dağlık bölgesinde ıslak çimenler üzerinde paraşüt ipleriyle uğraşır durumda bulması garipti. Baird Girit'deki görevinin ilk günlerinde sık sık Campion'ı düşündü. Ona Alice'i sormayı unutmuştu; belki de sormamış olması daha iyiydi.

Baird küçük bir gerilla grubunun komutasını, Almanlara Girit işgalleri sırasında gösterdiği direnişleriyle iki kıtadaki basının geniş yer verdiği yaşlı Papaz John ve başka bir genç subayla paşlaşıyordu. Papaz John o kocaman, saygı uyandıran kafası, gür kaşları, kıvırcık sakalı ve küpeleriyle heybetli bir tipti. 1923'de çete işleriyle ilgisini kestiğini açıklayıp Aziz Luke Manastırı'nda inzivaya çekildikten sonra adanın birden işgal edilmesinin onu hiç ilgilendirmediği söylenemez. Bir bakıma bu sayede eski yaşamına yeniden geri dönme olanağı bul-

muştu. Son zamanlarda ortalık çok sessizleşmişti. Kutsal amaç uğruna süren bu tekdüze yaşamdan sapmak hoşuna gitmişti. Bütün Yunanlılar gibi gizem ve eylemi kolayca bir arada koruyabiliyordu. Beline taktığı, üzerinde dört köşe demir çivileri olan Bizans kemerinde bir sürü el bombası ve bir tabancanın yanı sıra, tokaya bir zincirle bağlı olan küçük bir dua kitabı da taşıyordu. Başlangıçta kabalık derecesinde huysuzdu ve bu yüzden Baird bu Girit işini kabul ettiği için neredeyse pişman olmaya başlamıştı ki, küçük bir olay onların yakın arkadaş olmalarını sağladı. Papaz John'un "Koax" isimli bir evcil kuzgunu vardı; gayet küstah ve eğlenceli bir kuş olan Koax, hava koşullarının Alman bölgesine bir akın düzenlemeye olanak vermediği zamanlarda Papazın bulunduğu karargâhın her şeyiydi; bütün gün huzurlarını kaçırmasına karşın bir saray soytarısı gibi ayrıcalıklı bir yeri vardı ve labirent girişindeki büyük mağaralarda uçuşup duruyordu. Yunanca olarak hafif küfürler savurabildiği gibi, şimdi de aynı şeyi İngiliz dilinde yapmayı öğreniyordu. Sürekli olarak yiyecek artıklarını toplayıp kuytularda kayboluyordu; hatta görevli ekibe çatıda doğal bir baca hizmeti gören deliğin üstüne kendisi için derme çatma bir yuva yapmayı bile başarmıştı. Ama "Koax" açgözlülükle yediği bir şey yüzünden bir gün ansızın hastalanıverdi ve ekip özveriyle ona baktı. Kuş ölmek üzereyken Baird'in aklına hayvana bir kaşık konyak verme gibi güzel bir fikir geldi. Bir dozdan sonra "Koax" canlanıverdi, bir kaç günde ise eski formuna kavuşmuştu. İşte bu olay, Papaz ile Baird'in yakın arkadaş olmalarını sağladı. Kuş omuzuna doğru uçarken, Papaz ona" 'Teşekkür ederim' de bakalım subaya, 'Teşekkür ederim' de." diyor, kuş da cırtlak bir sesle kanatlarını çırparak yanıt veriyordu.

Bu küçük sabotaj grubu, hiçbir zaman sınanmayan bir mizah ve dayanışma ruhu ile iki yıla yakın bir süre

orada yaşadı. Baird Girit danslarını öğrenip Girit şarabının özelliklerini inceledi. Özel görevi, küçük bir gerilla ordusu kurmaktı ve canla başla çalışan Papazın desteğiyle tüm enerjisini bu amaca yöneltti. Çalışmalarını, Cefalû köyünün yukarı kısmında sonradan Axelos'un keşiflerini yapacağı ve Fearmax, Campion ve Bayan Dombey'i yutacak olan labirentin girişinden başlatıyorlardı. Bazı sevimsiz anların yaşanmış olmasına ve yaşamın başlangıçta onlara fiziksel yorgunluk vermesine karşın, kışın ve sonyazda uçsuz bucaksız beyaz dağların ıssızlığıyla Girit, hareketlerinin denetimden uzak olmasının ve özgürlüğün verdiği coşkuyu duyumsatıyordu Baird'e. Bu savaş, tuzakları ve kandırmacalarıyla yeni bir deneyimdi ve doğasında özel bir değişikliğe gerek kalmaksızın gelişen gözü kara askerce bir özdevimle dikkatini yoğunlaştırma ve sakınma becerilerini öğretmişti ona. Ancak epey zaman geçtikten sonra gerginlik duymaya başladı. Bir gün yaşlı adama, "Sıkıldım," dedi, "Kahire'deki on günün bana bir yararı olmadı. Başka bir iş bulacağım. Duyarlılığımı yitiriyorum yoksa." Yaşlı adam gür kaşlarının altından dikkatle inceledi onu ve başını salladı. "Neler hissettiğini biliyorum. Hep böyledir. Uzun zaman sonra insan öldürmekten bıkar. Hiçbir şey hissetmemeye başlar ne nefret, ne de acıma. Ruhun karıncalanması, uyuşması gibi bir şeydir bu."

Gerçekten de deneyimin asıl amacı unutulmuş gibiydi; artık duyarsızca ve düşünmeden öldürüyordu. Bunu zihin gücüne yoruyor olmalarına karşın uykuda hareket ediyor gibiydi. Sanki küçük ekibini devriyelere tuzak kurmaya ya da tesisleri araştırmaya gönderen bir uyurgezerdi. İşte Böcklin'in ölümü de böyle bir zamanda olmuştu; korku, kurnazlık, bit, ıslak battaniyeler ve kar gibi hayvansal değerlere dayalı kalabalık bir yaşamda ölüm yalnızca bir sözcüktü.

Böcklin adaya çıkan ve Papazın kendileri için kurduğu bir tuzağa düşen Alman ekibinden sağ kalan tek kişiydi. Utangaç ve neredeyse kadınsı bir tipti; ele geçirildiğinde Don Kişotvari bir tavırla ölüme hazır olduğunu gösterdi. Bu tavrı üzerine, aslında genellikle Almanlara acımasız davranan Papaz arkadaşlarını engelledi. Böcklin kusursuz sayılabilecek bir İngilizceyle konuşuyordu ve Baird adamın eğitimini kısmen İngiltere'de kısmen de Fransa'da yaptığını öğrendi. Nazik, düşünceli tavırlarıyla bu Bavyera'lı, Papazın kalbini kazanmıştı. Papaz, zeytin ağaçlarının gövdelerinin çevresindeki tuzakların üstünü örten yaprak yığınlarının arasında yatan bir öbek ölüye bakıp "onu ilk saldırıda öldüremediğimize göre," dedi, "şimdi de öldüremeyiz, değil mi?" Aslında gözü kapalı onaylanacak bir karar değildi bu. Ya kaçacak olursa...

Kahire'deki karargâhtan gelen emirlere uymak zorunda olduğunu ve bütün gerilla grubunu ilgilendiren askeri kararların mevcut İngiliz subaylarınca verilmesi gerektiğini papazın kafasına sokmak giderek güçleşiyordu. Papaz Kahire'de hiç bulunmamıştı ve oranın Singapur yakınlarında bir yer olduğunu sanıyordu. İngilizlerden hoşlanmasına ve onların yardımlarını kabul etmesine karşın kendi ülkesinde emir almaya istekli görünmüyordu. Baird, yük eşeklerinin yanında ince gri üniforması içinde, canlı, tir tir titreyen Böcklin'i görünce itiraz etmek için ağzını açar gibi oldu. Ve labirentin girişine doğru uzun yürüyüşlerine başladılar.

Yanlarında kaldığı onbeş günlük kısa süre içinde Böcklin'in sakin ve iyi huylu bir adam olduğu görüldü. Sırası geldiğinde yemek pişirmekten, süpürge yapmaktan ve her türlü işe koşmaktan geri kalmayıp "Koax" ile oynadı ve Girit'in haşin dağlılarıyla çok iyi arkadaşlık kurdu; gerçekten de onu o kadar çok sevdiler ki, bir keresinde eline dolu bir tüfek verip nöbetçi diktiler ve

kendileri de uyumaya gittiler. Mağaraya geri dönen Baird silahlı bir Alman'ın nöbette durduğunu görünce neredeyse vuruyordu onu. Böcklin silahını Baird'e teslim edip hiçbir şey söylemeden köşesine çekildi. Ertesi gün Baird'e, "Yüzbaşım, onları azarlamayın. Beni kendilerinden biri saydılar ve konukluk kuralları gereği benim de kaçmam ya da onlara zarar vermem beklenemezdi."

Bir keresinde de Baird'in dürbünle aşağıdaki ovada Alman devriyesinin hareketlerini izlediği küçük gözlem yerindelerken, Böcklin onlara yiyecek getirdi. Bir mahkûmun bu kadar çok şey bilmesinin doğru olmadığı görüşünden hareketle buna çok kızan Baird, "Kim gönderdi seni buraya?" diye bağırınca, Böcklin, "Papaz," diye yanıt verdi. Baird içini çekip, aşağıdaki ovayı açık düzende geçmekte olan küçük gri-mavi insan karaltılarına yöneltti ilgisini. Çılgın Yunanlılar, önlenemez dostluk duyguları ve *saflıklarıyla* tüm ekibin yok olmasına yol açacaklardı. Böcklin'i sevmiş ve hemen kendilerinden biri olarak benimsemişti bu adamlar. Aslında düşünecek olursak, neden olmasındı ki?

Bir çalının arkasında kollarını dizlerine dolamış oturan Alman'ın keskin yüz çizgilerini ve sarı saçlarını inceledi. "Böcklin," dedi, "orduya katılmadan önce ne yapıyordun?" Böcklin bir an başını kaldırıp şaşırmış bir ifadeyle baktı. Rütbesiz askerin subayla konuşurken saygıyla selam verdiğinde yaptığı gibi beceriksizce topuklarını birbirine vurmaya çalışırken yanıtladı: "Rahip olacaktım, Yüzbaşım." Baird uzun zaman bir şey demedi. Aşağıdaki vadide devriye, ıslak zeminde çalılıkları tarayarak dolaşıyordu. Papazı bulmak üzere gönderildikleri belliydi. Sonra bir sigara yakarak sordu: "Bu savaşa inanıyor muydun?" Yine kendi alemine dalmıştı Böcklin. Soruyu duyunca hafifçe dikilip aynı selam duruşuna benzer bir hareket yaparak, "Savaşa da barışa da hiç inanmadım Yüzbaşım," dedi. Yüzü kızarmıştı yine. Bir terbiyesizlik

etmekten korktuğu belliydi. Baird homurdandı. "Herhalde bu savaş bitince Alman milleti de bizim kadar sevinecek," derken Böcklin'in hayır anlamında başını salladığını görünce şaşırdı. Böcklin, "Henüz yenisiniz bu işte," diyordu, "Eğlenceli gelebilir size. Biz ise yıllardır savaşıyoruz ve artık tek hissettiğimiz şey yalnızca... – İngilizce nasıl söylenir bilmiyorum," dedi. Baird ona dönüp Almanca konuştu: "Almanca söyle o zaman." Baird'in ileride dünyayla ilgili duygularını İngilizce ya da Fransızca'daki bir terimden çok daha doğru bir şekilde özetleyecek olan sözcük, Böcklin'in ağzından döküldü: – Gleichgultikheit...

Papaz ertesi gün bir bütün kuzuyu armağan olarak kabul etti ve Baird'in protestolarına karşın dağlılar hayvanı şişe geçirip büyük ocakta kızartmak için işe koyuldular. "Alman devriyeler mi?" diyordu Peder küçümseyerek. Ama onu bir değişiklik olsun diye bir parça gerçek et yemekten alıkoyacak daha başka şeyler de olacaktı. Yerlerinin belli olmasına belki de duman neden olmuştu.

Gün ağarırken kayanın dış yüzündeki makinalı tüfeğin başında bekleyen nöbetçiye Alman devriyesi ateş açtı. Kayaya çarpıp seken mermilerin çıkardığı tiz sesten ve makinaların boğuk gürültüsünden bütün ekip uyandı ve operasyon planları bir yana, gizli karargâhlarının da tehlikeye düştüğünü anladı.

Tek kurtuluş umudu, ekipteki iki çobanın bildiği ana tüneli izleyerek labirentin içlerine doğru geri çekilmekti. Kayalardan oluşmuş küçük bir odada da Kahire'ye etkinlikleriyle ilgili bilgi iletmekte kullandıkları verici vardı. Böcklin onlarla gidemezdi. Onca kıyamet kargaşa arasında Baird kararını verdi.

Böcklin, Baird'in kararını anlamış olmalıydı; mağaralardan birinin girişinde bir yere oturdu; elleri pantolonunun cebinde, acıklı bir şekilde aldırış etmiyormuş

gibi görünmeye çalışıyordu. Baird bir hamlede yanına geldi. Elinde sıkı sıkı tuttuğu büyük bir Luger vardı. Namluyu çocuğun başına dayadı ve ateş etti. Kapalı alanda müthiş yankılandı ses. Çocuğun vücudu, üzerinde oturmakta olduğu mühimmat kutusundan fırlayıp kayanın yan tarafına çarpmış ve adeta tiyatro oyunundaki bir kişinin düşüşü gibi gayet ustalıkla sırt üstü yere yığılıvermişti. Gür sarı saçları yarasını gizliyordu. Baird yerde yatan vücuda bakarken, onun derin ve sakin son bir soluk aldığını gördü.

Şimdi av kızışmıştı; gruptakilerin hepsi labirentin içlerine doğru koşuyordu; Papaz, sol elinde kocaman bir kuzu budu, uykularını bölen bu "boynuzlu piçler"e korkunç küfürler savurarak koşarken bir yandan da gülüyordu; heyecanlandığında hep hafif bir isteri nöbetine tutulurdu.

Daha sonra düşman devriyesi çekilince, onlar da karargâhlarına dönebildiler. Hiçbir şeye dokunulmamıştı ve bereket versin düşman mağaranın dar girişini fark edememişti. Böcklin'in cesedi, düştüğü yerde duruyordu; oradaki tek çınar ağacının altına sığ bir mezar kazıp onu gömdüler. Papaz Alman'ın öldürülmek zorunda kalınmasına kızıyordu ama bir şey demedi. İki gün sonra Baird bir sinyal alıp, bir başka savaş gösterisine hazırlanmak üzere Kahire'ye çağrıldı ve bu olayı da bütünüyle unuttu. Girit'den ayrıldığında memnundu; orada eskimiş hissediyordu kendini.

Savaş giderek tekdüze hale geldi; Baird bir bıkkınlık uçurumuna düştüğünü hissediyor, yeni eylem olasılıkları bile onu bundan kurtaramıyordu. Yorgunluğun dışında bir şeydi bu. Sinirleri bozuluyordu. Bu savaşın gelecekteki daha büyük ve daha sıkıcı bir savaş –atom savaşı– için yalnızca bir temel taşı oluşturduğunu artık kavrayan ordularda huzursuzlukların arttığını hissedi-

yordu. Geç gelen barış, hayal kırıklığını da getirmişti. Baird kendini pis, sıkışık bir sanayi bölgesi haline gelen İngiltere'de, evinde buldu. Babası çok yaşlanmış ve çökmüştü. Onu yine görebildiği için mutluydu ama uzun süren ayrılık sonucunda, ortak ilgi alanları kalmamıştı. Birbirlerine söyleyecek hiçbir şeyleri yoktu.

Barıştan sonra, buzlu bir Ocak ayında Böcklin, Baird'in rüyalarına girmeye başladı. Bir gece onu, yanan bir kibritle sigarasını yakmak üzereyken gördü. Kendisi ise tabancasını onun şakağına dayayıp ateş ediyordu. Böcklin'i ölen öteki arkadaşları ya da düşman askerleri ile ilgili anılarının arasından çıkarıp atmak için uzun süre uğraştı. Sonra yine anımsadı. Ve ondan sonra Böcklin'i rüyasında sık sık gördü. Bazılarında daha yeni ateş etmiş oluyordu ve Böcklin – adeta sanki kanatlanmış gibi – uzaklaşıp kayaya doğru uçuyordu. Başka rüyasında ise çevresinden soyutlanmış beyaz bir yüz görüyordu; Baird onu izlerken, parçalanmış kafatasından sızan kan yavaş yavaş bu yüzdeki burun deliklerine dolup, sessizce onu çevreleyen karanlığa akıyordu. Bu rüyalardan, hep büyük bir zihin bunalımıyla uyanıyor ve tekrar uykuya dalamıyordu. Bilinçli iken anımsadığında hiçbir şey ifade etmiyordu bu olay; çok daha çirkin sahnelere tanık olmuştu. O halde belleği neden onu uykusunda rahatsız etmek için hep bu sahneyi seçiyordu?

İşte bu nedenle bir gün kendini Hogarth'ın bürosunda buldu, yalnızca Böcklin rüyası sorunu için değil, bir bakıma onunla ilgili sayılabilen bir saplantısı için, savaşların garip mirası olan o ürkütücü ahlaksal duyarsızlık, ilgisizlik duygusu, yani *Gleichgultigkeit* için gelmişti. O sırada Ruhçözümcünün kendisine söyleyecek birşeyleri olabileceğini ummuş olmak ona tuhaf gelmişti ama Bacon gibi koca kafalı ve elleri kocaman olan Ho-

garth'dan hoşlanmış ve bu adamın en azından uykusuzluğuna fiziksel bir neden bulabileceğini düşünmüştü.

O günlerde Hogarth, şimdi olduğu gibi kaygılarını budayan adamı değildi; yine bugünkü gibi birtakım soyluların ve sermaye sahiplerinin, cinsel uyumsuzlukları konusunda danıştığı uzman da değildi henüz. Artmakta olan ünü, uzun bir hastane deneyimine ve bilinçaltının niteliği konusunda yazdığı, *Medical Year*'ın "geniş ve etkileyici varsayımlarıyla çok cesur" olarak tanımladığı iki ciltlik kitabına dayanıyordu. Aslında yazarın gövde yapısı herhangi bir cesur görüşü yalancı çıkarabilirdi; eğer Hogarth'ın aklı, fizyonomisinin aynası ise, bu aklın ince ve kesin bir neşter değil, kaba ve ağır başka bir silah olması gerekirdi.

Hogarth adamakıllı iriyarıydı; hareket ederken bir manda kadar beceriksiz ve hantaldı. Sık kahverengi saçları kulaklarının çevresinde kısa kesilmiş olup tepede dar alnına doğru dökülüyordu. Kocaman bir burnu ve Neron büstlerinde olduğu gibi gelişmemiş bir çenesi vardı. Gözlerinin biri maviydi; öbüründe ise irisin dış kısmına doğru bal renginde bir nokta bulunuyordu. Elleri de birbirinden farklı büyüklükteydi ama hep pantolonunun ceplerine sokulu olduğundan insan bu ender özelliği kolay kolay fark edemiyordu. Pantolonları Hollanda'lılarınki gibi şalvarımsıydı ve keskin pipo tütünü kokuyordu. El sıkışmak için ayağa kalktığında, Baird, adamın bol sarı tüyle kaplı kulaklarının yelken gibi olduğunu, bunun da bu yüze meraklı hatta biraz komik bir ifade kattığını gördü. Garip çeşitlilikler gösteren sevimli sayılmayacak sesinin de bu izlenime bir ölçüde katkısı oluyordu. Birden yükseltmek istediğinde ise sesi çatlaklaşıyordu.

O sıralarda Hogarth'ın çalışma alanı Harley Caddesi ile Marylebone Yolu'nun kesiştiği köşede yer alan eski püskü küçük bir odaydı. Odasının, eski ahırlara açılan özel bir kapısı vardı aslında ve bu binayı başka doktorlarla paylaşıyordu. Her gün evinin bulunduğu banliyöden, elinde öğle yemeği paketi ve soğuk çayla dolu yeşil renkli bir termos taşıyarak bu büroya geliyordu.

Baird, Hogarth'la karşılaştığı andan başlayarak, alışkanlıklarının ve iddialarının onun tarafından sürekli ve rahatsız edici bir biçimde gözlendiğini fark etti. Bir kibarlık gösterisinde bulunmak istediyse de gülümsemesine karşılık verilmemişti; tam tersine kısa ve kaba bir soruyla durdurmuştu adam onu: "Bana niye geldiniz?" Hogarth'ın garip bir biçimde değişen sesiyle sorduğu ne bu soru ne de ötekiler, Baird'i rahatlatmak gibi bir amaç taşıyordu. Ama belli birçok noktada savunma mekanizmasının sınandığını anlayınca Baird'in adama duyduğu öfke, rahatlamaya dönüştü. Daha da fazlası söz konusuydu. İlk kez bir vaka olarak inceleniyordu yaşamında. Baird, Hogarth'ın bu kez ellerini gözlediğini ayrımsadı. Kendisi de onun bakışlarını izleyince, ilk kez kendi ellerini sanki bir başkasının elleriymiş gibi incelediğini gördü. İnsan bunlarla ne yapabilirdi? Bunlar bir sanatçının, bir yazarın ya da bir suçlunun elleri miydi?

Ruhçözümcünün önündeki masanın üzerinde içi iyice doldurulmuş boğa burnu biçiminde bir pipo vardı. Köşedeki kitap rafında dağınık duran tıp dergilerinin üzerinde, kordonuna parlak bir horoz tüyü sıkıştırılmış tatlı yeşil bir Tirol şapkası gördü. Hogarth tembel bir sesle, "Ceketinizde yeşil bir parça var; soluk bir kısım; belli ki oraya madalyalarınızı takıyorsunuz," dedi. Sözlerinin bilinçli olmayan anlamı hoşuna gitmişti. "Bana gelmeden önce mi çıkardınız onları?" Baird o sabah temiz ceketini giymeyi ancak akıl edebilmişti; özel görev

madalyalarını ve Teşrifat Müdürü nişanını takmayı unutmuştu. Hogarth başını geriye atıp, durumu önemseyen bir tavırla, "Benim mesleğimde böyle nedensiz ani fikirler çok önemlidir. Bunu niye yaptığınızı söyleyin şimdi bana," dedi.

Baird tok ve oldukça melodik sesiyle konuşmaya başlayınca, kendisinden daha yaşlı olan uzman onu dinlemek üzere dikkatini topladı. Her zamanki gibi uzun klinik deneyimini yardıma çağırıyor ve onunla, kitaplarında "İçben" olarak adlandırdığı zihin bölümü arasında ilişki kurmaya çalışıyordu. Yeni gelenin kişiliğiyle ilgili genel özellikleri, fiziksel yapısını, cilt türünü ve rengini, kısa kararlı üst dudağını ve geniş alnını belleğine kaydetmekle uğraşıyordu. Başlangıç soruları aslında en zekice sorulardı ve Baird'in konuşma yeteneğini, kendisi hakkında fikir sahibi olup olmadığını ve düşüncelerini sözcüklerle somutlaştırma becerisini anlamak için gerekliydiler. Aynı anda, zihninin zayıf tarafıyla da, bezginlikle, insanın bir başka insanı ne kadar az tanıyabildiğini düşünüyordu. Hogarth, en ufak bir başarının bile duyarlı kişiliklerde yaratmaya yettiği bu rahatsızlıkla doluydu. Hoş tonlamaları olan bu seste, söylediklerinin ötesinde anlamlar arıyordu. Bu sesteki sertlik doğaldı ve bunun bir iç huzursuzluktan kaynaklandığı söylenemezdi.

"Çok rüya görür müsünüz?"
"Sık gördüğüm bir kâbus var."
"Evli misiniz?"
"Boşandım."
"Muvazzaf mısın?"
"Üç yıl daha hizmet etmek üzere yazıldım."

Bu giriş tümceleri, Baird'in sıkıntısının tür ve rengini, bir kâğıt çiçeğin suda çözülüvermesi gibi, yavaş ya-

vaş ortaya koyuyordu. Masasının çekmecesini açıp elini içine soktu. Orada hep çalışırken ağzına atıp emmek üzere bir paket şeker bulundururdu. Ağzına çabucak bir tane atıp, meşe iskemlesine iyice yerleşti. Bir başka adamdaki bütün bu gurur, kendine güven ve kayıtsızlık kabuğunu delmek, ve onun bir sürü saçma deneyimleri arasında unutulmuş ya da gözden çıkarılmış olanları bulup tekrar ortaya çıkarmak kuşkusuz zor ve acımasız bir işti. Özellikle, ele aldığı konu, herhangi belli bir sarsıntı ya da sıkıntıya, yani belirgin bir olaya uygulanabilecek türden mekanik bir sağaltımı değil de, özel bir tekniği ya da uygulamayı gerektirdiğinde, işi daha da zorlaşıyordu. Pekâlâ, nasıl yapıyordu bunu? Kendi istenci ile değil; bilinçli benliğinden en küçük bir alevin çıkmasına bile izin vermiyordu. Hayır! Bu iş, yardıma çağırdığı ve derinlere inip oradakileri yakalamaya hazır olan, kendi içindeki özel bir duyarlılık gücü ile, yani adeta tansıksı bir biçimde gerçekleşiyordu. Hastasını dinlerken, en ufak bir ilgi, istenç, istek ya da doymazlıktan uzaktı; kendisini bütünüyle hafif ve boş hissediyordu.

Görünüşe göre Baird kültürlü bir adamdı. Freud ve Adler'in genel kuramları konusunda bilgi edinmiş olması ise en olumsuz özelliği sayılabilirdi. Ama adam kendisi hakkında özgürce, herhangi bir güçlük çekmeden ve içtenlikle bilgi verebiliyordu. Hogarth'ın deyimiyle ilk "balmumu izlenim" için yeterliydi bu kadarı. Şimdi sıra, genç adamın üzerinde kendisinin bıraktığı izlenimi öğrenmeye gelmişti.

Saatin gongu çalarken, Hogarth derin bir soluk alıp, "Pekâlâ, bir İngiliz lirasına bu kadar," dedi. "Şimdi gidin ve kararınızı verin. Eğer size yardım etmemi istiyorsanız, yarın dokuzda buraya gelirsiniz. Mümkünse, bu

gece dışarı çıkıp sarhoş olun. Buraya akşamdan kalma durumda gelirseniz, zihninizin civataları gevşer gayet akıcı bir şekilde daldan dala atlarsınız. Yapar mısınız bunu? Güzel. Eğer benimle bu işe devam etmek istemiyorsanız, yarın sekizbuçuktan önce bana telefon edin."

Kirli pencereden birden sızan güneş ışığı, bir ayağının üzerinde dengesini sağlamaya çalışan Hogarth'ın kulak memelerinin kıpkırmızı olmasına yol açtı. Piposunu dişlerinin arasına sıkıştırmış, bir kutu kibrit arıyordu. Baird henüz Böcklin rüyasından söz etmemişti ona. Olsun, yarına kadar bekleyebilirdi. Saatin gongu çalar çalmaz uğurlanmış olmasına biraz bozulmuştu Baird. "Pekâlâ, Doktor Hogarth," dedi, "Çok teşekkür ederim." Hogarth çekini katlayıp cebine koydu. Başını eğip piposunu birkaç kez pofurdattı.

Bekleme odasında Fearmax, elleri arkasında, metronom gibi bir aşağı bir yukarı geziniyordu. Elinde katlanmış kâğıtlar vardı. Şapkası ve bastonu kanepedeydi. Yorgun ve hasta görünüyordu. Baird yağmurda dışarı çıkarken Hogarth'ın kendisine yararı olup olamayacağını ve Böcklin'i rüyasında tekrar görüp görmeyeceğini düşünüyordu.

Hogarth'ın ruh çözümlemesi arkadaşlığından daha yavaş ilerliyordu; bilim hayatında sezgilerini temel alan biri olarak, birçok kez, bir sayrıyı sağaltmanın en iyi yolunun onunla arkadaşlık kurmak olduğunu görmüştü. Ağır aksak yürüttüğü çalışmasında, tamamıyla kadınlara özgü ve her türlü ahlak ilkesinin dışında bir sezgi gücünün desteğiyle ilerleyen Hogarth, Baird'i adeta büyülemişti. İkisi birlikte Baird'in hiçbir zaman doğru dürüst incelemeye yanaşmadığı bir yaşamın karmakarışık artıkları arasında Böcklin'in hayaletine doğru yol almaya

başladılar. Hogarth'ın çözüm yöntemi gayet katıydı; sorduğu sorularla, yaşanan tüm nesnel olayları ortaya dökmekle kalmayıp yaşayanın da bunlardan doğan sorumlulukları kavramasını sağlıyordu. "Anahtarını unutmanın nedeni ne?", "Mürekkebin döküldüğünü gördüğünde ne hissedersin?", "Acıdan hoşlanır mısın?" türünden sorular arasına, "Niye buradasın?", "Yaşamda ne tür bir amacın olduğunu düşünüyorsun?", "Bir başka kişiye iyilik yaptığını hissettiğin oldu mu hiç?" gibi açık ve anlamlı olanları da girebiliyordu.

Böcklin'i, törensiz gömüldüğü gömütünden birlikte çıkardılar. Hem Böcklin olayıyla hem de Baird'in belleğinde onunla bağlantılı görünen başka bir sürü olayla ilgili her düşünceyi ve eylemi ortaya döktüler. Çok iyi arkadaş olmuşlardı. Büyük madensel kül tablası, yanmış tütün ve sigara izmaritiyle dolup, artık bu işten sıkılıp devam edemeyecek duruma gelince paltolarını giyip rıhtımda saatlerce yürüyorlardı. Hogarth zihinsel yapı konusundaki kuramlarını anlatıyor ve kendi durumu ile ilgili olarak bazen anlaşılması güç kısa bilgiler veriyordu. Ama tüm anlattıklarının arkasında bir tasar ve amaç olduğunu duyumsuyordu Baird. Hogarth, çözümü sadece sayrılık felsefesiyle değil, yaşam felsefesiyle de bulmaya çalışıyordu.

"Tamam. Böcklin'i öldürüyorsun. Canavarca ve anlamsız bir şey bu; ama o zaman öldürme eyleminin hizmetine giriyorsun. Öldürme olgusu kavram olarak senin sorumluluğun altında. Dünyanın her yerinde bu böyle. Ama seni sarsan şey, öldürmenin eylem haline geçmiş olması. Bir adamı öldürmek, senin kendini ahlaksal yönden suçlu hissetmene yol açabilir ama benim merak ettiğim şu: bu suçluluk duygusu yalnızca bu eylemden mi kaynaklanıyor, yoksa toplumdaki rolünle il-

gili olarak çok daha derin bir anlam mı taşıyor? Böcklin yalnızca bir örnektir belki de. Ama işin aslı şu ki, senin yaşamın, –deyim yerindeyse– daha doğurgan başka bir huzursuzluğunun var olduğunu gösteriyor. Savaştan önce de mutsuz olduğunu söylüyorsun. Katı ilkelerle yetişmiş birinin bu ilkelerden uzak yaşaması sonucunda, mutsuzluk olasıdır. Yaşamından tat alamıyordun, çünkü aldığın eğitim içinde centilmenliğin gerektirdiği kısıtlamalar, sana tat almayı değil, katlanmayı öğretmişti. Bazen..." diye devam etti Hogarth. Kolunu sevecenlikle genç arkadaşının omzuna dolamıştı. "Bazen, sana, huzursuz benliğinin son sığınağı olarak kala kala siyasetin kaldığını düşünüyorum, Baird. Şu gençlerin, işleri düzeltmek için nasıl yanıp tutuştuğunu görüyorsun değil mi? Geçen son altı yılın boşluğundan, anlamsızlığından ve suçluluk duygusundan kaçıp kurtulmanın yolu bu işte. Artık neşe, cinsellik, uyku dahil her şeyi ulusallaştıracaklar. Hükümet denetleyeceği için herkes payını alabilecek bunlardan. Uyuyamayanları ise hapse tıkacaklar."

Issız rıhtım boyunca sessizce üçyüz metre kadar yürüdüler. Adımları gecenin kuru soğuğunda kof kof yankılanıyordu.

"Sonra bunun yanı sıra," diye devam etti Hogarth, "bence tamamıyla fizikötesi özellikte bir huzursuzluğun da var; bu işte yalnız olmadığını biliyorsun tabiî... Tek fark, senin kuşağının yaşadığı sıkıntının sende tek bir olayla ortaya çıkmış olması. Dünyanın her yerinde gençlerin bütün gece odalarında ışıkları yanık halde yattıklarını söyleyebilirim. Bana Böcklin işini soruyorsun; ben de sana diyorum ki, bu konu, yaşlı Abbot'un 'ruhun karıncalanması' ve Böcklin'in kendisinin *'Gleichgultigkeit'* dediği o öteki ruh durumu konusunda anlat-

tıkların kadar ilginç değil. Bana öyle görünüyor ki, bu bilinç yoğunlaşması, bu duygu kısırlığı ve düş kırıklığı, sana sonunda gizemsel deneyim kazandıracak olan bir iç gelişme olanağı veriyor. İşte yine gülüyorsun bana." Tepesi basık şapkasını başına iyice geçirip sessizce birkaç adım yürüdü Hogarth. "*Eylem*'i (ki her zaman yıkıcıdır), insanları ve maddi şeyleri tükettiğinde büyük bir boşluk çıkar ortaya. İşte şu anda senin vardığın nokta bu. Gerçek anlamda mutluluk demek olan içbenliğin önünde duran büyük engeldesin şu anda. Daha sonra aydınlanma gelir. Ah Tanrı'm, biliyorum, saçma geliyor sana ama kabahat dilin yetersizliğinde. William Blake'i nasıl bir tıp terimiyle anlatabilirsin örneğin? Her dem keyifli mi? Ya da isterik küt beden tipi mi? Çok saçma! Gelecek birkaç yıl yalnızca senin için değil senin kuşağın için buhranlarla dolu olacak. Ruhsal erginliğe ulaşıyorsun. Tüm dünya ulaşıyor. Biliyorum zor bir şey bu; ama ileride hep bundan daha da zorları bekler insanı. Yine de evrende insaflı bir kural vardır, buna göre, insana dayanabileceğinden fazla yük yüklenmez. Bunu unutma! Sana acı veren şey, aşırı duyarlılığın yaptığı baskı değil, bunun sorumluluğunu yadsıyışın. Sende gerginlik ve çelişkiye yol açan şey bu. Çok inanılmaz görünüyor, değil mi? Eee, herhalde Aziz Juan da Yepes de öyle inanılmazdı."

Bir kahve tezgâhının önünde durup kendilerine Hogarth'ın Balham'a giden son tramvaya binmeden önce yemeğe bayıldığı sosis ve püreden ısmarladılar. Dumanı tüten birer fincan kahve içerken hesabı ödeme konusunda gülüşerek atıştılar.

"Kabul et," diyordu Hogarth. "Bu anlattıklarımdan hiçbir şey anlamıyorsun. Karman çorman şeyler, ha?"

Baird hayır anlamında başını salladı. "Yoo, anlamlı gibi –ama dört boyutlu. Bana çokca Kaliforniya kâhinlerini anımsattı; Huxley, Maugham et alia.*

"Ah," dedi Hogarth, "propaganda mangası."

"Dünya ve merkez grubu. Yeni Dünya Taoculari."

"Eh, pek yanılıyor sayılmazsın. Çünkü, bence bunların bazısı yanıtı biliyor ama yine de bu bildiğimiz pragmatizmden pek de farklı bir şey değil. Sırra yanıt verirken gerçek aydınlanmadan yoksunlar belli ki. Neden? Çünkü eğer sırrın ne olduğunu bilselerdi bunu Hıristiyan ilkeleriyle de açıklayabilirler ve o atletik yapılarına karşın ağır uyuşuk Doğu dinlerine dayanmak zorunda kalmazlardı. Kitle halinde Gita'ya saldırmak, bazı bölümlerinin *Reader's Digest*'da yayımlanmasına yol açar yalnızca. Sonuç ne? Bu sadece yaratıcılıktan uzak bir kuramcılık. Batı'nın KamaSutra'yı incelemesini sağlamak çok daha yerinde olur. Şu sıradan adamın inadını şuracıkta bir kırabilsek... Hey! Benim tramvay."

Hogarth hep bu son tramvayı kaçıracak diye kaygılanırdı. Geri döndü ve, "Hayır, o değilmiş," dedi. "Ve hazır şu, ruhun karıncalanması konusu açılmışken bundan sonraki yaşamında *senin* ne yapmak istediğini sorayım."

Baird omuzlarını silkti. "Bir zamanlar yazmak istemiştim. Galiba çiftçi olarak doğdum ve askerlik sanatına da çok erken başladım. Benim başkalarından farksız olduğumu söylerken haklıydın. Benim kuşağımdaki herkes amaçsızca öldürme eylemi ötesinde hiçbir şeye inanmıyor. Henüz bir biçime girmemişken köleliğe – eyleme– satıldık. Şimdi hiçbir yere ait değiliz; evimiz, ailemiz, köklerimiz olsun istemiyoruz. Ordulara, savaşla-

* (Lat.) Ve ötekiler –ç. n.

ra ve küçük serüvenlere alışmış bir tür Hitler gençliğiyiz. Sürem dolduğunda Çin'deki iç savaşa katılmayı düşünüyordum. Yani hâlâ devam ediyorsa."

"Daha uygunu olamaz," dedi Hogarth alayla. "Bir başkasının savaşına burnunu sokmak amacıyla kendi iç savaşından kaçıyorsun. Niye intihar edip işi bitirmiyorsun?"

"Düşündüm bunu. Tahmininden de fazla."

Hogarth onuncu kez, "İşte tramvayım," deyip boynunu öne doğru uzatarak ileri fırladı. Hayır, değildi yine. Biçimsiz şapkasının kenarlarını düzeltip yakalarındaki tozu iki eliyle silkeleyerek bozguna uğramış bir halde Baird'in yanına döndü. "Aklıma bir şey geldi," dedi. "Bu dünyada senin için ne gibi değerler önemli? Madalyalarınla gururlanıyor musun? Kadınlar konusunda başarılı mısın? Çocuk sahibi olmak ister miydin? Ya da doktor olup insanları kurtarmak? Kişiliğinin hangi noktasında atak davranıyorsun? Hayır. Söyleme," dedi aceleyle. Tramvayının nihayet yaklaştığını görmüştü. "Çok da umursamıyorum yanıtlarını. Sana kendi portreni çizdirmeye çalışıyorum, o kadar."

Parmaklığı yakalayıp homurdanan canavara bindi. Sonra, söylemek istediği başka bir şeyi anımsayınca koca vücudunu Baird'e doğru döndürüp ileriye uzanarak bağırdı: "Yoksa, bunların ötesinde başka bir şey mi var?" Aralarındaki uzaklık artarken sesini de yükseltiyordu. Aracın açık kısmında duran yolcular kaygıyla ona bakıyorlardı. "Ya da Tanrı olarak adlandırdığımız varlıkla mı ilgili bu şey? Kendine bir sorsana. Tamam mı? Kendine bir sor bakalım." Sesini duyurabileceği uzaklığın ötesinden el kol hareketleri yapıyordu artık. Araçtaki öteki yolcuların yüzündeki kaygı ifadesi yerini rahatlamaya bırakmıştı. Durumu anladıklarını belirten bir tavırla birbirlerine baktılar. Adamın zararsız bir din manyağı olduğu belliydi.

Baird Londra sokaklarından geçip evine doğru ilerlerken Hogarth'ın seanslarının, çok uzun ve hazin bir filmi derleyip toparlamaktan bir farkı olmadığını düşünüyordu. İpe sapa gelmez anılarla dolu, bitmek tükenmek bilmeyen bir makara her oturumda gözden geçiriliyordu; üstelik filmin büyük bir kısmı incelenen konunun dışındaydı; bu da gülünç bir tutarsızlıktı. Her şeye karşın, bu deneyimin ona yararı vardı; en azından konuşma yeteneğinin sınırları adamakıllı genişlemişti. Anlaşılan, Hogarth'ın dediği gibi, ruhçözümün başlıca işlevi deneyimin yeniden yaşanması ve yeni baştan özümsenmesinden başka bir şey değildi. Kendisini daha hafif ve neşeli hissediyordu. Yalnızca, Böcklin rüyasını hâlâ görüyordu.

Resim sanatıyla çok ilgilenen Hogarth bir Çarşamba günü Baird'i bir galeriye götürdü. Baird oradaki resimler arasında Campion'ın tuval üzerine yapılmış çeşitli büyük, çılgın tablolarını gördü. Alice'in bir resmini de tanımıştı. Hogarth, Campion'ınkileri büyük bir dikkat ve saygı ile izliyordu. "İngilizlerin tek ressamı," dedi. Baird, Campion'ı tanıdığını söylediğinde Hogarth'ın bakışlarındaki dehşetli ifade onu çok etkiledi. "Kliniğinin bir başka adayı," diye ekledi. "Hiç kuşkusuz," dedi Hogarth yumuşak bir sesle, "hiç kuşkusuz." Geri çekilip Campion'ın sonradan çok meşhur olan usta işi manzara resmini – Arles Yakınındaki Ağaç'ı hayranlıkla izlemeye koyuldu. "Ama içindekini resimlere dökebildiği sürece kendini iyi hisseder," diye tamamladı sözlerini. Alice'in resmi konusunda ise herhangi bir yorum yapmadı.

Oxford Caddesi'nde karşıdan karşıya geçerlerken, Baird, "Bütün İngiliz kadınları ağızları kapalı öpüşürler," dedi. "Bu durumda eğer senin fizyolojik belitin doğru ise..."

"Hangi belit?"

"Ağızın daha cinsel bir nitelikle özdeşleştirilmesi; o zaman buradan bir tez çıkıyor ortaya..."

"Nasıl bir tez?"

"Yani bu, İngiliz erkeğinin anormal cinselliğinin giyimiyle vurgulandığını ortaya koyan bir şey... Eski okul kravatı, melon şapka, büyük pipolar – yani, izninle, seninki gibi Hogarth – ve döleşine benzeyen tütün keseleri."

"Genç adam," dedi Hogarth, "Ruhçözümcünü bu şekilde yaralaman ne kadar büyük bir acımasızlık. Kitaplara göre ben senin karşında Tanrı'yı temsil etmeliyim – her türlü eleştirinin üstünde olmam gerek benim."

"Doğrusunu istersen, söz konusu olan Tanrı ise, onun karşısındaki yerimin ne olduğunu bilemem. Ama babamı temsil etmene göz yumabilirim. Eğer babam bana senin verdiğin öğütlerin yarısını vermiş olsaydı ben çok daha sorunsuz bir kişi olurdum. Neyse, Hogarth, seninle arkadaş olmama izin vererek bu ruhçözüm işini karmakarışık ettin. Şimdi artık seni belirli bir ortam içinde gözlemliyorum. Örneğin, baba olarak çok canayakın ve etkileyicisin."

Birden kıpkırmızı kesildi Hogarth. Her Çarşamba birlikte öğle yemeği yedikten sonra Balham'da tek oğlu ve orta yaşlı bir kâhya ile oturduğu evine artık birlikte dönmeye başladıklarını vurguluyordu Baird. Birlikte yemek yedikten sonra ikisi de birer küçük kirli eli tutup parkta yürüyorlardı. Çocuğu ile beraberken Hogarth'ın olanca sevecenliği ortaya çıkıyordu; çıplak ağaçları ve havuzunun serin kahverengi suyuyla bakımsız küçük parkı bütün kış boyunca ziyaret ettiler; havuzdaki üç mutsuz ördek, sudaki yansımalarıyla gevezelik edip dururlardı. Hogarth'ın oğlu dokuz yaşındaydı ve babasının kendisi için yaptığı oyuncak gemiye bayılıyordu. Şi-

rin beyaz gövdesinde Europa adını taşıyan küçük cesur bir kotraydı bu. Hogarth kendisi de hayrandı yelkenlinin tekniğine; ve kotranın suya indirilmesi ya da havuzda bir tur daha yapması ile ilgili yeni yeni öneriler sunarak heyecanının oğlundan aşağı kalmadığını gösteriyordu. Havuzun beton kenarına tek dizini dayamış, söğüt ağacının altındaki durgun suyun halkaları arasında küçük geminin çırpınıp yana yatışını, ya da devrilip alabora oluşunu ya da havuzun bir kenarından öteki kenarına hiç hatasızca gidişini izlerken görüyordu onu Baird.

"Baba, iyi koyamadın gemiyi."

"Hayır, iyi. Sabırlı ol."

Rüzgâra kapılıp sallanışını bir korku esrikliği içinde izliyorlar. Hogarth yelkenliyi kendilerine doğru gelmeye razı etme çabası içindeymişcesine komik hareketler yapıyor. Piposunu öylesine hararetle içine çekiyor ki, içindeki tütün kor haline gelmiş. Şalvarımsı pantolonunun dizleri toz içinde. Oğlu arada sırada emilecek şeker bulmak için ellerini pantolonun koca ceplerine daldırıyor. Heyecan dorukta şu anda; çünkü kotra batma tehlikesi içinde yana doğru yatıyor. Hogarth ve oğlan çömelip, elleriyle suyu dalgalandırarak kotrayı yakalayabilecekleri kadar yakına çekmeye çalışıyorlar. Hogarth homurdanıyor. Öyle görünüyor ki, çabaları boşuna. Oğlan ayakkabılarını çıkarmaya başlıyor ama babası, çocuğun ayaklarını ıslatmasından korkarak ayakkabılarını falan çıkarmadan öylece suya girerek bocalayan kotranın bulunduğu yere doğru ağır aksak ilerliyor. Kıyıya çıkarken hem küfrediyor hem de gülüyor. Ayaklarını ıslattığı için Bayan Gregory yine azarlayacaktır onu.

Oğlan *Europa*'nın torbalanan yelkeninin sularını silkelerken, "Bu ay babamın yaptığı üçüncü kurtarış bu" diyor.

Daha sonra, soğuktan elleri ve burunları morarmış durumda çay içmek için eve giderlerken, baba ve oğul

kotra konusunda bitmek bilmeyen bir ağız dalaşına başlıyorlar; biri direğin çok uzun ve yelkenin çok geniş olduğundan yakınırken öteki *Europa*'nın omurgasında bir kurşun safra olmasının daha iyi olacağında ayak diriyor.

Hogarth'ın yaşadığı yer, sıradan ikiz evlerden biri. Kocaman bir kömür ateşiyle ısınan küçük oturma odasında Bayan Gregory şöminenin önünde sıcak tereyağlı ekmekler ve nefis bir çay hazırlamış. Üzerlerindeki ıslak şeyleri çıkarıp birer iskemle çekiyorlar altlarına; çocuk soluğunu tutup halinden hoşnut, "Çok... çok güzeldi. Bir annem olmadığına çok seviniyorum baba," diyor. Baba anlayışla bakıyor ona. Alıştıkları erkek erkeğe yaşamda, canlarının istediğini ve serüvenlerini engelsiz yerine getirebildikleri bu erkek dünyasında öylesine güvencede ve mutlu hissediyorlar kendini. "Kadınlar hep işi bozar," diyor. İşte bayan Gregory, ıslak çoraplar ve yıkanmamış eller gibi birşeyler saçmalayarak içeri giriyor? Hogarth gülümsüyor.

"Ya sen ne düşünüyorsun, Baird?" diye soruyor.

Hogarth'ın kendisinden çok genç olan eşinin resmi duvarda asılı. Evlendiklerinde Hogarth'ın öğrencisi olan kızın bu pürüzsüz yuvarlak yüzünde Almanlara özgü masum bir ifade var.

İşte gözlüklerini alıp burnunun üzerine yerleştiriyor. Yüzü mutluluk gülümsemesiyle aydınlanıyor. Ayağındaki örme terliklerden birinin altı delinmiş. Hogarth bundan hoşnut çünkü içine bir kızartma çatalının ustalıkla yerleştirildiği ateşe ayağını tutmayı çok sever.

Çocuk ayaklarının dibinde Europa'nın yelkenini söküp bezi kurutmakla uğraşıyor ve babası rahat ve kaygısız otururken, Baird yaşlı adamı kıskançlıkla izliyor.

1 Nisan Günü'nde Hogarth teslim bayrağını çekti. "Baird," dedi, "Öyle bir noktaya geldik ki artık sorunu gereğinden fazla kurcalıyoruz. Seni kullanıp bu karaba-

sana teslim oluyoruz adeta. Gereksinim duyduğum tüm somut bilgiyi aldım; *senin iflahını kestim.* Ama ben bir yerde birşeyleri karıştırmış olabilirim; ya da sana bir şey olana – yani bir iç değişikliğe uğrayana kadar – bu karabasanı görmeye devam etmek zorundasın. Biliyor musun, bu rüya belki de sadece iç değişikliği çabuklaştırmanın bir yoludur. Değişene kadar sana gereklidir büyük olasılıkla. Zamanın dümen suyunda daha fazla ilerlemenin bir yararı yok. Doğrusunu istersen, yöntemimiz yeterince kapsamlı da değil. Bin yıl içinde Psikoloji olgun bir bilim haline gelir; o zaman yine gel bana. Bu arada bir önerim var."

Baird sigarasını söndürüp dikkatle dinledi.

"Şu anda yurtdışına çıkabilir misin?"

"Çıkabilirim herhalde. Rapor alarak. Niye?"

"Girit'e gidebilir misin?"

Baird şaşırmış ve biraz da bozulmuştu. "Maddi durumu pek iyi olmayan hastalarına uzun ve pahalı yolculuklar önermek, yönteminin bir parçası galiba," dedi alayla.

"Herhangi bir zeki Hotantoluya önerebileceğim bir şeyi öneriyorum sana. Her iyi katil gibi senin de olay yerine dönmen gerek. Böcklin'i bir kez daha kendi ellerinle kazıp çıkar ortaya. Bu sadece bir fikir. Biliyorum korkunç geliyor sana. Ama onu oradan çıkartıp bir mezarlığa göm ya da onun gibi bir şey yap. Sorumluluğunu al üstüne. Bence değer; kimbilir belki barış da ilan edebilirsiniz aranızda. Hepsi bir yana, senin sakatlanmış edebiyat dehanla uğraşmaktan da bıktım. Bir düşün bakalım bunu."

Baird bir süre sessizce oturdu. Birbirlerine baktılar. "Tuhaf şey," dedi Baird, "Bir ay kadar önce bu yönde bir öneri aldım. İstihbaratçılar Girit'e gidip kendileri için araştırma yapmamı istedi."

Hogarth ellerini açtı. "Tamam ya işte! Başka ne istiyorsun ki? Kabul et bunu, kardeşim."

Söylemesi kolaydı kuşkusuz. Baird'in kafası allak bullak olmuştu ve düşünmek için zamana gereksinmesi vardı. Hogarth, yağmurluğunu üzerine geçirirken, "Bu arada, gideceğin zamanı bildir," dedi, "Sonra bana on *pound* borcunu da unutma. Çocuk yakında okula gidecek, biliyorsun."

Bekleme odasında Hogarth'a çek vermek için gelmiş olan Fearmax ile karşılaştı Baird. Son bir kaç aydır karşılaştıklarında selamlaşmaya başlamışlardı. Şimdi sokağın köşesine doğru birlikte yürüyorlardı. Solgun ve yorgun görünüyordu Fearmax. Baird'in yanında tuhaf bir çeviklikle yürüyor, ilkyazın yakında buralara geleceğini söylüyordu. Aslında kafasının havayla meşgul olmadığı çok açıktı. Kısa bir dinlence için yurt dışına, Mısır'a gideceğini söyledi. Havanın çok sıcak olmayacağını umuyordu. Kahire'nin Haziran ve Temmuz'da nasıl olduğunu iyi biliyordu Baird; ama hiçbir şey söylemedi. Mısır'a gitmek için uygun zaman değildi bu aylar. Hogarth'ın bu yolculuktan haberi olup olmadığını düşündü. Fearmax coşkuyla, "Hogarth olağanüstü bir adam," diyordu. "Olağanüstü bir adam. Bana bir doktor ve arkadaş olarak çok yararı oldu." Hogarth'ın onları tanıştırmamış olmasını yadırgadı Baird. "Bu yılki tüm seanslarıma katıldı," diye devam etti Fearmax, "Ölmüş olan eşiyle ilişkiye geçmesini sağlamaya çalışıyorum." İşte bu, Hogarth'ın oldukça ilginç bir yönünü aydınlatıyordu. Fearmax başını sallayıp, içini çekti; o tuhaf adımlarıyla yürürken, ayakkabılarının parlak burunlarını inceliyordu şimdi.

Baird, ilkyaz sonlarında ve yazın Lübnan ya da Yunanistan'ın Mısır'a oranla daha serin olacağını söyleyince Fearmax kararlı bir biçimde başını salladı: "Yine de Piramitlere bir bakmak istiyorum. Aslında bir deniz yolculuğunun da beni canlandıracağını düşündüm. Bir bakayım, şeyle gidiyorum..." Cüzdanından yeşil bir bilet

çıkarıp Baird'e gösterdi. "Büyük, rahat bir gezinti gemisi... *Europa*. Yalnızca yarı yarıya dolu olduğunu söylediler."

Başka herhangi bir kararı olmayan Baird bunu duyunca Hogarth'ı ziyaret etmeden önce kendisine *Europa*'da yer ayırttı. Gürültülü Whitehall sokağındaki kasvetli büronun memuru kendisine çok yardımcı olmuştu. Dışişleri Girit'de birtakım bağımsız araştırmaların yapılmasını istiyordu. Filistin'deki bir örgütten belli bir miktardaki küçük silahın oraya gönderildiğini öğrenmişlerdi. Silahlar teslim alınıp mağaralarda –bir olasılıkla bu yakınlarda basında Axelos'un keşfettiğinden söz edilen labirentte– saklanıyordu. Dışişleri bunun nedeni konusunda bilgi istiyordu. Bu iş, İngiltere'nin güvencesi altındaki Yunan krallığı açısından bir tehlike oluşturabilirdi çünkü. Baird'in araştırmayı yürütüp olabildiğince erken rapor vermesinin mümkün olup olmadığını soruyorlardı.

Baird'e öyle geldi ki, ihtiyar papaz yüce gerçek yolunda yaptığı araştırmadan bıkmış ve bir eylem adamı olarak yeteneklerini kullanacağı ilginç bir savaş bulamayınca da siyasete soyunmuştu. Bu işin başlangıçta sandığı gibi olumsuz bir serüven olmayacağını düşündü. Gidecek ve görecekti; Böcklin konusunu da ele alabilecekti orada. Hogarth'ın zilini çalarken, Axelos'un bunca yıl sonra kendisini anımsayıp anımsayamayacağını merak ediyordu.

Bir not buldu içeride. Hogarth dışarıda olduğunu ama kendisini akşam üzeri, bildikleri bir birahanede beklediğini yazmıştı. Baird kalan zamanında bavulunu hazırladı ve kitapçılara gidip yolculukta okuyabileceği türden kitaplar seçti. Bu yolculukta yanında kitap olmadan, sadece Fearmax'ın sohbetleriyle oyalanabileceğinden emin değildi.

Graecen ile karşılaşmak onu şaşırttı. Yazdıklarını şöyle bir okumuş ve sevmemişti. Ama adam kibardı ve

dostça davranıyordu. Hogarth'ın eski arkadaşı olduğu belliydi. Hogarth ise Baird'in gideceğine çok seviniyordu. Gelişmelerden telefonla bilgi edinmiş ve bütün ayrıntıları öğrenmişti.

"Graecen seni Axelos'la tanıştıracak," dedi, "Çok ilginç bulacaksın Axelos'u. Film kahramanı gibi adamdır – bir Alman filmi kahramanı gibi. Kuşkusuz, Cefalû'da kalabilirsiniz."

Graecen de kibarca paylaşıyordu bu duyguları. Yeterince açık bir davetti bu. İyi okumuş ve centilmenliğini kaybetmemiş gibi görünen bu genç subaydan da hoşlanmıştı. Üstelik *Europa*'da tanıdık birinin olmasına da içten içe bayağı seviniyordu. İngiltere'den böyle apansız, hem de bir ölüm fikri eşliğinde ayrılıyor olmak onu şaşkına çevirmiş, rahatsız etmişti. Normal zamanda hep nefret ettiği Londra, burada kendisine kalan son birkaç gün içinde kolay kolay terk edilemeyecek kadar büyüleyici bir kent gibi gelmeye başlamıştı Graecen'a. Şapkası elinde kendi kendine mırıldanarak Green Park'ta yürürken, apaçık ve ansızın kuşatılıveren bir gelecekten ne beklenebileceğini düşünüyordu. Hogarth'ın herhangi özel bir sevgi ya da ilgi göstermemesi de incitmişti onu. Gerçekten, Hogarth arkadaşının ölüme mahkûm olduğuna hiç inanmamış, Graecen ısrar edip kanıtları gösterdiğinde de sadece burnundan bir horultu çıkararak gülmüştü. "Eh, Dickie, ölüm gelmişse gelmiştir," demişti. "Sen elini bizden daha çabuk tuttun ama sonunda seni yakalayacağız. Bekle de gör."

Graecen'ın kafasını meşgul eden bir başka şey de Cefalû yontularıydı. Müzenin kimya uzmanından biraz kimyasal madde koparabilmişti; Axelos'un iddiası konusunda adamı kuşkuya düşürmediğinden de emindi. Bu yeni diazot monoksit uygulaması, taşın yalnızca yaklaşık yaşını değil, ona biçim vermekte kullanılan aletin ö-

zelliğini de ortaya çıkaracaktı. Böylece bu garip arkadaşının iddiasının doğru olup olmadığını kesin olarak anlamayı umuyordu.

Büyük arabasıyla hep birlikte Southampton'a giderken duygularının yoğunluğu altında suskunlaşmıştı Graecen. İngiltere'den belki de temelli ayrılıyordu. Baird önde şoförün yanında otururken, arkada Hogarth ve oğlu arabanın özellikleri konusunda bitmek bilmeyen bir tartışmaya girmişlerdi. Yanlarından kayıp giden çitlere yoğun ama yararsız bir hayıflanma duygusuyla bakıyordu Graecen. Ana yolun her sapağı bir sürü anıyı çağrıştırıyordu. Ağaçlar arasında kaybolmuş büyük kır evleri... Zamanının ne kadar büyük bir kısmını geçirmişti bu evlerde... Başıboş dolaşarak, flört ederek, beş duyusunu besleyip incelterek... İşte tam orada, Winchester'ın ötesinde görünen Bolser'da, Anne Granchester ile zavallı bir aşk yaşamıştı. Ne kaltaktı ama! Kendisi ise ne zavallı ve nasıl zayıftı! Yol tozlu meşe ağaçlarının arasından geçerek kuzeye doğru kıvrılıyordu. Ağaçların arkasında gizlenmişti eski ev. Şimdi Eski Eserler Vakfına aitti. Acaba Anne ne yapıyordu? Adeta öç alırcasına şimdi kadının da Eski Eserler'in malı olması gerektiğini düşündü. Daha sonraki yıllarda sanki hayranlarının ayakları altında çiğnenen güzel bir doğa köşesine dönüşmüştü Anne. Bir tür Niyagara çağlayanı olan bir kadın... Graecen'ın kendisini sevmesini neden istememişti bir türlü? Suratını asıp çenesini paltosunun yakasına gömdü. Neyse, kadın hiç değilse başarısız iki soneye esin perisi olmuştu. Ne yaşam, diye düşündü; daha doğrusu, ne ölüm! Ölüm geldiğinde Leopardi dayanamazdı buna. Ya kendisi? Varlığını teslim etmenin nasıl bir şey olduğunu anlamak için bir saniye soluğunu tutup gözlerini kapadı. Hiçbir şey! Kendi kalbinin düzenli vuruşu dışında hiçbir şey duymuyor, hiçbir şey hissetmiyordu. Hogarth konuşmaya başlamıştı.

"Biliyor musun, Dickie," diyordu, "Senin böyle denizlere açılman ne kadar romantik bir şey... Çok, çok romantik."

Graecen'ın hoşuna gitmişti bu. Düşününce, öyleydi gerçekten. Mutlak huzur ve mutluluk ilkesi yollarında bir ozan. Şimdiye kadar ölüm üzerine hiçbir şiir yazmamış olmasını yadırgadı.

Baird arkasına dönüp yolun üzerindeki bir otelde yemek yemeği önerdi. Yağmurda arabadan inip, otel kapısına doğru koştular. Hâlâ soğuktu hava.

"Ah," dedi Hogarth, "Ne şanslısınız; Güneye gidiyorsunuz."

"Öyle," diye yanıtladı Baird. Akdeniz'in ılıman rüzgârlarını ve sonsuz mavi göklerini düşününce coşkusu artmıştı. Sanki her şeyin üstüne ince bir örtü inmiş gibiydi. Yunanistan'ın, Mısır'ın, Suriye'nin büyüsü... Savaş öncesinde kalan mutluluğun yine yaklaşmakta olduğunu sezinledi.

Tekrar yola koyulmadan önce harika bir yemek yediler. Yemek ısmarlama konusunda çoğunlukla adamakıllı tutumlu davranan Graecen, onlara çok cömert bir yemek sundu. Tabakası da ağzına kadar doluydu. Arabaya, Carlsbad'a yolculuğa çıkan milyoner edasıyla bindiler.

Baird ansızın, "Şu Fearmax," dedi, "Kimbilir bu adam?"

Hogarth bir saniye kadar Baird'e baktı; bir gözünü kapatıp, "Dickie'nin onunla tanışmasını istiyorum," dedi. "Bir ruh derneğinin kurucusu bu adam. Bir tür din kardeşliği örgütü. Senin yıldız falına, el falına bakar ve ödünü patlatır, Dickie."

Graecen oldukça ürkmüş görünüyordu. Kör inançları çok fazlaydı. "Adama haksızlık yapıyorsun galiba," dedi Baird. Hogarth başını salladı. "Fearmax çok ilginçtir," dedi. "Büyülü bilgi kordonunun bir ucu onun

elinde. Çok meraklı olduğu ve acı çektiği de kesin. Mavi gök ona iyi gelir umarım."

Büyük rıhtıma geldiklerinde *Europa*'yı gördüler. Purosunu tüttüren zengin bir bankeri andırıyordu gemi. Büyüklüğü ve göz doldurucu biçimiyle Hogarth'ın oğlunu büyülemişti. Konuşmayı uzatacak kadar zamanları yoktu. Graecen'ın süitini hayranlıkla gezdikten sonra şaşkın şaşkın karaya dönen baba oğula el sallayıp onların büyük arabaya binişlerini izlediler. Fearmax henüz ortalarda yoktu. Merdivenlerde duran bir çift rıhtımda burnunu çeken yaşlı bir kadına utangaç utangaç el sallıyordu. Tanıştıklarında bu çiftin Trumanlar olduğunu öğrenecekti Baird.

İlkyaz yağmuru inceden başlamıştı yine. Pırıl pırıl parlayan kaldırım taşları orta uzaklıkta bir yere kadar uzanıyordu gemi direkleri ve bacalar bir koridor oluşturuyordu. Graecen içinde birden beliren umarsız bir sıkıntıyla bir süre durup manzarayı izledi. Gemiye yolcu taşıyan tren rıhtıma gelmişti; yolcular dağınık bir biçimde Europa'ya doğru ilerlerken, bavullarının yüklendiği el arabaları da arkalarından geliyordu.

"Herhalde bu akşam hareket ederiz," dedi Graecen.

"Evet," dedi Baird. Heyecanlanmıştı. Ensesini paltosunun ıslak yakasına dayayarak sözcükleri kendi kendine yavaşça tekrarladı. Havada dönüp duran su kuşlarıyla yoğunluğu artmış şu puslu kara ilkyaz örtüsünü yarıp İspanya'yı gizleyen perde perde maviliklere, Mayorkalar'a doğru yol alacaklardı. Graecen'ın böylesine mutsuz görünmesinin nedenini merak ediyordu bu arada.

Nezaket gereği ilgilenmiş olmak için, "Galiba İngiltere'den ayrılmak sizi üzüyor," dedi. Aslında her şeyi arkada bırakma düşüncesinin yarattığı coşkunluktan başka bir şey yoktu aklında.

"Hem evet, hem hayır," dedi Graecen çekinerek. Üzgündü, çünkü ölüme mahkûm olduğu gerçeğini

paylaşacağı kimse yoktu çevresinde. Birden dayanılamayacak kadar yalnız hissetti kendini. Gemide her şeyi açıkça konuşabileceği bir doktor var mıydı acaba? Ancak birşeyleri biriyle paylaştığını hissederse üzerine çöken gölgeye direnebilecek gücü bulabilirdi. Baird hoş adamdı ama çok fazla kendine dönüktü; iletişim kurmuyordu. Bavullarının yerleştirilişine bakmak için kamarasına döndü Graecen.

Tam bu sırada Bayan Dombey köpeğini kayışından tutmuş büyük bir hışımla güvertede göründü. *Fox-terrier* cinsi köpek Dombey'i sürükleyerek gemideki kediye doğru hamle yaptıkça, tasma köpeğin boğazını boğacak gibi sıkıyordu. Kulak tırmalayan bir sesle "John!" diye bağırdı kadın. Eğer kayış şans eseri bir yere takılmış olmasaydı onu görmeden geçip gidiverecekti oysa. Beklenmedik bir sorun çıkmıştı işte. Bir rahibin kızı olan Dombey kırmızı çilleriyle Baird'in uzun yıllar önce ülkesinde tanıdığı aynı kızdı; yalnızca özel görevi giderek önem kazanırken, sesi daha tiz, üstü başı da daha bakımsız hale gelmişti. Baird anımsıyordu; kadın İsa'nın Yeryüzüne İnişi'nin bir sonraki yıl gerçekleşeceğini söylemişti; bu günün yaklaştığını insanlara duyurmak ve olabildiğince çok sayıda ruhu yargı gününe hazırlamak için çılgın gibi çalışıyordu Dombey. Her zamankinden daha sert, daha baskın ve çok daha cırtlak çıkıyordu sesi. Ateşi yükselmiş biri gibi konuşuyordu. Mısır'a gidip, oradaki imansızları beklenen güne hazırlamak istiyordu. Baird hoşnutsuzluğunu gizleyip kadınla çeyrek saat kadar köyle ilgili birşeyler konuştu. Dombey hafif bir kınama ifadesiyle, Baird'in babasını gördüğünü, adamın çok daha fazla yaşlandığını ve çevresiyle ilgisinin çok azaldığını söylüyordu. Tobin yatalak olmuş, karısını ise boğa süsmüştü. Postane memuresi Bayan Tewksbury ise papazın karısına çirkin mektuplar yazdığı için altı ay hapis ye-

mişti; herkesin dikkatini çekmişti bu; kadın papaza hep hayrandı.

Baird izin isteyip aşağıya inerken yolculukta Dombey'le birlikte olacağını düşündükçe sinirleniyordu. Açık bir kapıdan içeri baktığında Fearmax'ın bavullarıyla uğraştığını gördü. Demek sonunda binmişti gemiye adam. Kendi bavulunun hazırlanması kolaydı. Yanına yalnızca en gerekli olan şeyleri almış, iki antolojiyi eve bırakmıştı. Pelür kâğıda basılı *Phaedo* insanların yolculukta hep yanlarına alıp hiç okumadıkları türden bir kitaptı. Ranzasında uzanıp kitabın sayfalarını çevirirken uyuya kaldı. Uyandığında, yüreğinde hafif bir pırpırlanma, denize açılan büyük bir geminin o hafif dalgın sessizliğini hissetti, demek ki yola çıkmışlardı. Akşam alacasında kasvetli duman rengi evlerin göz göz yerleştiği soğuk kül rengi kayalıklarla geminin arasına koyu, karanlık bir deniz şeridi kıvrılıp uzanmıştı. Hiç yalpalamadan, adeta bir ray üzerinde kayıyormuşcasına gidiyordu gemi. Bir yerde bir çan çaldı; koridorlardaki pervanelerin küçük konik kolları da gürültüyle çalışmaya başladı. Sonra onlar da sessizleştiler. Gemi motorlarının küçük ritmik seslerinden, artık güneye doğru yol aldıklarını ayrımsadı Baird.

Bayan Dombey'e rastlamak korkusuyla salona girdi. Kadını er ya da geç Graecen ile – böyle bir şeyi hiç haketmeyen bu masum adamla tanıştırmak zorunda kalacağını biliyordu. Ama ikisinin pek iyi anlaştığını görünce şaşırdı kaldı. Belki de kadın Baird onları tanıştırır tanıştırmaz özel görevini Graecen'a anlatmaya başladığı için böyle olmuştu. Coşkunlukla, "Binlerce insan ölümün gölgesinde yaşıyor," diyordu. "Ve benim görevim onları ölüm katına hazırlamak, uyandırmak ve gerekirse günahlarını dinleyip bağışlamaktır." Graecen'ın içinden bir ses bu sözlerin doğru olduğunu söylüyordu. Bavulunu boşaltırken kendi konumunu düşünüyor ve kadı-

nın dobra dobra ileri sürdüğü görüşleri, kendi zihinsel ve ruhsal durumuyla bağlantılı buluyordu. Ölüm konusunda yeterince düşünüp kendisini hazırlamış mıydı? Aslında bu görüşün, bir ozana, bir zevk düşkününe aykırı düştüğü inancındaydı ama Dombey'in heyecanı afallatmıştı onu; bir peygamberle karşılaşmıştı adeta. Kadın, saçlarını alnından geriye doğru iterek, İsa'nın Yeryüzüne İnişi gerçekleştiğinde nelerin olacağını ana hatlarıyla kısaca anlatırken Graecen kuşkuyla karışık hoş bir korku ile dinliyordu onu. Rickshaw Hall'de çocukken annesinin anlattığı ve kendisinin de inandığı o cehennem ateşi ve zebani öykülerini anımsamıştı. Bayan Dombey birini imana getirmekte böylesine etkili olduğu için eni konu coşmuştu. Graecen'a en azından beş tane dinsel kitap verip okuması için ısrar etti. O da bunları boş zamanında okuyacağına söz verdi. Baird bu sahneyi merakla izlerken düşünüyordu: Graecen'ın kadına karşı böylesine hoşgörülü davranmasının nedeni kibarlığı mıydı acaba? Ama hayır. Kadın gittikten sonra Graecen, Baird'e dönüp, "Ne harika bir kadın bu, Baird. Beni onunla tanıştırdığın için teşekkür ederim sana," demişti. Kendi ölümüyle olmasa da, ölüm düşüncesiyle böylesine canla başla ilgilenen biriyle birlikte olmak belli belirsiz bir mutluluk veriyordu ona. Ama kitaplar korkunçtu. Okumaya çalıştıysa da yapamayıp vazgeçti. Bir kere metin öyle berbattı ki insanın İsa'nın Yeryüzüne İnişi konusunda Praed Sokağı tarzında yazılmış bu peri masallarına kapılıp onlara inanması olası değildi. Ama Graecen yine de Bayan Dombey'le ilişkisini sürdürdü.

Fearmax ise başka bir düzenin sorunlarıyla ilgiliydi. Kamarasında gözlerini tavana dikip saatlerce yatıyordu. Kapısı hep açık olduğundan, Baird ne zaman oradan geçse, içeri bakıp onu orada ellerini göğsünde kavuşturmuş, yakası açık, gözleri resme takılı durumda görebili-

yordu. İlk yirmidört saat içinde hiçbir yemeğe gelmeyince adamı deniz tuttuğu için hasta sandı Baird. Ama kapısı açıktı ve Baird oradan her geçtiğinde yattığını görüyordu Fearmax'ın. Sonunda, nezaket gereği ve meraktan, adamın kapısını tıklatıp başını içeri uzattı ve o hoş tavrıyla bir yardıma ihtiyacı olup olmadığını sordu. Adam bir süre işitmemiş gibiydi; ama sonra zorlukla ranzasında dönüp dirseğinin üzerinde doğruldu.

"Çok teşekkür ederim," dedi kısık bir sesle. "Çok kibarsınız. Hayır. Sadece dinleniyorum, hepsi bu. Midem filan bulanmıyor. Sadece yolculukları sevmiyorum. İçeri gelsenize."

Odayı ağır bir puro kokusu kaplamıştı. Ranzanın yanında bir sürü ciltli kalın kitap, bir tesbih ve içi kâğıt dolu birkaç sarı zarf vardı. Solgun ve bezgin görünüyordu adam.

"Daha önce İngiltere dışına hiç çıkmamıştım," dedi. "Benim için yaşamımda yeni bir sayfa açılıyormuş gibi oldukça büyük bir serüven bu. Kehanetleri okumaya çalışıyorum. Çok garip şeyler... Çok garip."

Duvarla paravan arasında *Astronomi Almanağı* ciltleri ve üzerine çeşitli notlar alınmış bir defter görünüyordu. "Kehanetler mi?" diye sordu Baird. Daha sonra Graecen, Fearmax'tan aynı sözcüğü duyduğunda, kör inancın etkisi altında, çok daha kaygılı bir sesle soracaktı: "Kehanetler mi dediniz?"

"Galiba astrolojiye inanmıyorsunuz," dedi Fearmax. Ne yanıt verilebilirdi ki şimdi? Baird'in dilinin ucuna "Atom bombası bulunduğundan beri, hayır," demek geldiyse de kendisini tuttu Fearmax kısık bir sesle sürdürdü konuşmasını.

"Bir zamanlar ben de inanmıyordum ama olgun bir bilim olmamasına karşın Astroloji'nin bana birtakım yanıtlar verebildiğini gördüm. Örneğin kendi kişilik yapımın olanakları ve çevremdeki dünyada bulunan güçler

konusunda. Bugün, önümüzdeki birkaç ay içinde neler olabileceği konusunda bir harita üzerinde çalıştım. Bayağı ilginç şeyler çıktı ortaya. Görebildiğim kadarıyla, Büyük Piramit'in bir tünelinde kaybolma tehlikesiyle karşı karşıyayım."

Baird eğlenmiyordu artık. Fearmax'ta insanı tuhaf şekilde etkileyen bir şey vardı. Bir şarlatana benzemiyor, birşeyleri, gerçekle ya da dünyanın düzeni ile ilgili birtakım ilkeleri ciddiyetle araştıran ama başarısızlığa uğrayan bir adam izlenimi veriyordu. Kemikli parmağını harita üzerindeki evler ve yıldızların üzerinde dolaştırırken koodinatları ve üçgenleri açıklıyordu. Sıkıntısına yol açan şey Satürn yıldızıydı. Deniz yolculuğundan kaygı duymuyordu; çünkü yıldızların etkisi olumlu görünüyordu orada. Ama kara üzerinde bir yerde, yanında birileri varken bir kaza olacaktı. Bu kazanın türünü ya da ölümcül olup olmadığını henüz bilemiyordu. Tüm bildiği, bu kazanın "Mutlak" olanı bulmasına yardım edeceğiydi.

Baird böyle bir zamanda ve yerde böyle bir sözcüğün tuhaf kaçtığını düşündü. Ama Hogarth'ın dediği gibi, Fearmax da tuhaf biriydi. Baird "Mutlak" peşinde dolaşmanın ortaçağa özgü bir tavır olduğunu düşünüyor ve sözcüğün ne gibi bir anlama geldiğini merak ediyordu.

YOLCULUK

Fearmax ancak birkaç gün sonra ortalığa çıktı; güneşi görüp dışarı uğrayan başkaları da vardı aslında. Fearmax'ın, sanki beklediği bir felaket varmış da o felaketin olup olmadığına bakıyormuş gibi güverteleri sinirli sinirli arşınlamasından, başı göğsüne düşmüş durumda kımıldamadan saatlerce oturmasından ve deri kaplı bir deftere sürekli notlar almasından tedirgin olmuştu Graecen. Adamın kafasındakiler, geminin öteki yolcularının düşündüklerinden öyle ayrı şeylerdi ki, Bayan Dombey bile rahatsız olmuştu. Bir keresinde el falından biraz anladığını kabul edip Graecen'ın eline bakmıştı. Bir süre konuşmadan çizgileri ve kıvrımları büyük bir dikkatle inceledikten sonra, "Kalbinizin durumu kötü," deyince, Graecen boğazına buzdan bir el sarılmış gibi hissetmişti. O kadar.

Truman'lar, kılıksız görünümlerine karşın oldukça ilginç insanlardı. Kendilerine özgü bir eğlence anlayışları vardı; birbirlerine yetebiliyorlardı ve yolculuktan zevk almaktan başka amaçları yoktu. Bay Truman'ın salondaki piyanoda komik şarkılar çalıp söylediğini ve bunları yaparken kendisini birilerinin dinlemesinden de çok hoşlandığını fark ettiler. Bir zamanlar "Gerçek bir kara fellah" olarak bir konser grubunda yer aldığını söyleyen Truman'ın şarkı dağarcığı sonsuzdu. Özellikle Bayan Dombey ortalıktayken "Namus Şehidi" adlı şarkıyı gülünç bir tarzda söylemesi Baird'i çok eğlendiriyordu. Esprilerin açık saçıklığı yüzünden kadın saklanacak de-

lik arıyordu. Truman'ların varlığı, Bayan Dombey'i yerinden eden tek şeydi. Onlara katlanamıyordu kadın. Bay Truman'ı İsa'nın Yeryüzüne İnişi konusunda bilgilendirme girişimi de başarısızlıkla sonuçlanmıştı.

Beklenenin tersine, Fearmax'ın insanlarla ilişki kurabildiği görüldü. Adam güvertede görünür görünmez Bayan Truman heyecanla kocasını dürtmüş ve birlikte adamın çevresini almışlardı. Fearmax onları tanımış mıydı acaba? Hayır, tanımamıştı. Yıllar önce bir kere Shrewsbury'deki bir seansta Bay Truman'ın ablasının ruhuyla ilişkiye geçmişti ya? Medyum, eliyle alnını sıvazlayıp, çok fazla kişiyi tanımış olduğunu söyledi; ama gururunun okşandığı belliydi. Bayan Truman üstelik adamın göksel kişilik konusundaki bir kitabını da okumuştu.

Graecen, Londra'daki en ünlü doktorların önerisi uyarınca o öğleden sonra yatağında uzanırken, grubun bir bütün olarak pek de uyumsuz olmadığını düşünüyordu. Yaşamında ilk kez günlük tutmaya başlamıştı. Sırtını üç tane yastıkla desteklemiş, elinde dolmakalemi, bugün yaptıklarının hesabını vermeye hazırlanıyordu. "Hesap vermek!" Bu cehennem sözcüğü kuşkusuz yine Bayan Dombey'in vaazlarının etkisi altında gelmişti aklına. Sayfaları ağır ağır çevirip, kadınsı, büyük el yazısının tadını çıkararak okumaya başladı.

Bir sayfaya şöyle yazmıştı: "Bu dünyadan ebediyen ayrılmadan önce hesabını vermem gereken fazla bir şey yapmadım. İçimde garip bir boşluk duygusu var. Neyim ben? Ne idim? Beni sorgulayacak olan meleğe ilginç gelecek pek bir şey düşünemiyorum. Ne iyiydim, ne de kötü... İçimdeki şeytan bana birkaç günah işletmiştir; Anne ve Bayan Sanguinetti gibi; ama bunlar sakin bir yaşam sürdürmem ve arkadaşlarımla iyi ilişkiler kurmuş olmam gibi bazı erdemlerimi ortadan kaldıramaz ki. Kendimi lânetlenmiş gibi görmüyorum..."

Yukarıdaki salondan canlı müzik sesi geliyor, Bayan Truman'ın piyanoda yine "Namus Şehidi" adlı parçayı çalıp bir yandan da o tuhaf sesiyle yarı konuşur gibi eşlik ettiğini duyuyordu:

Namus yoluna şehit,
Sabır uğruna kurban
Lânetliyim beşikten.

Graecen düşünceli düşünceli okumayı sürdürdü. "Kendimi lânetlenmiş gibi görmüyorum. Herhangi bir şekilde yücelmiş olduğumu da öne sürmüyorum. O halde, böylesine sıradan bir insanı ölümden sonra bekleyen şey nedir?" Neydi gerçekten? Ona öyle geliyordu ki, tüm insanlığın kafasını kurcalayan bütün bu tür sorular, son birkaç hafta boyunca başına üşüşmüş, ondan bir çözüm bulmasını ya da en azından bunları bir inanç olarak kabul etmesini istiyorlardı. Ruhun ölümsüzlüğü neydi? Ya Üçlü Birliğin özelliği? İlerleme denen şey yalnızca bir kuruntu muydu yoksa? Bunların hiçbirini yanıtlayamıyordu. Günlüğü okumaya devam etti: "Bazı bakımlardan kendimi olgunlaşmamış hissediyorum; çünkü örneğin günlük temel sorunlarla ilgili kesin görüşlerim yok; bazı şeyler konusundaki belirgin tavrımı şiirlerimle mi ortaya koyuyorum acaba?" Gözlerini kapatıp düşündü. Şiiri, George devri etkisi altında hafif bir Hayyam hazcılığı yansıtmaktan başka bir şey vermiyordu. "Galiba," diye özetlemişti günlükte, "oldukça tatminsiz biriyim gerçekten."

Günlüğünde daha eskilere, istifa edip Cefalû'ya gitme kararı almadan bir hafta önce yazdıklarına döndü. Çay, öğle ve akşam yemeği randevuları birbirini izlemişti. Kendisi, ya da iç âlemi konusunda hemen hemen hiçbir düşünce yoktu. Bir yerde, "Moralim bozuk," diye yazdığını fark etti; "Kalbim yine tekliyor." Sayfanın

alt kısmında ise şunlar yer alıyordu; "Hogarth en eski arkadaşım olmasaydı ona bir saniye bile katlanabileceğimden emin değilim. Çok katı. Ama yine de ne kadar içten!"

Beğenmemişti yazdıklarını; yüzünü buruşturdu. İnsanın arkasında yazınsal miras diye bırakabileceği türden şeyler değildi bunlar. Çok da pahalıya almıştı bu günlük defterini; yirmibir *şilin* vermişti. Kendisini, yaşamın ucuna yaklaşırken deliler gibi yazarken düşledi; bir İngiliz Rimbaud'sunun uçurumun eşiğindeyken savurduğu kehanetler... Bunları düşünmek, yaşını anımsattı ona. Belli bir zamandan beri yaşlanma kaygısı içindeydi; bütün enerjisini sağ kalma yolunda tüketmişti. Saçının arka kısmının seyreldiğini söylemişti Sanguinetti. Graecen yerinden kalkıp, bunun doğru olup olmadığını tıraş aynasında görmeye çalıştı. Çok zor işti arkasını görmek; vazgeçip yatağına döndü. İçini çekerek kalemini eline aldı. Sade ve samimi şeyler yazmaya çabalayacaktı; bunun zamanla gerçekleşmesini umuyordu. Yazmaya başladı. Dilinin ucu görünüyordu dudaklarının arasından.

"Bugün, güzel günlerin ilki. İspanya kıyılarından aşağı vurduk." (Yazdığını okuyup, cümleyi "İspanya kıyılarını yalayarak geçtik" biçiminde düzeltti.) Gündoğumunun ince pusunun arkasından düş gibi görünen birtakım kahverengi uçurumlar, küçük bir kilise, bir deniz feneri bizi selamlamaya çıkmışlardı. Boynuna soğanlardan bir halka asmış küçük esmer bir adam, el kol hareketlerimize kısaca elini sallayarak yanıt verirken, küçük bir sineğe benziyordu. Hava ansızın ısındı. Gökyüzünde bulut azaldı ama hâlâ deniz var. Dün sözünü ettiğim kızın bugün hasta göründüğünü fark ettim. Üzerinde bir battaniye, şezlonga uzanmış güneşte uyuyordu. Alnındaki ince kâküller uçuşup duruyordu rüz-

gârda. Yanından geçerken kucağında açık bir kitap gördüm ve her zamanki kitap merakımla omzundan bakıp ne olduğunu görmeye çalıştım. Çok garip bir rastlantıydı; kitap, Greville'in *Çağdaş Ozanlar*'ıydı ve açık olan sayfada benim 'Çılgınlık Rüzgârları' adlı şiirim vardı. Ne kadar şaşırdığımı, gururlandığımı ve hoşlandığımı tahmin etmek güç değil. Tanınmamış bir yazarın, eserini birinin okuduğunu görmesi öyle ender bir şey ki. Güvertede bir kez daha dolaşıp kızla konuşmaya, şiirim ve kitaptaki öteki şiirler konusunda ne düşündüğünü sormaya niyetlendim; ama geri geldiğimde, çoktan gitmişti kız. Neyse. Bu konuşmayı daha uygun bir zamana saklıyorum."

Graecen bir sigara yakıp, günlüğünü kapatarak daha rahat bir şekilde yaslandı arkasına. Hiç hoşlanmadığı halde her öğleden sonra dinlenmeye zorlanmış olmak sinirini bozuyordu. Sigaranın yasaklanması da aynı şeydi. Sigarasız yapamayacağını doktor mutlaka biliyordu. Bir yasak bozulduğuna göre ötekine neden uyulsundu ki? Sigara yasağını uygulamıyorsa eğer, öğle uykusundan da vazgeçemez miydi? Hava ılıktı. Güvertede şöyle bir dolaşmayı yeğlerdi aslında. Neden olmasın? Yerinden kalkıp paltosunu giydi yine; doktorlar ve önerileri aleyhinde söylenip duruyordu.

Güverte çok hoşuna gitti. Rüzgâr denizde kıvılcımlı dalgalar yaratırken Doğuda İspanya kıyıları girinti ve burunlarla düş gibi görünüyorlardı. Graecen, kızın yine aynı yerde uyuduğunu görünce sevindi. Kucağında da aynı kitap vardı. Emin olmak için avcı gibi gizlice yaklaştı. Evet, Greville'in *Çağdaş Ozanlar*'ı... Çapa mataforasının uygun bir yerine dayanıp kızın uyanmasını beklerken, bacalardan kıvrıla kıvrıla incecik tüten koyu renkli dumanı ve geminin giderken denizde açtığı derin beyaz hendeği izliyordu. Ansızın yüreğinde bir hafiflik hissetti. Bayan Dale –adını yolcu listesine bakıp öğren-

mişti– hiç kımıldamadan uyuyordu. Soluk aldığı bile belli değildi. Rüzgâr yumuşak saçlarını dağıtıyor, saçlarından altın rengi iplikçiler ve ışıklı noktalar halinde parıltılar çıkıyordu. Hoş bir kızdı ama oldukça yıprandığı belliydi; solgun teni ve ince yüz hatları, bir hastalıktan yeni kalktığı izlenimini veriyordu. Graecen onu öylece seyrederken kafasında kızla ilgili rasgele öyküler düşünmeye başladı.

Belki de Newnham'dan yeni ayrılmıştır kız; orada edebiyat okumuştur bir olasılıkla. Şiir de yazıyor olabilir. Edebiyat doktorası için Graecen'ı tez konusu seçmiş, tezini yeni bitirmiştir belki de. Kafasını kaldırdığında eserlerine öylesine hayran olduğu Graecen'ın eğilmiş kendisine bakmakta olduğunu görünce şaşırıp kalacaktır: Bir kıvılcım çakacaktır aralarında. Mayorka'nın o kusursuz doğasında ikisi birlikte uzun uzun yürüyecekler ve kız Keats üzerine hazırladığı bir kitap için ondan yardım isteyecektir. Artık birbirlerinden kopmaları olanaksızdır. Graecen da bir gün kıza kendisiyle ilgili gerçeği... (Keats'e özgü bir tavırla söyleyeceği şeylerden kızın nasıl üzüntü duyacağını düşlüyor ve bundan büyük zevk alıyordu Graecen.) Napoli'de, Don Kişot gibi kahramanca, çılgına dönmüşcesine evlenecekler, el ele, Keats'in mezarını ziyaret edeceklerdir. Sonra... Sonra... Her şey bulanıklaştı. Gemi rotasını bir kaç derece değiştirmişti. Bir çan sesi duyuldu. Arka taraftaki büyük baca, güneşin üzerlerine vurmasını engelliyordu. Gölgede oldukça serin oluyordu hava. Kızın uykuda ağlamaya başlamasıyla Graecen bu zevkli düş ormanından gerçek âleme dönüverdi. Kapalı kirpiklerinin arasından yaşlar akıyordu, zaman zaman küçük hıçkırıklarla dudağını büke büke ağlıyordu kız. Rüyasında ne görüyordu acaba? Kızın uyanınca kendisini görürse utanabileceği kaygısıyla kalkıp sessizce kamara iskelesine, oradan da, salona geçti; Truman çifti Baird'le yirmibir oynarken,

Fearmax da sakin sakin yanlarında oturmuş onları izliyordu. O gece Graecen, öğleden sonraki Bayan Dale olayını günlüğüne işledi. Kızın hali ilginçti ve acıma duygusu uyandırmıştı onda.

Sonunda, durumun düşündüğünden oldukça farklı olduğu ortaya çıktı. Onları Baird tanıştıracak ve kızın Newnham'ın yakınından bile geçmediğini, Golder's Green'li olduğunu öğrenecekti Graecen. Dale'in sesinde Londra'nın fakirce mahallelerine özgü o bayağı vurguyu fark edince üzülmüştü. Hastalıktan yeni kalktığı doğruydu; düşlerindeki kızla tek benzerliği de buydu.

Virginia Dale, Çalışma Bakanlığı'nda sekreterdi. Teyzesiyle Golder's Green'de ikiz evlerden birinde yaşıyordu. Doktoru verem belirtileri görünce yurtdışına geziye çıkmasını önermişti ona. Campion daha sonra kızın sorunları kendisine anlatıldığında, "Bu kız, bilinçsiz amaç kurbanı," diyecekti. Doğruydu belki de. Neyse, Virginia Dale, tek kurtarıcı olarak gördüğü nişanlısı Bob Yunanistan'da bir uçak kazasında ölünce dış dünya ile bağını koparmaya başlamıştı. Yaşamını teyzesiyle sürdürme olasılığını kabul edemiyordu. Bunun sonunda yatağa düştü.

Buraya kadar anlaşılmaz bir yanı yoktu öykünün. Graecen'ın merak ettiği ise şuydu: böyle bir kızın, içinde kendisinin en iyi şiirlerinden biri bulunan Greville'in *Çağdaş Ozanlar* kitabıyla ne işi olabilirdi? Kızı yalnız yakalayana kadar bir süre sorusu yanıtsız kaldı. Sonunda aradan birkaç gün geçmişti ki bir öğleden sonra kızı kıç tarafta bir şezlongta yalnız başına uzanırken gördü ve konuyu açtı.

"Geçen gün," dedi, "elinizde bir şiir kitabıyla uzanıyordunuz." Sanki uygunsuz bir şey söylemiş gibi kızardı kız. Graecen devam etti. "Açık olan sayfada benim yazdığım bir şiir vardı. Şiiri zevk için mi okuyorsunuz? Bu kitapla ne yaptığınızı çok merak ettim." Bayan Dale dudaklarını yalayıp gülümsedi.

"Postanede memur olabilmek için diploma almaya uğraşıyorum," dedi kız. "Şu anki işimde emeklilik yaşı, emekli maaşı, hiçbir şey yok, tamam mı? Halbuki postanede belli bir yaşa gelince emekli maaşına hak kazanırsınız." Kız bunları orta sınıf övüncüyle söylüyordu. "Anlıyorsunuz ya, kendi param yok benim."

"Ama... çok tuhaf!" dedi Graecen. Eserlerinin Oxford meslek okullarında okutulmasına bir yandan kızmış, öbür yandan yine de okutulmaya değer bulunmasından hoşlanmıştı. "Çok tuhafıma gitti!" Çocukken annesinden duyduğu bu türden deyimleri sıklıkla kullanırdı. "Demek ki postanede memur olmak için öğreniyorlar şiirimi," diye söylendi kendi kendine. Bayan Dale şaşırmıştı.

Graecen şakacı bir tavırla, "Sizin gibi bir kız postanede memur olmak için uğraşacağına, akıllı uslu evlense daha iyi olur," dedi. Kızın yine ağlamaya hazırlandığını görünce sinirlendi. Gözü yaşlı kadınlardan nefret ederdi. Neyse, kız bir gayret kendisini toparladı. İnsanlar ne zaman evliliğe değinse, Bob'ı anımsardı; onun ölümünden sonra güzelliğini ve sahip olduğu az buçuk cesareti sonsuza kadar kaybettiğini düşünüyordu. Aslında, Graecen'ın şiirini anlama çabasıyla tekrar tekrar okumasına karşın, her okuyuşunda giderek daha çok şaşırdığı ve sinirlendiği de bir gerçekti. O halde, bu şiiri yazan bu adam olduğuna göre, şimdi belki...

"Edebiyat ödevime yardım eder miydiniz acaba?" dedi Graecen'a, "Kitaptaki şiirler bana öyle zor geliyor ki!"

Eseriyle ilgili açıklama isteğiyle karşılaşıp bundan gururlanmayan yazar var mıdır? Vardır belki. Ama Graecen onlardan değildi. En iyi radyo sesini takınıp "Çılgınlık Rüzgârları"nı büyük bir zevkle okudu Bayan Dale'e. Şiirini kız için çözümleyip, bütünlüğü sağlayan sözdizimi inceliklerini, şiirdeki iç uyağı, ölçüsünün uy-

gunluğunu – kısacası bu eseri çağımızın en sıkıcı antoloji parçalarından biri haline getiren her şeyi – birer birer anlatmak onu daha da mutlu etti. Böylesine dikkatli ve alçakgönüllü bir dinleyici bulmaktan hoşnut, Virginia Dale'e yardım etmeye karar vermişti. Yalnızca kendi şiirini açıklamakla yetinmeyip, çağdaşlarının –bazılarını kendisinin de anlamadığı eserlerini de anlattı kıza. "Bu Tanrı'nın belası kız İngilizce ödevinden iyi not alamazsa," diye düşünüyordu, "bu benim suçum olmaz!"

Kahverengi, vahşi Cebelitarık kayalığından geçip Akdeniz'e girdiler.

Hava daha ılıman ve daha yumuşaktı. Mavi günler başlamıştı işte.

Marsilya'da, sırtında çantası, elinde taburesiyle Campion bindi gemiye. Baird şaşırmış ve sevinmişti onu görünce; yaşlandığını da fark etmişti ressamın. Bir nakliyat acentasının yardımıyla elde ettiği kamarasına doğru giderken Baird'i görünce, "Burada olacağın aklıma gelmezdi," dedi Campion.

Baird eşyalarını yerleştirmesine yardım etmek için Campion'la birlikte kamarasına giderken, "Burada rastlayabileceğimi düşündüğüm en son kişisin," diyordu. Campion sırt çantasının ağzını açıp bir sürü kirli giyecek, bir diş macunu ve diş fırçası çıkardı; "Bu kamarayı koparmayı başardım," diye yanıtladı arkadaşını çabucak. Bir yandan dişlerini fırçalarken, muhasebeciyi işkillendirmeden ya da normal yolları izlemeden *Europa*'ya binmeyi nasıl becerdiğini kesik kesik anlatıyordu. "Ben sadece Girit'e gidiyorum," dedi. "Bu arada seni eğlendirecek bir şey söyleyeceğim. Hâlâ Savaş Mezarları işindeyim. Beni savaşta meşgul etmek ve sağ kalmamı sağlamak onlara yetmedi; şimdi de barışta çalıştırıyorlar. Girit'te, on kadar budalanın mantıksız ama zarif bir operasyondan sonra gömüldüğü mezarların resmini yapmak zorundayım. Saçma değil mi? Ama şimdi artık düş-

man gibi çiziyorum. Bir de her şeyin sonunda o kadar çok duygulanmasam..." Ranzanın kenarına ilişip, bir sigara yaktı. Beresini çıkarıp dalgın dalgın saçını taradı. "İnsan ırkından giderek daha fazla uzaklaşmak, gibi bir şey bu– yolunu kaybetmek. Acayip bir duygu." Baird ilgilenmişti. Campion sevilen bir şarkıyı ıslıkla çalarken, kamaranın köşesinde yığılı duran, gerilmiş tuvallere bakıyordu. En sonunda, samimiyetle içini dökme dürtüsüne karşı koyup onun yerine sessiz kalmanın dinleyicisi için daha uygun olduğunu anlamışcasına, "Bu dünya yaşanamayacak kadar sıkıcı," dedi. Baird'in madalyalarına ilgiyle bakarken, "Sen neler yaptın bakalım?" diye sordu. "Savaş madalyaları görüyorum; bir de Teşrifat Müdürü nişanı. Eee sevgili dostum, benim de bazı savaş madalyalarım var. Son Ateşkes Günü'nde madalyalarımı pantolonumun kıçına taktım ve şehitler için dikilen anıtın açılışı sırasında o sessizlikte hafif hafif öksürdüm."

O güçlü masum resimler akla geldiğinde insanın Campion'a duyduğu öfkeyi unutabileceğini düşünüyordu Baird. Sanatçılar belki de sevilmek için değil, katlanılmak için yaratılmışlardı. Yoksa, bir dünyada kusursuz bir insan olurken, bir başkasında insanoğlunun benimsediği bütün inançları yadsıyan biri olmak olası mıydı? Ya da daha doğrusu, eser denilen şey, insana aklının ne kadar zavallı bir biçimde sınırlanmış olduğunu göstermeye yarayan bir propaganda tarzı ve yaşamın bir parçası değil miydi? Campion'dan hoşlanmadığını düşündü Baird. Pekâlâ, Campion ondan hoşlanıyor muydu acaba?

"İyi birşeylerin eşiğindeyim," diyordu Campion. "Şu güne kadar yaptıklarımdan daha büyük bir şey. İnsan hep huzursuz ve tedirgin oluyor. Bu yolculuk berbat duygular verdi bana; birşeylerin olacağını sezer gibiyim."

Ansızın ayağa kalktı; eskiz defteriyle kalın bir kalem aldı eline. "Yukarı çıkalım haydi," dedi. "Kenti denizden hiç görmedim."

Graecen, Campion'la tanıştırılırken belli belirsiz kaygılanmıştı. Soğuk gergin duruşu ve rahat konuşmasıyla bu ufak adam adeta insanı hep tetikte durmaya zorlayan bir güç yayıyordu çevresine. Bakışları da hep birşeyleri eleştiriyor, sezmeye çalışıyor gibiydi. İnsan onun yanında kendisini güvensiz hissediyordu. Sanki yaşamın tüm deneyimleri insanlarla ilgili kısa ve kesin hükümler vermesini sağlayacak biçimde bu küçük vücutta yoğunlaşıp berraklaşmıştı. Campion yaşlı Conklin'i geri zekâlı olarak nitelediğinde, Graecen biraz rahatladı çünkü adamın *Syrinx* üzerine yazdığı eleştirinin acısını hâlâ duyuyordu. "Adamı tanıyorsunuzdur belki de," dedi Campion. "Ben tanımam ama eleştirilerini dosyalıyorum; bazıları tam anlamıyla akıl almaz şeyler. Örneğin anımsıyorum, bir keresinde yazısına şöyle başlamış: 'Dostoyevski bugün yaşıyor olsaydı, dengesiz olduğu gibi İngiliz karşıtı olarak da yorumlanabilirdi. Eserlerindeki o ısrarlı acımasızlık, insanda bu adamın bir tilkiyi bile vurabileceği korkusu yaratıyor.' " Graecen kibarca güldü. Campion'ın Conklin'i üçüncü sınıf eleştirmen olarak nitelemesine sevinmişti. Hele kendisinin oturmuş kitap okurken resmini çizdiğini görünce çok hoşuna gitti. Adamın küçük çevik parmakları kâğıdın üzerinde örümceğimsi hareketlerle becerikli ama dikkatle çalışırken, gözleri arada kısılıp, açılıyordu. Graecen'ın kitap ve insanlar konusunda pek düzeyli olmayan beğenisi resim ve yontu konusunda çok daha tutarlıydı; Campion'ın sanatını biliyor ve beğeniyordu. Bir yandan da, böylesine çılgınca kuralsız bir insanın nasıl olup da huzursuz, kararsız ve asi kimliğinin tam tersine bunca güçlü bir sağduyuyu yansıtan saf eserler verebildiğini merak ediyordu.

O gece Campion üç tane aspirin alıp erkenden yattı. Hep aynı şey oluyordu. Francesca'dan ayrılmak altüst etmişti onu. Yine de birlikte olduğu bu kadınla ilişkisini birdenbire hem kendini hem de kadını yaralamak pahasına bitirmeyi her şeyden çok istemişti. Sanki haftalardır görüşünü engelleyen bir perde henüz ortadan kalkmıştı ki, Londra'dan bir telgraf aldı. Hemen gitmeliydi. Marsilya artık çıkmaz bir sokak gibiydi. Bu eskimiş yaşamdan çıkıp bir yenisine başlamalıydı yine. Çözülmesi gereken sorunlar vardı. Girit eşsiz bir çalışma alanı olacaktı. Kararını öylesine kolay ve çabuk vermişti ki, uygulamaya koyması için neden bir telgrafa gereksinme duymuş olduğunu merak ediyordu şimdi. Kendi istemiyle halledemez miydi bu işi? Hayır, yaşam engelleyiciydi; bir kadının, bir stüdyonun varlığı bağlıyordu insanı; bazen dışarıdan bir dürtü gerekiyordu harekete geçmek için. Şimdi bunu bir yıldır beraber olduğu Francesca'ya nasıl söyleseydi? Kendi kararını kesinleştirmek için, tramvay raylı ve parke taşlı Pigalle Sokağı'ndaki seyahat şirketine gitti. *Europa* bu gece Marsilya'da olacaktı. Tatil gemisiydi ama yarı yarıya boştu. Az bir para karşılığında bir kamara ayarlanabilirdi...

Francesca bir sürü kap kacak arasında mutfakta çalışıyordu. Sokak kapasını kapatır beresini masanın üzerine fırlatırken kızın uzun tay gibi vücudunu ve güzel bacaklarını şöyle bir gördü. Kendisinin üstü başı ile ilgilenmediği için dün azarladığı kızcağızın bugün öğleye kadar giyeceklerini onarmakla ve ona istediği susamlı keki hazırlamakla uğraştığını tahmin ediyordu. Küçük çelimsiz vücudunun masanın yanındaki bir iskemleye bıraktı ve gazeteyi açıp bir cinayet haberini dikkatle okumaya başladı. Yabancı Fransızca sözcükleri dudaklarını oynatarak okuyup anlamlarını kavramaya çalışırken, yaşamında orada öylece oturmaktan başka bir amacı yokmuş gibiydi. Kız ahenkli sesiyle, "C'est toi, Camp-

yon?"* diye sordu mutfaktan. Campion homurdandı. Kimsenin kendisine Campion dışında bir adla seslenmesine izin vermezdi. Gazeteyi masaya bırakıp duvardaki resmi ciddi sabit bakışlarla incelemeye başladı. Arles tablolarından biriydi bu; Francesca çok beğenmişti ve orada asılı durması için ısrar etmişti. Resimde, bir kulübenin kapısının önünde oturan bir köylü ve bir ağaç vardı. Olabildiğince az sözle söylenmiş, özlü bir cümle gibiydi. Francesca'nın bu resimde beğendiği şey neydi? Kızın deniz kabuğu pembesi, hatta sedefimsi bir tondaki elbisesinin duvardaki mavilikle oluşturduğu karşıtlığı daha iyi görebilmek için gözlerini kıstı. Böylece oturmaya devam ederken boğazını temizledi ve pürüzsüz bir sesle konuştu. "Francesca, je pars ce soir pour l'Angleterre."** Kız, elinde tabak, kaygıyla yanına geldi. Campion tüm dikkatini toplamış, resme bakmayı sürdürüyordu. Tabağı masaya bırakıp, "Mais, Campyon,"*** dedi kız. Yüreğinde hafif birşeyler kımıldadı Campion'ın ama tiksintisi ağır basıyordu. Kadınlara neden gereksinme duyulurdu ki? Neden önünde sonunda düş kırıklığına uğrayacağı ilişkiler kurardı ki insan? Taşlaşmış bir sesle, "Gitmek zorundayım." dediğini duydu kendisinin. "Toplanmama yardım et." Kız yanına geldi; yüzünü ellerinin içine alarak kendisine doğru çevirdi. Mutsuz gözlerini Campion'ın buz gibi mavi gözlerine dikerek, "Gerçekten mi?" diye sordu. Asla emin olunamazdı. Campion akşam yemeği ne zaman gecikecek olsa hep kızı terk edecekmiş gibi yapardı. "Annem ölmüş!" dedi Campion; söylediği şeyin çok komik olduğunu fark etti ama sesi hâlâ kurşun gibi sert ve soğuktu. "Bu gece gitmem gerek." Uzun bir süre bakıştılar. Sonra kız eğilip onu dudaklarından öptü ve sonra bı

* "Sen misin, Campion?" –ç. n.
** "Francesca, bu gece Ingiltere'ye gidiyorum" –ç. n.
*** "Ama, Campion" –ç. n.

raktığı ruj izini önlüğünün ucuyla dikkatle sildi. Yavaşça, "Bu doğru değil," dedi üzgün bir sesle. "Doğru değil. Beni terk ediyorsun sen."

Campion bu sahneyi tüm yaşamı boyunca bir sürü dilde defalarca oynadığını düşündü. Francesca sevimli ve güzel bir yaratıktı ama işte ondan kurtulmak da Suriye'deki ya da Paris'deki kızdan kurtulmak kadar zordu. Kolay mıydı yoksa? Kız çenesini ellerine dayamış, karşısında oturuyordu. Campion bakışlarını resme çevirip olanca dikkatiyle incelemeye koyuldu onu. Bir süre bu şekilde oturdular. Kız birden gözyaşlarına boğulup yüzünü önlüğüne gömünce Campion ürktü. Başlıyordu işte.

"Neden?" diye sordu kız.

"Annem ölmüş," dedi Campion. İçinden gülmek gelmişti ama kendisini engelledi.

"Annen yıllar önce öldü. Sen öyle söylemişin."

"Yalandı."

"Yemek gecikti diye mi yapıyorsun bunu?"

"Hayır."

"Sandaletlerini onarmadım, ondan mı?"

"Hayır."

"Bendeıı bıktığın için mi?"

"Annem öldüğü için!" dedi Campion buz gibi bir tavırla. Savaş Bakanlığı'ndan gelen telgrafı çıkarıp masanın üzerine koydu. Kız okumak için eğildiğinde başının ve boynunun aldığı biçim gerçekten güzeldi. İngilizce bilmiyordu nasıl olsa ve telgrafta ne yazdığını anlaması gibi bir tehlike yoktu bu durumda. Duvardaki resmi incelerken harcadığı dikkatle kızın görünüşünü incelemeye koyuldu. Gözlerini tatlı pürüzsüz yüz ovalinde ve büyük ağzında zevkle dolaştırıyordu. Harika bir yatak arkadaşı olmuştu kız. Evi paylaşmak için de kusursuz bir varlıktı. Pekâlâ, neden onu da götürmüyordu o halde? Francesca'dan özellikle bıktığı için değil. Kadınlar-

dan bıkmıştı; kadın soyundan bezdiğini hissediyordu. Yoksa gitmek istediği yere ulaştığında gemiden inerken Francesca ile karşılaşmış olsaydı, onunla her şeye yeniden başlayabilirdi örneğin. Çok hoştu kız. Ama sıkıntıya gelemiyordu Campion. Şu rahatsız hasır iskemlede otururken, özgürlüğünün geçen her saniye elinden kayıp gittiğini hissetti. Arkadaşlık ve ahçılıklarından başka bir şey istemediğini neden anlamıyordu kadınlar? Gayet mantıklıydı istediği. Bu kadınlar biriyle bir kere sevişince artık adamı alıp o küçük evcil yaşamın yörüngesine oturtmaya hakları olduğunu zannederler. Birden bir aile erkeği, bir koca, bir baba, bir kilise bekçisi filan olmak istedi Campion; yaşamın tekdüzeliğini giderecek herhangi bir şey işte; ama burada değil, şimdi değil, Francesca ile değil.

Hemen kalkıp çantasını hazırlamaya başladı; kız, ocaktaki ateşten yüzü kıpkırmızı, oturduğu yerde sessiz sessiz ağlarken bir yandan mırıldanıyordu. "J'comprends pas pourquoi, J'comprends pas pourquois."*

Pek fazla olmayan eşyalarını toplarken, "Off, kes şeşini," diye geçirdi içinden Campion. Düşündüğü tek şey uzaklaşmak, denizleri geçip Girit'e kaçmaktı. Daha önce hiç gitmemişti Girit'e. Islık çalmak geliyordu içinden ama bastırdı isteğini. Beklediği gibi bir olay çıkarmamıştı Francesca; eğer tamamıyla ilgisiz görünürse gerçekten kızdırabilirdi kızı. O nedenle sokağa çıkana kadar ıslık çalması ya da şarkı söylemesi akıllıca olmazdı. Ama ne de hoş bir kızdı; koyu kumral teni ve kahverengi gözleriyle ne güzel bir hayvandı.

Her şey hazırdı. Taburesi katlanmış, sırt çantası patlayacak gibi doldurulmuştu; içeri gidip kızın karşısında durdu.

"Francesca," dedi. "Sevgilim."

* "Anlamıyorum nedenini" –ç. n.

Kız kesik kesik hıçkırıyordu hâlâ. Duvara dönmüş, yüzünde acı dolu bir ifadeyle oturuyordu. Campion'a öyle geldi ki, kesik hıçkırıklarla kendini ortaya koyan bu acı sadece kızın sorunuydu; kendisiyle en ufak bir ilgisi yoktu. Kız, adeta diş ağrısı çekiyormuşcasına yalnızca kendisinin hissettiği acıya öylesine gömülmüştü ki soruları yanıtlamak için başını kaldıramayacakmış gibi görünüyordu. Campion soğuk elini kızın başına koyup siyah saçlarının V biçimini aldığı ensesini hafif hafif okşadı. İşte, diye düşünüyordu Campion, aklın ve vücudun istekleri bir yana, elin ve gözün doyumu sonucunda insanın elinde kalan buydu. Saatini ayarlarken, küçük yatıştırıcı sesler çıkarıyordu. "Ağlama artık." diyordu üst üste, "Önümüzdeki ay geri geleceğim. Biliyorsun geri geleceğimi."

Francesca artık dinlemiyordu. İskemlede oturmuş, kırılan oyuncağı için üzülen bir çocuk gibi hafifçe sallanarak inliyordu. Campion beresini alıp tozunu silkti; sandaletlerini bağladı ve sırt çantasını kaldırıp masaya koydu. Kızı burada böyle yapayalnız bırakmak acımasızlıktı aslında; onu ailesinden koparmış, hamile bırakmış ve alıştığı sıradan ortamdan uzaklaştırmıştı. Ailesi artık asla kabul edemezdi kızı. Harika bir eş olmuştu cinsellikleri kulak burun ve boğazın ötesine geçmeyen İngiliz kızlarından ne kadar başkaydı. Sevdiği bütün öteki kadınların yanında peri kızı gibiydi Francesca. Gerçekten ciddiye alınması gerekirdi. Ama kafasının inatçı bir bölümü, *Europa*'nın yarım saate kadar limana gireceğini anımsatıp duruyordu Campion'a. Seyahat bürosundaki arkadaşı da geç kalmaması için uyarmıştı. Sonunda, sırtında çantası elinde paketi öylece durup kıza baktı, gözyaşları dinmişse de yerinden kımıldamamıştı kız. Sırtı dönük, elleri kucağında omuzları üzüntüden çökmüş oturuyordu. Campion şimdi ne demeliydi acaba? Boğazını temizledi ve söyleyeceği herhangi bir şe-

yin bir işe yaramayacağını anladı. Geri gelmeye söz vermişti. Kadınların bir bakışta birinin yalan söyleyip söylemediğini anlayabilmeleri ne müthiş bir şeydi. Cebinde biraz para vardı: bin Frank kadar. Bayağı çok sayılırdı aslında. Parayı masaya bırakırken, "Ben dönene kadar idare etmen için biraz para bırakıyorum. Sana Londra'dan yazarım Francesca," dedi. Hiçbir şey söylemedi kız. Kımıldamadı da. Kendinde değil gibiydi. Campion gıcırtının onu uyandırabileceği düşüncesiyle kapıyı hareket ettirdi ama hayır. "Hoşça kal o halde." derken, sesindeki rahatlamış ifadeden utandı. "Hoşça kal." Şimşek hızıyla uzun merdivenlerden aşağı koşup sokağın köşesini buldu. Parke taşlı yan sokaklardan limana doğru giderken, aşırı bir özgürlük ve bağımsızlık duygusuyla ıslık çalıyordu. Gözleri yeni doğmuş birinin gözleriymişcesine sokakların rengini ve biçimini doya doya seyrederken, bir şarkı tutturdu:

Aux bidets noirs
Gros comme des poires
Du Languedoc, du Languedoc
Les couillons d'un cocu cocu cocu
*Tirra lirra lirra bim bim bim...**

* Kara mara taharet çanaklarında
Longuedoc armutları kadar kocaman
Kocaman Languedoc armutları kadar
Taşakları bir boynuzlu herifin
Ha bakam de bakam fik fik de fin fin. –yay. n.

MEDYUM

"Bay Fearmax?"

Bütün gün yatağına uzanıp kafa yorduğu düşüncelerinden sıyrıldı Fearmax; yavaşça yatağında döndü ve Campion'ın içeri girdiğini gördü. "Evet," dedi.

"Adınızı Baird'den öğrendim. Savaştan önce Euston Sokağı'nda seanslar düzenleyen Fearmax'la aynı kişi misiniz diye merak etmiştim."

Fearmax şaşkın şaşkın ziyaretçisine baktı. Bütün kibarlığıyla devam ediyordu Campion. "Herhangi bir seansınıza katılmış değilim ama bir haftalık dergide ilanlarını görmüştüm. Daha sonra da *Doğa Ötesi* adlı gazetede birtakım makaleler okudum; bana çok olağanüstü şeyler gibi geldi okuduklarım."

Fearmax eliyle oturmasını işaret edince Campion buna uydu. "Siz aynı kişi misiniz?" diye sordu sonra.

Fearmax doğrulmaya çalıştı ama çok bitkindi; bu yüzden yan dönüp başını koluna dayadı. Sesi boğuktu. "Evet. Olaf Fearmax benim," dedi yavaşça. "İşimin göz boyamacılık olduğu konusundaki yazıyı kuşkusuz okumuşsunuzdur. O makaleleri ben yazmıştım ve Euston Sokağı'nda seanslar da yapardım."

Campion özetledi: "Adım Campion. Ressamım. O makaleleri yıllarca yanımda taşıdım. Onlarda ileri sürdüğünüz gerçeklik düşüncesi için size çok şey borçluyum."

Fearmax önce suratını astı; sonra gülümsedi. Bir kayıtsızlık, duyumsamazlık ifadesi yansıtıyordu bu soğuk

gülümseme. "Memnun oldum," dedi. Campion bir sigara yakıp devam etti. "Onları okuduğum sırada," dedi, "sizin Birinci Yıldız Dönemi olarak adlandırdığınız durumdan İkinci'sine geçmek üzereydim. Söz ettiğiniz şeyleri çok iyi anladığımı hissedince sizinle tanışmak istedim ve size bir mektup yazdım."

Fearmax kaşlarını çattı yine. "İnsan o kadar çok mektup alıyor ki," dedi. "Sizinkini yanıtlamamışsam özür dilerim."

Campion konuyu çabucak değiştirdi. Yüzü canlanmıştı; gözleri parlıyordu. "Yaşam-ölüm kutuplaşması kuramının doğruluğunu kendi yaşamımda, kendi deneyimlerimle anladım. Hani hayatımızda ölüm ilkesi kendini kabul ettirince gerçeklik tersyüz olur ya, insan olayı kendi dışında bir şeymiş gibi izleyip ondan kopmak yerine, bir ipek böceğinin kozasını örmesi gibi, kendi çevresine bir gerçeklik kozası örmeye başlar. Anımsadınız mı?"

Fearmax doğrulup oturdu ve esnedi. "Çok daha gençtim o zamanlar," dedi. "Bunları söylerken özgün olduğumu filan sanıyordum. Henüz Çin'lileri hatta Orta Çağ gizemcilerini bile öğrenmemiştim. Ressam olduğunuzu mu söylemiştiniz?"

"Evet," dedi Campion. "Bende olan her şeyi resme döküyorum – yine de çok az bir kısmını yansıtabiliyorum." Ellerini adeta bu baş döndürücü şeylerden konuşurken dengesini korumak ister gibi dikkatle ve özenle dizlerinin üzerine koydu. "Sözünü ettiğiniz döngüyü tamamladım," dedi. "Ama kuramınızın deneyimin bütününü mü yoksa yalnızca bir kısmını mı kapsadığını merak ediyorum. Diyorsunuz ki, başlangıçta gerçeklik, dışarıda kalan her şeydir. Ölüm ilkesi yeşermeye başladığında önce bilinçli bir fikirdir; daha sonra bilinç altında kaçak bir önsezi haline gelir; en sonunda bütün bunların ötesinde bir niteliğe bürünür. İşte bu oldu-

ğunda, *gerçekliğin temel doğası* da değişir. Birey yazgısına yönelir ve kendi kişisel mitini, kendi gerçekliğini yaratmaya başlar. Çevresinde yavaş yavaş mitolojik bir dış zar oluşur – onun söz ve davranışlarını biçimleyen budur. Koza meydana gelmiştir; içinde de insanın ölümsüz kutsal benliği yer alır. Yaşam ve toplum karşısındaki tavrı ise hareket yeteneğini kaybetmiş bir kemik gibi sertleşir. Ancak mitleştirme işlevinin doğasından gelen bir zorlama ile birşeyler yapabilir; Luther'in dediği gibi, 'Ben buyum. *Başka bir şey olamam.*' " Bunları söylerken, Campion kollarını iki yana açmıştı; yüzünde acı bir ifade vardı. Fearmax ansızın kendini on yaş genç hissetti. Bakışları netleşmişti; o sert ağzıyla ve kara çerçeveli gözleriyle gülümsüyordu. "Ne kadar güzel," dedi, "Nasıl iyi anlattınız."

Campion, bir dinleyicisi olduğundan habersiz, delice akan bir ırmaktı sanki konuşurken. "Sonra, görev ve sorumluluk bağlarını gevşetmeye başlarsınız. Bir koca, bir sevgili ya da bir banker iseniz, kendi kişisel mitinizin sahnesine iyice çekilmek için bu görevlerinizden vazgeçer, yoğunlaşır ve arınırsınız. Ve bir gün insanlar gelip de elinizi tutarak on yıl önceki olayları anımsattıklarında, artık bir cesetle konuşmakta olduklarını anlayıp anlayamadıklarını merak edersiniz."

Dudaklarını yalayıp sigarasını yerde söndürdü. "Ya da," dedi Fearmax, "sorumluluklarınızı görev bilinciyle, neşeyle kabul eder, fındık kabuğu ile örtülüp tek işlilik ve takvimle sınırlansa da dünyanızın yalnızca sizin dünyanız olmasını sağlarsınız. Neşe içinde Bay Campion, neşe içinde! Bu arada, bütün bunların resimle ne ilgisi var, sorabilir miyim?"

"Çok doğru," dedi Campion. "Resimle ya da hiçbir şeyle ilgisi yok. Göz ve el gücüyle resim yapmak bir şeydir; ruhun özlemleriyle resim yapmak ise başka bir şey. Tuvallerin üzerinde kendimle ilgili bir mit yaratıyo-

rum. Her şey öylesine berrak ve açık ki ürkütüyor bu beni. Artık birşeyleri anlatamama olasılığından korkmuyorum; acaba kendimin bilmediği neleri tuvale dökeceğim; beni korkutan bu. Yine de vazgeçmek elimde değil. İnsanlardan ve ortamlardan kaçmak zorunda kalıyorum; çünkü çevremdekilere kendi uydurma hastalığımı bulaştırma korkusu içindeyim; bir cüzzamlı gibi."

Yerinden kalktı; elinde rulo yaptığı bir gazeteyi arada sırada dizine vurarak bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Fearmax merakla izliyordu onu. Kendisine tam anlamıyla uygun olan işi bulmadan önce Exeter'de kafasında binbir soru ve kaygıyla geçirdiği yılları anımsadı. Campion'ın bu saldırgan, uzlaşmaz dobralığında çekici birşeyler vardı.

"Otur bakalım," dedi. "Sıkılmazsan sana kendi yaşamımı anlatacağım. Olayları değil ama deneyimlerimi kendininkilerle karşılaştırabilirsin. Belki ikimiz de bazı şeyleri daha açıklıkla görürüz."

Fazla okumanın yoldan çıkardığı bir taşralı örneğiydi Fearmax. Öksüzdü; uzun yıllarını arkadaşsız, bir kitapçının yanında çalışarak geçirmişti. Yetimhanede paslı demir kapılar arkasında tükenen çocukluk yıllarında, ara sıra girdiği ve sonradan sara olduğu anlaşılan nöbetler dışında söz edilmeye değer herhangi bir olağan dışılık yaşamamıştı. Her zaman hasta suratlı olan bu çocuğun onüç yaşına geldiğinde yetimhaneden ayrılmasına bakıcılar çok sevindi; insancıl bir doktorun önerisi uyarınca birtakım özel yemeklerin ve bakımın yapılması kurumun çalışma koşullarına hiç uymuyordu. Çok acı çekmişti, ama bunun nedeni bakıcıların herhangi bir acımasızlığı değil, bu kurumların ayrılmaz özelliği olan sevgisizlikti. Çocukluğunda bir kere bile gülümsememişti. Medyum olarak ün kazanmaya başladığı sıralarda başarılı bir seans sonrası Hastings'deki bir otel odasının büyük aynasında kendi yüzünü gördüğünde kavradı bu

gerçeği. Yıllar boyu kendinden geçmişcesine okumaktan solmuş ve kavrulmuş yüzü gülümsediğinde yalnızca diş gösteren bir kurda benziyordu. Sanki gülümseme, daha doğrusu mutluluğa benzer bir şey, deri ve kemikten oluşan bir zırhı, yani yüzünü güçlükle yarıp ortaya çıkmış gibiydi.

Onüç yaşındaki bu çocuk için kitapçı dükkânı çok heyecan verici bir yerdi. O zamana kadar gördüğü tek kitap, yetimhanedeki İncil'di. Kilisede ağaçtan bir kartala zincirle bağlı duran bu kitaptan Rahip Dogherty Pazar günleri çocuklara kendilerini iyice alçalmış hissettiren ağır parçalar okurdu. Levililer bölümündeki o korkulu yasaklar listesini ya da Aziz Yuhanna'nın pasajlarını okurken, diş ağrısı çeken biriymiş gibi öfkeyle çıkardı sesi. Çocuklar hiçbir şey anlamaz ama korkudan titrerlerdi.

Kitapçıda durum farklıydı. Resimli kabartmalı kitaplar, tarih, fen, topografya kitapları, parlak kaplı çocuk kitapları vardı. Dükkân sahibi başarısızlık ve düş kırıklığını Pickwick'vari yapmacık bir iyilikseverlikle ve gevezelik yaparak gizlemeye çalışan şişman bir adamdı. Çocuğa iyi davranıp yatacak yer bulmuş, işin nasıl yapılacağını göstermiş ve arada sırada Noel'de ya da başka tatillerde izne çıkma olanağı vermişti. Fearmax adeta cennette gibiydi. Parası ancak kirasını karşılayacak kadar az olduğu halde, yeni özgür yaşamı onu yüreklendiriyordu. Arkadaşı yoktu ama işte önünde keşfedilecek bir sürü sokak ve elinin altında istediği kadar okuyabileceği kitap vardı. Beş yıl sürdü bu mutluluğu; onsekiz yaşına geldiğinde, gecikmiş bir ergenlik sıkıntısı kendisini duyurmaya başladı. Tüm yaşamını taşra kasabasındaki bu kitapçıda çalışarak mı geçirecekti? Doğru, burada maddi sıkıntısı azdı; yine de yaşamını değiştirmek istediğinde ona yol gösterecek ne bir tasarısı, ne umudu ne de en küçük bir programı vardı. Bunaltısına büyük ölçüde,

okuması neden olmuştu aslında. Zihni onu edebiyatın yabancı patikalarında, tanımadığı düşünce ve kurgu vadilerinde dolaştırmış, roman ve aşk öykülerinden çabucak bıkınca da görülmemiş, düşsel, doğaüstü şeylerle beslenmeye başlamıştı. Gerçekten de yirmibir yaşına geldiğinde, rasgele ama çok şey okumuş durumdaydı. Hıristiyanlık ilmi ya da Teosofi gibi birtakım felsefeleri okumuş, çevresinde adeta kötü ekilmiş, garip tomurcuklar veren bitkilerden karışık bir orman oluşturmuştu. Kendi varlığı ile çevresindeki dünyanın gizi konusunda bilgi edineceği her türlü metne açlıkla saldırıyordu. Bu dünyadaki işlevi neydi? Sorularını yöneltecek arkadaşı olmadığından, ona dükkânın tozlu tavan arası kalıyordu. Kuşkusuz orada, binlerce kitap arasında, kendisini bulmasını sağlayacak birtakım aydınlatıcı, akla seslenen eserler de olmalıydı. İşte yaşamda yalnız olduğunu anlaması bu sıralara rastladı. Geçen onca yıl boyunca anlaşılmaz, daha doğrusu dilsiz bir öfkeyle yaşamını dolduran o hareketsiz, uyuşuk duygunun farkına varamamıştı. Geceleri üzerine eski bir polis pelerini ve şapkasını giyip, kentin yağmurlu sokaklarını arşınlıyor, dükkân önlerindeki boş sigara makinalarını dalgın dalgın kurcalayıp, vitrinlerde yansıyan görüntüsünü inceliyordu. Kafasını tek bir şeye takmıştı, öyle ki, ne paranın ne de bir kadının eksikliğini duyuyordu. Kitaplarla dolu tozlu odasının, kitap dolu tozlu dükkândan farkı, bir küvet, bir oturak ve demir bir karyolaydı. Yaz, kış saat beşte kalkıp testideki buz gibi suyla zayıf vücudunu yıkıyor ve henüz yedi olmadan dükkânın kepenklerini açmış oluyordu. İş hayatında dakik, dikkatli ve az konuşan biriydi. Boş bulduğu her anı ise loş pencerenin önündeki küçük masada okuyarak geçiriyordu. Huc ve Gabet'le Tibet'e uzanıyor, Fédor'la bir İnka taşındaki yazının abece'sini sökmeye çalışıyordu. Froebenius'un kaleme aldığı halk göreneklerini ve meselleri coşkuyla

okurken, Nostradamus'un ham çizgileri onu güzellikleri ile büyülüyor, gizli vaatleri ise düş kırıklığına uğratıyordu; *Incunabula**, kehanet ve töre kitapları – her şey hem umut veriyor, hem de umutlarını kırıyordu onun. Omuzları çökmüş, üç ayaklı taburesinde hareketsiz oturuyor, başını zayıf koluna taktığı yıpranmış kolluğa dayayıp sersemleyinceye kadar okuyordu. "Neden," dedi bir gün kitapçı, "bu kadar çok okuyorsun? Hoşlandığını görmüyorum. Sanki sınava hazırlanır gibisin. Biliyorsun, kitap zevk almak için okunur." Zevk almak! Kitaplardan, bilinen anlamıyla zevk alıyor muydu? Pekâlâ, ne demek olduğunu tam anlamıyla biliyor muydu zevkin? Zevk neydi? Aç bir hayvan gibi okuyordu. Anlaşılan otuzunu bulduğunda, başka adamların yazılarının ve kırılmış umutların cesetleriyle dolu bir mahzen haline gelecekti. Neyin peşindeydi? Ne zevk, ne yöntem... hatta aydınlanma isteği bile bu açlığın çok gerisindeydi. Bu üçünü bir araya getirecek bir şey olmalıydı; ne gerçek, ne de güzellik, ona dayanak sağlayacak bir şey gerekliydi; ışık ve madde evreniyle, kendisinin içinde yaşadığı, sınırları belli küçük dünya –yağmur ve sisten hayaletsileşmiş sokakların birbirine bağladığı kitap dolu o iki küçük oda– arasındaki uçurumu yok edecek bir şey.

İşte, bu günlerde yaşlı Metodist rahip kıtap almak için dükkâna gelmeye başladı. Fearmax, adamın iri cüssesinin ağırlığı altında basamakların gıcırdadığını ve tahta ayağının basamakların sonunda yerde serili muşamba üzerinde çıkardığı sesi duyunca kitabını bir kenara koyar, kapının açılıp gümüş saçlı adamın içeriye buyur edilişini izlerdi. Snowden çabuk sinirlenen tuhaf bir ihtiyardı ama iyi bir müşteriydi. Bastonuna dayanıp bir süre sessizce Fearmax'a bakarken gümüş enfiye ku-

* (Lat.) 1501 yılından önce yazılmış tüm klasik, ortaçağ ve Rönesans eserleri için kullanılan terim –ç. n.

tusunu çıkartır ve romatizmadan eğri büğrü olmuş parmaklarıyla bir tutam enfiye alıp çekerdi. Yeleğinin cebinden çıkardığı bir listeye göz atar ve, "Şu konuda ne varsa *hepsini istiyorum*," derdi. Çok parası var gibiydi ve istediği her kitabı çekinmeden satın alabiliyordu. Fearmax adamda sezdiği ve kendisininkine benzettiği inatçı hoşnutsuzluktan etkilenmişti. "Genç adam," dedi bir gün Snowden. "Hiç kuşkusuz deli olduğumu sanıyorsun. Kitapları kütüphane için almıyorum. Ben okuyorum onları. Evet hatta bu Golden Bough'ı ve bunun gibi sıkıcı kitapları bile okuyorum. Okumak insanın iliğine işlemiş bir kurt gibidir." Birkaç adım yaklaşıp açık mavi, saf ihtiyar gözleriyle baktı ona. Fısıltıyla tekrarladı. "İliğine işlemiş bir kurt." Fearmax oturması için bir iskemle verdi adama, elindeki listeyi alıp merdivene tırmandı ve kitapları aramaya başladı. Her zamanki gibi alışılmamış şeyler vardı listede. Budge'ın Mısır ve Ölüler Kitabı, Evans-Wentz, Férier'nin Kahramanlık Tapıncı üzerine küçük bir kitabı, Paunfrey'ın ibadet kitabı, Donne'ın Vaazları. İskemlede oturan yaşlı adam ansızın konuşmaya başladı. "Şimdi sen düşünüyorsundur ki," dedi, "inancımı kaybettiğim için bu kitapların peşindeyim. Evet, haksız sayılmazsın. Bu işte elli yıl çalıştıktan sonra, bir ayağım çukura girince, öyle oldu." Fearmax ağzı açık, merdivende arkasına dönüp adama baktı. Snowden yarı uyur görünüyordu. İlkyaz güneşinin hafif ışıklarıyla saçlarında gümüş kıvılcımlar çakıyordu. Gülümsedi adam.

"Bu ihtiyar yaşımızda bir gün, içimizde birşeylerin yanlış olduğu gibi birtakım duygularla uyanıveririz. İşte ben, sanki kocaman bir bilgi dağarı, insanların sıradan günlük sorunlarıyla ilgili bir bilgi dağarcığı elimden alınıvermiş gibi hissediyorum. Ben neyim? Yıllar boyunca neyi öğütledim? İnsan ruhunun doktoruyum, değil mi? Dolayısıyla, günah uzmanı sayılmaz mıyım? Pekâlâ gü-

nahın ne olduğunu biliyor muyum ben? Kendim keşfettim mi bunu? Sahip olduğum bilgiyi çocukken bana öğretilen o cebirsel büyüyle değil de gerçek dünyaya herhangi bir noktasından girip kendi çabamla yaşadığım deneyimlerden mi elde ettim? İşte bunlar günün birinde karşılaşacağın sorular. Umarım bunu benim yaşıma gelmeden önce yaşarsın." Ayağa kalkıp, merdivenin altına geldi. Şaşırtıcı ölçüde kibar bir sesle, saf saf, "Günün birinde ibadetin yararsız olduğunu anlayan bir Din Elçisi'yle hiç karşılaşmış mıydın bugüne kadar?" diye sordu. "Bak şu adama. Her şey yararsız. Yararsız." Fearmax kolunun altında kitaplarla aşağı indi. Konuşamayacak kadar şaşkındı.

Snowden kitapları alıp adlarını yavaş yavaş, dikkatle inceledi. Sonra veda etmeden parayı ödemek için aşağı indi. Birkaç hafta sonra gazetede ölüm haberi çıktı. Fearmax rahip için yazılmış kısa özgeçmişten, eşinin yıllar önce öldüğünü ve kendisinin de emekli olup kent dışında bir kır evinde yaşamakta olduğunu öğrendi.

Yaşamının en önemli dönüm noktası da bu sıralara rastladı. Otuzsekiz yaşında, uykusuz geçen bir yaz gecesi cline bir kalem alıp bir kitabın kenarına ne olduğunu bilmediği birşeyler yazmaya başladı. Sabah uyandığında araştırma ile geçen bunca yılın sonunda bir çıkış yolu, bir armağan, kendisine özgü bir beceri duygusuyla doluydu.

Düşünmeden, kendiliğinden yazma olgusu konusunda birçok şey okumuş ve bunu bilinçli bir kendinden geçme durumu olarak niteleyip inanmamıştı; ama bir gece korkuyla gördü ki, eli kendiliğinden, Isaac'ın *Kitapçı*'sının kenarlarına ilgisiz sözler ve deyimler yazmaktaydı. O gün, ölmüş bir avukata ait olan bir kitap koleksiyonunu satın almak için kent dışına uzun bir otobüs yolculuğu yapmış ve çok yorulmuştu. Ertesi gün ve ondan sonraki gün, eli, normal yazı yazma dışında ö-

zel bir şey yapmaya yeltenmedi. Ama yatağının yanıbaşına bir defter ve kalem koymuştu. Üçüncü gün aynı olayın yinelendiğini gördü. Defterine akıcı bir şekilde bol bol yazıyordu; ve yazdıkları anlamlı şeylerdi. Bir kadından kocasına uzun ve dağınık bir ileti niteliğindeydi. Bütün gün, yazdıkları üzerinde şaşkın şaşkın düşünmüştü. Kendi el yazısı değildi bu ama gayet tutarlı ve güzel bir yazıydı.

Fearmax bu deneyimi haftalarca sürdürdü ve sonra onları medyum olan bir komşu kitapçıya gösterip ondan bir öneride bulunmasını istedi. Medyum deneyimini sürdürmesini önerince, buna sevinerek uydu; yaşamda gerçek yerini bulmanın verdiği harika duyguyu yaşıyordu. O ayların ürünü, şimdi ender bir kaynakça örneği olan "Goldsmith'in Yeni Makaleleri" adlı küçük kitapta toplandı. Yüreği hafiflemiş, zekâsı bilenmişti. Kentte her ay bir araya gelen ruh derneğinin toplantılarına katılmaya başlamıştı; derneğin üyeleri otomatik yazı ve plançete iletilerle uğraşıyorlardı; konuk medyumlar da seanslar yapıyorlardı toplantılarda. Böyle seansların birinde, Fearmax, bir tür nöbete girip bu nöbet sırasında "Fransız Marie" adlı bir kılavuz ruhla hummalı bir iletişim kurmuş ve daha sonra derin bir uykuya dalarak seansa katılanları şaşkınlığa uğratmıştı. Evet, "Fransız Marie" adı tanıdıktır; okuyucuların anımsayacağı gibi, "Fransız Marie" yalnızca Edward'ın tahttan çekilme tarihini değil, savaşın başlama tarihini ve nedenlerini ve başka bir sürü şeyi haber veren kızdı.

Kızın ilk iletisi, Fearmax'a gereksinim duyduğu sinirsel enerjiyi sağlamak dışında herhangi bir önem taşımıyordu. Zihni bir büyüteç gibi bu çalışmalara odaklanmıştı. Bütün dikkatini bir noktaya toplamasının ve yalnızlığının ona kendisini kusursuz biçimde denetleyebilme yetisi verdiğini gördü. Kısa zamanda, kendi isteğiyle kendinden geçebilmek ve iletileri halkta büyük ilgi

uyandıracak olan cisimsiz ses ile ilişki kurabilme becerisi elde ettiğini de anlayacaktı.

Çok geçmeden, ününün artmasıyla, usandığı kitap dükkânından bağımsızlığını da elde etti. Tüm İngiltere'de dolaşarak birçok kentte davet üzerine konuşmalar yapıp, seanslar düzenledi. Gittiği her yere, "Fransız Marie" de uysallıkla geliyor ve sorduğu sorulara önemsiz de olsa yine uysallıkla yanıt veriyordu. Hastings'de önemsiz bir sorunla karşılaşmıştı Fearmax. "Fransız Marie" ortaya çıkmaya yanaşmayıp yerine o kadar başarılı olmayan "Raca Patma" adlı ruhu göndermişti; "Raca Patma" Fearmax'a kızın dünyadaki balayını Hastings'de geçirdiğinden beri oraya bir daha gelmek istemediğini söyledi. Fearmax son derece etkileyici bir konuşmacı olmuştu. BBC spikerlerinin vurgusunu çalışarak öğrenmiş, kırmızı kordonlu kadife bir bere almış ve beyazlaşmakta olan saçlarını geriye doğru taramaya başlamıştı. Yokluğunun daha önce farkında olmadığı kendine güven duygusu, kazandığı her başarıyla giderek artıyordu. Amaçsız okuma ve düşüncelerle geçen o kısır dönemle bütün ilişkisini kesin olarak koparmıştı. Adamın hakkını vermek için, yaşam boyu sara eğilimi göstermesinin nedenini de ilk kez anlamış olduğunu söylemek gerekir. Saranın nedeni, hiç kuşkusuz, kitaplardan yaptığı bir baraj içine hapsettiği bu Tanrı vergisi yetenekten gelen bir manyetik akımdı.

"Exeter'li Medyum Bay Olaf Fearmax." Basın onu destekliyor, "Fransız Marie"nin Derby Galipleri, Büyük yangınlar, Borsada Düşüşler ile ilgili her türlü kehaneti hemen hemen eksiksiz yayınlanıyordu. Fearmax, Kraliyet Gizli Güçler Araştırma Derneği'nin sınavını da "Fransız Marie" yönünden kaygılanmasına karşın kazasız belasız vermişti. Ruh rehberliği, birinci sınıf bir uygulama örneği olmuştu. "Fransız Marie" Edward Gibbon ve Ramon Novarro'dan halen yaşayan torunlarına

ileti göndermekle kalmayıp sıvı parafinde tombul ellerinin izini bırakarak kusursuz bir "maddeleşme" örneği de sunmuştu.

Daha sonra Londra'da Gray Inn yolunda kendisi için kiraladığı evine doğru yürürken tüm isteklerinin gerçekleştiğini düşünüyordu. Artık isteyebileceği başka bir şey yoktu; belki bu üst üste seansların verdiği gerginliğe karşın sinir dengesini korumak gibi bir kaygısı olabilirdi; ama yerine getirmesi gereken bir görevi vardı.

Belli bir zaman sonra, yaptığı işin sonuçları yavaş yavaş onun için bir anlam ifade etmeye başladı. "Fransız Marie"nin ve onun dünya sahnesinde görünmek için uygun bulduğu koşulların, gerçekliğin niteliği konusuna da bir yorum getirdiğini anladı Fearmax. Maddeleşme nasıl bir şeydi? Eğer bu kızda parafinde iz bırakacak kadar et varsa, sık sık omzunda hissettiği bu el neden dokunulacak, tutulacak kadar kas ve kemiğe sahip olmasındı ki? Nasıl oluyordu da bazen seans odasının loş kırmızı ışığında, üzerinde uçuşan bir gece elbisesiyle, ellerini opera şarkıcıları gibi kalbinin üzerinde kavuşturmuş gürbüz, güzel ve gençten bir kadın olarak ortaya çıkabiliyordu? Nasıl oluyordu bu? Her iki dünyayı da adamakıllı bilen biri olarak günün birinde kendi boyutundan çıkıp onun iş ortağı olamaz mıydı? Bu uzak düşüncelerden, kuru bir gülümsemeyle acil konulara döndü Fearmax. Amerika turu vardı önünde. "Fransız Marie" Chicago ve Detroit'lilerin yararına Atlantik'i geçecek miydi acaba? Belki de bazı Fransız şarapları gibi "yolculuk yapmıyordu"! Önünde bir bardak sıcak sütle otururken, aklına bir fikir geldi.

Ertesi gün, esrime koşullarında ortaya çıkan ruhsal ve bedensel değişikliklerle çok ilgilenen genç bir doktor olan Edward Grew için birtakım özel deneyler yapacaktı. Küçük kara kedisi olmaksızın ruhlar dünyasında büyük gelişim döngüsünü tamamlayamayan "Fransız Ma-

rie"den bu kediyi kendisine göndermesini isteyecekti Fearmax. Ertesi gün bu seans sırasında konuşurken dizlerinde bir kedinin tüylü yumuşak sıcaklığını hissetmek şaşırtmadı onu; ama yaptıkları plan gereği Grew onu esrikliğinden uyandırıp ona *gerçek* bir kara kediyi gösterdiğinde şaşkınlığa uğradı. Seyrek gri saçlı kafasının derisinden ter fışkırmıştı. Bir yerde bir hata olmuştu; buna neden, kendi kötü niyeti miydi yoksa "Fransız Marie"nin dikkatsizliği miydi, anlayamadılar. O andan sonra Fearmax'ı o zamana kadar hiç yaşamadığı bir olgu günlerce rahatsız etti; başının üstünde bir pencerenin açılması gibi bir gürültü ve tam konuşmak üzereyken boğuklaşıp fısıltıya dönüşen bir ses duyuyordu; herhangi bir belirgin sözcük yoktu ortada ama görünmez bir boğazdan gelen fısıltının, bir girtlaktan çıkan havanın titreşiminden kaynaklandığı belliydi. Bu olay çoğunlukla herkese açık yerlerde birçok kez tekrarlanmıştı. Kendisinden başka kimse de duymuyordu bunu. Bu süre içinde kılavuz ruh ile iletişim kurmak da olanaksız görünmüştü. Grew de kediyi laboratuvarına götürüp incelemiş ve hayvanın gerçek canlı bir kedi olduğunu görmüştü. Tüm bunların anlamı neydi?

Ertesi Pazar, "Fransız Marie" yeniden iletişim kurmuştu; çok tedirgindi. Kedisinin "ortadan kaybolduğunu" söyledi. Onsuz yapamazdı. Onu geri almak zorundaydı. Üzüntüden ne söylediği anlaşılmaz haldeydi. O gece Fearmax ve Grew kediyi kloroformla bayıltıp bahçeye gömdüler. Ve bir süre için her şey eski haline döndü. "Fransız Marie" yalnızca Atlantik'i geçmekle kalmayıp öbür tarafta onu bekleyen izleyicileri "coşturdu".

Fakat bu hep böyle sürmeyecekti. Yıllar süren başarılı uygulamalardan sonra, Fearmax kılavuz ruhun giderek güvenilirliğini yitirmeye başladığını gördü. Birçok kez onu düş kırıklığına uğratmıştı ve Fearmax kendini bir sürü düzeysiz ruh arasında bulmuştu. İletilerinden

veda niteliğinde sözcükler de görünmeye başladığından Fearmax kız için kaygılanıyordu. Bir keresinde, "Bu uzun sürmez," bir başka kez de, "Sen buraya geldiğinde ben gitmiş olacağım," başka bir iletisinde ise "daha fazla konuşamayacağım," gibi notlar vardı. Çok tedirgin olmuştu Fearmax, çünkü kız onun için bir gelir kaynağından çok daha fazla şey ifade ediyordu; onun için bir eş, bir çocuk gibi yakın biri olmuştu. (Radyo diliyle anlatacak olursak) bildik bir istasyonun sürekli dinleyicisi gibi hep bu kızın yayınını alıyordu. Hızlı trenin bazı duraklarda durmadan geçip gidivermesi gibi, dikkatini çekmeye çalışan düzeysiz seslerin girdabından sıyrılıp ona ulaşmaya çalışıyordu. Onsuz ne yapardı ki?

Maidstone'da iki, Londra ve Leeds'de birer kez fiyasko yaşadı. Sonunda bir gün "Fransız Marie" gözyaşları içinde son kez veda edip bir ışık gibi kayboldu gitti. Yakın arkadaşlarıyla bir seans yapıyordu; kız gidince Fearmax kendini yerlere atıp diz çökmüş ve büyük bir üzüntü içinde onu bırakmaması için yalvarmıştı. Yaşamında aşkını ilan ettiği ilk kadındı bu ve yalvarışları yanıtsız kaldı. Kendisini alçalmış, küçük düşmüş hissediyordu. Ve gördü ki yalnızca kılavuz ruh değil, esriklik öncesi nöbete girme yeteneği de yok olmuştu. Tanrı vergisi özelliği uçup gidivermişti.

Biraz dinlenip başka deneyler için hazırlanmak üzere Cornwall'da bir hayranının evine çekildi. "Fransız Marie"yi kaybetmek ona sevgilisini kaybetmek kadar acı gelmişti. Bir gün gazeteyi açıp Carpenter adlı bir medyum arkadaşının "Fransız Marie" adlı bir ruhtan iletiler aldığı yolundaki iddiasını okuduğunda öyle bir kıskançlık nöbetine girdi ki nutku tutuldu. Delirmiş gibiydi. Arkadaşları aklını kaybetmesinden korktular. Kış günü, şiddetli yağmurda sırtındaki ıslak ve godeli sihirbaz pelerinini sürükleyerek Cornwall kayalıkları boyunca kendi kendine konuşa konuşa yürüyordu. Ne yapabilirdi şimdi?

East End'de Carpenter'ı aradı. Kel kafalı, leylek bacaklı yaşlı bir adamdı Carpenter; Yüzünde aşırı iyiliksever bir ifadeyle konuşurken ağzından bal akıyordu adeta. Sabıkalıydı üstelik. Sahtekârlıktan üç kez hapse mahkûm olmuştu. Silahla nişan alır gibi tek gözünü sımsıkı kapatıp, öbürüyle hiç kırpmadan Fearmax'a bakıyordu. "Fransız Marie"yi neden soruyordu acaba? Fearmax'ın niyetinin kötü olmadığına inanınca, "Fransız Marie"nin ileti gönderdiği birtakım seans kayıtlarını çıkarıp gösterdi. Fearmax artan bir kıskançlık duygusuyla notları okudu; üslûbu tanımıştı. Bildirinin her yerinde "Fransız Marie"nin imzası vardı. Evine esrk bir halde gitti; kuşkusuz işini yaparken girdiği esriklikle ilgisi yoktu bunun. Tüm bunların ne anlama geldiğini kara kara düşünmeye başladı. Bir hafta sonra Carpenter araba kazasında öldü.

Fearmax "Fransız Marie" ile ilgili başka haber olup olmadığını görmek için bütün basın organlarındaki ruh köşelerini taradı; kızın, bu sadakatsizlik dışında, gerçekten yeni bir gelişme evresine geçtiği anlaşılıyordu. Alastair adında Edinburgh'lu bir medyumun repertuarında "Güzel Mary" adlı bir kılavuz ruhtan söz ediliyordu ama düzensiz ve düzeysiz bir ruhtu bu. Alastair seans kaydı tutmamıştı ama karalama defterindeki notlardan, "Güzel Mary"nin "Fransız Marie" ile aynı sıralarda göründüğünü anladı Fearmax. Konu kapandı; yaşamını yoğun düşünme ile geçirebilecek özgürlüğe sahipti artık. Bu kez uykusuzluk sorunu başladı; bir gece başının üstünde görünmez bir pencerenin ansızın açılıvermesi gibi bir gürültü duydu ama ses filan yoktu ortada; "Fransız Marie" ile özdeşleştirdiği o sesin hayaleti bile yoktu. Yine de Fearmax, kızın yıldızsal benliği yeni gelişme evresinin dev merdivenlerini hızla tırmanmaya başlamadan önce son bir gayretle kendisiyle iletişim kurmaya çalıştığını hissetti. Ne yapacaktı şimdi?

Ertesi yaz, esriklik halinden önce yaşadığı o nöbetlerden birine tutuldu. Ama bu kendi iradesiyle olmuştu ve gelecek için de pek umut vermiyordu. Karşısına çıkan kılavuz ruhlar da çok sıradan, yanılgıyla dolu, sinirli ya da cahil şeylerdi. Onun çapında bir medyumun kendisini böyle bir çıkmazda bulması ne kadar küçültücü bir şeydi. Yine de Fearmax aylar boyunca yazdı, okudu, çeşitli alanlarda uzmanlarla yazıştı; ve doğaötesi araştırmaların sonuçları ile ilgili olarak gazete ve dergilerin bu tür köşelerine yazılar gönderdi. Bunların bazısı, medyum sınıfının sıradan hatalı kuramlarının ve hükümlerinin çok ötesinde sıradışı özellikler taşıyordu. Çok okumuş olması, bu meslekteki kardeşlerinden çok daha iyi bir biçimde kendini ifade etme gücü kazandırmıştı ona. Campion'ı çok etkileyen makaleleri yayımlaması da bu zamana rastladı. Lully üzerine yazdığı denemeyi ve Paracelsus'un Sağaltım kuramı konusundaki incelemesini konuyla ilgilenen okurlar kuşkusuz çok iyi bilmektedirler. Gerçekten Fearmax bir tür doğal filozof olma yolundaydı ama yine de kafasında mesleği konusunda soru işaretleri vardı. İşini yaparken çok para kazanmıştı. Şimdi bu para ile geçiniyordu.

Hogarth'ın adının gündeme nasıl geldiğini anımsamıyordu. Büyük olasılıkla bir uzman psikoloğla görüşmesini Grew önermişti. Neyse, günün birinde kendini, Baird'in düşünecek ve söyleyecek çok şey bulduğu o küçük odada buluverdi. Kendisinden neyin beklendiği konusunda en ufak bir fikir yoktu Fearmax'ın. "Yeteneğini kaybetmiş bir medyumum ben," diye derdini basitçe açıklarken doktorun sorunu çözebilecek bir kutu ilaç çıkarıp vermesini bekler gibiydi. Otomatik yazı ve benzeri konularda biraz bilgisi olan Hogarth çok geçmeden Fearmax'ı kendi bilgi alanına çekti. O andan sonra yapılan iş ruhçözümden çok bir eytişimsel savaşa benziyordu. Kendisi kadar okumuş birini bulmuştu bir kere;

bir süre sonra konuşmaları oylum ve içerik yönünden, Nietzsche'nin gök gürültüsünü andıran kışkırtıcı tartışmalarına dönmüştü. Hogarth'ın diktafonda kaydettiği tartışmaları dinlediklerinde anladılar bunu. Yeterince ilginç bulduğunda tartışmaları kaydederdi Hogarth. Fearmax kendisine böylesine önem verilmesinden yakınmıyordu. Doktorla yaptığı konuşmaların yaşamında dönüm noktası oluşturduğunu düşünüyordu. Çok değerli bilgiler edinmişti adamdan. Öğrendiği şeylerin en önemlisi belki de Hogarth'ın sinirsel gerilim kuramı, hareketin otomatik bir dinlenme biçimi olduğu yolundaki yargılarıydı – zamanın pazar günkü gazetelerinde "çok genel önermeler", "anlaşılmayan genellemeler" olarak nitelenmişti bunlar. Bir daha asla medyumluk yapmama olasılığını kabullenebilmeyi de Hogarth'dan öğrenmişti. Gizlediği ya da gizlemeye çalıştığı tek bir sırrı vardı. Hogarth'ın kendisiyle ilgili bir araştırma yapma zahmetine gireceğini tahmin etmesi gerekirdi aslında. Fearmax, bir ara Alastair'in berbat iletilerini inceleyip Carpenter'ın ölümünü öğrendikten kısa bir zaman sonra sahtecilik dürtüsüne yenilmişti. O zamana kadar asla böyle bir şey yapmamış ve medyumluğun gözbağcılık olarak nitelendiği kalem kavgalarına hep ilgi duymuş biri olduğu için, kendi kendisine bir deney olarak nitelediği işi yapmaya kalkıştı. Öteki üç medyumla birlikte halk önünde bir seans yapmayı kabul etmişti. Şimdi Hogarth'ın mantığı ışığında geri dönüp de yaptığı şeye baktığında, bunu umutsuzluktan kaynaklanmış bir eylem olarak görüyordu. Kim bilir, belki de gerçek yeteneğinin dirileceğini ummuştu. Lastik eldivenlere, hareket eden masalara, gramofon kayıtlarına ve benzeri şeylere başvurmak zorunda kalmayabilirdi. Yer olarak Edinburgh'nun seçilmesi de talihsizlikti, çünkü orada polis, aynı akşam gösteri yapmaya hazırlanan Pons adlı bir medyumla ilgili bir araştırma yürütüyordu. Bütün

olup bitenler çok üzücüydü. Polis gelmiş ve kızıl ötesi kameralar Fearmax'ın el çabukluğu marifetini apaçık kaydetmişti. Kendisini öteki medyumlarla birlikte hakimin karşısında 1735 sayılı Büyücülük Kanunu'ndan yargılanırken buluvermişti Fearmax. Temiz geçmişi sayesinde ve yüklüce miktarda para cezası ödeyerek hapisten kurtuldu... Hogarth bir gün bu olayla ilgili haberin çıktığı *Ruh Dünyasından Haberler* gazetesini masaya atıverdi. Bu sevimsiz olaydan neden söz etmediğini Fearmax'a kızgın bir sesle soruyordu. Gerçekten, neden söz etmemişti bundan?

Ama Hogarth bir yandan Fearmax'ı bu Tanrı vergisi yeteneği kullanmaktan kendi gönlüyle vazgeçmeye alıştırırken öte yandan esriklik durumunun nasıl bir şey olduğunu çok merak edip, nasıl karşılayacaklarından emin olmamakla birlikte iki üç arkadaşı için bir seans düzenlemesini istiyordu ondan. Fearmax'ın aşağı ruhlar gibi komik saçmalıklarını ciddi ciddi dinledikten sonra ölmüş olan eşi ile iletişim kurmasını istedi ondan –ama nafile. Anlaşılan, üçüncü sınıf medyum düzeyine inmişti adam, istediği zaman nöbet geçiremiyordu; kılavuz rühları ya dilsiz ya da saçmalayan ruhlardı; herhangi bir seans yapmayı garanti edemiyordu. Mesleksel anlamda, her türlü girişimi yararsızdı kısacası.

Gerçekten sevdiği tek kadın, "Fransız Marie" ebediyen yok olmuş, Fearmax'ın toplum içindeki öz saygısı da kızla birlikte kaybolmuştu. Ona çalışma alanı olarak kalan, henüz ayak basılmamış ve el değmemiş durumdaki gizli güçler ormanıydı.

Savaş sırasında, Fearmax birkaç arkadaşı ile birlikte savaşın günah olduğu gerekçesiyle bu günahı bağışlatmak için tam bir inzivaya çekildi. Cornwall'da savaşla ilgili çalışmaları engellemeye uğraşıyor, Komutanlık Kurulu'nun karşısına çıkarılıp aptalca soruları yanıtlıyor ve bütün gün azıcık çalışıp komutanları dehşetli kızdırı-

yordu. İşte bu sıralarda, sonları Astrofizik Havarileri adıyla tanınacak olan grubu kurdu. Kurucunun ileri sürdüğü felsefeyi anlatmanın yeri değil burası ama derneğin hemen ün kazanıp geliştiği söylenebilir. Euston Sokağı'nda söyleşi odaları ve kendine ait bir yayınevi vardı derneğin; resmi propagandasını bu yolla yapıyordu. Fearmax ruhçözüm için Hogarth'a gittiği günlerde işte bu derneğe girmişti, bütün boş vakitlerini Swedenbors mezhebi dizgesini geliştirmeye, son derece iyi yazılmış birtakım el kitaplarında karanlıkta kalmış olan noktaları aydınlatmaya harcıyordu. Yapılması gereken bir işti bu; sistem adamakıllı çalışma gerektiriyordu; el falcılığı, simya ve astroloji de içinde olmak üzere gizli güçlerle ilgi her şeyin dönemin son fizikötesi görüşleri ışığında güncelleştirilmesi şarttı. Derneğin varlığı Profesör Joad'ı sürekli sinirlendiriyordu. Ouspensky, Hotchkiss, Eustace Pfoff ve Dinamik Masaj'ın temsilcisi Joseph G. Sthyker'den başka Rudolp Steiner Derneği de saldırılarda bulunuyordu onlara. Dermek öylesine ünlendi ki Bacon Derneği'nin bile eleştirisine hedef oldu. Kaybettiklerini geri almaya başladığını düşünüyordu Fearmax. Kimbilir, belki yeni bir Blavatsky* ya da Krişnamurti** olacaktı.

"Al birini vur öbürüne!" dedi Hogarth bir gün, "Bu işe biraz ara verip yurtdışına gitsene."

Fikir Dernekçe onaylanmıştı. Büyük Piramit Derneği'nin fizikötesi görüşlerinin de yoluna konulması gerekiyordu. Yayınlarında ileri sürdükleri bazı görüşler Fearmax'ın grubunu rahatsız etmeye başlamıştı. Birisinin Piramitlere gidip tarafsız bir inceleme yaparak oradakilere genel anlayışı kabul ettirmesi gerekiyordu.

* Blavatsky, Helena Petrovna (1831–1891): Rus asıllı Amerikalı. Teosofi (Tanrı ve kul arasında doğrudan ilişkiye inanan sistem) önderi –ç. n.
** Hindu dininde ve Hint mitolojisinde Tanrı'nın sekizinci görüntüsü –ç. n.

"Dünyanın soğana ya da yumurtaya benzediğine inanman hiç önemli değil," diyordu Hogarth. "Yoruldun, dinlenmezsen keçileri kaçıracaksın yakında."

Adamakıllı yaşlanmıştı Fearmax. "Hogarth," dedi, "Eğer dönmezsem..." Hogarth güldü. "Yoo, ciddiyim," dedi Fearmax. "Gayet ciddiyim. Burada bir şey gördüm." Kırışık avcunu açıp gösterdi. Hogarth kocaman büyüteciyle eğilip baktı. "Büyük olasılıkla, bir aşk serüveni var. Belki de liman treninde 'Fransız Marie'yle karşılaşacak ve birlikte uzaklara kaçacaksınız."

Fearmax ürkerek elini çekti, cebine soktu ve bir süre bu konuyu açmadı; ama o hafta sonunda, ay sonuna doğru yolculuğa çıkmayı tasarladığını söyledi Hogarth'a. Hogarth da onu kutladı. Doğrusunu söylemek gerekirse Fearmax'dan sıkılmaya başlamıştı artık. Aslında bir hasta olarak, mesleksel çalışmaları yönünden çok da yararlı olmuştu; ama uzun vadede kendi yazgısını kendisinin belirlemesi gerekiyordu.

Fearmax'ın yaşam öyküsünü büyük bir dikkatle dinledi Campion. Gözünü ondan hiç ayırmamış, söylediği bazı gülünç sayılabilecek şeylere gülümsememişti bile. Öyküyü çok ilginç bulduğu belliydi. Kendi deneyimiyle bazı benzerlikler buldu ama benzerliğin nasıl ve ne ölçüde olduğunu söylemedi. Öykü boyunca sessizce sigara içmiş, bittiğinde de gözleri yere dikili öylece kalmıştı.

Fearmax yorulmuştu ama eski anılarını ve bu parçalanmış duyarlılıklarını bir yabancının –yani meslekten olmadığı için yabancı sayılabilecek birinin– önünde böylesine rahat ortaya dökebildiği için kendisiyle övünüyordu.

Yaşamının hesabını verebilmiş olması, üstelik bunu nesnel bir biçimde yapması... Hogarth sağlamıştı bu olanağı. Ansızın yüreği, şu anda yanında olmayan psikoloğa karşı büyük bir şükran duygusuyla doldu. Artan a-

cılarına, hatalarına, yanlışlarına nasıl da sabırla katlanmıştı adam.

Campion sesinde belli belirsiz bir alayla, "Şimdiyse Büyük Piramit'ten gerçeklikle ilgili birşeyler elde etmeyi umuyorsunuz, değil mi?" dedi.

"Şöyle söyleyelim," dedi Fearmax. "Evreni bir sisteme indirgemeye çalışmak başka şey bu sistemi kişisel görüşün dışında bir şey olarak sürdürmekse başka şeydir. Anlattığım bazı şeylerden dolayı kırılmış ya da utanmış görünüyorsam bu onlara inanmamamdan kaynaklanmıyor. Bence geçerlidir onlar. Beni dehşete düşüren şey, yüzlerce erkek ve kadının kendi asıl görüşlerini bulmaya çalışmadan bana inanmaları ve görüşlerimi kendilerine uygun bulmaları. Büyük Piramit'in bana vereceği şey, benim orada bulmayı beklediğimden farklı bir şey değil. Bir felsefe bünyesinde topladığım genel kuramlarımdan farklı bir şeyin ortaya çıkacağına olanak görmüyorum; çıkacak olsa, herhalde gayet bilinçsizce onları hiçe sayar, öbürlerini seçerdim. Beni düşündüren şey, bana inananlar. Söyleyin bana, hiç bir ressam olarak *biçeminizi* izlemek için ekol oluşturacak sayıda insanı etkileyebildiniz mi?"

"Evet," dedi Campion.

"Korkunç bir şey, değil mi?"

"Evet."

"Her bir yeni teknik aşamanın arkasında yatan onca deneyimin, çaba ve benzeri şeylerin hepten gözardı edilmesi demektir bu. Kısacası, kendi asıl kimliğim, yani acı çeken parçam inananların korkunç ağırlığı altında ezilip, gelişme fırsatı bulamıyor. Bundan rahatsız oluyorum."

"Silkeleyemez misiniz üzerinizden bu ağırlığı? Sırtınızdan atamaz mısınız?"

"Silkeleyemez miyim? Kendime soruyorum. Silkeleyemem."

"İnsan bazı şeyleri yapamıyor." Francesca'yı düşünmeye başlamıştı. Şu anda pencereden bakıp ağlıyor olmalıydı kız. Yaşamından kadınları çıkarabilse, hiçbir sorun kalmazdı. Fearmax yumuşak bir sesle konuşuyordu. "Zayıflığın, ya da isterseniz fikrin yozlaşması diyelim, gereksiz olduğunu sanmıyorum. İnsan keşfettiği şeyi ortaya dökmek zorundadır; katı olan, bükülmez."

Evet, işte sorun buydu. "Ben buyum. Başka bir şey olamam." Campion yeni bir sigara yaktı; Fearmax'tan izin isteyip güvertede dolaşmaya çıktı. Güvertede hararetli bir halka atma oyunu sürüyordu ve Bayan Truman kazanıyordu oyunu. Rüzgârdan korunmuş bir yerde, Graecen, Bayan Dale'e postacılık hizmeti sağlamak için üzerine düşeni yapıyordu.

"Bu sadece müzik değil," diyordu, "biçim de var. Haydi şimdi bunu John Gilpin'le bir karşılaştır bakalım."

Baird, dişlerinin arasında piposu, sırtüstü uzanmış uyuyordu.

"Gel bakalım, anne," dedi Campion Bayan Truman'a. "Senin testili bir resmini yapma zamanı geldi." Truman'ın karısına iyi davranışından hemen etkilenmiş, bu aileye kanı kaynayıvermişti. *Europa*'ya adımını attığı anda bu güzel kadın, ciddi soylu dingin görünüşü dikkatini çekmişti. Geminin iskelesinde, ağızdan bir sigara, biçimli küçük kulaklarını ortaya çıkacak şekilde saçları rüzgârda uçuşurken görmüştü kadını. Sonra akşam yemeğinde, hepimizin içindeki cinsel istek dünyasının temeli olan o bildik ama sessiz etkileşimle buluşmuştu gözleri. Elsie Truman gerçekten güzeldi. Daha sonra yirmi bir oynayanların yanına gittiğinde kadının kocasıyla tanışmıştı Campion. İçten, arkadaş canlısı biriydi adam. Campion ailenin en iyi arkadaşı olmuştu ve deniz sakinleştiğinde bir gün taburesini ve boyalarını güverteye taşıyıp, kadının portresini yapacağını söyledi.

"Dur," dedi Bayan Truman. "Saçımı yapayım."

"Saçına bir şey yapma," dedi Campion. "Gel buraya otur." Geminin kıçında içi halat kangallarıyla dolu geniş bir bölme vardı. Yeterince rahat bir yerdi; üzerindeki tente güneşin göz kamaştıran ışıklarını kırıp onları liman sarısı, yeşil ve leylak rengi demetler halinde yansıtıyordu. Kadın kımıldanırken, Campion dalgın ama aç gözlerle bakıyordu ona. Nefis bir baştı bu; onu oradan koparıp kolunun altına alarak çekip gidebilirdi. Kızın çenesini tutup, çıkık elmacık kemiklerinin altındaki etli kısma gölge düşecek şekilde hareket ettirdi. Ağzını sımsıkı kapatmıştı. "Hah," dedi. "Böyle kal."

"Unutma sakın, bana benzemeli," dedi Bayan Truman. "O modern ressamlardan değilsin, değil mi?" Campion homurdandı. Paletine boya sürüyor ve gerilmiş tuvali yerleştirmeye çalışıyordu.

"Beni genç göster," dedi Bayan Truman.

"Yeterince gençsin zaten," derken bir yandan resmi nasıl yapacağını düşünüyordu. Bir dişçinin aletlerini dezenfekte edişini andırıyordu hareketleri. "Bir Hecuba,"* diyerek ayağa kalktı. Kadına şu anda cansız bir maddeymiş gibi bakıyordu; çenenin ve ağzın pürüzsüz hatlarından hoşlandığı da belli oluyordu bu bakışta.

"Sana benzesin istiyorsun, demek ki," dedi uzaklardan gelen, ciddi bir sesle. "Kendini hiç gördün mü, merak ediyorum."

O kendinden emin tavırlı Bayan Truman şaşkın şaşkın bakıyordu. Yüzü kızarıverdi. "Muhteşem bir kibar orospu yüzü," dedi Campion. Kendi kendine konuşuyor gibiydi. Fırçayı dişlerinin arasına sıkıştırmış, yumuşak bir kalemle çizmeye başlamıştı tuale.

"Onlarla ilgili her şeyi biliyorsun galiba," dedi Bayan Truman; adamın şakasının altında birtakım ilginç

* (Yun. Mit.) Truva kralı Priamus'un karısı –ç. n.

gözlemler bulunabileceğini kavramış, bundan rahatsız olmuştu. Campion, yüzü küçük parçalara bölüyordu. Şu karşısındaki yüz, artık bir bütün değildi; Bayan Truman adlı varlığın yüzü değildi bu; birtakım plastik biçim ve düzlemden başka bir şey değildi bu yüz. Can sıkıcı bir incelemeydi bu yaptığı. Kadın, burnunu pudralamadığını – bu arada Campion emredercesine "Gözlerini kırpıştırıp durma," diyordu – ve dudağındaki noktanın korkunç göründüğünü anımsadı.

"Bir kibar orospu," diye tekrarladı Campion. "Şimdi, eğer sen güneyde yaşıyor olsaydın, orada yeteneklerini gösterme olanağı bulabilirdin."

Bayan Truman dudaklarını yaladı ve hiç bir şey söylemedi. Campion paletinde boyaları karıştırdı; yaktığı sigarayı bir yere dayayıp konuşmaya devam etti. "Üniversitede öğrenciyken sana benzeyen bir kız arkadaşım vardı. Neşeli, hırçın bir kızdı; metro istasyonunda birden fışkıran sıcak hava gibi bir şey. Sevişmeyi bilmiyordu yalnız."

"İskoçyalı olmalı," dedi kadın.

"Leeds'liydi."

"İftira," dedi Bayan Truman. Ayakkabısının burnuyla ayak bileğini kaşıyordu.

"Paris'te bir Rumen kızıyla karşılaşana kadar gerçeği anlayamadım," dedi Campion.

Modelinin yüzünde kaçamak ilgi ve eğlence ifadelerini yakalayabilmek için konuşuyordu. "Adı Lola'ydı," dedi.

"İlginç," diye fikir yürüttü Bayan Truman.

"Korkunç pasaklıydı gerçekten. Gün boyu yatakta yatıp içi yumuşak çikolatalar yer roman okurdu. Ama gece olunca arı gibi çalışıyordu."

"O halde Leeds'li kızlar çalışmıyorlar, öyle mi?" dedi Bayan Truman. Gerçekten eğlenmişti. "Kocama sorsan daha iyi olur. Leeds'i bilir çünkü."

"Kımıldıyorsun!" dedi Campion içini çekip; dalgınlığından uyanmış, kadına kötü kötü bakıyordu. Kadın özür dileyip, başlangıçtaki pozunu almaya çalıştı. Campion onu burnundan tutup başını geriye doğru iterek, "İşte böyle," dedi.

"Umarım," dedi Bayan Truman, "Beni Lola'ya benzetmiyorsundur. Kocam eski kafalıdır, anlıyorsun ya."

Campion alayla, "Sana benzesin istemiyor musun?" dedi. Ama yine kendini işine vermişti. Çeşitli renk öbeklerini kullanarak portreyi ortaya çıkarıyordu. Zayıf parmakları uzun fırçaları adeta düşürmekten korkuyormuşcasına gergin bir enerjiyle sımsıkı kavrıyordu. Bu parmaklar, Bayan Truman'a bir kuşun tırnaklarını anımsattı. Zaman zaman hafif bir ıslık tutturuyor, ya da sigarasından bir nefes çekmek için durakhyordu.

Yarım saat kadar sonra, kadını serbest bıraktı ve ikisi birlikte sigara içerken tuval üzerindeki belirsiz şekilleri incelediler. "Barcelona'dan bir sokak manzarasına benziyor," dedi kadın. "Şurada itfaiye arabası; şu da ana cadde."

"Benim akıllı kızım, o gördüğün senin burnun."

"Açık kahverengi mi olacak?"

"Kıpırdamadan bir saniye bile duramamaktan kaynaklanan bir iskorbit eğilimi yüzünden, öyle olacak."

"Ne yapalım, kımıldamadan duramam," dedi Bayan Truman. Burnunu pudralamak için bir dakika için ayrıldı oradan.

Güverteye döndüğünde, Campion'ın resme onsuz başlamış olduğunu gördü. Sigarasını atıp oturarak pozunu aldı yine. "Söylesene," dedi. Nasıl ressam olunur?" Kamaranın küçük puslu aynasında yüzünü incelerken aklına gelmişti bu soru.

Campion yine uzaklardaydı. "Gerçekten bilmek mi istiyorsun, yoksa bana vakit kaybettirmeye mi çalışıyorsun?" diye sordu.

Kadın dudaklarını büzüp hayır anlamında başını salladı. Bir süre sessizce resmi boyamayı sürdürdü Campion. "Gayet kolay," dedi sonra. "Daha bebekken onları tepesi üstü yere düşürüp, hiç ilgilenmeden bırakırsın; tabiî onlar da çaba gösterip kaybettikleri birşeyleri ele geçirmeye zorlanırlar; bunun sonucu olarak da bir beceri edinirler. Kötü olanları doğayı yansılamakla yetinirken, iyi olanlar ise – onlara da tuhaf şeyler olur."

"Ne olur?" diye sordu kadın. Adamın bu rahat görüntüsünün altında başka, belki de çok önemli birşeyler var gibi geldi kadına.

"Nesne ile sevişmeye başlarlar."

"Nasıl?"

"Resimde. Senin şu yüzün ne kadar hoş. Adeta her fırça darbesi bana içimden seninle sevişiyormuşum duygusu veriyor. Bundan daha saf bir aşk olamaz, değil mi? Belki de özel yaşamında bu kadar kuralsız olmamın nedenini de açıklıyor bu. Ama seninle düpedüz yatmaktan çok daha derin bir anlamı var."

Bayan Truman kıpkırmızı oldu. Campion belli ki kadına onu rahatsız eden bir şey söylediğinin farkında değildi. Elleri hızla hareket ediyor, boyaları karıştırıp sert tuvali küçük fırça darbeleriyle dolduruyordu. Ansızın, her fırça darbesi gerçekten yumuşak bir öpücük ya da küçük bir sevgi sözcüğüymüşcesine utandığını hissetti kadın; bu duygu onu boğuyordu adeta. Çalışma bitince bir kez daha kamarasına gidip aynada yüzünü inceledi. Bildiği özelliklerini hafifçe görebiliyordu; iyi huyu, dürüstlüğü, becerikliliği oradaydı. Güzellik var mıydı bu nitelikler arasında? Varsa, neredeydi?

Ranzasında elinde gazeteyle uzanmakta olan kocası sorgularcasına baktı. "Görüyorum," dedi. "Yine kendine hayransın, ha? Sıra Hollywood'da galiba."

Bayan Truman adamın yanına oturup, en ciddi tavrıyla sordu. "Sence ben güzel miyim? Yani sözcüğün gerçek anlamıyla soruyorum; *Güzel* miyim?"

Kocası dalgın dalgın omzunu okşayarak "Evet," dedi dalgın dalgın, "Kuşkusuz." Bayan Truman soylu bir tavırla ayağa kalktı. "Bana yalan söylemek zorunda değilsin." dedi. "Hiç değilsin." Güverteye çıktı. Campion ve Graecen sigara içerek resmi inceliyorlardı. "Kuşkusuz," diyordu Campion, "Burnun kanatlardaki iriliğini yakalarsam, kökü de yüz kemiğine doğru kalınlaştırınca yüz gerçek biçimini alacak."

Düş kırıklığına uğrayıp geri döndü ve A güvertesinde sevdiği yere doğru yürüdü. Sanki bu kadın duyguları ve incelikleriyle bir insan değil de kendilerinden çok ayrı, tamamıyla uzak bir şeymişcesine söz ediyorlardı ondan. Elsie Truman sakin denizin ötelerine lacivert gökte karlı tepeleri parlayan Mora dağlarına doğru baktı. *Europa* açık denizde ilerlerken uçan balıklar yanıp sönen boncuklar gibi parlıyordu. Uzaklarda bir yunus havaya sıçrıyor ve dalıp tekrar kaybolurken arkasında mürekkep lekesi gibi kara bir çukur bırakıyordu. Bu akşam Pire'ye varacaklardı. Yarın da Girit'e.

Daha labirentin öyküsü vardı önlerinde.

LABİRENT

Şirketin gezi programında büyük bir övünçle yer verdiği Atina gezisi ilandakinin tersine yapılamadı. Gerçekten, Yunanistan'ı doğru dürüst gezmeye yetecek kadar zamanları yoktu; yine de şirketin reklam bürosu, programında Yunanistan gezisi varmış gibi söz etmeye hakları olduğu düşüncesindeydi. İşte *Europa* bu yüzden Mora çevresinden dolaşıp akşam alacasında Pire'ye varmıştı; şimdi günün ilk saatlerinde Girit için yelken açıyordu. Bütün olanakları zorlayıp Akropol'ü gezebilirlerdi ama pek kimsenin işine gelmedi bu.

Pire'de durmaları da bir işe yaradı aslında. Jannadis kardeşlerden biri gemiye binip yemek salonundaki yeşil bel panoya ilanlarını asma fırsatı bulabilmişti.

Graecen o akşam yemek için salona girince ilanı merakla okudu. "Ünü antik çağlardan gelen ve tanınmış bir arkeoloğun keşfettiği Girit Labirenti, Atina'lı Jannadis Kardeşlerin girişimleriyle bir kez daha halkın ziyaretine açılmaktadır. Ziyaretçiler, Jannadis Girit bürosunun sağlayacağı arabalarla bir uzman eşliğinde rıhtımdan alınacaklar. Gezinin toplam maliyeti 780 Drahmidir. Katılmak isteyenlerin adlarını yazmaları rica olunur."

Jannadis Kardeşler turizm eğitimlerini Amerika'da yapmışlardı. İlanın alt kısmında büyük gösterişli harflerle "OLAĞANÜSTÜ. İNANILMAZ. YÜREK HOPLATICI. ŞAŞIRTICI. TAM BİR ŞÖLEN" sözcükleri yer alıyordu.

Yazıyı Graecen'ın omzundan bakıp okuyan Baird, "Gayet güzel özetlenmiş," dedi. "Gidelim mi?"

Graecen bir an düşündü. Bu geziye katılırsa Cefalû'ya da adamakıllı yaklaşmış olacaktı. Ayrıca, Axelos'a gitmeden önce, keşfettiği kayalık kenti görme olanağını da bulmuş olurdu böylece. Fena fikir sayılmazdı. "Ama belki de," dedi Baird, "Axelos keşfini bize kendisi göstermek isteyebilir. Oraya onsuz gidip bir gaf yapmalıyım?"

Graecen dudaklarını büzüp hayır anlamında başını salladı. Öyle düşünmüyordu. Dolmakalemini çıkarıp düzgün bir yazıyla adını listenin en başına yazdı. "Seninkini de yazayım mı?" diye sordu Baird'e. Baird teşekkür etti. "Benimkini de lütfen," dedi Campion. Baird'in arkasından boynunu uzatmış bakıyordu. Büyük harfli yazıları görünce "Allah allah!" diye söylendi.

İlana yolcuların çok azı ilgi gösterirken, Trumanlar koca bir beş dakika boyunca gezinin İngiliz parasıyla kaça mal olacağını ve buna değip değmeyeceğini aralarında ciddi ciddi tartıştılar ve sonunda listeye adlarını eklediler. Fearmax ise yemek sırasında konuyu düşündü, ancak gemi muhasebecisi kaptanın yolcu ve gereken araba sayısını Girit'e bildirmek zorunda olduğunu, bu yüzden listenin saat onda oradan kalkacağını açıklayınca gidip adını yazdı.

Bayan Dale ve Bayan Dombey izledi onları. Bayan Dale bu gezinin ona sınavında yardımı olacağı gibi bir fikre kapılmıştı; Dombey ise önce gezme tiryakisi olduğundan ve ayrıca insancıl duyguları ona köpeği Spot'un denizde geçen bunca günden sonra karada biraz koşması gerektiğini anımsattığından katılıyordu bu geziye. Listeye başka bir sürü ad daha eklenmişti ama gezinin tam bir gün süreceği ortaya çıkınca bu adlar silinmişti yine. Albay Sinclair adı da vardı listede ama adamcağız deniz tuttuğu için Jannadis Kardeşler'in sunduğu bu o-

lanaktan yararlanamayacak kadar rahatsızlanmıştı; ranzasına serilmiş Cheltenham'ı sayıklıyordu. Geziye katılmasını deniz tutmasından çok önsezilerinin engellediğini söyleyecekti sonradan. Evine döndüğünde de öyküsü yerel gazetede "Albay'ın Önsezisi" başlığıyla yayımlanacaktı.

Girit kanalına girdiklerinde kasırga kopmuş ve yolcuların bir çoğunu, Bayan Dombey dahil, deniz tutmuştu. Oysa *Europa* sallanmıyordu bile; çalkantılı denizde bir *café viennois*'nın* üstündekini andıran beyaz köpükler arasında adeta kayarcasına öylesine sallantısız ilerliyordu ki yolcuları deniz tutmasının nedeni buydu belki de.

Kasırga gün ağarmadan önce dindi ve gemi Hanya koyu çok küçük olduğu için burnunu dikkatle görkemli Suda koyuna doğrulttu. Koya varınca Girit savaşının yadigârı olarak sığlıkta pas içinde yatmakta olan *York* muhbirinin karşısına demirledi.

Baird Yunanistan'ın o tanıdık doğa görünümü güneşin doğuşunu izlemek için erkenden güverteye çıkmıştı. Nedenini bilemediği belli belirsiz bir sıkıntı vardı içinde. Güneş Beyaz Dağların karlı tepeleri arasından yavaş yavaş doğuyordu. Acı bir soğuk vardı. Güvertede gayet elverişli bir yerde duruyordu Baird; ışık vurmuyordu bulunduğu yere ama rüzgâr içine işliyordu. Buradan aşağıya limana doğru baktığında koca geminin dalgacıklanan gölgesini görüyordu; beyaz bacalardan kıvrım kıvrım yükselen yoğun kara duman dışında hiçbir hareket yoktu. Adayı gözden geçirip her ayrıntıya adeta dikkat kesilmiş bakarken her şeyi ne kadar iyi anımsadığını görüp şaşırıyordu Baird.

İşte önde zeytin ağaçları ve kırmızı toprak; kutu gibi birkaç ev; bir petrol rafinerisi; fazla uzaklara gitmeyen

* Viyana usulü kahve –ç. n.

tozlu bir yol – toz toprak içinde birtakım Yeni Zelandalı ve İngilizlerin bu yolda yorgun ve isteksizce Sphakia'ya doğru yürüdüğünü düşledi. Deniz kıyısından karanın içlerine doğru gözleri kapalı rahatça yürüyebilirdi.

Böyle durup düşünürken tepenin yamacında görünen bir araba çamların arasından geçen virajlı yola girip rıhtıma dayandı. Bir adam inmişti arabadan; Graecen'ı karşılamak için Axelos mu gelmişti acaba? Hayır, onun Axelos gibi iriyarı olmadığını hemen görmüştü. Mavi ceketli bir kayıkçı küreklere asılıp adamı gemiye kadar getirdi. Giysisine bakılacak olursa İngiliz'e benziyordu. Belki de Konsolostu adam ama günün bu saatinde gemiye neden geldiğini çözemedi Baird. Kayıkçının "*Prosechete, Kirie,*" dediğini duydu. Uzun zamandır duyduğu ilk Yunanca sözcüklerdi bunlar; geçmiş özlemiyle yüreği burkuldu Baird'in. Tanıdığı biri olup olmadığını anlamak için dikkatle kayıkçının yüzünü inceledi. (Yunanistan'da insanlar hep yapardı bunu.) Kayığın dibindeki bir sepetin içi mürekkep balığı, pina ve tekir balığıyla doluydu. Belli ki bütün gece balık avlamıştı kayıkçı.

İngiliz Konsolosu olduğu anlaşılan adam kendine özgü bir tavırla gemiye çıktı. Yorgun ve sinirli görünüyordu; çok önemli biriymişcesine köprüye doğru yürüyüp kibarca görevliyi sordu. "Anladığım kadarıyla labirente gitmek isteyen yolcularımız var," dedi. "Bu gezinin güvenli olmadığını söylemek zorundayım."

Onu kaptanın yanına götürdüler. Konsolos burada kendisine ikram edilen nefis kahve ve bisküviden sonra biraz sakinleşip ziyaretinin amacını biraz daha ayrıntıyla anlattı.

"İki genç Yunanlı'nın işlettiği bir seyahat şirketi var," dedi. "Labirente gezi düzenleyip ilan veriyorlar. Ben, yolcuların bu tehlikeli geziden vazgeçirilmelerini öneriyorum. Herhangi bir İngiliz vatandaşının kaybolmasını istemem; Büyükelçilik çok kızar buna. Eminim,

yolcuların yaşamını tehlikeye atmayı şirketiniz de istemez."

Kaptan dikkatle dinlediği bu adamın bir konsolos yardımcısı olarak fazla sert olduğunu düşündü. Sonra, şirketin bu konuda herhangi bir sorumluluğu olmadığını, Jannadis Kardeşler'in labirent gezisine katılmaya istekli olanları öğrenmeye çalıştığını söyledi. Yine de Konsolosun bu geziyi güvenli bulmadığını ve yolcuların kendilerini bu tehlikeye atmamaları gerektiğini yazan bir ilan asacağını açıklayarak, "Bir bakayım," dedi. "Galiba az insan var geziye katılan."

Kahvaltıda bu altı kişinin yazıyı okurken heyecanlanmadıkları söylenemez. Konsolosun güvenli görmediği bir yere gitmekten dolayı kendilerini yürekli buluyorlardı. Hatta o sırada deniz tuttuğu için rahatsız olan Bayan Dombey bile korkak olmadığını gösterme fırsatı bulduğunu düşünüyordu. Campion bir yandan ekmeğine yağ sürerken o yapmacık Londra'lı vurgusuyla Dombey'e "Senin gibisine yürekli denir. Çok yüreklisin," dedi. "Ya sen labirentte iken İsa'nın Yeryüzüne İnişi gerçekleşiverirse? Her şeyi kaçırabilirsin!" Son zamanlarda Bayan Dombey Campion'la başa çıkmanın en iyi yolunun ona aldırmamak olduğunu anlamıştı. Campion, "Bayan Dombey, eğer bu Spot benim taburemi bir kez daha lamba direği niyetine kullanırsa bacaklarını koparıp denize fırlatacağım onu!" dediği günden bu yana onunla tek bir sözcük bile konuşmamıştı kadın. Müthiş öfkelenmişti Campion o gün. Yaptığı kabalık Graecen'ı da dehşete düşürmüştü. Artık kadın onu tamamıyla görmezlikten geliyordu. Campion da hiç aldırış etmiyor ve kadını her gördüğünde söyleyecek gülünç ya da kötü birşeyler bulabiliyordu.

Truman, Graecen'ın merdivenlerde bavulunu sürüklediğini görünce yardımına koştu. "Teşekkürler," dedi Graecen soluk soluğa. Şişmişti adeta; bir sigara yakıp

bavulunun üzerine oturdu. "Labirent'e geliyor musunuz?" diye sordu Truman'a. Adam evet anlamında başını salladı ve, "Bizden ayrılıyorsunuz galiba," dedi; gerçekten üzülmüş görünüyordu; yolculukları zevkli geçmişti şimdiye kadar. "Hepimiz gitmiyoruz," dedi Graecen. "Campion ve Baird'le ben bir arkadaşımın evinde kalacağız. Ama labirente sizinle birlikte geliyoruz."

Truman'lar herkesten önce çıktı karaya. Bayan Dombey'in köpeğiyle birlikte karaya çıkmak üzere filikaya bindiğini görünce onlar da gidip yalnız başlarına şöyle bir dolaşmak istemişlerdi. Kırlarda el ele, birbirlerine gizli fıkralar anlatarak yürüdüler. "Aman Tanrım," dedi kadın. "Harika bir yer. Buraya hiç ada der miydin?" Truman bir zeytin ağacının dalına asılıp bir süre sallandı; sonra dalı bıraktı. "Kendimi harika hissediyorum. Sen de harika görünüyorsun," dedi.

Kadın, hafif yazlık kumaştan puantiye bir elbise giymişti; başında geniş kenarlı hasır bir şapka, ayaklarında ise İspanya'da satılan espadrillere benzeyen ip örgüsü ayakkabılar vardı. Sırt çantasına hava soğuk olur diye bir yağmurluk koymuştu. O dostça masum gülümsemesiyle, "Kendimi harika hissediyorum," dedi.

Yakındaki tepecikten Bayan Dombey'in ve köpeğinin tiz seslerini duydular. Kadına görünmemeye çalışarak iskele önündeki düzlük boyunca yürüyüşlerini sürdürdüler. Sert hava, mavi gök ve yer yer meyve ağaçlarıyla yamaçlara doğru uzanan kırlar büyülemişti onları. "Niye kendimize böyle bir yer seçmiyoruz? Ömrümüzün sonuna kadar yaşardık burada," derken Campion'ı bir zeytin ağacının altında oturmuş, bir yandan şarabını içerken sinirli parmaklarıyla resim yaparken düşlüyordu kadın. Truman alayla, "Niye olmasın?" dedi. "Dili öğrenip ev işlerini yapmaya razı olursan?" Bir sürü alçak damla kulübenin yanından geçtiler; kulübe içlerinden yaşlı, kırışık suratlı insanlar merakla bakıyor, seslenip se-

lamlıyorlardı onları; konukseverliğin doğal bir sanat olduğu Yunanistan'da yabancılar Tanrı gibi görülürdü. Yanlarından geçerken "Keşke Yunanca 'iyi günler' nasıl denir, bilseydim," dedi kadın. Biraz daha ötede kahverengi yosunla kaplı kıyıda rengârenk balıkçı kayıkları gördüler. Balıkçılar, yırtık pırtık giysiler içinde bağdaş kurarak oturmuş koca bir ağ yığınını tamir ediyorlardı. Küçük bir çocuk, amcasının selamı olduğunu söyleyip Truman'lara bir demet çiçek verdi. Truman, bir İngiliz beceriksizliğiyle çiçekleri aldı; yüzü kıpkırmızı olmuştu. O şapşal kuzeyli edasıyla dağ lalelerini elinde tutarken kadını göründüğünü düşünüp ters bir sesle, "Al şunları," diyerek demeti karısına verdi. Kadın, bir kayık gezintisi yapıp yapamayacaklarını merak ediyordu. "Kaçadır acaba?" diye sordu. Sonra, çocuğa geminin kantininden aldıkları bir paket şekeri verdiler.

Bir zeytin ağacının altında sırt çantasını yere bırakıp içinde mendil aramaya başladı Bayan Truman. Bulamayınca da burnunu bir mektuba sildi ve eşinin onaylamayan gözlerle kendisine baktığını gördü. "Biliyordum," dedi adam. "Mendil almadın yanına." Kadının en sinirlendiği huyu buydu. Biraz sonra da şık yazlık ceketinin göğüs cebinden görünen o temiz mendili isteyecekti. Kadınlar böyleydi işte.

Zeytin ağacının altında kol kola oturup sessizliğe gömüldüler. Arılar vızıldıyordu çevrelerinde. Biraz ilerde mavi pantolonlu, postallı, şapkaları püsküllü birtakım adamlar kömür yüklü katırları ormana doğru sürüyorlardı. Arkalarında, tepelerini örten karın bittiği yerde gri, daha sonra yemyeşil eteklerinden yukarı doğru tırmanmış meyve bahçelerinin bulunduğu yerde koyu yeşil bir parıltı yayan dağlar vardı.

Elsie Truman birden içinin sessizlikle dolduğunu hissetti. Zihninde, açık kalmış bir musluk gibi gürültüsüzce akarken sessizlik dışarı taşıvermişti sanki. İçini çe-

kip cep aynasında yüzünü incelemeye başladı. "Şuraya bak," dedi Bay Truman; ağzında tembel tembel bir ot çiğnerken Antik bir Yunan tanrısı ya da tanrıçasının adını hatırlamaya çalışıyordu. "Baird bu!"

Baird ağacın altında bir bambu iskemleye oturmuş, şoförlerden biriyle hararetli bir konuşmaya dalmıştı. Tepenin yamacında külüstür bir taksi durmuştu; direksiyonda üniformalı bir adam görünüyordu. Sonunda Baird kendisini tanıyan birine rastlamıştı. Çetesinin elemanlarından haber soruyordu adama. Sanki zaman bir teleskopla yakına gelivermişti; yalnızca birkaç dakikalığına ayrılmış gibiydi oralardan adeta. Kendisini Böcklin'in yakınında, hem de hiç olmadığı kadar yakınında duyumsuyordu; Böcklin'le birlikte, kendisini onca zamandır huzursuz eden o karabasan da yanıbaşında bitivermişti. Elemanlarından birinin nerede yaşadığını, öbürünün yarasının iyileşip iyileşmediğini coşkuyla soruyordu. Çeteden, adada yaşayan çok az insan kalmıştı. Papaz John'ın hâlâ manastırda olduğu sanılıyordu. Baird kendisini, gizin canevine öylesine yakınlaşmış buluyordu ki ötekilerin gelişini beklemeye sabrı yoktu. Sanki onu derinden rahatsız eden bir bilmece çözülüverecekti burada.

Europa'nın yanından beyaz bir nokta ayrılıp kıyıya doğru ilerlemeye başladı. Fearmax, Campion, Bayan Dale ve Graecen'ı karaya taşıyan filikaydı bu. Kaptan dahil gemideki herkese en son Graecen veda etmişti. Aşırı derecede kibar bir vedaydı bu. Baird gözlerini tekrar şoför arkadaşına çevirirken, bir ağacın altında oturan Truman'ları gördü. Onlara el sallayınca, karı koca ayağa kalktılar. Biraz ilerde Bayan Dombey köpeği Spot'u harekete geçirmek için havlayarak gruba doğru yaklaşıyordu. Köpek, uyuşuk bir hayvandı; geminin direkleri yerine gerçek ağaçları sulamaktan pek de mutlu görünmediği gibi Girit'e de özel bir ilgi duymuş sayıl-

mazdı. Sahibi arada havlayıp soluk soluğa, "Haydi koş bakalım. Aman da cici köpek. Tut oğlum! Tut onu! Hav, hav, hav," derken köpek oldukça sakin, kadının yanında yürüyordu. Dombey şişmiş durumda ağacın altına gelip Baird'in sunduğu iskemleyi yorgun argın teşekkür sözleriyle kabul etti. Grubun öteki üyeleri de onlara katılırken Campion hayran hayran, "Dört ayaklı hayvancıklarını nasıl da severler bu İngilizler!" diyordu.

Tepede "Kaphencion" tabelası asılı ağacın altına taksiler dizilmişlerdi. Her nedense altı araba vardı ve Graecen'ın önerisiyle üçünün hem bavulları hem de kendileri için yeterli olacağını kararlaştırdılar. Bunu sürücülere anlatmaları epey bir zaman almıştı ki kılavuzları, bir şarapçı dükkânının içinden akıp geldi, uzun sarkık bıyıklarını ellerinin tersiyle silerek, "Lütfen bir dakika dinleyin," dedi boğuk bir sesle. Kafasına giydiği Alman Mareşali şapkasında Jannadis Kardeşler yazısı okunuyordu. İngiliz savaş üniformasının üzerine geçirdiği mavi süveterin önünde "Kıyı Koruma", arkasında ise "UNRRA* Kantinine aittir. Dışarı Götürülmez" yazılıydı. Adam önemli şeyler söyleyecek gibi görünüyordu ama İngilizcesi bozuktu; ne anlıyor ne anlatabiliyordu. Baird çeviri yapma önerisiyle yardımına gelince çok sevindi. Baird'in iki elini birden yakalayıp gruptakilere, bütün Yunanca konuşmalarda olduğu gibi kavga ediyormuş izlenimini veren uzun bir söyleve başladı; Baird oldukça ilgilenmiş görünüyordu.

Grubun geri kalanı adamın çevresinde bir yarım halka oluşturmuş, konuşmayı dinliyordu. Sonunda Baird gözleri pırıl pırıl, dudaklarında inanılmaz bir gülümseme ile onlara döndü. "Benim için yeni olan bir şey var," dedi. Doğru anlayıp anlamadığından kuşkulu olduğu belliydi. "Labirentte bir tür hayvanın bulunduğu-

* Birleşmiş Milletler Kalkınma ve Geliştirme Örgütü –ç. n.

nu söylüyor. Şimdiye kadar kimse görmemiş hayvanı ama kükrediği duyulmuş. Bir olasılıkla biz de duyacağız."

"Minotor," dedi Graecen heyecanla.

"Harika," dedi Fearmax; Baird'in yanıtını daha iyi duymak için yaklaşarak, "Ne ad veriyorlar buna?" diye sordu.

"Kılavuz 'ró Θnpἔov' diyor. dedi Baird." 'Ejderha' ya da 'canavar' anlamına geliyor. Bir ayıdır büyük olasılıkla."

Çevirisine başka bir şey eklemedi Baird. Kılavuz bir çobanın ağır yaralı olarak labirentin girişinde bulunduğunu da söylemişti oysa. Çoban bir koyunu aramak için ana mağaraya girmiş ve karanlıkta bir hayvanla karşılaşmış ve başkaca doğru dürüst bir bilgi verememişti.

Baird herkesin yanında el feneri olduğu için grubun geziye başlayabileceğini düşünüyordu. Dağlardan gelen soğuk havayı içine çekerek, "Bir minotor," dedi Graecen. "Onu British Museum'a götürsek ne kadar sevinirler."

"Eh, bütün bu uyarılardan sonra ya canlı canlı yem olacağız ya da kayaların altında kalacağız," dedi Campion. "Cesaretini kaybeden var mı? Varsa ya şimdi konuşsun, ya da sonsuza dek sussun." Bütün eşyalarını alıp, en yakındaki taksiye bindi. Ötekiler de onu izlediler.

CEFALÛ YOLU

Graecen'ın kafasında oldukça basit bir fikir vardı. Axelos'u görmeden önce kayalık kente gidip küçük şişedeki asitle denemeyi yapmak istiyordu. Arabanın arkasında Baird'in yanına oturmuş, önde şoförün yanında oturan Bayan Dale'in pembe ensesini incelerken düşünüyordu bir yandan. Kız sarı saçlarını tozdan korumak için küçük bir eşarpla bağlamıştı; manzaranın güzelliğini paylaşmak ya da bir soru sormak için arkasına döndüğünde saçındaki parlak kumaşın mahzun elmacık kemiklerini ve çocuksu masum ağzını daha da belirginleştirdiğini görüyordu Graecen. Sarışın kadınlara duygusal zaafının giderek arttığının farkındaydı. Bu kız, kültürsüz de olsa çok sevimliydi. Yazın ödevine yardım ettiği için de gönül borcu duyuyordu Graecen'a. Tüm öğleden sonralarını yan yana oturup çalışmakla geçirmişlerdi. Virginia birinin kendisine birşeyler okumasından çok hoşlanmıştı; Graecen de okurken kendi sesini duymaktan mutluydu. Ama şimdi, ayakları karaya değer değmez, doktorun tanısını anımsamıştı. Oysa güneşin altında ne güzeldi yaşam.

Şimdi o mutlu günlerin cezasını kapanıveren kepenkler gibi öyle ansızın çekmesi mi gerekiyordu? Kız arkasına dönüp burnunu kırıştırarak hafifçe gülümsedi. Göz alıcı giysiler içinde köylüler görmüştü. "İyi misin Richard?" diye sordu. Graecen'ın küçük adını mutlu bir utangaçlıkla söylüyordu. Evet, iyiydi. Ama ne kadar sürerdi bu? Sorun buydu işte.

Graecen, Virginia'nın da kendisine karşı duygusal eğilimi olabileceğini düşünüyordu. "O zaman, yarın öğleden sonra seni bir daha görmeyecek miyim?" diye sormuştu kız. Graecen'a kızın dudakları hafifçe titriyormuş gibi gelmişti. Ve adam saçının diplerine kadar değilse de, tepesindeki çıplak alana kadar kızarmıştı. Şimdi arabada sarsıntıyla giderlerken düşüncelerinin ağırlığı altında mutsuzlaştığını güvenebilecek birine duyduğu özlemin giderek çoğaldığını hissediyordu. Çocukken sayrıklıklarından ne kadar hoşlandığını anımsadı ansızın. Kızamıkçık ya da kabakulak olduğunda nasıl ilgi görürdü çevresinden. Duygularının yüzünden sezilebileceği kaygısıyla, Baird'e doğru bir göz attı. Ama Baird köşesine çekilmiş, kafası geçmiş yaşamına ait kimbilir hangi düşünceyle dolu olarak ilerideki sivri kayalara dikmişti gözlerini.

Graecen ölüm düşüncelerine keyifle geri döndü; Gözlerini kapatıp çiçekli zakkumlar ve yeşil yumuşak mersinler arasında balkonlu büyük sessiz odalarıyla büyük beyaz evi, selvilerin ötesinde dalgakıranın üstünde şakalaşan balıkçıları düşündü. Axelos'a söyleme cesareti var mıydı? Sonra, gizini kendine saklama düşüncesiyle yine yüreğini burkan bir boşluk ve belirsizlik duygusuna kapıldı. Erinç içinde yaşama, yaklaşan karanlığa karşı korunma gereksinimi duyuyordu. Evlenmeyip bencilce bir bekârlık erinci uğruna her şeyi feda etmenin budalalık olduğunu düşünüyordu. Virginia yine gülümsüyordu ona. Baloda ne güzel dans etmişlerdi; vücudu nasıl da esnek, ılık, edilgen görünmüştü Graecen'a; sanki çağırıyordu onu. Kızı kollarında zarifçe tutarken vücutları arasındaki o derin uyumu duyumsamıştı. Acaba kız ne düşünüyordu o sırada? Şu anda, annesinin imgesini bir başkasında yeni baştan yaratma isteğiyle dolu olan Graecen hayatının ne kadar boşa geçtiği, kayıtsızlık, oburluk ya da güç dışında hiçbir amacı olmadığı duygusuna

kapıldı. İçinde çiçeklenmeden, salt tohum halinde kaldığını ayrımsadığı bu sabırlı özveri yeteneğini kullanmak için ansızın kendisini birşeylere, bir insana adama dürtüsü duyumsadı. Niye Virginia ile evlenmesindi ki?

Bu düşünceyle kendine geldi. Bütünüyle beklenmedik bir şeydi bu. Virginia... Londra'nın doğu yakasından, kimsesiz solgun kız. Neden olmasındı ki? Onunla evlenmek, kendisini ona adamak, kendi deneyimleriyle onun yaşamına biraz anlam, bir biçim vermeye çalışmak, yeteneklerinden bazılarını onunla paylaşmak... Her şeyin ötesinde onunla sırlarını paylaşmak, ona bakmak, tâ ki... Zihnini bu güneşli dünyanın üzerine ansızın kapanıverecek olan kepenkten uzak tutmaya çalışarak tüm dikkatini önde oturan ve coşkuyu her çizgisiyle yansıtan çocuksu yüze çevirdi. Kızın doğulu vurgusunu düşünüp, zavallıcık diye mırıldandı. Hoşlanmaya bile başlamıştı bundan. Hatta kızın yanlışlarının, yanılgılarının ona sevimlilik kattığını düşünür olmuştu. Virginia ile neden evlenmesindi?

Ama bütün bunlar mantık dışı şeylerdi. Graecen beklenmedik düşüncelerle çıkmazlar yaratan o çok kişilikli insanlardandı. Umulmadık bir düşünce geliştirip onunla bir süre oyalanır, sonra da birden bu düşünceye karşı çıkıp ondan uzak durmaya çalışırdı. Şu anki düşüncesinin de bunlardan biri olduğunun farkındaydı; eğer önlem almazsa onun etkisi altında kalabilirdi.

Allahın belası kız yine gülümsüyordu işte. Özür dilercesine öne eğilip kızın omzunu dostça okşadı. Virginia'nın gülümsemesi, aynı duygularla erimiş kederli bir hal almıştı. Graecen kendine kızmaya başlamıştı ama bilincinin derinliklerinde o düşüncenin düzenli olarak yankılandığını duyumsuyordu. Niye evlenmesindi Virginia ile? "Aptallığı bırak!" diye söylendi.

"Efendim?" dedi Baird; daldığı rüyadan uyanmıştı.

"Afedersin," dedi Graecen. "Birşeyler düşünüyordum. Çok uzaklardaydım."

Baird yorgun ve kaygılı görünüyordu şimdi. Elleri titriyordu sigarasını yakarken. "Galiba," dedi, "sizinle hemen gelemeyeceğim labirente. Önce yapmam gereken bir işim var." Ne kadar uğraşsa da inandırıcı değildi söylediği. Gözlerini kaçırarak, "Evin yerini biliyorum. Bir zahmet çantamı gönderebilirsen akşam yemeğinde size katılırım," dedi. Arkadaşının şaşkın bakışlarını görünce de "Önemli bir şey yok," diye ekledi. "Belki daha sonra anlatma olanağı bulurum."

Graecen ciddiyetle başını salladı. Resmî bir görevi olduğunu daha önce söylemişti Baird. Kuşkusuz bu iş onunla ilgiliydi.

Portakal ağaçları ve kırmızı-beyaz tozlu evleriyle Hanya güneyde kalmıştı. Karayla birleştiği yerde sarı ve yeşil bir renk alan deniz, ufuğun lacivert çizgisine yaklaştıkça kobalt mavisi bir renge bürünüyordu. Üç taksi, arkalarında kocaman toz bulutları bırakarak yeşil vadide ilerledi. Gitmekte oldukları yaylalar kornaların garip sesiyle canlanmıştı; mürekkep lekelerine benzeyen meraklı alakargalar onların geçişini izliyorlardı.

Elsie Truman'ın düşünde bile göremeyeceği bir manzaraydı bu. Dokunulmamış güzellikleriyle vadiler güneşte renkli dörtgen ve üçgenlere bölünmüştü. Kocasına, önündeki görüntünün en iyi renkli filmden bile daha güzel olduğunu söyledi. Dolambaçlı yoldan aşağı inerlerken adamın elini yakalayıp gizlice sıktı ve ona emmesi için şeker verdi.

Yanlarında oturan Bayan Dombey tozdan rahatsız olmuştu. İnsanın toz toprak içinde – hem de bu kişilerle – uzun yolculuklar yapmak zorunda kaldığı bir dünyadan yakınırcasına yineleyip duruyordu rahatsızlığını. Bayan Truman kadının ne demek istediğini anlamıştı; Bayan Dombey'in yüzünü bir örtüyle örtüp gözlerini

kapatarak başını arabanın güve yeniği arkalığına dayadığını görünce gülümsedi. Köpek ayaklarının dibinde sessizce yatıyordu.

Önde şoförün yanında oturan rehber, kadının rahatsızlığını anlamış olmalıydı. Kolunu geriye atıp bir soru sormak için arkasına döndü. Rüzgârdan ne söylediği anlaşılmayınca bağırıp Bayan Dombey'i korkuyla yerinden sıçrattı. İyi miydi acaba? Değil miydi? Rehber, Bayan Dombey'in taklidini yapınca Truman'lar bunu çok gülünç buldular. Onların gülümsediklerini görünce rehber bu kez kahkahaya boğuldu. Eğer hasta değilse, buna ne oluyordu o zaman? Bayan Dombey gibi başını örtermişcesine bir hareket yaptı yine. Kadın bu işe öyle kızmıştı ki adama sesini kesip önüne dönmesini söyledi. Çok bozulan rehber Truman'ların kendisine şeker ikram etmesiyle biraz yatıştı. Aşk acısı çekiyormuşcasına son derece üzgün bir tavırla bir süre oturup şekerini emdi. Sonra kibarca bir karşılıkta bulunmak için, şapkasını çıkardı ve içinden bir sigara izmariti çekip ciddi ciddi Bay Truman'a buyur etti. Truman teşekkür ederek almak zorunda kalırken Bayan Dombey bunu hiç onaylamadığını gösterircesine dudaklarını büzdü. Truman kızmış, söyleniyordu karısına. "Yaptın yine yapacağını. İnsanları başımıza dolamadan edemezsin, değil mi?" Bayan Truman gülmekten az kaldı şekerini yutuyordu; öylesine öksürmeye başladı ki kocası sırtını yumruklamak zorunda kaldı.

Arkalarındaki takside geceyi Cefalû'da geçirecek olanların paketleri ve bavulları arasında oturan Campion ve Fearmax hararetli bir konuşmaya dalmışlardı. "Kuşkusuz" diyordu Campion ısrarla, "sanatçının işi kendisinin ve başka insanların içindeki bilinmeyeni somut bir biçimde ortaya koymaktır. Sanatı gerekli kılan başka ne var ki? Picasso gibi birinin resimleri atom bombasının keşfi ile aynıdır bence. İşte yeni bir savaşın önlenemez,

kaçınılamaz olduğunu gördüğünde insan bu nedenle korkunç derecede işe yaramazlık duygusuna kapılıyor." Eliyle dizine vurdu. "Büyük olasılıkla," diye tamamladı sözlerini.

"Kaçınılmaz, doğru," dedi Fearmax kızgınlıkla. "Bütün bu aptalca oyunun yine oynanacağını anlamak için, 'X Bölünme' diye adlandırılan yeni bomba ile ilgili haberleri ya da barış antlaşmalarını gözden geçirmene bile gerek yok. Ulus bu kez bütün bayrakları açarak doğrudan zafere ulaştırılacaktır. Öyle çok önemli kayıplar da verilmeyecektir. *'Ortalığı paramparça etmek amacıyla kendini feda edecek olanları bulma işine son vermek için harcanan çabalara gerek kalmasın diye'...* falan filan. Eliot İzlanda'ya sürülecektir; gizemcilerin yeşil dosyaları vardır şimdi. 'Muhtemel Kuşkulu Kişiler' olarak dosyalanmışlardır. Endüstri birkaç saat içinde savaş durumuna ayarlanıverir. Papa da işe karışıp her türlü anlaşmazlığa karşın barışı telkin etsin mi yoksa etmesin mi, bilemez. Graecen da artık bestelemek üzere şu sözleri yazabilir:

Ülkücünün sesidir bu
Açıklamada bulunan
Kuzey Kutbu'na da giden
Gelirler peşinden
Nişanlarla tatlı dille
Senetlerle, tahville!
Ta ki onlar,
Yeşil dosyayı kapatıp
Denizleri tüketene kadar."

Acıyla gülümsedi Fearmax. "Yapacak o kadar çok işim var ki," dedi. "Hem de o kadar çok ki!"

Campion, birini söndürmeden yeni bir sigara yaktı. "Bense" dedi, "gerçek bir sanatçı, yani dünyanın acı çeken bir üyesi olmanın eşiğindeyim; ömür boyu başkal-

dırıp tüm enerjimi boşa tükettikten sonra içimdeki olumlu yönümle birtakım katkılarda bulunmaya daha yeni başladım sayılır. Eğer başka bir seçeneğim olmasaydı dünyayı bu haliyle kabul edebilirdim; ama var. Gerekli malzeme, denenmemiş bir anahtar gibi her insanın yüreğinde var aslında. Allah kahretsin bu sapık dünyayı!"

Söylerken bile bunların doğru olmadığını ve ulaşmak istediği doğruyla acıklı bir yaklaşıklıktan başka bir ilişkisi bulunmadığını biliyordu. Kendisi neydi aslında? Fearmax'ın o deneyimli bakışlarıyla kendisini incelediğini görünce başını çevirdi. Francesca'yı anımsayınca birden bir acı saplandı yüreğine; ne güzel bir arkadaştı kız. Kirli çamaşır gibi bırakıvermişti zavallıyı. Kendi araştırmalarıyla ilgilenmek istemesi böylesine ani ve anlamsız bir ihanete gerekçe olabilir miydi? Herhangi bir bağlılık, sorumluluk anlayışına sığar mıydı bu? "Annem ölmüş!" derkenki duyarsız, kuru sesini adeta yine duyar gibiydi.

"Bana öyle görünüyor ki," dedi Fearmax, "çok fazla yargıya varıyorsun. Kuşkusuz haklısın, hepimiz birtakım evrelerden geçiyoruz; olumsuzluklarımızdan, o gereksiz dış kabuğumuzdan sıyrılmaya çalışıyoruz. Ama herhangi bir noktada araştırmamızın sonuna ulaştığımızı anlayabilir miyiz? Senin içe dönüş olarak nitelediğin aydınlanma, kuşkusuz, o şeye – neye diyelim? – 'Mutlak' olana, 'Tanrı'ya, ya da 'Tao'ya ulaştığımız anlamına gelmez. Tam tersine, araştırma eylemini sona erdiren şey, bilinç durumunun giderek artmasıdır. Senin ulaşmak istediğin insan tipi, herhalde, atom bombası üzerinde oturan biri gibi alçakgönüllü, yargısız ve herhangi bir müdahalede bulunmayı düşünmeyen edilgen biri. Bilge kişinin söyleyecek bir şeyi yoktur biliyorsun. Onun varlığını sessizliğinden anlarız yalnızca.

Arabalar toprak yolda sarsıla sarsıla ilerlerken tekerlekler yolun derin çukurlarıyla boğuşuyordu. Beyaz

Dağlar'ın uçurumları boyunca ilk üç rampayı tırmanmışlardı. Yol, yanda kayalara vurarak hırçın akan birtakım derelerle uyumlu, kıvrıla kıvrıla uzanıyordu; gökte kırlangıç çığlıkları vardı. Hava daha duru ve daha soğuktu burada. Paltolarını yanlarına aldıklarına sevindiler. Arkalarında eski çağların Girit denizi taş kesilmiş, dünyasal olmayan bir maviliğe bürünmüş gibiydi. Saate bakarak sessizliğinden sıyrılan Baird, "Namia'ya az kaldı," dedi. "Ben orada inip tarlaların arasındaki kestirme yola sapacağım. Cefalû'ya bu kadar yaklaşacağımızı ummazdınız herhalde. İşte şu ilerdeki uçurumun hemen ötesinde, ama denize çok yakın. Uçurumun tepesini buradan görebilirsiniz."

İki saat sonra yüzünü güneşe dönmüş beyaz boyalı kutu gibi evleriyle Namia köyünün yer aldığı, mersinlerle çevrili yaylaya vardılar. Cefalû yolun Batı tarafında onbeş dakikalık mesafedeydi. Ama rehber labirent turuna başlamadan önce moral içkisini Namia'da almak istedi. Baird bu fırsattan yararlanıp arabadan inince, ötekiler de indi. Bir süre durup aşağıda yavaşça döne döne uçan kartalları ve gökte hızla giden bulutların gölgesiyle yer yer kararmış, dama tahtasına benzeyen ovayı izlediler.

Baird, Böcklin'in gömüldüğü mağara ağzına geri dönme olasılığının verdiği yürek sıkıntısıyla, "Evet," dedi. "Burada bazılarınıza veda ediyorum. Seninle bu akşam görüşeceğiz Campion. Fearmax, Bayan Dombey, hoşça kalın." Çantasını sırtına yükledi ve dolaşarak herkesin elini sıktı. Şaşırmış görünüyorlardı; çünkü bulut yüklü zirveleriyle ve dağ manzaralarıyla sahne dekorunu andıran bu yerde birine veda etmek sanki yeni bir anlam taşıyordu onlar için. Ona güle güle derken üzüntü duydular. Virginia'nın el sıkarkenki içten tavrına, bakışındaki yumuşaklığa şaşırmıştı Baird ama güçlü sezgileri, kızın aslında Graecen'a yönelik duygularını yansıt-

tığını söylüyordu. "Sırt çantanı neden alıyorsun?" dedi Campion ansızın. "Burada bırak. Biz Cefalû'ya getiririz onu." Baird içinde yemeği olduğu falan gibi bir şeyler mırıldandı; aslında, hendek kazmaya yarayan ordu malı alet vardı çantada; bunu atmaya kıyamayıp hep yanında taşıması, Hogarth'a çok ilginç gelmişti.

"Şimdilik hoşça kalın," deyip dereye doğru giden patikaya saptı. Ötekilerse orada yarım halka biçiminde bir süre durup onun gidişini izledikten sonra arabalara bindiler.

"Haydi bakalım," dedi Campion. "Labirentten ne haber?" Üçüncü kadeh konyağını da içmiş neşeyle gevezelik eden rehber, bir meyhane kuytusundan çıkartıldı. Adam şoförlerini toparladı ve yola koyulabildiler sonunda. Moladan sonra arabalardaki yerleri biraz değişmişti; Campion, Truman'larla aynı arabaya düştüğünü fark etti. Kızıp Bayan Truman'ın resmini denize fırlattığı günden bu yana kadınla arasına soğukluk girmişti. O gün Bayan Truman oldukça şımarmış gibiydi ve geminin açık lombarından kocasına işaretler yapıp duruyordu. Nedendir bilinmez, Campion sinirleniverdi buna. Yüzünde vahşi bir ifadeyle ansızın, "Pekâlâ!" dedi. "Allahın belası kafanı oynatıp dur bakalım. Ben ressamım, tamam mı? Hızlı kamera değilim." Ve ani bir hareketle denize fırlatıverdi resmi. Bayan Truman'ın yüzü beyaz köpüklerin üstünde bir süre yüzdükten sonra, hızla uzaklaştı. Kadın bir çığlık kopartıp tırabzana koştu. "Çok ayıp, Campion," dedi. "Çok ayıp!" Campion'ın gülümsediğini görünce de şaşırdı kaldı. Campion kadının gerçekten öfkelendiğini anlaymca kızgınlığını unutmuştu. Hiçbir şey söylemeden boya takımlarını toparlayıp kamarasına indi ve bir iskemleye çöküp sigara içmeye başladı. Sonra defterini çıkardı ve portreyi karakalemle çizmeye koyuldu. Resim berbat bir şey olmuştu nasıl olsa; onu ortadan kaldırma bahanesi bulduğu için

ve ayrıca kadını rahatsız edebilmiş olmaktan dolayı mutluydu. Bayan Truman ise onu hiç bağışlamadı, bütün şakalaşma girişimlerini buz gibi bir tavır takınarak karşılıksız bıraktı. İlginç adamdı bu Campion, evet, ama haksızlık yapmasına göz yumulamazdı. Oysa dönüşlerinde resmi eve götürmeyi umuyordu; adamın ona 'güzel' derken ne demek istediğini ansızın anlayıvermişti; onun resmetmek istediği şey, kadının gerçek benliğiydi; bu kirli bereli, küçük hırçın adam dışında, gerçek Elsie Truman'la kimse ilgilenmemişti o zamana kadar. Bu olaydan alınacak çok önemli bir ders var gibiydi; resmin ortadan kaldırılması eylemi, sanki kadının kendini öğrenmesine izin vermeyen düşüncesizce bir çabayı yansıtıyordu.

Arabalar, Cefalû ve labirente doğru yokuş aşağı ilerliyordu.

KAYALIK KENT

Sonunda, görkemli konik taş yığının yamacında tek tük küçük parlak renkli evlerin yerleştiği Cefalû köyüne vardılar. Bir patikayla önü kesilen yol birden sola kıvrılıp iki yanı ağaçlıklı bir yokuş halinde köye ulaştırdı yolcuları; dağın üzerine kurulmuş olan köyde evler, biri öbürünün damına bakacak biçimde oyuncak evler gibi dizilmişti. Koni, yamaçlarda öbek öbek yeşil fundalık ve yer yer kırmızı ve gri kayalık deseniyle baş döndürücü bir diklikte denize iniyordu. Bulundukları yerden, aşağıda Cefalû adı verilen evi, onun parlak damını, sessiz bahçesini ve bahçenin biraz ilerisindeki kayıkhaneye bağlı sarı renkli kayıkları görebiliyorlardı.

Konvoy sakin köyün içinden geçip taşlı bir yolda elli metre kadar ilerledikten sonra önünde üç tane bodur selvinin bulunduğu labirent girişine ulaştı. Kilisenin çanı birden çalmaya başladı. Mavi pantolonlu bir işçi oradaki bir meyhanenin kapısının önünde oturmuş, küçük bir bardak uzo içiyordu. Axelos'un evinde kalacak olanların eşyası ona emanet edilmişti.

"Evet," dedi Graecen. "Şimdi büyük serüven başlıyor." Kumanyasını paltosunun cebine yerleştirip el fenerinin pillerini gözden geçirdi. Firbank'in kimyasal maddesi, küçük bir şişe içinde cebinde güvenle duruyordu. Bu yeni sıvı pis kokulu olmasına karşın yanılmaz sonuçlar verecekti; yontma işinde demir bir aletin kullanılıp kullanılmadığının ortaya çıkabilmesi için bu sıvıdan biraz sürmek yeterliydi. Küçük mavi bir camla ba-

kınca da taşın damarındaki o hafif karanlık gölgeleri görme olanağını bulacaktı... Axelos'un bu sabah köye çıkmamış olmasını diliyordu içinden.

Ötekiler de arabadan çıkmışlardı; Fearmax'in labirentteki geçitlerin çok soğuk olabileceğini söylemesi üzerine paltolarını giyiyorlardı şimdi. Rehber de üstüne eski püskü bir palto geçirdi ve bir gemici feneri çıkarıp yakmaya koyuldu.

Campion, "Benim fenerim yok," deyince gruptakiler kendi fenerlerinin ışığıyla çevresini görebileceğini söylediler ona; rehber dostça gülümseyerek ayağa kalktı. Çok önemli bir deneyden sorumlu birinin edasıyla, "Haydi," dedi. "Beni izleyin lütfen." Önce biraz çekindiler; turuncu renkli kayadan oluşan ve beş adımdan sonra keskin bir dönemeçle kıvrıldığı için ötesinde ne olduğu görülmeyen bir geçit şeklindeki giriş çok dar ve iticiydi doğallıkla. Graecen paltosunun yakalarını kaldırıp fenerini çıkarırken kaygılı bir sesle, "Kayalara oyulmuş bir Mısır gömütünden biraz geniş," dedi. Rehber arkasına dönüp onları yüreklendirmek için elini ve başını sallayıp "İçeride yeterince ışık var," dedi ve gözden kayboldu. Birer birer onu izlediler. Taş mağaraya girdiklerinde uzaktan Cefalù köyü kilisesinin çanlarını duydular, sonra çan sesi yeraltından kayaya çarparak akan bir su kaynağının gürültüsünde boğuldu. "Çok hızlı yürümeyelim," dedi Campion.

Öncekinden biraz daha uzun bir başka geçide geldiler; bir su kaynağının üzerinden geçen dar bir patikayla kesilmişti yolları. "Aman Tanrım!" dedi Graecen. Bu kadar küçük bir kaynağın gökgürültüsünü andıran böylesine müthiş bir sesle yankılanmasına şaşırmıştı. Kendi sesi tanınmayacak ölçüde yükseliyordu. Campion hepsinin arkasından geliyordu. Rehber, elindeki feneri sallayarak, "İleri," dedi. Virginia Dale adamın paltosunun ucunu sıkı sıkı tutmuştu. Tek sıra halinde taşlı patikada

ilerleyip bir başka geçide, oradan da içiçe iki odadan oluşan orta büyüklükte bir bölmeye geldiler.

Bayan Truman kocasının kolunu yakalamış, zevk ve coşkuyla gerekli gereksiz sıkıyordu. Truman fenerinin ışığını sağa sola çevirip "Ne yer ama!" derken, Fearmax tedirgin bir ifadeyle gözlerini kısıp çevresine bakınıyordu.

Virginia Dale, "Bir yerlerde bir ırmak var galiba," deyince rehber onu bakışıyla onayladı ve çağrısını yineledi. "İleri!" Grubun fenerlerinden çıkan göz kamaştırıcı ışığı arkasında bırakıp kendi elinde taşıdığı gemici fenerinin küçük sarı ışığında karanlığa doğru yürüdü. Grup, loş ışıkta insan elinden çıkmış izlenimi veren taş öbekleri ve kaya parçaları arasında yollarını bulmaya çalışarak yavaşça izledi onu. Truman'ın fenerinden çıkan zayıf ışık, bulundukları yerin kitlesel karanlığını yarmaya yeterli değildi; yere tuttuğunda yalnızca yarasa dışkısıyla örtülü kaya çıkıntılarını görmesini sağlarken, yukarı kaldırdığında daha tavana ulaşmadan zayıflıyor ve hiçbir şey göstermiyordu. Karısı arkasında "burası tam bir keşmekeş," derken adamın paltosunu çekiştirdi yine.

Fearmax, eski çağlarda bir toprak kayması sonucu oluşan taş ve kaya yığınını incelemeye dalmıştı. Campion yanında durmuş, sürekli kibrit çakıp bakıyordu. Arada sırada, bir iki taşı yerden alıp evirip çeviriyorlardı birlikte. Campion, "İnsan elinden çıktığını sanmıyorum," derken Fearmax "Dikkat!" diye bağırdı. Büyük bir akrep, fenerden çıkan ışığa gözünü kırpmadan bakarken kuyruğu ok gibi fırlayıp saplanmaya hazır görünüyordu. Fearmax bağırdığına pişman gülerken ötekilerin peşine takıldılar. "Allahtan üstüne oturmadım," dedi Campion.

İki küçük odada durup biraz tartıştıktan sonra tek sıra halinde yürümeyi sürdürerek kayalardan oluşmuş

bir galeriye ulaştılar. "Yeterince yürüdük galiba," dedi Bayan Dale. "Öyle değil mi? Çok tuhaf bir yer." Havanın soğuk olmasına karşın terliyordu Graecen. Fenerini söndürüp alnını mendiliyle kuruladı. Korkmuştu zavallı kızcağız. Onu suçlayamazdı bu yüzden. Truman ise karanlıkta, hava akımı olmayan soğukta ıslıkla "Şen Dul Valsi" ni çalıyordu; ıslık insan varlığını duyumsatıyor ve ötekilerin üzerinde yatıştırıcı etki yapıyordu. Bu dehlizden dimdik bir açı çizerek kaya içindeki başka bir doğal kapının önüne geldiler. Yüksek ökçeli ayakkabıların ayaklarını acıtmaya başladığını fark ediyordu hanımlar; Bayan Truman ise bu gibi koşullar için elverişli olan ip ayakkabılarıyla oldukça rahattı. Hepsi bir araya geldiklerinde, rehber bir kez daha tavuk gibi saydı onları. Sonra ciddi bir sesle, "Şimdi birbirimizden ayrılmıyoruz ve dikkatle yürüyoruz," dedi. Elsie heyecanla kocasının kolunu sıktı; Bay Truman da onu yatıştırmak istercesine aynı şekilde karşılık verdi; fenerlerin ışığında kadının genç ve dost yüzünün onları labirentin daha da içlerine götürecek olan kısa tünele dönük olduğunu fark etti.

"Bir başka mağara daha," dedi Graecen.

"Yeraltı ırmağı," dedi rehber; gülünç bir işgüzarlıkla söylemişti bunu. Haline tavrına bakan, bütün bu harika şeylerin mimarının Jannadis Kardeşler olduğunu düşünebilirdi. Paltosunun eteğini yine Virginia'nın isteksiz eline tutuşturarak herkese kendisini izlemesini söyledi. Elinde feneriyle ayaklarını sürüyerek yürüyen timsahını başka bir tünelden geçirip yine bir mağaraya ulaştırdı; burada gördükleri bacadan dışarıdaki dünyadan geliyormuşa benzeyen bir ışık sızıyordu. Mağaranın uzak köşesinden bir oyuncak trenin çıkardığı sese benzer bir gürültüyle akmakta olan çayı seçebilecek kadar görebiliyorlardı çevrelerini. Bir süre hiç bir dalga yapmadan akan bu kara-yeşil su, doğal bir kemerden aşağı dökülüp gözden kayboluyordu. Truman çayın yanına çömeldiy-

se de feneri karanlık suyu incelemesini sağlayacak kadar güçlü değildi. Grup ilgi ve coşkusunu bu kez yüksek sesle göstermedi. Açık havadan uzakta bu kadar uzun süre kalmaktan solukları tıkanmış, yorulmuş gibiydiler; sessizlik çökmüştü üzerlerine. Graecen saatine bakınca yalnızca yarım saattir içeride olduklarını anladı; ayrıca soludukları hava soğuk ve temizdi.

"Bu çayı geçebilir miyiz?" diye sordu Bayan Truman.

Rehber, "Evet," diye neşeyle ve onları yüksek bir yere götürdü; buradan suyun parlak yüzeyinde ayak basmaya yarayan taşları gördüler. Fearmax siyah ve ipek gibi durgun suyun hızlı akmasına karşın taşların üzerinden aşmayıp çevrelerinden dolaştığını fark etti. Ellerini suya soktu, suyun soğukluğu karşısında çığlık atarak geri çekti. Campion'a, "Garip olan şey bu sürtünme gürültüsü," dedi. "Çünkü yatağında kaya yok; buna karşın sanki çakıllara sürtünüyormuş gibi ses çıkıyor." Bir süre durup, durgun yüzeye baktılar; rehber taşların batabileceğini ileri süren Bay Truman'a bunun ne kadar kolay bir iş olduğunu göstermek için abartılı bir biçimde taşlara basarak yürümeye başlayınca grup ciddi bir tehlike olmadığına inanır gibi oldu. Virginia Dale bir iki bocaladıktan sonra Graecen'ın yüreklendirmesiyle onun elini sıkı sıkı tutarak geçti karşıya. Ötekiler de birer birer onu izlediler.

Fearmax çayın yarısına kadar gelmişti ki çevrelerini saran dehlizlerde yaptığı yankıyla ırmağın gürültüsünü bastıran boğuk bir kükreme sesini ilk kez duydular. Rehber coşkuyla fenerini sallayıp güldü. Su yüzeyindeki son taşın üstüne basmakta olan Fearmax, "Aman Tanrım" dedi. "Neydi bu?" Sesin yankısı kesilene kadar kımıldamadan öylece durdular.

"Kükreme değildi bu," de Graecen. "Değil mi?" Ses Bayan Truman'a üst katında oturanların bahar temizliği

sırasında mobilyaları çekerken yaptığı gürültüyü anımsatmıştı. Fearmax körinançlı bir korku ile bu sesin herhangi bir şeye ait olabileceğini düşünüyordu; çünkü bu dehlizlerde değişip büyüyordu sesler.

"Minotor," dedi Campion.

"Çok tuhaf bir ses ama," dedi Fearmax. "Çok tuhaf." Ses boğuk yansımalarla geride kalmıştı. Sanki bir motor gürültüsünü ya da iki kamyonun çarpışırken çıkardığı sesi andırıyordu. Sesin yankısı geçilen her mağarada biraz daha değişiyor ve büyüyordu. Ne olabilirdi bu?

Durmuş sesi dinliyorlardı, fenerlerin ışığında tam bir tablo oluşturmuşlardı, dereciğin kara sularında baş aşağı yansımaları görülüyordu. Fearmax ve Campion son iki taşın üzerindeydiler; Virginia Graecen'ın elini tutmuş, Truman çifti ise yan yana bir kayanın üzerine oturmuştu.

Fearmax sonunda, "Bahse girerim, bu geçitlerden aşağı bir gülle yollayacak olsak böyle bir gürültü yapar," dedi. Campion sinirli bir hareketle susturdu onu. "Dinle," dedi. Sessiz, merak içinde beklediler; sonunda Ateşkes Günü'ndeki iki dakikalık saygı duruşu sırasında olduğu gibi Bayan Truman'ın içinden gülmek geldi. Campion'ın tek ayağı üzerinde duruşu, Fearmax'ın çenesi öne doğru çıkmış durumda bekleyişi, öyle gülünçtü ki... Graecen yatıştırmak istercesine Virginia'nın kolunu hafifçe sıktı ve kızın da aynı biçimde karşılık vermesi üzerine kendisine ilenmeye başladı. Aklına gelebilen tüm kötü sıfatları alçak sesle sıraladı. Sanki kendi zayıflığı ve koşullar el ele verip işbirliği yaparak ona bu tuzağı hazırlamışlardı. Gittikçe çoğalan bir hızla baş aşağı yuvarlanıyordu; tâ ki...

Ayaklarının dibinde, suyun sürtünme sesini, bir beton karıştırıcıdan geliyormuş izlenimi veren sesi, suyun

bir sarnıca dökülüyormuşcasına ve kesik kesik çıkan gürültüsünü dinlediler.

Rehber de ancak kendisinin bildiği bir nedenle sessizleşmişti. Yüzü ciddileşmişti, düşünüyor gibiydi. Bir kibrit çöpüyle dişlerini karıştırıyordu. Sesle ilgili bir yorum yapmaya ya da açıklamada bulunmaya kalkışmadı. Sonunda Bayan Truman'ın bakışını görünce kaşlarını kaldırdı ve ellerini açıp istavroz çıkardı. Campion yola devam etmeye gerek olup olmadığını düşünüyordu. "Geri dönelim artık," dedi. "Bu kadar yeter İlkçağ uygarlığı kalıntılarına ne zaman geleceğiz?" Ne zaman geleceklerdi gerçekten?

Sonunda sesleri dinlemenin verdiği sıkıntıyı üzerlerinden attılar. O acı ses yinelenmemişti. Fearmax kendine geldi. "Bu ses herhangi bir şey olabilir," dedi. "Su dolu bir mağaraya düşen kayalar gibi örneğin. Terk edilmiş bir maden ocağındaki çalışmalar sırasında bu tür sesler duymuştum." İşin gerçeği, bir maden ocağında hiç bulunmamıştı ama grubun moralini yükseltmek için böyle dünyasal bir açıklama yapmayı gerekli görmüştü.

Grup bir araya toplanıp devam edip etmemeye karar vermek üzereyken onlardan ayrı bir yerde duran rehber ellerini çırpıp, "Haydi," diyerek bir başka tünele doğru yürüdü. Virginia devam etmeye isteksizdi ama Fearmax, "Haydi gelin canım. Çok yolumuz kalmadı," diyordu. Çok yolları kalmamıştı gerçekten.

Rehberi izleyip ufak bir kapıdan eğilerek geçtiler ve Gotik bir katedrale benzeyen bir yere geldiler. Neredeyse bir katedral büyüklüğündeki bu boğucu ve tozlu mağaranın içine tavanda bir yerden güneş ışığı sızıyordu. Yukarı bakıp gökyüzünden bir parça görünce üzerlerindeki baskı ansızın ortadan kalkıverdi.

Graecen, sızan ışığın Virginia ile işi ilerletmesini engellemesinden mutlu, "Şimdi buradaki şeylere geldi sı-

ra," dedi. "Oradaki ne? Galiba mabut yontusunun bulunduğu bölme."

Taş zeminde parlayan beyaz ışık halkasında ilerlerken minotorun kükremesini yeniden duydular; ama bu kez daha uzaktan ve başka bir dünyadan geliyor gibiydi. Ses kesilinceye dek durup dinlediler yine de. Fearmax belirgin bir rahatlamayla, "Çok uzakta gibi," dedi. Rehber, sese hiç aldırmadan yüksek avluya doğru yürürken ayak sesleri, Aziz Paul Katedrali'nin yeraltı kemerlerinde bir zangocun yürürken çıkardığı ayak sesine benziyordu. Çok yukarıda, payandaların belli belirsiz maviliği içinde yarasaların kanat çırpışlarını duydular.

Graecen bir köşede mabut yontusunun bulunduğunu tahmin ettiği yere doğru ilerleyip Axelos'un söz ettiği, kayaya oyulmuş odaları buldu. Her biri küçük bir ibadet odası kadar genişti ve dört ya da beş geçitle labirente açılıyordu. İlk iki oda boştu; üçüncüde yana devrilmiş ve önemli ölçüde aşınmış kocaman bir sütun altlığı vardı. O zaman, kabartma ve yontuların dördüncü odada bulunması gerekiyordu. Öylesine coşkuluydu ki Virginia'yı unutmuştu Graecen. Bu küçük odaya çatıdaki bir yarıktan ışık da sızıyordu üstelik.

Rehber, bir yankı gösterisi yapmaktaydı. Başını geri atıp bağırdı; sanki gülen bir ağzın üzerine bir el kapatılmış gibi, ses, eğimli tavanın girinti ve çıkıntılarına çarpıp geri dönüyor, sonunda aslından tamamıyla farklı bir fısıltı niteliğine bürünüp yok oluyordu. Şimdi her yer sessizdi. Tepede, bulutsuz berrak gökyüzünden çiçek tozunu anımsatan, amaforlanan ışık ışını, İncil'de anlatıldığı biçimde sanki altından her an Kutsal Ruh ortaya çıkıverecekmiş izlenimi veriyordu. Seslerinin yankısını doya doya denediler. Graecen kimyasal maddesi ile denemesini yapmaya hazırlanırken onları duyuyordu. Konuşmaları ve gülüşleri onun ne yaptığını anlayacak durumda olmadıkları konusunda güvence veriyordu Grae-

cen'a. Odaya girdi sonunda ve yontuların tam anlamıyla burada unutulup kalmışlığı ve katıksızlığı, kabartmanın biraz rastgele ama yine de duyarlı biçimi karşısında büyülendi kaldı. Deneyimleri yanılmamıştı. Bunlar kesinlikle sahte değildi; ufalanmış ve nemden yosun bağlamışlardı; ilkel utangaçlıkları ve masumluklarıyla kimseyi aldatamazdı bu yontular. Tip bilgisi de bunların gerçek olduğunu rahatlıkla söyleyebilirdi. Graecen ağzı bir karış açık, bir yandan uçmayı öğrenircesine kanat açmış gibi görünen ve yapıldığı taşın ağırlığıyla azamet kazanmış bu kocaman eski biçimleri zevkle izliyordu. Uçma çabasıyla karnını içeri çekip kollarını kaldırmış kanatlı bir adamdı biri. Ötekiyse bir erkek çocuktu. Campion heyecanla sigarasını tüttürürken yontuları değişik yönlerden incelemek için bir oraya bir buraya gidiyor, eğilip onları iyice gözden geçiriyordu. "Ne düşünüyorsun?" diye sordu Graecen. Ansızın, böyle bir yerde kimyasal maddeleri işe karıştırmanın bu eserleri aşağılamak anlamına geleceğini düşünmeye başlamışlardı. Eğer yontuların gerçekliğinden kuşkulanan varsa gelip kendi deneyebilirdi bu maddeyle. O bir uzmandı ve deneyimlerine dayanarak buradakilerin gerçek olduğuna kalıbını basabilirdi. "Ne mi düşünüyorum?" dedi Campion dalgın dalgın. "Harika bir şey, öyle değil mi?" Graecen'ın parmakları kimyasal madde şişesinin mantar tıpasını yerine iyice yerleştirdi. Firbank'in de, canavarca kimyasal deneylerinin de Tanrı belasını versindi. Dönüp ana mağaraya girdi yine. Burası bir sürü tünelle bal peteğini andırıyordu. Yontu odasını tekrar gözden geçirdi. Pekâlâ, yazı neredeydi?

Graecen, ötekileri yontuları inceler durumda buldu. Yazılar? Rehber hemen gösterecekti. Bunun için bir başka geçide girme zorunluluğu ortaya çıkınca gruptakiler söylenmeye başladı. Rehber umarsızca ellerini açtı. O ne yapabilirdi ki?

Duvarları taşlaşmış kilden oluşmuş çok dar bir geçitti bu. Dengesini bulmak için eliyle duvara dayandığında şist tabakasının ufalanıverdiğini gördü Graecen. Hiç güvenli görünmüyordu burası. Yine de girebildikleri küçük bir mağarada bir mermer kitlesi üzerindeki silikleşmiş yazıyı gördüler. Graecen yazının kısmen hiyeroglif, kısmen de normal harf olduğunu görünce coşkuyla titredi. Bu kapalı küçük yerde çok az hava vardı, bu yüzden pek uzun kalamadılar.

Kaza, dönüş yolunda meydana geldi; biraz daha geniş olan yan odaların birinden çıkmış, tek sıra halinde bir geçide girmek üzerelerken ıslak bir kumaşın çıkardığı sesten ürken kocaman bir kuş karanlık köşesinden havalanıp tavanda kuyrukluyıldız gibi kayarak uçtu. Rehber ilgilenmişti; büyük olasılıkla yuvası vardı hayvanın. Vardıysa da iyi gizlenmiş olmalıydı, çünkü hayvanın geldiği yöndeki bütün duvar çıkıntılarını gözleriyle taramalarına karşın yuvanın izini bulamadılar. Rehber bunu yeterli görmedi ve bir kaya çıkıntısının üzerine sıçrayıp duvara tırmanmaya başladı. Campion rehberin bacağını kırması halinde dönüş yolunu bulamayacaklarını, o yüzden bu işin çok tehlikeli ve aptalca olduğunu acı bir ses tonuyla söylüyordu. Rehber, Fearnax'in uyarılarınada sırıtarak karşılık vermiş, sabırlı olmalarını ve onun bilgisine güvenmelerini istemişti. Bir kaya çıkıntısının arkasında kaybolmuştu işte; tekrar ortaya çıktığında elindeki yumurtaları gösterdi aşağıdakilere; bunu yaptığı sırada, üzerine çıktığı kaya kımıldamaya başladı.

Biraz uzakta büyük mağaranın girişinde duran Graecen olan biteni ağır çekimli bir felaket filmi izler gibi görmüştü; rehber dengesini korumak için umarsız bir çabayla kollarını kaldırdı. Yerinden oynayan koca kaya, bir kasa kapısı gibi ağır ağır hareket ediyordu. Aşağıdakilerin fenerlerinden oluşan ışık halkası bir çiçek gibi a-

çılırken korkulu bağırışlar duyuldu. Graecen, Bayan Dombey'in, "Dikkat edin!" diye bağırışının herkesin sesini bastırdığını duyup bir fenerin ışığında Fearmax'in yüzünü şöyle bir gördü. Yere düşüş de ağır çekimli bir film gibiydi. Korkunç bir şeydi. Kımıltısız havada adeta üst üste inen çekiç darbeleri gibi peş peşe düşüyordu kayalar. Mağaranın yan tarafından başka kayalarla birlikte çamur ve moloz yığınları da aşağıya yuvarlanıyordu. Yankıdan, kulak zarı patlayacak gibiydi. Birkaç saniye içinde kendini hareketli bir çamur ve taş yığının üzerinde sırtüstü yatar durumda buldu Graecen; mağaranın girişi tıkanmış, kendisi de gruptakilerden ayrı düşmüştü. Gürültü hâlâ sürüyordu ama bunun yalnızca yankı olup olmadığından emin değildi. Bir saniye için gürültünün tam ortasındaki bir yerlerden insan bağırışları duyar gibi oldu ama yine de emin değildi duyduklarından. Artık labirentin her tarafı, yuvarlanan kayaların, yarılan dumanların gümbürtüsü ve bu büyük yıkılışın yarattığı sallantı ile sarsılıyordu. Graecen bileğinde bir kesik gördü; kafasının arkasına ise bir taş çarpmıştı. Bunun dışında iyiydi; ama ne kadar süre için? Mağaranın tavanından hâlâ küçük kayalar düşüyordu. Ötekilere ne olmuştu acaba? O kapalı alanda kapana kısılmış, ya düşen kayaların darbesiyle ya da molozların altında soluksuz kalarak ölmüş olabilirlerdi. Belki de yan geçitlerden geçerek...

Rehber kurtulamamıştı. Üç metre yüksekliğindeki bir moloz yığınının altındaydı cesedi. Ötekilerse çığdan kaçıp o sırada daha güvenli gibi görünen tünel girişlerine sığınabilmişlerdi. Mağaradan dışarı püsküren havanın itiş gücüyle, namludaki fişek gibi sıkışıp kalmışlardı buralarda. Truman çifti kendilerini daracık bir tünelde bir taş ve sopa yığını arasında soluk almaya çalışır durumda buldu. Fearmax gözünü açtığında yerde uzanıyordu; Bayan Dombey ellerini kollarını oraya buraya atıp inliyordu. Fearmax'in pantolon paçaları sırılsıklam-

dı. Kocaman bir su birikintisi içinde yatarken gürültünün devam ettiğini duydu. Omuzlarına yediği bir darbeyle gücünü kaybetmişti. İnleyerek yerinden doğruldu ve eliyle yoklayarak fenerini bulmaya çalıştı. Bu arada Campion, baygın olan Virginia'ya da destek vererek bitmek bilmeyen basamaklardan yukarı tırmanmaya uğraşıyordu. Felaketi tümüyle kavrayacak zamanları olmamıştı henüz. Olayın şaşkınlığını ve dehşetini üzerlerinden atamamış oldukları için, incelemek üzere bu sabah yola çıktıkları bu labirentte ansızın diri diri gömülüp kaldıklarını ya da kaybolduklarını düşünmeye hiçbiri cesaret edemiyordu.

Graecen, onların süründüğü oyuktan en fazla altı metre ötede ayakta durmuş cebindeki bozuk paralarla oynayarak sinirli bir sesle küfürler savuruyordu. Felaketin boyutlarını kavramıştı; yalnız başına yolu bulma şansını gözden geçiriyordu. Şimdi böyle bir kayanın üzerinde oturmuş mendiliyle yüzünü silerken pek de kıvrak olmayan zihni şimşek hızıyla geldikleri yolun sapaklarını anımsamaya çalışıyordu ama işe yaramıyordu bu. Bir yerlerde, çok zaman önce, bir ırmaktan gelmişlerdi yürüyerek. Saatine baktı, çalışmadığını gördü. Ne yapabilirdi şimdi. Yavaşça ayağa kalkarken damarlarında kanın donduğunu duyumsadı; mağaranın çevresinde dolaşıp, kendisini yutmaya hazır ağızlar gibi görünen bir sürü tünele korkulu gözlerle baktı.

Kendisine en bildik gibi görünen tüneli seçti ve her ayrıntıyı belleğine kazımaya çalışarak yürüdü. Hogarth'ın bir sözü beklenmedik bir anda aklına geldi ve onu rahatlattı. "Yine de Dickie," demişti Hogarth, "ölümün uzun süren bir işlemin devamı olduğunu düşünürsen, sandığın kadar ciddi bir şey olmadığı sonucuna da varmış olursun."

Ciddi bir şey değil miydi? Yatakta, annen yanında, yastığını düzeltip elini tutarken ölmek, bu derin kara

kuyunun içinde havasızlıktan yavaş yavaş boğularak ölmekten apayrı bir şeydi. Ya ötekiler ne alemdeydi? Ansızın durdu. Onlara seslenmesi, ulaşmaya çabalaması gerekirdi. Yine de bunun olanaksız olduğu o kadar belliydi ki. Başını kaldırıp onlara adlarıyla bağırarak seslendi; kendi sesinin yankısından ürkmüştü. Sonra, bu oda ve tünel ağının üzerine düşen buz gibi sessizliği kımıldamadan dinledi. Kendi ayak sesleri, sanki yerin binlerce kilometre altından bir köstebek toprağı kazıyormuşcasına hafif ve uzaktan geliyordu. Bir keresinde çok hafif bir inilti duyar gibi olup bunun Bayan Dombey'e ait olduğunu düşündü. Tekrar dinlemek için durduğunda yalnızca soğuk bir sessizlikti duyduğu.

Karabasan gibi bir şeydi bu; insana kapana kısılmış duygusu veren bir karabasan; ama daracık bir yerden sızan günışığını görünce bu duygudan sıyrıldı, kendisini Cefalû'nun arka tarafına bakan bir yerden dışarı çıkıvermiş buldu; içinde ölmeye geldiği ev karşısında duruyordu işte. Buradan kıl payı kurtulmuş olduğu düşüncesiyle titriyordu. Bir kayanın üzerine çöküp havayı tüm maviliğiyle solurken, kekik kokularını içine çekip evin aşağısındaki denizin mavi akıntısını seyretti. Dünyayı hiç bu kadar arzulamamıştı. Titrek bacakları üzerinde ayağa kalkıp eve doğru yürümeye başladı.

Axelos bahçesinin ortasında bir çınar ağacının gölgesinde oturmuş, açılır-kapanır oyun masasının yeşil çuha örtüsünün üzerinde para sayıyordu. Hizmetçiler de karşısında durmuş ücretlerinin ödenmesini bekliyorlardı. Graecen aceleden sarhoş gibi sendeleyerek çimenliğe yaklaşırken başını kaldırıp baktı Axelos. Onu tanıyıp ayağa kalkarken "Dickie!" dedi. "Ne hoş!"

Graecen bir eli deli gibi çarpan yüreğinin üzerinde, şaşkın şaşkın durmuş birşeyler söylemeye çalışıyordu. Axelos o paytak yürüyüşüyle çimenliği yavaş yavaş geçip ona yaklaştı. Üzerinde mavi yeşil çizgili bir pijama ba-

şında eski bir hasır şapka vardı. Burnunun altında bir puro yavaş yavaş tütüyordu.

Sonunda Graecen bir iskemleye çöküp, "Kaza oldu," dedi. "Hepsi labirentte kısıldı kaldı."

Kaza konusunda o koşullar altında verilebilecek en doğru bilgiyi iletti Axelos'a. Axelos onu şezlongta başı arkaya düşmüş gözleri kapalı bir durumda bırakıp iki adamıyla birlikte labirentin girişine gitmek üzere yola çıktı. Yüreğinin yavaşlamasını ya da hepten duruvermesini bekliyordu Graecen. Çarpıntısı yüzünden kendisini hasta hissediyordu. Bavulu gelir gelmez iğne yapacaktı kendisine. Şimdi kafasından her türlü düşünceyi uzaklaştırmaya çalışırken derin derin ve düzenli bir biçimde soluk alıyor, güneş ışıklarının çınar ağacının dalları arasından geçip gözkapaklarının üzerinde oynaşışını duyumsuyordu. Cefalû'nun kireçli yüzeyini yalayarak ince çığlıklarla uçan kerkenezlerin, suya dalınca seslerini bıçakla kesilmiş gibi kestiklerini fark etti. Evin bulunduğu taraftan tanıdık birtakım sesler geliyordu; hizmetçiler kaza haberini yayıyordu çevreye. Graecen içini çekti ve oturduğu yerde kımıldandı. Baird'in güvende olduğunu söylemeyi unutmuştu. Kendisinin dışında güvende olan tek kişiydi Baird. Cam içindeki kabarcıklar gibi, taş toprak altında hiçbir kurtuluş umudu olmaksızın gömülü kalan küçük grubu geldi aklına. Yavaşça kalkıp evin önündeki basamaklara yöneldi.

DÜŞMANIN MEZARI

Baird herkesle vedalaştıktan sonra askerden kalma çantasını sırtlanıp kayalık yoldan aşağı yürümeye başladı; Kiraz ağaçlarının çevresinden dolanarak küçük ekim alanının içinden geçip uçurumun kenarındaki patikada gözden kaybolana dek grubun kendisini izlediğinin farkındaydı. Geriye bakıp el sallamadı; onlarla işi bitmişti ve artık yalnız olmak istiyordu. Yine de yüreği hızlı hızlı çarpıyordu; bayırda sessizce ve kararlı adımlarla yürürken tuhaf bir boşluk duygusuna kapıldı. Çok iyi bildiği bu eylem bölgesine girince aklına gelen şey, daha önce tadını tatmış olduğu tehlike ve ani ölüm düşüncesi değil, can sıkıntısı, kayıtsızlık ve bekleme ile geçen günlerin anısıydı. İşte şu mersin çalısının yanında Papaz'la birlikte katırları beklemişlerdi; bir tuzak hazırlıyorlardı o sırada ve başarılı olup olmayacağından emin değillerdi. Operasyon sırasında sigara içmek yasak olduğu için Papaz'ın, parçaladığı sigaraları çiğneme tütünü haline getirirkenki yüz ifadesini, o son konuşmanın her sözcüğünü çok iyi anımsıyordu. Koax'ın hastalığından ve ölme olasılığından söz etmişlerdi. Biraz daha yukarda çıkıntılı bir yamaçta Penthali'nin zirvesindeki koruluktan gelen o tanıdık portakal ve badem kokularını duydu.

Ayakla basıla basıla taşları aşınmış bir köprünün üzerinden, deli gibi akan bir çayın karşı tarafına geçti; bütün malzemeleri bu köprüden geçirirlerdi. Su yine gürültüyle savaktan aşıp öbür yanda daha önceden oyduğu taşlı

yatağa akıyordu. Baird batıya kıvrılmadan önceki son dönemece gelince eskiden bir alışkanlık halinde yaptıkları şeyi uyguladı ve patika boyunca izlenip izlenmediğini anlamak için meşe ağacının altında durup bir sigara yaktı. Sert dağ havasında yüreğinin hafif hafif çarptığını duyuyordu; göğüs kafesinin içinde sanki örgü şişleri tıkır tıkır çalışıyormuş gibi, küçük, sürekli bir sesti bu.

Bulunduğu yer Nanolithos doruklarına koşuttu; yol ürkütücü kireçtaşı kayalıklarının altında kıvrıla kıvrıla ilerliyordu. Bu yolda, geçmişte binbir kez yaptığı yolculuğu anımsayarak güvenle yürüyordu şimdi. İşte şurada aşınmış ikonu ve kırık lambasıyla küçük pembe Aziz Nikolas türbesi ve yanındaki kayalığın üstünde de bir Venedik kulesinin yıkıntıları vardı.

Her ikisinin de yanından geçti ve koyu renkli kayanın, ön taraftan ikiye ayrılıp bir koyak ve ortasında da bir patika oluşturduğu yere gelene kadar durmadan yürüdü. Operasyon üssünün girişine ulaşmıştı; kayanın yüzeyinde oynaşan gölgeleri izlemek için bir süre durdu. İçinde, her zamanki huzursuzluğundan daha derin bir tedirginlik duyuyordu; sanki kayanın üzerindeki doğal balkonların arasında bir yerde birisi oturmuş, görünmez gözleriyle onu izliyordu. O tarafa doğru baktığında hiçbir şey görmedi. Esintiden sallanan bir çalıdan ürktü; bir keskin nişancının kamuflajına benzetmişti bunu. Çantasını omzuna geçirdi ve mendiliyle alnını kuruladı. Haki renkli çantada öğle yemeği ile nedenini kendisi de bilmeden uzun zamandır yanından ayırmadığı kazması vardı. Hogarth'ın açıklamasını anımsadı ve gülümsedi. Gerçekten, Girit'teki bu sıradağlarda bu an, bu zaman ve bu yer için mi saklamıştı kazmayı?

Patika boyunca kararlı bir biçimde yürüyüp kemerin altından geçti. Böcklin'in öldüğü yeri tanıdı, hiçbir şey duyumsamadı. Mezarın bir toprak kaymasıyla ya da başka bir nedenle kaybolmuş, ortadan silinmiş olacağını

ummuştu ama işte burada, hiç değişmemiş olarak duruyordu. Kayaların birleştiği yerdeki portakal rengi çizgi, atış yaparken hedef olarak kullandıkları nokta, hatta Böcklin'in öldüğü sırada üstünde oturmakta olduğu cephane kutusunun içi suyla dolmuş yarıkları... Kafası terlemeye başlamıştı; koyakta esip duran rüzgârla terinin soğuduğunu duyuyordu. Bir sürü mağara ve tilki iniyle delik deşik görünen kayaya aptal aptal bakıyordu. Oyuklarda ıslık çalıyordu rüzgâr. Kırık kibrit kutuları, bandajlar, yırtık bir çorap, harcanmış mermiler gibi bildiği bir sürü çerçöp hâlâ ortadaydı. Durup, boş bir kutuyu eline aldı ve buz gibi parmaklarıyla evirip çevirdi. Sonra izlendiği duygusuna kapıldı yine ve tepedeki çatık kaşlı kayanın pervazlarına çevirdi bakışlarını; hayır, ölüm gibi sessizdi her yer. Kayanın altında bir kanal gibi duran orta mağara rüzgâr uğultusuyla doluydu. Duvarlarda hâlâ yaktıkları ateşlerin isi vardı. Dışarıda hiçbir hareket yoktu. Yukarıda, bir kartal, bulutsuz Yunan göğünden yapılmış bir arabada oturuyor gibiydi. Baird ayaklarının çevresindeki otların hışırdadığını duydu. Burası, kayalığın gölgesindeki bu yer, Böcklin'in mezarının olduğu yerdi; kış yağmurları topraktaki her türlü hüznü yıkamış, süpürmüştü.

Neredeyse bütünüyle bilinçsizce kazmaya başladı, ama önce mezara yakın bir yere oturup iştahla karnını doyurmuştu. Sıkıntısı fiziksel açlığa dönüşmüş gibiydi. Peynir ve ekmek o soğuk dağ havasında çok lezzetli gelmişti. Boş bir bira şişesine bir kayadan akan kaynaktan su doldurmuştu. Şimdi, yiyip içerken, topraktan çıkardıktan sonra cesedi ne yapacağını düşünüyordu. Manastır yarım saat uzaklıktaydı. Cesedi betonlu bir mezara gömmek istediğini Papaz'a ve kilise görevlilerine bildirmek zorundaydı. Ya kabul etmezlerse?

Bu can sıkıcı düşüncelerden kendisini sıyırıp kazmasını aldı eline ve kazmaya başladı. Dağın soğuk ha-

vasında bir yerlerde bir kuş yakınarak hafifçe ötüyordu. Bir ata yadigârına hasar vermekten korkan bir arkeolog gibi dikkat ve özenle çalışıyordu. Kayanın gölgesinde çiğin yağdığı bir yer olduğu için yumuşaktı toprak. Gömleğinin kollarını sıvamak için durdu. Böcklin ne hale gelmişti acaba?

Bir saat kadar çalıştıktan sonra *Böcklin'in orada olmadığını* apaçık anladı. Kazmaya başladıktan belli bir zaman sonra bundan kuşkulanmaya başlamış ama bu düşünceyi kafasından kovmuştu; güneş hızını kaybedene dek kazmayı sürdürdü ve kocaman bir çukur açıp düşüncesinin doğru olabileceğini gördü. Sanki dağın soğuk havası onu ansızın etkilemiş gibi sırtında ve omuzlarında titreme başladı. Yine de olasılık kesinlik kazanana dek kazmayı sürdürdü. Cesedi bulmak zorunda olduğunu düşünüyordu ama en küçük bir iz yoktu işte. Kazdığı çukurun çevresinde sigara içip deli gibi düşünerek dolaşıyordu.

Acaba Savaş Mezarları ekibi mezarı bulup cesedi bir askeri mezarlığa gömmüş olabilir miydi? Bu da olası değildi, çünkü anlaşmalar gereği bu savaş alanları, Hanya ve Retimo civarındakiler gibi, bu tarz bir çalışmaya olanak vermezdi. Ayrıca Böcklin'in ölümünü kim bildirmiş olabilirdi ki mezarı araştırılsın? Ya da ceset çürüyüp yok olmuş olabilir miydi? Çukurda ayağıyla bir süre toprakları eşeledi, killi kumu avuçlarına alıp düğme, bez parçası ve madalya gibi bir takım ipuçları araştırdı. Kurbanından hiçbir iz yoktu. Durumu anladığını gösteren bir hareket yapıp gülmeye başladı ansızın. Kızgınlık, rahatlama ve şaşkınlık duygularının hepsini birden hissediyordu. Birden aklına gelmişti; belki de simge kalıbı tamamlansın diye Böcklin'i oradan Hogarth özellikle çıkartmıştı. Hâlâ gülerken, "İşte bu!" diyordu Baird, "Yaşlı piç Hogarth yaptı bunu!" Kana kana su içti ve bir kayanın üzerine oturup, gözleri

mezara dikili, bir sigara yaktı; kendine gelmişti. Sonra cephane kutusunun küflü artıklarına baktı. Zihninin derinlerinde bir yerde sanki bir köşe dönülmüştü. Yine de ortalığa çöken tedirgin edici sessizliğin ve kafasını meşgul eden düşüncelerin etkisiyle bir süre sonra ansızın ayağa kalktı ve kazmasını çukura fırlattı.

Kısa bir süre sonra, adeta ciddi bir tehlikeyi ortaya çıkarmışcasına rahatlamış durumda karşıki tepede çobanpüskülü ve koca yemişler arasında oturuyordu. Sallanan yapraklar arasından zaman zaman görünen deniz, geniş yalansız, maviliğiyle kaygısını yatıştırıyordu. Giderek artan bir keyifle suyunu içti.

Ayağa kalktığında gölgeler çoktan uzamıştı; kayalık bir patikayı izleyerek tepeden aşağı inmeye başladı. Aziz George'a gidip yaşlı Papaz'ın, Hanya'da söylendiği gibi hâlâ orada olup olmadığını öğrenmeye karar verdi; Papaz belki de Böcklin olayına biraz ışık tutabilirdi. Hepsinin ötesinde, yaşlı adamın Whitehall'u bu kadar endişelendiren kaçak silahlarla ne işi olduğunu araştırması gerekiyordu. Başkası haber vermeden önce Papaz'la görüşmek en iyisiydi. Atak davranmanın en iyi çözüm yolu olduğunu Yunanlılarla olan deneyimlerinden öğrenmişti.

Çok geçmeden, semeri yüklü bir eşeği ite kaka yürüten mavi pantolonlu bir adamla karşılaştı. Alışılmış nezaket tümcelerinden sonra aklındaki en önemli soruyu sorabildi. "Papaz John hâlâ manastırda mı acaba?" Köylünün geniş ama ürkütücü bir alnı vardı, saç çizgisi alnının ortasında sivriliyordu. Gülerek yere tükürdü adam. "Hepsi oradalar," dedi. "Hırsızlar, şantajcılar, rahipler." Baird gülümsedi. Adam devam etti. "Kene gibi yapışıp sömürüyorlar Yunanistan'ı rahipler."

Baird yaşlı Papaz'ın olağanüstü hareketlerini neşesini ve kaygısızlığını, çılgınlıklarını, şakacılığını, çocuksuluğunu, kararlılığını, kafasında her türlü mantığa mey-

dan okuyarak sürekli dönen bir çiçek dürbününe benzeyen duygularını anımsadı; "Yunanistan'a rahipler kadar vatansever de gerekli," dedi. Adam öcünü almış olmanın verdiği keyifle bakıyordu ona. Salt yakınmaktı amacı; Yunanlılar'ın doğal konuşma tarzıydı bu. "Evet," dedi. "Papaz John dolandırıcının tekidir."

Baird'in bundan hiç kuşkusu yoktu. Ama havadan sudan konuşmayı daha uygun görüp konuyu değiştirdi. Adamın iki çocuğu vardı. Balıkçıydı. (Bu da Baird'in sözlüğünde korsan anlamına geliyordu.) İki saat uzaklıktaki Nesboli kasabasındandı. Almanlar kasabayı yakıp yıkarken kendisinin de orada bulunduğunu söylemeden geçemedi Baird. "Kasabasının halkını Papaz John kurtarmıştı." dedi. "Böyle konuşmana yol açacak ne yaptı ki?"

Konuşmalardan, adamın kıyıya yanaşan kayıkların yükünü boşalttıktan sonra eşeklerini yükleyip manastıra çıkardığı ortaya çıktı. Baird kayıklarda ne olduğunu sormadı. Kayıtsızlık numarası yaptı yolun sonraki dönemecinde ayrıldı adamdan.

Aziz George'un yukarısındaki patikadan saptığında neredeyse deniz seviyesine inmişti. Aşağıdaki girintili çıkıntılı yamaçta manastırın kırmızı çanının ve beyaz duvarlarının öğleden sonra güneşinde parladığını gördü. Manastırın inşa edildiği yerde sığ bir ırmak kayaların arasından çıkıp denize ulaşıyordu. Tatlı su çevresinde yetişen kiraz ve ceviz ağaçlarıyla burası yemyeşil bir vahayı andırıyor, yukarıdan bakıldığında küçük manastır binası, yeşil yaprak denizinde yüzüyor gibi görünüyordu. Parke taşlı, dar ve gölgelik bir patika kocaman meşe kapının önüne ulaştırıyordu insanı. Baird kapının üzerindeki yanık izlerini tanıdı ve dokundu onlara; Almanların tutsak gerillalar için buraya yaptığı saldırıyı anımsamıştı. Sonra koca tokmağı iki eliyle yakalayıp kapıya iki kez vurdu.

Yanıt yoktu. Omzuyla biraz yüklenince kapı yavaşça açıldı; işte bir kez daha zemini renkli deniz taşlarıyla döşenmiş beyaz avludaydı. Kayanın üzerine vuran güneş ışığı parlak ve berraktı. Deniz yönündeki duvarın üzerine çiçek saksıları sıralanmıştı; bazılarında Papaz'ın en sevdiği fesleğen çiçeğinin bulunduğunu fark etti Baird. Öylece durup çevresine bakındı bir süre. Binanın arka tarafından bir çömleğin kumla ovulmasına benzer bir ses geliyordu. Küçük ibadet evinin kapısı açıktı. İçerisi mağara gibi loştu. Baird içeri girip istavroz çıkardı ve gözlerinin önünde tanıdık bir resmin belirmesini bekledi. Parlak haleleriyle vahşi yüzlü aziz resimleri, süslü lambalar, gösterişli demir eşyalar ve sahanlar bir fotoğraftaki şekillerin ortaya çıkması gibi yavaşça belirdiler. İşte Aziz Demetrius da iki büyük kara nokta gibi keskin gözleriyle karanlıktan sıyrılmış yaklaşıyordu. Baird raftaki zeytinyağı şişesini gördü ve geleneklere uygun olarak bu şişeden her lambaya biraz yağ damlatıp alevi parlattı.

Bu büyüleyici avluyu geçti, duvarın üstünden denize baktı. Bir kayanın üzerinde kurumaya bırakılmış balık ağlarını gördü. Suya inen merdivenin altına tahta ve hasırdan yapılmış küçük bir kayık çekilmişti; yanında sukabağına benzer bir sürü istakoz sepeti duruyordu. Bu beyaz duvardan Afrika kıyılarına doğru yalnız ve sakince uzanan, soylu maviliğinin baş döndürücülüğüyle dopdolu olan denizin sessizce kabarıp inişini izledi Baird. Bir yutkunup yine yükseliyor ve balıkçıların arkalarında bıraktığı deniz kabuklarını yüklenip geri çekiliyordu deniz.

Baird aklına ansızın gelen bir fikirle evin çevresinde dolandı. Deniz yönündeki duvarın bittiği yerde asma çardaklı beyaz bir balkon başlıyordu. İşte Papaz buradaydı; eski bir şezlonga uzanmış, kısa tırnaklı kırışık esmer ellerini kucağında kavuşturmuş göğsünün üzerin-

deki soylu beyaz sakalıyla derin derin uyuyordu. Ağır, kabaralı postalları ayağındaydı ve bacaklarını açarak iki yana uzatmış, silindir şapkasını da yanına yere koymuştu. Baird sessizce yaklaştı, duvarın üzerine oturup bu saygın masum yüzü sevecenlikle izlemeye koyuldu. Papaz'ın uyanmasını beklerken yavaş yavaş uykuya dalmak üzere olduğunu fark ediyordu. Eylem ve düşünce katlarını geçip, edilgen deniz ve gökle ansızın tekvücut olunan yere doğru yuvarlandığının farkındaydı. Sanki zihnini işgal eden tüm çelişkiler ve soru işaretleri birdenbire bu geniş eli açık sessizliğin içine akıp gidivermişti. Gözlerinin kapandığını, başının göğsüne düştüğünü duyumsadı.

Papaz uykusunda bir iki kez adeta uyanıyormuşcasına kıpırdandı ama her seferinde öğleden sonranın bal sarısı sessizliğine, o mutlu uyuşukluğa daha çok gömüldü. Baird de neredeyse uyumuştu ki yaşlı adam gözlerini açmaksızın konuşmaya başladı. "Evet sevgili Baird," dedi, sonra gözlerini açarak devam etti; "Geri geleceğini hep biliyorduk. Zamanını kestiremiyorduk yalnızca."

Homurdanarak iskemlesinden kalktı ve coşkuyla kucaklaştılar. Sonra yine iskemlesine oturup gözleri kapalı öylece durdu. Bir süre sonra lekeli cüppesinin katlarının arasından ucuz bir sigara çıkarıp yaktı. Ağzını kocaman açıp esneyerek, "Karşımda birinin sessizce oturduğunun bilincindeydim," dedi. "Birinin silahla bana nişan aldığını bile düşündüm. Görüyorsun ya, eski alışkanlıklarımızdan kurtulamadık henüz. Ne olduğunu anlamak için kirpiklerimin arasından şöyle bir baktım yalnızca. Uyuyan birini öldürmenin hemen hemen olanaksız olduğunu hiç fark etmiş miydin şimdiye kadar?"

"Beni gördüğünü anlamıştım," dedi Baird.

"Evet sevgili dostum," dedi Papaz; kırışık yüzünde anlayışlı bir gülümseme belirmişti; "demek sonunda bir sürü serüven yaşadığımız bu yerleri yeniden görmeye

geldin." Tekrar ayağa kalktı ve kolunu Baird'e dolayarak omzunu adamakıllı bir sıktı. Sonra sakalındaki sigara külünü silkip gerindi, esnedi. "Bundan daha mutlu bir olay düşünemezdim."

Yunanlıların o alışılmış haber merakıyla sordu: "Koca dünyada neler oluyor bakalım?"

"Tamı tamına senin tahmin ettiğin şeyler."

"Ülkeler kavga mı ediyor?"

"Evet."

"Biliyordum. Senin - benim davası mı?"

"Boru hatları, nüfuz alanları, ticaret..."

"Başka bir şey mi umuyordun?"

Baird Papaz'ın atmacaya benzeyen keskin yüz hatlarına ve alaycı ağzını çevreleyen kıvırcık sakalına bakınca onları Beyaz dağlarda eylemsiz ve yalnız geçen günlerin boğuntusundan kurtaran o bitmek tükenmek bilmeyen söyleşilerini anımsadı. "Evet," diye yanıtladı sonunda Papaz'ın sorusunu. "Devrimden sonra her şeyin farklı olacağını ummuştum. Yanılmışım."

"Yanlış önermeler, yanlış sonuçlar," dedi Papaz; elleriyle koca sakalını yavaş yavaş tarayıp sakalına hep dökülen sigara küllerini silkeledi. "Ama üzülme; yanılan bir tek sen değilsin. Seni Mark'la tanıştırana kadar bekle. Mark bizlerden biri; belki de en çalışkanımız. Yeni dünyayı, yeni göğü ve yeri, burada bu manastırda bizim kurduğumuzu düşünüyor. Buradaki yaşamımızın görünmez bir propaganda niteliğinde olduğunu ve bunun bizim ve bütün insanlığın yararına sonuçlanacağına inanıyor. Bu da işadamlarının düşünceleri kadar kötü, ne dersin? Mark kardeşimizin henüz kendi işini öğrenmediğini kanıtlıyor. Erdemli eylem, erdemin amacıdır."

"Bu yüzden mi," diye sordu Baird, "boş bulduğun zamanlarda ticaret yapıyorsun? Hem manevi hem de maddi açıdan epey zengin olmuşsundur herhalde."

Papaz biraz bozulur gibi oldu. Öksürdü ve göğe baktı bir süre. Sonra göz ucuyla Baird'e bakıp uzaklardan geliyormuş gibi bir sesle, "Şu anda oldukça kârlı bir işle uğraştığım doğru," dedi.

"Ama Londra'yı telaşlandırıyor senin bu iş," dedi Baird.

"Ne?" dedi Papaz. "Londra'da bundan söz ediliyor mu? O kadar yayıldı mı çevreye?"

Baird Papaz'ın gözünde, Megara'dan biraz daha büyük bir kent olan Londra'da kapı önüne oturmuş dedikodu yapan insanların, keçisiyle yoldan geçerken hayvanının sütünü eline geçen bir kaba hemen sağıp müşterisine satan bir çobanın, ara sıra bir arabanın içinde silindir şapkasıyla geçip giden bir lordun canlandırdığının farkındaydı. Papaz, "Demek, Londra'da benden söz ediliyor," derken sesi övünç ve kaygı karışımı bir ifade taşıyordu. "Ne diyorlar peki?"

"Silahların darbede kullanılacağından söz ediyorlar."

Papaz kıkır kıkır güldü ve yüzünü cüppesinin koluyla sakladı. Sonra, "Aç mısın?" diye sordu ve yanıt beklemeden ellerini iki kez çırpıp seslendi. Calypso.

Binanın köşesinde görünen bir kız çocuğu küçük kıvrak adımlarla yürüyerek yanlarına geldi. Papaz ona, "Yiyecek neyimiz varsa getir," dedi. "Bak, vaftiz baban burada." Kız oldukça utangaç bir edayla Baird'e sarıldı ve gidip onlara biraz ekmek, kara zeytin, soğan ve şarap getirdi.

Papaz John, "Çok kalacak mısın?" diye sorarken kafasında kaçak eşya yüklü aracın varış saatini hesapladığı belliydi.

"Cefalû'da Axelos'ta kalacağım," dedi Baird. "Bir süre kalırım belki. Buralara yine geldiğime o kadar seviniyorum ki." Tam Böcklin'den ve dağdaki mezara gittiğinden söz etmek üzereydi ki Papaz yeni bir düşüncesini söyledi. "Bütün dünya," dedi, "Cefalû'ya geliyor.

Galiba o yontular ve mağaralarda bulduğumuz öteki şeyler çok olağanüstü. Ama anlamadığım bir şey var."

"Nedir?" diye sordu Baird.

"Şu yaşlı Axelos," dedi. "Aklından zoru mu var? Oradaki şeylerden bazılarını ben yapmışım gibi davranmamı istiyor. Ne diyorsun buna? Bu konuda yemin etmemi ve yontuları birlikte *keşfettiğimizi* kimseye söylememi istedi ve bana yüz *pound* verdi." Ayağını yere vurdu. "Bak işte!" dedi. "Yaptım yine yapacağımı. Bu güya sır olarak kalacaktı. Adamın parasını alıyorum ve sonra birine bundan söz ediyorum." Yumruk yaptığı kocaman eliyle alnına iki kez vurdu. "Biz papazların lânetli boşboğazlığı. Büyük günah bu. Dilerim Yaratan tümümüzü cezalandırır." Baird'den kimseye anlatmamak için söz vermesini istedi. Sonra rahatladı ve, "Ama sen ki benim en eski arkadaşlarımdan birisin, neden söylemeyeyim sana? Sonra Axelos'un, evindeki köylü kadın Katina ile aslında evli olduğunu sana neden söylemeyecek mişim? Onları ben evlendirdim. O halde kadıncağızı evde hizmetçi gibi tutup ona bir eş olarak hakettiklerini neden vermiyor? Hayır, bu adamda bir bozukluk var."

Sessiz avluda bir aşağı bir yukarı dolaştılar. Baird ibadet odasındaki yeni lambaya, fesleğen saksılarına ve sebze bahçesine bayılmıştı. Yaşlı adamın dinsel yalnızlığını paylaşan öteki üç papaz uykudaydı. "Çok mutluyum," dedi yaşlı adam. "Hem de çok. Yaşamımda kendime hiç bu kadar yararlı olmamıştım. Kimseyi görmüyorum; hiçbir şey düşünmüyorum; biraz ibadet edip bol bol uyuyorum. Sözünü ettiğin silahlar konusunda ise sana gerçeği anlatacağım ve sen de Londra'lıların içini rahatlatacaksın. Burada herhangi bir darbe düşüncesi filan yok. Bu sadece ticari bir iş. Silahları gayet ucuza Filistin'li Yahudilerden alıp, kârla Trablus'daki Yahudilere satıyorum. İletişimimiz gayet mutlu bir biçim-

de sürüyor; en yürekli denizcilerden bazıları bu yakınlarda köylerine temelli döndüler. Çok büyük bir kazanç sayılmaz ama fena da değil. Sonra, Yahudilerin sırtından kazanç sağlamak daima çok zevklidir, değil mi? Yeterli mi bu kadarı?"

Baird konunun bütünüyle açıklık kazanmasına sevinmişti. Papaz'ı dürüstlüğünden dolayı kutladı; oysa Papaz aşağıda herhangi bir köylünün on pound karşılığında bütün bu bilgiyi rahatlıkla vereceğini gayet iyi biliyordu. Dostça kolkola girmiş, yürüyorlardı. Baird Papaz'ın ahenkli ve güven dolu sesini dinlerken, her türlü dünyasal kabalıktan arınmış görünen yüzünün kartalı andıran hatlarını hayranlıkla inceliyordu. Yargıları arada sırada açgözlülüğünden esinlenen bir filozoftu bu Papaz.

Yaşlı adamın kızı yanlarına geldi, bir demet dağ lalesi verip öptü babasını.

"Haydi," dedi Papaz, "Hiç değilse bu gece bizde kalmalısın. Konuşacak çok şeyimiz var. Niko'nun küçük odasında yatarsın."

Terasa giden uzun beyaz ahşap merdivenlere tırmandılar birlikte. Baird kapalı bir kapının ardında horlama sesi duydu. Pırıl pırıl yusufçuk kuşları çiçeklerle eğleniyorlardı. Deniz şöyle bir seyirip yine uykuya daldı. Küçük beyaz oda tertemizdi. İçinde bir yatak, yağlıboya taklidi iki resim, bir masa ve bir iskemle vardı. Pencereden deniz bütün görkemiyle görülüyordu. "Bir iki battaniye göndereceğim sana," dedi Papaz. "Alışık olduklarına oranla çok ilkel bulabilirsin koşulları ama elimizde olan bu."

Baird kendini yatağa attı ve, "Şu Akdeniz havzası için Tanrıya şükretmeli, John," dedi. "Hâlâ aynı yerde yüzüyor musun? Ben de deneyip yine kapkara yanmak isterim."

"Önce uyu," dedi yaşlı adam sevgiyle; sonra gülümseyerek Baird'le el sıkıştı. Küçük kız yine gelip bir testi

içme suyu ve bir tas getirdi. "Ah, Calypso," dedi Baird. "Giderek evin kadını oluyorsun." Kız gülümseyip geri giderken Papaz onun saç örgüsünü çekti ve ona kurt yavrusu diye seslendi. Sonra, övünçle, "On yıla varmadan," dedi, "Girit'in en güzel kızı olacak bu."

Baird, "O zamana kadar biz de Ruslarla ya da Çinlilerle savaşa tutuşmuş olacağız," dedi.

Yaşlı adam bir iskemleye oturup bacak bacak üstüne attı. Hiç konuşmadan uzun bir süre ciddi ciddi Baird'e baktı. Sonunda bütün cinfikirliğiyle, "Başka bir şey var sende." dedi. "Bana sormak istediğin bir şey var aklında. Araştırmak için geldiğin bir şey."

"Evet," dedi Baird. "Önemli değil ama."

"Peteğin özündedir tatlılık," dedi Papaz kehanette bulunurcasına; "Nedir, söyle bakalım."

Baird karabasanı, Böcklin'i aklından çıkaramayışını ve Hogarth'a yaptığı ziyaretleri anlatırken dikkatle dinledi Papaz. Hogarth'ın öğretisinin temel felsefesini yaşlı adama çok kolaylıkla anlatıverdiğini fark etti Baird. Papaz onu dinlerken anladığını gösterircesine başını sallıyordu hep. Kuşkusuz Papaz, Hogarth'ın garip görüşlerini yadsımayıp anlayan ilk adamdı. Hogarth'ın kendisine Girit'e geri dönüp Böcklin'i mezarından çıkararak beton bir mezara gömmesi gerektiği şeklindeki önerisini anlattığında, Papaz dizine kuvvetle vurup," Çok akıllı bir adam bu. Çok akıllı. Böylece vicdanın rahatlayacak ve karabasandan da kurtulacaksın doğallıkla," dedi.

Baird coşkuyla, "Kurtuldum ama zaten," dedi. "Bir mucizeyle kurtuldum. Böcklin orada değil artık. Hiçbir yerde değil. Eğer sen kaldırmadıysan..."

Papaz hayır anlamında başını salladı. Baird, "Bu ani kurtuluş duygusu geçici bir şey değilse, Böcklin tekrar rüyama girmezse kurtuldum sayılır. Ama sanki bir mucize olmuş gibi hissediyorum; sanki Böcklin diye biri hiç olmamış gibi."

Papaz öne doğru eğilip güven verircesine kolunu okşadı Baird'in. "Zamanla anlayacaksın kendin," dedi. "Şimdi bir saat kadar uyuman için seni yalnız bırakıyorum. Sonra eskiden olduğu gibi yine denize yürürüz birlikte."

Yaşlı adam postallarını çözmek için eğildiğinde Baird uykuya dalmıştı.

KARANLIKTA

Karanlıkta bir süre oturup Fearmax'i uyandırmaya çalıştı; ama sonra adamın ölmüş olduğunu anladı. Elbiselerindeki nemlilik, ağır yaralanmış olduğu ve yaralarından kan sızdığı gibi korkunç bir olasılığı getiriyordu akla. Elleri soğuk ve kasılmış gibiydi. Bayan Dombey o kargaşada küçük el fenerini de kaybetmişti ve şimdi adamın kemikli yüzünü karanlıkta elleriyle yoklarken korkudan inliyor ve sızlanıyordu. "Bay Fearmax," diye seslendi. "Bay Fearmax." Hiçbir yanıt yoktu. Sonunda kadın ayağa kalktı ve geçide doğru yürüdü; havanın ağırlaştığını duyumsarken kaçışı olmayan bir tünele tıkılı kalıp kalmadıklarını merak etti. Hâlâ hıçkırıyordu. Ellerini uykuda gezer gibi öne doğru uzatmış adım adım yürüdü. Bu şekilde yirmi adım kadar ilerledikten sonra şaşkınlığından biraz sıyrıldı ve paltosunun cebinde bir kutu kibrit olduğunu anımsadı. Titreyen parmaklarıyla kumlu paltosunun cebini yoklayıp kibriti çıkardı. İlk kibrit çöpü boş karanlık bir geçidi bir saniye kadar görmesini sağlayıp söndü. İkincinin ışığı daha uzun sürdü; geçit daha genişlemiş, tavan da yükselmiş gibiydi bu ışıkta. Bu taştan kovanın içinde enine, boyuna her yerden garip yankılar geliyordu kulağına; bu solunmayan havayı toz zerrecikleri kaplamıştı. Kibrit ışığı sönüverdi yine.

Gruptakilerin dehşet içinde koşuşması Bayan Dombey'in gözünün önünden gitmiyordu; zaman sürekliliğini yitirmiş, şu an ve geçmiş birbirine karışmıştı. O ka-

dar uzun zamandır usanmadan insanlara anlatmaya çalıştığı İsa'nın Yeryüzüne İnişi olabilir miydi bu? Kurtarıcı Meleğin solgun zayıf yüzünün çizgileri karşısındaki karanlığa kazınmıştı, Wigmore Salonu'nda Bay Sowerby'nin çelik çerçeveli gözlüklerinin arkasından kendisine baktığını görüyordu. Tutmaz olan parmaklarıyla bir kibrit daha, sonra bir tane daha yaktı. Zihni dünyanın ölümüne ve yargılanmasına öylesine odaklanmıştı ki düşüncelerinin pusulasını kendi ölümüne yöneltme olanağından tamamıyla yoksun durumdaydı. Dişleri birbirine vuruyordu; uyuşmuş gibi, herhangi bir şey tasarlamadan ve kibritleri tükenene dek ard arda yakarak yürüdü. Sonra karanlıkta yere çöküp ağlamaya başladı. Kardeşi Andrew bütün bunlara ne diyecekti? Yıllardır görmemişti onu. Birliğiyle Quetta'daydı kardeşi.

Uğradığı bu korkunç kazanın, ona yaşamı boyunca yaptıklarıyla ilgili özet bir ileti, bir tür ipucu sağlayabileceği gibi bir duygu uyanmaya başladı zihninde. Nasıl bir şey olabilirdi ki bu? İşte tüm yaşamı, görünen ve yine gözden yiten olaylarla gözlerinin önünde Çin yazısı gibi anlamsızca uzanıyordu. Hwang-Tu'daki misyonerlik evine dönmüştü. Babası, bir grup Çinli çocuğa Haç'ın sırrını anlatıyor, o güçlü tok sesiyle "ruhunuzla aranızdaki ayrılıkları çözüme kavuşturmak için..." diyordu. Giysisi puro kokuyor, gümüş rengi saçları ensesinde kıvrılıyordu. Bayan Dombey'in parmakları dalgın dalgın cebindeki uyku hapı şişesine gitti. Aynı anda anımsadı ki Dr. Andrews gözlüklerinin tepesinden uyarırcasına ona bakarak bu ilaçtan en fazla...

Minotorun kükremesini duydu ilerideki derinliklerden. Ses nemli, ağır havada sanki ağırlığı olan, dokunulabilir bir maddeymişcesine onu yalayıp geçmişti. Şişeyi açıp hapları avucuna döktü. Geçidin dibinde bir şey, karanlığın içinde daha karanlık, belirsiz bir cisim kımıldamış gibi geldi ona. "Hey, kimse var mı?" diye bağırdı

ama sesi geçidin taş boğazından kısa, yavan yankılarla geri döndü.

Hapları birer birer yutarken ilacı susuz içmekte ne kadar ustalaştığını düşündü. Mısır'a yaptığı son gezide sıtma yüzünden öğrenmişti bunu. Paltosuna sarınıp rahatlamaya çok benzeyen bir duyguyla geçidin taş zeminine uzandı.

İşte bir kez daha babasıyla el ele tutuşmuş, pirinç tarlalarında yürüyordu. Irmağın üzerinde devedikeni pamuklarından oluşmuş küçük bulutlar dolaşırken mabedin kapısında yaşlı küçük bir adam oturmuş, şeftali pembesi bir taşa şekiller oyuyordu; broşu babası vermişti Dombey'e. Horsham yakınlarında ıslak çayırda yürürken kaybetti onu. Ne kadar aradıysa da bulamadı bir daha. Zamandan bir noktada kopmak gibi bir şeydi bu ve babasıyla bağının da adeta bütünüyle kopmasına yol açmıştı; öyle ki adam yıllar önce Çin'de öldüğü zaman bile ondan bu kadar kopmuş hissetmedi kendini. Denizi geçip Dover'a varır varmaz yok olmuştu çocukluğu; bir daha asla yaşamayacağı bir mutluluk ve sevgi dönemi kapanmıştı. Kanal havuzlarının sessiz uzantılarını akıntının ters yönünde yüzen kuğuları, o ileri geri yürüyüp ağlaya ağlaya broşunu bulmaya çalışırken sarı düğün çiçeklerinin saygıyla kendisini seyredişlerini anımsıyor şimdi.

Bayan Dombey bir an oturup gözlerini açtı. Ölmek üzere olduğunu yaşamında ilk kez ve kesin olarak anlamıştı. Bunu ana yüreğinin o ağır aksak atışı, garip uyuşukluğu söylüyordu. Bir anlamda artık labirentten korkmuyordu çünkü onu öldüren şey labirent değildi. Ama hep düşlediği tarzda din şehidine uygun bir ölüm değildi bu; sahip olduğu tüm iman ve inanç mantığından uzak, ucuz ve onulmaz bir ölümdü.

Tanrı'yı düşünmek içinden gelmemekle birlikte, onun durumundaki birinin dua ediyor olması gerektiğini

düşündü. Dua reçeteleri, çok gidip geldiği yollar gibidir onun için; "Ah tanrım!" diye başladı, "Neden asla gerçekten inanmadım *Sana*?"

O uyuşmuş durumda bile bu tümcenin bir dua için olağanüstü bir başlangıç olduğunun farkındaydı. Yine de bu itirafta bile birşeyler hâlâ eksikti. Baba, Oğul ve Kutsal Ruh – ne anlama geliyor bunlar? Düşünceler uğuldayıp durdu beyninde; bir teneke kutuda sıçrayan bezelyeler gibi... Ama babası her şeyin, her düşüncenin üstüne çıktı yine; büyük kara kitaptan birşeyler okudu, vaaz verdi, kendisi dizlerine tırmandığında sıcak elleriyle onun küçük ensesini okşadı... İsa'nın Yeryüzüne İnişi sanki gizliden gizliye ona babasını geri getirmek için düzenlenmiş bir şeydi. Bayan Dombey de babasının engin hayalinin gölgesinde uykuya daldı.

Fearmax ise kafasında koca bir şişlikle, depremden çıkmışlık duygusuyla kendine geldi. Uzun bir süre sakin sakin yattı ve arada kırığı çıkığı olup olmadığını anlamak için kollarını bacaklarını kımıldattı. Kafasındaki şişlik, mide bulantısı dışında bu serüvenin yol açtığı başkaca bir rahatsızlık bulamadı. Yan tarafına, yağmurluğunun üzerine düşmüştü. Cebinde yemek kutusunun sertliğini hissetti. Bir süre karanlığa bakarak, bütün sinirleri gevşemiş halde bundan sonra ne yapabileceğini düşündü. En son anımsadığı şey, rehberin ata biner gibi tutunduğu koca bir kayayla birlikte üzerine doğru düşmekte olduğuydu. Ne olmuştu sonra? Belki de yuvarlanan molozlar onu bir kenara itip bu taş çağlayanından kurtarmıştı. Gerçekten canı acıdığından değil, başka bir yerinin kırılmış olabileceği korkusuyla inleyerek doğruldu. Aslında kafasındaki şişlik zonkluyordu ama kanama yoktu. Kocaman bir su birikintisinin içinde yattığından bacakları iliklerine kadar donmuş gibiydi. Islak yağmurluğunu yerden alıp yanında taşıdığından emin olduğu kibritlerini aradı. Küçük sarı ışıkta üç adım öte-

sinde yerde bir şey gördü; feneriydi bu. Parmakları titreyerek onu yerden aldı; düğmesine basarak güçlü sarı ışığına kavuştu ve rahatladı. Onsuz kör biri kadar umarsız hissedecekti kendisini.

Fenerini önce arkadaki geçide doğrulttu, taş ve çamur yığınlarının, geçidin ağzını şişe mantarı gibi tıkadığını gördü. Önündeki koridor ise neredeyse sonsuza dek uzanıyordu. Ne yapmalıydı şimdi? Garip bir biçimde sakinleştiğini gördü; kendisini gayet iyi hissediyordu. Sanki yazgısı belirlenmişti; dileyeceği, korkacağı hiçbir şey yoktu artık. Bir çıkış bulmak için olabildiğince hızlı yürümeliydi şimdi. Ama önce oturdu ve fenerini dizlerinin üzerine koyarak yemeğini yedi. Bu mola ona iyi gelecekti çünkü aklını tam anlamıyla başına toplamış sayılmazdı henüz. Yerde birtakım ıslak ayak izlerinin kirli su birikintisinden başlayarak uzaklaştığını gördü şaşkınlıkla. Demek ki baygın yatarken yalnız değildi. Ama kim hiçbir şey söylemeden onu bu halde bırakıp gitmiş olabilirdi ki? Ayak izleri ancak bir kadına ait olacak kadar küçüktü.

Fearmax yemeğinin geri kalanını heyecanla yutup geçit boyunca yürümeye başladı; arada durup "Hey!" diye sesleniyordu. Labirentte yalnız olmadığı umuduyla çarpıyordu yüreği. Ama geçitler ucu görünmeyen başka geçitlerle çatallaştıkça umudu kırılmaya başladı. Bu karmaşa içinde insan yolunu nasıl bulabilirdi ki? Belki de dönüp dolaşıp hep aynı yere geliyordu.

Geçtiği mağaralardan birine göğün kör edici maviliği sızıyor, duvarları mühür gibi kaplayan volkanik kayalar üzerine mavi, altın sarısı ve yeşil renkte şaşırtıcı şekiller yansıtıyordu. Fearmax özlemle göğe bakıp kollarını yukarı kaldırdı ve bağırdı; sesi, yorgun bir kuş sürüsü gibi yankılarla geri döndü ona. Özgürlüğüne kavuşmak için üç metrelik bir ip yeterdi; ama yine de ipe asılıp sallanmak çok tehlikeli olabilirdi.

Adımlarını daha da açarak yola koyuldu yine. Hiç değilse daha önce geçtikleri nehri bulabilirdi belki ama her mağara bir başka susuz mağaraya, her tünel yeni bir tünele açılıyordu; iyice şaşkına dönmüştü artık. Birçok kez tökezleyip ayak bileğini burkmuştu üstelik, çünkü zemin engebeliydi; kolay yürüyemiyordu.

Adımları gitgide yavaşlamıştı; ama daha sakindi şimdi. Yağmurluğunun cebinde eğrilmiş bir puro bulmuştu; sinirlerini yatıştırıyordu dumanı. Eğer bu labirentten kurtulabilirse yazmayı tasarladığı kitaba koyacağı birtakım tümceler kuruyordu zihninde. Yalın bir konu seçmişti kitabı için bunuda Hogarth'a borçluydu. İnsan ruhunun sara ve şizofreniye eğilimi konusunda bilimsel bir inceleme niteliği taşıyacak olan kitap geleceğin medyumlarına da yol gösterecekti. "Madde ile ve günlük bilimsel kurallarla bağdaşmayan tanıklıklarla uğraşmak tarihin başlangıcından bu yana bağımsız aklın görevi olmuştur. Aslında tüm yaşamı boyunca akılcı ya da olağan sayılmayacak bir sürü duygu ve düşünceyi kaçınılmaz bir biçimde yaşamış olan her bireyin görevi sayılır bu. Blake ya da Nostradamus gibi adamların arkalarında bize bıraktığı eserler..." Bir kaya çıkıntısına kafasını çarpınca tümcesini yarım bırakıp küfretti. "Bu nedenle onları yargılarken söz ettiğimiz deliliği koşullara göre değerlendirmeliyiz." Fenerinin ışığını kemerlerin üzerinde, geçitlerin arasında dolaştırıyordu bir yandan. Labirentin sonu yok gibi görünüyordu.

Ansızın müthiş bir acıyla, "Fransız Marie" geldi aklına. Kitabıyla ilgili düşünceleri yarıda kalmıştı. Yattığı yerin çevresinde gördüğü ayak izleri acaba...? Yoksa, böyle bir şeyi düşünebildiğine göre aklını mı kaçırıyordu? Ne kadar uğraşsa da bu fikrin çekiminden kurtulamıyordu. Belki de bu geçitlerden birinde gerçek "Fransız Marie" ile, o kadar uzun zamandan beri aradığı arkadaşı ve eşiyle karşılaşıverecekti. Bir taşın üzerinde o-

turmuş dalgın dalgın purosunun dumanını izliyordu. Ansızın bir şey geldi aklına. *Duman nereye gidiyordu?* Doğal olarak dumanı bir hava akımının çekiyor olması gerekti. Ve hava akımı da labirentin çıkışı anlamına gelebilir miydi? Boğuk bir sesle güldü. O zaman bu duman ona yeryüzünü gösteriyordu; ya da "Fransız Marie"nin onun tarafından bulunup tanınmak üzere beklediği yere gidiyordu.

Yine yola koyuldu. Uzun purosundan çıkan dumanı izleyip ara sıra durarak geçidin mikropsuz havasına yeniden duman üflüyordu. Duman inişli tüneller boyunca ve adeta insanlar tarafından biçimlendirilmiş gibi görünen kemerli taş galeriler içinde ağır ama sürekli olarak ilerliyordu. Fearmax dumanı izleyerek yürürken zihninin öteki yarısıyla da kitabı için tümceler kurmayı sürdürüyordu. "Bu nedenle bu kişilerin eserlerinde, medyumun çalışmasındaki gibi, herhangi bir dilde *ifade bulamayan* birtakım olgular özellikle yer alır."

Kız gerçekten orada kendisini bekliyor olabilir miydi? Bu fikir hem ürkütüyor hem de heyecanlandırıyordu onu. Karşılaştıklarında ne konuşabilirlerdi? Duman oldukça kararlı ilerliyordu; bir keresinde onu sarkıtların bulunduğu bir mağaraya götürdü; suların damladığını görünce ırmağı bulduğunu sanmıştı Fearmax; ama düş kırıklığına uğradı yine. Eğer bulabilseydi, kendini ırmağa bırakır, denize ulaşabilirdi. Ya ırmak gövdesinin sığamayacağı kadar dar bir yarıktan ulaşıyorsa denize? Dişin arasına sıkışmış bir yaprak parçası gibi bu yarığa tıkılıp boğulduğunu düşleyip ürktü. Kitabının sonuna Mysers'dan aktarmak istediği uzun parçayı anımsamaya çalıştı; maddeleşme ile ilgili bir şeydi. Bu düşünce sıvı parafin içinde "Fransız Marie"nin tombul biçimli ellerinin izini çağrıştırdı. Kız neden ansızın terk edivermişti kendisini? Pekâlâ onu bu korkunç labirentte kaybolmak için Girit'e gelmeye iten şey neydi? Bütün bunlar bir kalıbın, bir modelin gereği miydi?

Hogarth yanında olsaydı böyle bir durumun nedenlerini bulmaya çalışırken sorunun yanıtını önce kendisinin vermesini isterdi. Onun şöyle söylediğini anımsıyordu: "İç simgeciliğimizi dış dünyaya yansıtıyoruz. Gerçekten çevremizdeki dünya için birçok şey yaratıyoruz, çünkü dünya iç simgeciliğimizi bize geri yansıtıyor. Her insanın içinde bir mit makinası var ve bu makina çoğunlukla insana kendini hissettirmeksizin çalışır. Denilebilir ki hepimiz gayet titiz ve doğru bir şiirsel mantıkla iç içe yaşıyoruz; çünkü hak ettiğimiz neyse onu alıyoruz, ne bir eksik, ne bir fazla."

Fearmax bu ıslak karanlığı, akan suyun hüzünlü bir sesle doldurduğu bu mağaraları ve çöplere kadar her şeyi yutan dipsiz boş sessizliği hak edip etmediğini merak ediyordu şimdi.

Sorusuna henüz bir yanıt düşünmemişti ki belleğinde minotor'un sesi olarak kalan o biçimsiz kükremeyi duydu; Ne yapacağını bilemeden durdu. Biraz uzaktan geliyor gibiydi ses. Fenerinin parlak ışığı birden zayıflamıştı. Belki de piller nemden etkilenmişti. Puro dumanının ağır hareketini izleyerek hızlı hızlı on, onbeş adım attı. Ne tür bir hayvan çıkarabilirdi ki bu sesi?

Koridorlar ortada bir alanda birleşiyorlardı. Canavarın kükreyişinin havada yarattığı titreşim hâlâ sürüyordu burada.

Yüksek sesle, "Gerçeklik nedir?" diye sorarken bunun kendisini bildi bileli kafasını rahatsız eden sorulardan biri olduğunu anımsadı. Ayaklarının –Exeter'ın ıslak kaldırımlarını arşınlayan bu ayakların– ne işi vardı burada? Yoksa bu labirent, iç karmaşasının çılgınca bir dışavurumu muydu? Acaba yürüdüğü yer kendi bilinçaltının koridorları mıydı? Belki de uyuyan canavarın kükremesi de ona gerçek günahını anımsatan bir şeydi. Düş gücünü beğendi. Eğer buradan kurtulabilirse bu düşündüklerini Hogarth'a anlatacaktı. Rank'in, labi-

rentlerin simgesel anlamını ve iç organlarla kehanette bulunma eylemiyle ilişkilerini konu alan yapıtı.*

Olaf'ın Büyük Piramit koridorlarındaki gözlemleri... Acaba bulunduğu yer herhangi bir tansıksı çalışma amacıyla insan eliyle mi yapılmıştı? Yoksa buraya bir amaçla, çok eskilerde yok olmuş ya da Simya veya Tarot kartları arkasında kendini gizlemiş bilimler konusunda gözlem ve tahminlerde bulunması için mi gönderilmişti kendisi? Bu da bir önermeydi. Ağrımaya başlamıştı ayakları. Tam bir özgürlükle kendi kendine yüksek sesle düşünmeye başladı. Sanki bireyselliği ve kişiliği arasındaki son engel ortadan kalkmış gibiydi. Sesinin boğuk tınıları, çevresindeki yüksek kemerlerden ona sesleniyordu adeta. Purosundan derin bir soluk çekip üfledi ve dumanın bir av köpeği gibi yavaşça çevrede dolanıp doğru koridora yönelerek kayboluşunu izledi. Onun arkasından dikkatle yürürken yüksek sesle konuşuyordu yine.

"O halde bütün bunların çıraklık deneyimi olduğunu varsayabiliriz."

"Bunun amacı ne olabilir?"

"Yine bir kendini-bilme aşamasına ulaşmak."

"Zavallı adam, çıldırmışsın sen."

Minotorun kükrediğini duydu yine. Kaygıyla, "Hayır!" diye bağırdı birden. Fenerinin ışığı artık küçücük loş bir yuvarlak alandan ibaretti; koridorun sonunu gösteremiyordu. Fearmax bir kayaya oturup purosundan bir soluk daha çekti. Duman önündeki iki koridordan birine kararlı bir sessizlikle yöneldi ve hızlandı. Bir yerlerden belli belirsiz bir koku duyuyordu Fearmax. Aslında koku da değildi bu çünkü Fearmax bütün dik-

* Eskiden insanlar özellikle rahiplerden bir hayvanın iç organlarını gözlemleyerek, kendilerinin geleceğini okumasını isterlerdi –ç. n.

katiyle kokladığında yalnızca rutubet ve puro kokusu alıyordu. Belki de gölgelerin ötesinde bir yerde "Fransız Marie" onu bekliyordu. Yerinden kalkıp koridora doğru yürüdü; duman ağır ağır önünden gidiyordu. Dumanın girmediği ikinci koridordan minotorun sesinin sert titreşimleri geliyordu. Sanki akortsuz teller tıngırdatılıyor ya da kapalı bir yerde altınları ayırmak için suyla kumlar yıkanıyormuş gibi.

Bilinçli bir seçimden çok kafasına takılan baskın bir merakla artık başka hiçbir şey düşünemediğinden, dumandan ayrılıp öbür koridora girdi ve o anda şaşırtıcı bir şey oldu; bütün bunların bir düş olduğunu düşünmeye ve kendini çocukluğumuzda bizi şaşkına çeviren o düşlerden birinde kaybolmuş gibi hissetmeye başlamıştı. Korkuyordu, evet, ama bu sanki morfin enjeksiyonunun yarattığı bulutların arkasında kalan bir korkuya benziyordu... Minotorun tam anlamıyla ne olduğunu öğrenmek için duyduğu bu dayanılmaz istek onu yüreklendiriyordu şimdi. Soluğu zorlaşmış, hırıltılı çıkıyordu. Uzun zamandır semtine uğramayan o esriklik durumuna mı giriyordu yoksa? Başının üstünde birden bir pencere açılacak ve yarım kalmış sözcüğüyle onu düş kırıklığına uğratmış olan o ses *konuşmaya* mı başlayacaktı?

Kafası bu düşünceyle dolu olmasına karşın koridorun sonunda çok yaşlı, inmeli birinin ayağını sürüyerek yürüme sesine benzer bir ses duydu; müze kütüphanesinin ahşap zemininde giydikleri yumuşak terliklerin sesini andırıyordu. Sanki tünelin içinde iri bir cismin yerinden oynamasıyla oluşmuş ılık bir hava akımı çarptı yüzüne. Seslenmeye başladığında o Şey'in kirli, çürük soluğunu duydu. Ona doğru yavaşça yaklaşıyordu; dayanılmaz bir acı veriyordu bu yavaşlık... Sarkıtlarda buz kristallerinin oluşu purosunun ucunda külün uzayışı ve on parmağında tırnaklarının büyüyüşü kadar yavaşça a-

deta. Hiçbir şey görememesine karşın önündeki karanlık belli belirsiz kabarıp biçimleniyor gibiydi.

Sonra bu sonsuz karanlık yoğunlaşmaya, olgunlaşmaya, ona doğru yaklaşmaya başladı; kendisine doğru gelen bir çift küçük kanlı göz gördü Fearmax. Elleriyle yüzünü kapatıp zihnen kendisini bu yaratığa bıraktı. Dudakları kımıldıyor ama arasından ses çıkamıyordu. Yarı yarıya uyuşmuş durumda, kocaman ıslak bir ağzın kendisini yakalayıp yerden aldığını ve labirentin nemli koridorlarından aşağılara doğru götürdüğünü hissetti.

MANASTIRDA

Güneş henüz alçalmamıştı ki Baird uyanıp renkli testideki buz gibi kaynak suyuyla yüzünü yıkadı. Papaz bağdaki üzümleriyle ilgileniyordu. Baird'i görünce, "Bravo," diye bağırdı. "Yüzmek için tam zamanında geldin. Birlikte koruyu geçip dağlık arazinin denize doğru uzandığı, şist tabakalarıyla kaplı dile geldiler. Sadık Mark da elinde havlu ve serinletici meyva sepetiyle yanlarındaydı. Deniz anlatılmaz bir mavilikteydi. "Sanki bu denize girersek," diyordu Baird, "vücudumuz mora çalan bir maviye dönüşecekmiş gibi geliyor bana." Uzakta bir yunus güneşe doğru adamakıllı sıçradı ve isabetli vurulmuş bir futbol topu gibi dönerek suya daldı yine. Baird bu dünyanın yırtık pırtık kirli örtüsünden sıyrılıyormuşcasına giysisini çıkarıp sıcak çakıl taşlarının üzerine yaydı. "Haydi gel," dedi sonra. "Biliyorum, siz Yunanlılar Ağustos'a kadar suyun yeterince ısınmayacağını düşünürsünüz. Haydi şeytanın bacağını kır." Papaz yaşlılığını ve sayrılıklarını öne sürerken parmağını sokarak suyun sıcaklığını dikkatle yokladı. "Çok soğuk," dedi. Rengi uçmuştu. "Böyle bir suda asla yüzemem." Ama Baird'in kızdırması üzerine giysisini ve kabaralı postallarını çıkardı, saçını arkada bağladı. Rahip Mark, Papazın silindir şapkasını saygıyla alıp bir yere oturdu ve onları izlemeye koyuldu. Yaşlı adam öfkeyle homurdanarak giriyordu suya. İri sarkık vücudu meşe gövdesi gibiydi. Adamın omzunda ve bacaklarında kurşun izleri gördü Baird. Yaşlı bir ağacın budaklarına benzeyen

mor lekelerdi bunlar. "İşte geldim," dedi yaşlı adam ve birlikte yavaşça buz maviliğine doğru yüzdüler.

Papaz, "Mark, üzümleri yıka," diye seslenince küçük papaz söyleneni yaptı. Yaşlı adam, beceriksizce köpekleme yüzerken, "Dinbilim ve ahlak alanındaki çalışmalarımıza harika katkıları var Mark'ın." diyordu. "Bir mantıkçının bir önermeden sonuca varması gibi, Mark da önyargıdan önyargıya varıyor." Baird geriye baktı ve küçük papazın üzümleri yumuşak hareketlerle yıkayıp efendisinin havlusuyla kuruladığını gördü.

Üçü kolkola girip manastırın bahçesine döndüler. Baird ve Papaz, şezlonga uzanıp ayaklarının dibindeki denizi seyrederek sürekli birşeyler atıştırıp kötü felsefe yaparak günahsız bir aylaklıkla akşamı ettiler. Rahip Mark onları duyabileceği bir uzaklıkta sessizce oturmuş konuşulanları dinliyordu. Papaz birden, "Mark," diye seslendi. "İyilik nedir?" Ve Baird'i dirseğiyle dürtüp zavallı Mark'ın vereceği yanıtlarla eğlenmeye davet etti onu. Mark tekinsiz görünüşlü kâkülünü bir baş hareketiyle onlara doğru savurup kötü hazırlanmış bir su bombasının patlaması sonucu iki parmağı kopmuş olan çlini kaldırdı ve, "İyilik" dedi, "doğru olanı yapmaktır. Kitapta yazılı olanları yapmaktır."

"Hangi kitap?" diye sordu Papaz.

"O kutsal kitap," dedi Mark. Bozulmuş gibiydi; alay edildiğinin farkındaydı.

"Pekâlâ, ya okuma bilmiyorsan?" diye diretti Papaz.

"Papaz John benim gözlerim olur o zaman," diye önemli sayı yapmış sporcu edasıyla yanıtladı Mark. Papaz gürültülü bir kahkaha atarak elini dizine vurdu. "İyiliğe bu kadar odaklanmış başka birini gördün mü hiç?" diye sordu. "İstesem anasının bağırsaklarını bile deşer bu. Gerçek bir Yunanlı olduğunu sanmıyorum Mark'ın. Yunanlılara özgü o canlı şamatacı tartışma tarzından eser yok bu adamda; daha çok İngilizler gibi ya

da ruhsal sıkıntısı olan biri gibi içine kapanık bir tartışma yolu izliyor." Baird gözlerini kapatıp bacaklarını denize doğru uzattı. İlerdeki hendekte iki akrebin saat zembereği gibi hareketlerle çiftleştiğini gördü. Terasın taş duvarından neredeyse dokunulacak yoğunlukla yansıyan sıcak dalgasının ortasında arılar vızıldayarak dönüyordu. Papaz, Mark'ın duvarın kenarında mutsuz bir ifadeyle oturmuş parmaklarını incelediğini gördü. İnsanın kendi vatandaşını bir yabancının önünde alaya almasının kötü bir şey olduğunu anımsamıştı. "Haydi, Rahip Mark!" dedi. "Sen Yahya Peygamber'in yüreğini mutlulukla doldurabilecek kadar aziz bir adamsın." Küçük adam yüzünde minnet ifadesiyle baktı Papaz'a. Küçük bir kız gibi gülümsüyordu; bir tür cinsel dönüşümü çağrıştırıyordu gülümsemesi.

"Körü körüne bağlılık bu," dedi Papaz John başını sallayarak. "Tam anlamıyla körü körüne bağlılık. Bu dünya için umutsuzluğa düşürüyor insanı."

O akşam, yemeklerini avludaki çınar ağaçlarının altında meşe masada yediler. Bol bol kırmızı şarap vardı sofrada, eskilerden söz ederlerken Papaz'ın yüzü mumun yumuşak ışığında pırıl pırıldı. Sonra yaşlı adam odasına gidip hesap defterini getirdi Baird'e birtakım gizli bilgileri açıkladı. Filistin'den getirilip Trablus'a kaçırılan her silah kargosunun girişi yapılmıştı deftere. Miktarları göstererek, "Görüyorsun ya," dedi. "Fazla bir şey yok. Ve sevgili Baird, sizin davanıza da hizmet ediyorum sayılır; çünkü silahları İngiliz bölgesinden çekip, Fransız bölgesine yolluyorum ve parayı ödeyen de hep Yahudiler. Harika değil mi? İyi vatandaşlık örneğidir bu. *Üstelik* kazançlı da. Calypso için, büyüdüğünde çeyizi olsun diye güneyde bir çiftlik aldım. Belki Londra'dan bir İngiliz gelip evlenir kızımla."

Labirentteki felaketle ilgili haberi, akşam yemeğinden sonra oradan geçmekte olan bir çoban verdi. Bunu

öğrenince Papaz'la Baird'in neşeleri sönüverdi. Kayalık Kent'e giden bir kurtarma ekibi birçok yerin kayalarla tehlikeli biçimde tıkandığını bildirmişti. Papaz, içeridekilerin kurtuluş olasılığı konusunda kötümserdi. "Korkunç bir yer," dedi. "Karargâhımızın olduğu yer bile çok tehlikeliydi aslında. Ama Axelos'un bulduğu o yer..." Anlamlı bir biçimde salladı ellerini.

Tunç renginde bir ayın, bütün güzelliğiyle Afrika ufuklarından yükselişini seyrederek bir süre sessizce oturdular. Neresi olduğunu bilmedikleri bir yerden parşömen kâğıt rulosunun açılırken çıkardığı sesi andıran bir flüt sesi ve koyun çanlarının küçük çınlamaları geliyordu.

"Erkenden uyu bu gece," dedi yaşlı adam. "Seni huzursuz eden karabasandan sonunda kurtulduğuna eminim."

Baird gülümsedi ve, "İyi geceler," dedi. Küçücük odasına dönüp mumu söndürdü, dar yatağa tırmandı. Denizin duvara çarptığında çıkardığı hışırtıyı ve balıkçıların ıstakoz pazarlıklarını bir süre dinledi. Sonra içini çekti, üstüne çöken uykuya mutlulukla, isteyerek teslim oldu; bu derin uyku ona yarından müjde getirecek gibiydi.

Papaz John ise uyuyamıyordu. Dar tahta yatağında uzun zaman bir o yana bir bu yana dönüp uyumaya çalıştıysa da sonunda vazgeçti. Sinekler de ısırıyordu bu gece. Yarın, çömez Spiro'ya yerleri parafinle ovmasını ve tahta aralıklarını tıkamasını söylemeye karar verdi. Manastırdaki bütün tahtalar aşınmış ve çürümüştü. Kendi odasının zemininde bir sürü budak vardı; karanlıkta hep ayağı takılıyordu. Küçük gaz lambasını yakıp ortaçağ vaazları ile ilgili bir kitabı okumaya başladı. Lambanın ışığı, dar kitap rafını, köşedeki bir çengele asılı duran cüppesini ve yüklükteki bir kürsünün üzerinde duran büyük İncil'i aydınlatıyordu; İncil İngilizcey-

di. Giderek adamakıllı yaşlanıyordu Papaz. Kalbin gümbürdeyerek çarpması, ciğerin ötmeye başlaması gibi birtakım ufak tefek fiziksel sorunların başladığı yaşa gelmişti artık. İşte böyle bir adam olarak, sessiz gecede yatağında sakince uzanıp, kendi deyimiyle "parça parça öldüğünü" hissediyordu. Bu gece belli belirsiz bir hüzün vardı içinde. Kalkıp işlemeli terliklerini giydi. Dolabın altından bir mastika şişesi çıkarıp bir bardağa azıcık koyarken ellerinin derisinin ne kadar gevşek ve sarkık olduğunu düşündü. Yakında yetmiş yaşına girecekti. Zihninden "Ne kadar az iş başardığını" geçiriyordu; hangi alanda başarıdan söz ettiğini kendisi de bilmiyordu aslında. Yaşamını ziyan mı etmişti? Anadolu'da, Athos'da geçirdiği yıllar verimli olmuş muydu? Ortodoks kilisesindeki çalışmalarıyla tam bir aziz mertebesine ulaşabilmiş miydi? Dolaptan hafif bir tütsü kokusu geliyordu. Atina imalatıydı bu tütsü. Ah! Savaş öncesinde Şam'da yapılan o keskin kokulu tütsüden biraz olsun elde etmeyi nasıl isterdi. Özlemle içini çekip mastikasını yudumladı.

Bir sigara yakarak kendi kendine sordu: "Ona gerçeği söyleseydim, daha mutlu mu olurdu, yoksa mutsuz mu? Böcklin'in mucizevi bir biçimde yok oluşu, bilimsel bir yok oluştan daha mı etkili? Yanıtlaması zor."

Deneyimleri, mucizenin daha etkin olduğunu söylüyordu ona; kişi ne kadar aydın olursa, bu etkinin o denli arttığı da bir gerçekti. Derin bir soluk alıp sakallarını parmaklarıyla taradı. Baird yukarda uyuyordu; rahip adayının güçlü horultusu ona ninni olmuştu sanki. Papaz kafasındaki soruları deniz yönündeki duvara açmaya karar verdi. Lambaya üfledi ve odadan çıkıp kapıyı yavaşça kapattı. Avluda derin bir sessizlik vardı. Ay doğmuş, mavimsi parlak ışığıyla gölgeleri mürekkep rengine boyuyordu. Deniz, derin uykusunda dönen biri gibi kabarıp soluk alıyordu arada. Karanlık aygın baygın sar-

maşık kokularıyla doluydu. Duvarın üzerine, o çok sevdiği fesleğen saksılarının yanına oturdu. Sigarasının yanan ucuna bakarak düşünüyordu. Arkadaşına bir iyilik yapmış olmaktan başka bir anlamı olmayan şeyden şimdi ahlaksal bir anlam çıkarmak saçmaydı gerçekten. Çünkü ötekiler gibi kendisi de Böcklin'i bir anlamda oldukça sevmişti. Adamın ölümünü yeniden gündeme getirip insanların suçluluk duygusunu deşmeye gerek var mıydı? Kendi kendine "Ateş eden, ben de olabilirdim," dedi.

Sigarasını söndürüp avludan çıkarak Spiro'nun katran, bezir yağı, ve bütün balıkçılık takımlarını sakladığı yere doğru yürüdü. Bir yandan birşeyler mırıldanırken az ışıklı bir lamba yardımıyla, içinde kuru katran bulunan bir kap çıkardı ortaya. Küçük bir yonga ateşi yakıp, üstünde katranı eritti ve yine avludan geçip ibadet odasına gitti.

Burası zifiri karanlıktı. Lambayı ve katran kabını yere bıraktı, kocaman bir anahtarla kapıyı içerden kilitledi. Aziz Demetrius'un süslü halesi, sunağın gölgeleri arasında parlıyordu. Küflü tahta sıralardan farelerin ince seslerini duydu. Daha az belirgin olan öteki aziz resimleri karanlıkta üzerine doğru geliyor gibiydi.

Derin derin içini çekti; çünkü şu anda yapmaya hazırlandığı şeyi sonradan onarmak ona pahalıya malolacaktı. Dumanı tüten katranı alıp bir köşeye gitti, düz, geniş bir mermer diliminin üzerine dikilmiş kumtaşından küçük bir plakanın önünde durdu. Terlikleri taş zeminin soğunu geçiriyordu. Fırça niyetine kullandığı ucuna çaput sarılı değneği eline aldı ve plakanın üzerindeki Yunanca yazının üzerini kapatmaya başladı.

BURADA
ALMAN ORDUSUNUN YİĞİT SUBAYI
G. BÖCKLIN YATIYOR.
1944'TE BİR HAREKÂTTA ÖLDÜ

Yazıyı güzelce sildikten sonra, bu çabasının mucizelere inanmayan birini mutlu etmeyi amaçlamış olduğunu alayla düşünerek oyalandı biraz orada. Artık Baird gerçeği asla bilemeyecekti!

Odasına döndü ve Rahip Mark bir parça kuru ekmek ve keçi sütü bırakmak için parmak uçlarına basarak odasına girene kadar uyudu. Çok iyi uyumuştu; bu nedenle ertesi gün Baird kendisini duvarın üzerine oturmuş elinde bir olta ile uyuklar durumda bulunca uyuşukluğunu neye yoracağını bilemedi. Pırıl pırıl bir güneş vardı. Baird ayaklarının ucuna basarak yaklaşıp maviliğe baktı. Gülerek, "Oltanın yemi gitmiş," dedi. Papaz homurdandı; öbür elinde uyuklamalar arasında okumaya çalıştığı bir kitabı tutuyordu. "Balık avlamaktan nefret ediyorum," dedi. "Bu işi neden yapıyorum, bilmiyorum. Öz disiplinimi geliştirmek için herhalde." Başını çevirip kükredi. "Calypso. Gel, oltaya yem tak."

Küçük kız geldi ve beceriksiz elleriyle yengecin kabuğunu kırıp içindeki kıvrım kıvrım yumuşak organları kancaya taktı. Papaz başını çevirmişti; kıvranmalarını izlemeye katlanamıyordu. Kız hafif sesiyle, "Nasıl hareket ediyorlar," deyince, Papaz "Sus," dedi. "Söyleme bana. Birşeyin canının acıtılmasından nefret ediyorum." Kız tamam anlamında bir işaret yapınca, oltayı maviliğe doğru rastgele savurdu yine.

Baird duvarın üzerine oturup denize taş atarak arkadaşının birşeyler yakalamasını bekledi. "Yarım saat içinde Cefalû'nun yolunu tutmalıyım," dedi. "Sen de gelecek misin?"

Papaz geleceğini söyledi. "Ama söz ver," dedi. "Kayalık Kent'in gerçek bir keşif olduğundan asla söz etmeyeceksin." Baird söz verdi.

CAMPION

Campion ve Virginia Dale sanki bir güç tarafından bir yere doğru itilmiş gibiydiler. Bulundukları yer eski bir Fransız evinin bacasına benziyordu. Kız baygındı; Campion kızı kucaklayıp onunla birlikte bir iki adım daha yürümüş ve bu boşluğa sığınabilmişti; arkalarındaki açıklığa hâlâ taş toprak yağıyordu. Düzensizce açılmış bir merdivene benzeyen basamakları tırmanıp geniş bir günışığı şeridinin bulunduğu yere doğru çıkarlarken ikisinin de yüzünün tozdan kapkara olduğunu gördü Campion. Kız daha ağırdı. İtfaiyecilerin dördüncü kat penceresinden kurtardıkları kişileri taşıyışına benzer bir biçimde omzuna yüklenmişti kızı. Bayan Dombey'in sıkıntısından sıyrılmış hissediyordu şimdi kendini. İçine fırlatıldıkları bu yerde başından beri günışığını gördüğü için kurtuluş umuduyla doluydu yalnızca. Yavaşça tırmanmayı sürdürürken arada durup Virginia'yı usulca ayağının üzerine dikmeye ve uyandırmaya çalışıyordu. Kızın yaralandığını sanmıyordu; olsa olsa kendisinin bir gözünün kapanmasına yol açan taşlardan birkaçı kızın vücudunu sıyırmış olabilirdi. Tepelerindeki yarıktan yumuşak bir şekilde süzülen günışığı ne olağanüstü bir şeydi. Elinin tersiyle alnının terini silip "Virginia," diye seslendi. Kız kendine gelir gibi olunca Campion onun burun deliklerine üfledi. Gözkapakları titriyordu şimdi kızın. "İyi misin?" diye sordu ama yine huzursuz bir uykuya dalmıştı kız. Campion onu birkaç adım daha sürükledi durdu. Sol tarafta kayada küçük bir banyo ayna-

sı genişliğinde bir delik gördü. Kayadaki bu bir, bir buçuk metrelik yarıktan baktığında Campion, deliğin öteki tarafındaki odayı bir akvaryum seyrediyormuş gibi görüyordu. Bakarken, öbür tarafta Bay ve Bayan Truman'ı çok kısa bir süre, belki de bir saniye kadar görür gibi olunca müthiş şaşırdı; sanki onları teleskobun yanlış ucundan görmüştü. Ağzını deliğe dayayıp boğuk bir sesle bağırmaya başladı ama yanıt alamadı sesine. Küçük bir taş öbeğinin üzerine sualtı renklerinde, yeşil-gri bir ışık parlıyordu. Gözü yanıltmıyorsa, bu taş yığını elli metre kadar uzaklıktaydı. Yaralı gözü yine rahatsız etmeye başlamıştı. Gözünü kapattığında sanki saydam tabakada bir batma duyuyordu. Virginia kımıldanıp inlemeye başlamıştı. Campion arada kızı sarsarak son yirmi kadar basamağı daha tırmandı ve bir kayanın üzerine kızla birlikte çöküverdi. Güneş ışığı yarı yarıya köreltmişti gözlerini. Burada bu ender dağ havasında adaçayı kokularını sevinçle içine çekip denizin açıklarındaki davul seslerini dinleyerek bir süre uzandılar. Virginia doğrulmuş, çevresine bakınıyordu. Rengi çok soluktu; kusacak gibi görünüyordu. Campion, önce bir kolunu, sonra ötekini çekerek paltosunu çıkardı. Tanrı'ya şükür, yemekleri yanındaydı. "Virginia," dedi. "İyi misin?" Kız bir çığlık atıp gözünü işaret etti Campion'a.

"Gözün!" dedi. "Buraya gel!"

Saydam tabakaya kurşunkalem ucu gibi bir taş parçası saplanmıştı. Kız iki parmağıyla taşı çıkarırken sabırla durdu Campion. Acı vermiyordu. Üstelik hâlâ görebiliyordu bu gözüyle. Kıza teşekkür edip sırtüstü uzandı yine.

Ondan beklenmeyen bir sofulukla, "Kurtuluşumuz ne büyük bir lütuf!" dedi. Bir sigara yaktı, derin derin içine çekip dumanını burnundan savurdu. Son dakikalarda harcadığı çabadan ve çektiği korkudan elleri titriyordu hâlâ. Ötekilerin aşağıda kısılıp kaldıklarını düşü-

nürken kızın ağladığını fark etti. Belki de aynı şeyi düşünüyordu kız. Campion kadınların ağlamasından nefret ederdi. Yine sırtüstü uzanıp gözlerini kapadı. Az sonra yanlarındaki yemeği yiyip Cefalû'ya gidecek ve rehberin, bu kadar zamandır ortalarda görünmemesi insanları harekete geçirmemişse, felaket haberini kendisi verecekti. Sert taşın üzerine daha rahat bir biçimde yerleşti; rüzgârın saçlarını ve paltosunun cebinden düşmüş olan resim defterinin sayfalarını dağıttığını duyumsuyordu. Dalgın dalgın pastel boya kutusunu aldı eline. Parçalanmıştı boyalar. "Virginia," dedi kıza. "Daha iyi misin?"

Kız gözlerinin önünden saçlarını kaldırıp burnunu çekti. Donmuş gibi, "Evet," dedi. O anlayışlı, düşünceli Graecen'ın şu anda bir taş toprak yığını altında kalmış olduğunu düşünüyordu. Eğer zamanları olmuş olsaydı ya da şu anda Campion yerine yanında o olsaydı kim bilir neler söyleyebilirdi Virginia'ya. Ellerini gözlerine bastırdı ve arkaya kaykılıp nasılsa geldikleri bu doğal taş balkonun duvarına sırtını dayadı. Campion yorgunluktan hâlâ tiz çıkan sesiyle, "Birşeyler yiyebileceğimiz bir yer bulacağız," dedi. "Sonra da olup biteni anlatmak için aşağıya, Cefalû'ya ineceğiz." Truman çiftini çarpık bir taş galeriye doğru giderlerken şöyle bir gördüğünden söz etmedi. Söz etse ne fark ederdi? Onları kurtarması olanaksızdı o anda. Kızın da sonunda ağlamayı kestiğini görünce rahatladı. Kafasında bunları evirip çevirirken, kızı başka birşeylerle meşgul etmek için, "Sen yemek paketlerini aç," dedi.

Kenara doğru yürüyünce onlarca metre aşağıda denizin bütün genişliğiyle uzandığını gördü. Üzerinde durdukları balkon, kayalığın yüzeyinden denizin üzerine doğru çıkmış dar bir alandı yalnızca. Yüzünde önce kaygı belirdi; sonra rengi uçuverdi Campion'ın. Kaya kireçtaşından dümdüz bir çıkıntı olarak dosdoğru deni-

ze uzanıyordu. Taş yüzeyin üzerinde dehşet içinde bir oraya bir buraya bakan gözlerine, ayak basmayan uygun en ufak bir yer çarpmadı. Sırt gibi bir çıkıntıya atladı ve yukarı tırmanmaya çalıştı; ayağını koyacak bir yer bulup altmış, yetmiş santim kadar daha yukarı çıktı ve durumun umutsuz olduğunu anladı. Kayalar arasındaki ana bitişle yerleri dışında kayalık hiç bir arıza yapmadan dümdüz göğe doğru yükseliyordu.

Balkona dönüp denize baktı; kafasını bir oraya, bir buraya çeviriyor, bu yeni sorunla nasıl başa çıkacağını öfkeyle düşünüyordu. Kız arkada sandviçleri paketlerinden çıkarmış, onu yemeğe çağırıyordu. Bir şey söylemeden eliyle işaret ederek kızı yanına çağırdı. Onu omuzlarından tuttu ve birlikte aşağıdaki suyun arsız maviliğine baktılar. Hafif bir çığlık attı kız; anlamıştı.

Denizle uzaklıklarının doksan metre olabileceğini düşündü. Atlanabilir miydi acaba? Hemen aşağıdaki bir kaya çıkıntısından bir kerkenez havalanıp denize doğru alçaldı ve denize çarpmadan, deniz yüzeyinin üstünde uçmaya devam etti. Adanın kuru rüzgârını alnında hissetti Campion. Dışarıdaki dünyadan ağaçların müziğini ve kuşların ötüşünü hafif, çok hafif duyuyordu. Girintili çıkıntılı kısa bir kıyı şeridi tek kurtuluş olanağı gibi görünüyordu. Deniz derin gibiydi; kıyıya doğru sığlaşıyordu. Kumsalda parlayan sarı ışık beneklerine baktı Campion. Eğer atlayacak olurlarsa aşağıdaki kaya çıkıntılarına çarpmayacak biçimde atlamaları gerekecekti. Uzaklık ne kadardı acaba? Matematiksel tahmin yapmakta hep başarısız olduğunu biliyordu. Gözlerini kapatıp Villars'daki sekiz metrelik tahtanın boyunu düşündü. Daha önce bir pilot ona, belli bir yükseklikten sonra suyun atlayan için beton etkisi yaptığını söylemişti. Neydi bu yükseklik? Kırk yıl düşünse anımsayamazdı. Orada yan yana neredeyse hiç kımıldamadan uzandılar bir süre. Aşağıda denizin yabanıl gürültüsünü ve karadan e-

sen rüzgârın kesintili ninnisini dinlediler. Campion gözlerini kocaman kocaman açıp dikkatle ve özenle bir sigara daha yaktı. Elleri titriyordu yine. Kız hiç konuşmuyordu. Birlikte sandviçlerinin durduğu tarafa gittiler. Susamıştı Campion ama yanlarına su almamışlardı. Yemeklerini, her şey düşünüldüğü gibi gitseydi, bir zeytin ağacının altında, tatlı su kaynağının yanında yiyeceklerdi. Suratını buruşturup, kıza "Sen de susamışsındır herhalde," dedi. Virginia ayaklarını altına almış oturuyordu. Sanki koşmuş gibi kıpkırmızıydı yüzü. Campion kızın gözyaşlarının akmaya hazır beklediğini tahmin etti. "Atlamak zorundayız," diyerek bir eliyle sandviçini tutarken öbürüyle küçük pastel boya kutusunu açtı. Düz kaya üzerine bir şeyler çizmek sakinleştiriyordu onu. Campion çizerken kız bir kedi gibi yavaş ve düzenli bir biçimde sandviçini yiyor ve resmi izliyordu. Böyle bir süre oturdular. Campion kaya üzerine bir sürü melon şapkalı küçük adam, bir kartal, bir tren ve *Europa* resmi çizdikten sonra ellerinin tozunu silerken, o eski iğneleyiciği sert sesini biraz andıran bir sesle, "Aslında fena da sayılmaz bu durum. Geri dönmek istediğimden emin değilim," dedi.

Kız başını yana yatırıp bu sözleri kibar bir kayıtsızlıkla dinledi. "Yani demek istiyorum ki," diye sürdürdü Campion, "insan keşke istediği gibi yaşayabilseydi; temel öneme sahip her şeyi yadsıyan ve yalnızca geçici, günlük şeyleri dikkate alan bu aptal dünyanın insafına kalmasaydı keşke." Yalnızca soluklanmak için susuyordu arada. Bir manzara resmi çizmeye başlamıştı, bir ev ve birkaç zeytin ağacı. "Yirmi yaşımdayken," dedi yumuşak bir sesle, "neyin yanlış olduğunu bildiğimi sanıyordum. Marksist olmuştum. İnsanlarla cennet arasındaki sınırın dünya malının adaletli dağıtımıyla ortadan kalkıvereceğine inanıyordum. Geçen son birkaç yıl içinde gözüm açıldı. Yirmisinde *fumiste*, yirmibirinde *poin-*

*tilliste**, yirmibeşinde *Thomist***; ve otuzunda Trappist*** adayı... Campion karalamaya devam ederken biraz kendisiyle, biraz da Virginia Dale ile konuşur gibiydi. Bunu yaparken yaşamının önemli bir kısmını, düzensiz de olsa, alışılmadık bir tutarlılık içinde animsıyordu. Cenova'da Balbi Caddesi'nde rastladığı kız; şarapçı dükkânının üstündeki harap odanın tavanında çatlak çatlak olmuş, dökülen kanatlı çocuk resimleri; dört köşesi direkli, kırmızı cibinlikli yatak; kırık bir ayna; içinde bir piyango bileti yüzen lavabo... Campion'ın o kızla ömrünün geri kalanını o pis yatak örtülerinin arasında –o uzun güzel kokulu saçların ağına takılmış halde– geçirmeye karar vermesi olacak şey miydi? Bir kaza sonucu, belki! Pekâlâ, Nantreaux'da bir sabah uyanıp mavi Akdeniz'in lekeli bir cam gibi parladığını gördüğünde dünyada gitmek istediği başka hiçbir yerin ya da yapmak istediği başka hiçbir şeyin olmayacağına inanması akıl alacak şey miydi? Onu bu ortamlardan çekip alan şey, mutluluk ve düzenle ilgili tuhaf düşünceler ve *asılsız* korkularla beslenen o doymak bilmez, huzursuz ruhu değilse, neydi o zaman? Bu çıkmazdan kurtulacak olsa, yavaş yavaş kavramaya başladığı ve şimdilerde yalnızca *ahlak* görüşlerinde bir gedik olarak değerlendirdiği yeteneklerini kullanabileceği nasıl bir yaşam biçimi benimseyebilirdi kendisi için?

"Öyle kal," diye seslendi. Güneş kızın yüzüne yandan vuruyordu. Sinirli, becerikli parmaklarıyla kızın resmini çizmeye başlamıştı.

"Galiba," dedi Virginia, "Yahudisin, değil mi?"

* Noktacılığı benimseyen yeni-izlenimci ressam –ç. n.
** Aquino'lu Thomas'nın ve taraftarlarının dogmatik felsefesini benimseyen –ç. n.
*** Çok sıkı kuralları olan ve konuşmayı bile yasaklayan Katolik rahibi –ç. n.

Campion'ı şaşırttı bu. Kendi kendine asla kabul edemediği bir şeydi çünkü Yahudilik. Elinden geldiğince kayıtsız bir sesle, "Neden öyle düşündün?" diye sordu.

"Bir nedeni yok," dedi kız. "Richard'la senden söz ediyorduk dün. Senin büyük bir ressam olduğunu söyledi."

"Yahudi olduğumu söyledi mi?" dedi Campion sert bir sesle.

"Hayır. Ben söyledim. Graecen senin Yahudi olduğun fikrinde değil."

Campion boyasını yere bırakıp ellerini taşa sildi. "Pekâlâ, sen neden Yahudi olduğumu düşündün?"

"Kentte pek çok Yahudi tanıdım," dedi kız. "Hepsinin de dünyaya ilişkin görüşleri aynıydı."

"Hangi görüş?" diye sordu Campion. Kızın tekdüze konuşma biçimine sinirlenmeye başlamıştı.

"Bu dünyanın onlar için yeterince iyi olmadığı görüşü."

Campion yüzünde korkunç bir ifadeyle gülümsedi ve boyasını yine eline aldı. Kızın kansız cansız ama yine de bir atı andıran soylu yüz hatlarını çizmeye koyuldu. Kız, öğleden sonra güneşinin, boğazını ve yüksek elmacık kemiklerini vurgulayacağı biçimde yüzünü yan çevirmiş uysallıkla oturuyordu.

"Evet," dedi Campion. "Yahudi'yim." Sigarasını söndürüp, devam etti. "Yahudilerin ortak bir psikolojileri olduğunu gerçekten düşünüyorsan eğer."

Virginia Dale esnedi. "Ne zaman atlıyoruz?" diye sordu. Kendini adamakıllı toparlamış görünüyordu. Sert bir sesle, "Sen ne zaman istersen atlayabilirsin," dedi Campion. "Ben dünyaya geri dönmeyi gerçekten *isteyip istemediğimi* anlayamadım henüz."

Kız uzunca bir süre düşündü. "Galiba korkuyorsun," dedi ve aceleyle devam etti. "Atlamaktan değil de, dünyadan korkuyorsun. Korkmaman gerekir. Bü-

yük bir sanatçı dünya üzerinde biraz söz sahibi olmalıdır; küçük kaygılarla hemen yıkılmamalıdır." Campion, yayvan, Golder's Green vurgusuyla kendisine ders veren bu küçük kızı büyülenmiş gibi dinledi. Kızın yargısı tüylerini diken diken etmişti. Yine de verecek herhangi bir karşılık bulamıyordu. Dikkatini aşırı biçimde yoğunlaştırarak çizmeyi sürdürdü. Bir sigara yakıp kıza birkaç dakika dinlenme izni verdiği sırada arkalarındaki tünelden kir pas içinde küçük bir yaratık inleye inleye ortaya çıktı. Kız "Spot!" diye bağırdı. "Nasıl geldin buraya?" Bayan Dombey'in köpeği tüyleri tozdan kapkara, yangından çıkmış gibi görünüyordu. Sızlanarak Virginia'nın yanına geldi ve başını kızın kucağına gömdü. "Her tarafı titriyor," diyordu kız yumuşak, sevecen, annece bir tavırla. Campion, sevgi, okşama, avutma sözcüklerini hayretle dinledi. İngiliz kadınlarının, bir genelleme yapılacak olursa, yalnızca kedi ve köpeklerine gerçek anlamda sevgi gösterdiğini düşünüyordu. Bu kız, bir adamın kollarında asla böyle sevecen davranamazdı.

Kanlı-canlı, güzel Francesca'yı, onun biçimli, yuvarlak kalçalarını ve incir gibi göğüslerini üzüntüyle anımsadı. Adeta insanın ağzına silinmez bir damga vurmak için yanıp tutuşuyormuşcasına öpüşürken, tüm vücudu ağrı çekiyormuş gibi kıvranırdı. Öpmek ve öpülmek onun canını yakan bir şeydi adeta. Campion içini çekip bir parça daha ekmek yedi. Daha sakinleşmiş hissediyordu kendini.

Kız da annelik yapabileceği birini bulduğu için daha mutluydu şimdi. Spot önüne konulan yemeği yaltaklanarak yedi ve kuyruğunu sallamaya başladı. Sonunda tehlikeden kurtulduğuna inanmış olmalıydı. Ne Campion ne de Virginia Bayan Dombey'in başına ne gelmiş olabileceği konusunda bir şey söyledi. Aslında ikisi de kadının yaşayıp yaşamadığını merak ediyordu.

Arkasına dönüp yiyecek verecekmiş gibi yaparak köpeği yanına çağırdı. Köpek gelince onu kucağına alıp ayağa kalktı ve tam köpeği fırlatmak üzereyken kız üzerine atladı. "Ne yapıyorsun?" diye bağırıp adamın kolunu çekiştirdi. Campion kolunu öfkeyle kızdan kurtardı. "Aptal!" dedi. Kızın bu çekiştirmesi yüzünden düşebilirdi. "Görmüyor musun, denememiz gerek!" Kız böyle bir deney için Spot'un kobay olarak kullanılmasına karşı çıkıyordu. Campion bir kez daha, "Aptallık etme!" diye artık debelenmeye başlamış olan Spot'u yakaladı ve kenara geldi. Spot avaz avaz havlayıp debeleniyordu. "Kes sesini," dedi Campion ve köpek elini ısırınca haykırdı.

Boşluğa fırlatılan Spot bir süre havada asılı kalmış gibi durdu ve sonra bir paket gibi denize doğru inişe geçti. Campion elindeki ısırık yarasını emerek düşüşü izliyordu. Küçük köpek havada döndü, döndü ve tüy gibi küçük beyaz bir iz bırakarak maviliğe daldı. Sonra denizin yüzeyine çıkıp birkaç saniye kımıldamadan durdu ve kıyıya doğru yavaşça yüzmeye başladı. Campion sevinçle bağırdı.

Kız sırtını dayamış hep aynı yerde oturuyor, tırnaklarını inceliyordu. "Köpeğe bir şey olmadı," dedi Campion yine ve kız bunun üzerine kalkıp yanına geldi. Spot şu anda burnun arkasında gözden kaybolmuştu ama hâlâ olabildiğince hızla yüzüyordu. Campion sırtüstü uzanıp derin bir soluk aldı. "Evet," dedi. "Bu, insana bir fikir veriyor." Kız ellerini çırpıp, "Harika bir şans bu," dedi. Campion hareketsiz yatıp sigarasının dumanını üflerken düşünüyordu. Bu köpekten yirmi kat daha ağır olan bir insanın bu işi bu kadar rahat halledebileceğinden emin değildi.

Onun düşündüğünü görünce, "Ne düşünüyorsun?" diye sordu kız.

"Güneşin batmasına yalnızca bir saat var. Yarın sabaha dek beklemeliyiz bana kalırsa. Şimdi güvenle atla-

yıp karaya yüzsek bile üzerimizde ıslak elbiselerle karanlıkta nerede olduğumuzu bilmeden dolaşıp durabiliriz."

"Evet," dedi kız yavaşça. İnanmamış gibiydi.

Yan yana oturup, güneşin kütle gibi, ağır ağır denize inişini izlediler. Herhangi bir şeye kafa yormadan orada öylece oturmak sinirlerini yatıştırıp sakinleştirmişti. Leylak rengi engin suyun üzerinde martılar çığlık çığlığa dönüp duruyordu. Rüzgâr körfezin güneyine doğru sürünüp garip hiyeroglifsi şekiller çizmeye başladı. Sonra kocaman bir altın damlası yavaşça ufka dokundu; ve akşamın mavi merceği sedefli kırmızı bir renkle yer yer kırılarak göğün bir ucundan öbür ucuna koştu. Campion'ın cebindeki kibrit kutusu dışında ışıkları yoktu ama bir sürü sigara vardı. Rüzgâr doğrudan onların balkonlarına esmiyordu. Gece ılıktı. Olabildiğince rahat bir biçimde yerleştiler yerlerine; Campion kolunu kızın omzuna doladı. Mavi, yoğun karanlık inmeye başladı ve yıldızlar binlerce iğne ucu gibi gözlerini kırparak kötü niyetli ışıklarını dünyaya doğrulttular. Uykulu bir sesle, "Campion," dedi kız. "Duygularını incittiysem, özür dilerim." Campion kızın ne demek istediğini gayet iyi anlamasına karşın anlamamış gibi göründü. "Yahudi olmakla ilgili söylediğim şeyler için," dedi kız. Bir süre sessizce sigarasını içtikten sonra, "Birtakım huylarımı soy özelliği olarak nitelerken," dedi Campion, "bana haksızlık ettiğini düşünüyorum. Evet bir soya aitim; ama bu, sanatçı soyu Yahudi özelliklerini, kişisel yapımda bulabilirsin. Ama karşılaştığım güçlükler, öteki kalıtsal mirasımdan kaynaklanıyor. Aslında," diye neşeyle devam etti, "Yahudi de değilim. Yalnızca ötekiler gibiyim." Ve yavaşça, vurgulamadan, sanatçının kimliği, tuhaf gereksinmeleri, korkuları, tutkuları konusunda konuşmaya başladı. Kızın uyuyakaldığını anlayıncaya kadar da sürdürdü konuşmasını.

O gece Campion'ın paltosunun altında sık sık uyanarak uyumaya çalıştılar ve gün ağarır ağarmaz da kalktılar. Hava soğumuştu; ikisi de soğuktan kasılmış durumdaydı. Her yeri kalın bir çiğ tabakası kaplamıştı. Önceki günden arta kalan şeyleri yiyip Campion'ın tabakasından kalan son iki sigarayı içerek güneşin oturdukları kayayı ısıtmasını beklediler. "Demek hepsini geri istiyorsun," dedi Campion sonunda. "Golder's Green, yağmur, ıslak metro, son otobüs..." Kız korkmuş gibi kulaklarını tıkadı. "Lütfen," dedi. "Bozma her şeyi. İstemekten değil; başka şeyler var, anlamıyor musun?"

Cep tarağını çıkardı, küçük bir aynayı kayadaki bir yarığa dayayarak, elinden geldiğince makyaj yaptı saçlarını taradı ve parmaklarıyla kaşlarını düzeltti. Yavaşça, "Hazırım," dedi sonra. Campion içini çekip ayağa kalktı. Ayakkabıları hariç üzerlerindeki her şeyi çıkarıp çıkın yaptılar. Çırılçıplak durumda el ele balkonun son çıkıntısında durdular. "Ben üç dediğimde," diye başladı Campion; sesi ifadesiz ve sakindi. Kız, "Dur," dedi birden ayaklarını taşa dayayarak uzandı ve Campion'u dudaklarından öptü. Campion gülümseyerek başladı! "Bir, iki ..."

Rüzgâr son sözcüğü dudaklarından alıp götürmüştü. Vücudu mavi merdivenden aşağılara inerken sürekli yuvarlanarak döndüğünü hissetti. Kızıl bir kükreme ufku dolduruyor gibiydi. Kerkenezler ürkmüş, onlarla birlikte birkaç metre aşağı uçup merak ve korkuyla bağrışarak uzaklaşmışlardı.

Deniz geniş parlak kucağını açıp bekledi onları.

DÜNYANIN ÇATISI

Truman karısını taş toprak selinden uzağa sürükledi ve ağzında küfrün bini bir para, kadının üstünü başını silkeleyip, koluna yapışmasına katlandı. Böyle yan yana durarak, koridorun molozlarla dolup sonunda tamamıyla tıkanışını izlediler. Düşüşün şiddeti ve sesi de yavaşlamıştı sonunda. Yastıkla beslenmiş bir yere benziyordu bulundukları yer. Buradan, öteki taraftaki sarsıntının ve gürültünün sürdüğünü duyuyorlardı. Ses, düşüp yuvarlanan kayalardan değil de gökte süregelen bir yastık savaşından geliyormuşcasına yumuşayıp yayılmıştı. Karısını kayaların yuvarlandığı yerden güvenli bir noktaya çekmek için harcadığı çabadan hâlâ soluk soluğaydı Truman. "Dinle şunu," dedi Bayan Truman. Titreyerek arkasına dönmüş, bir kayanın üzerine oturmuştu. Truman yüzünde umutsuz bir ifadeyle dinlerken rahatlamak için ceplerindeki yemek kutusunu ve küçük el fenerinin soğuk madenini yokluyordu.

Yakındaki bir mağaranın tavanındaki bir yarıktan sızan grimsi hafif ışıkla aydınlanmış bir koridordaydılar şimdi.

Kaçtıkları tünelin taş ve toprakla tıkanmış olan ağzı hâlâ titreşiyor, gürültü dört bir yanda yankılanıyordu. Truman birşeyler anlamak umuduyla dikkatle dinledi. Hafiflemiş de olsa, kafasında bir nabız vuruşu gibi, sanki alın boşluğuna ya da kulağının arkasına bir parmakla vuruluyormuş gibi hâlâ duyuyordu sesleri. "Ece?" diye ona bakarak kaygıyla sordu karısı. Truman içini çekerek

kadına döndü ve, "Korkarım kaçamadılar," dedi umutsuzca. "Hiç seslerini duymuyorum."

Karısının yanına oturup alnını sildi. Sonra sigara tabakasını ve pipo tütünü torbasını gözden geçirdi. "Evet," dedi. "Bir iki içimlik kalmış." Bir sigara yakıp karısına verdi. Bir süre sessizce sigaralarını içip, başları yukarıda, tepedeki ışık huzmesinde dönüp duran yoğun toz zerrelerini seyrettiler. Bay Truman, çenesi tam bir kararlılık ifadesiyle kasılmış durumda sigara içerken düşünüp duruyordu. Karısı cebinden bir tarak çıkarıp saçlarını taramaya başladı. Kendini adamakıllı toplamış görünüyordu. "Ne düşünüyorsun?" diye fısıltıyla sordu. Bu loş ortam ona kiliseyi anımsattığı için fısıltıyla konuşmuştu. Normal bir ses tonuyla yineledi sorusunu. "Ne düşünüyorsun?" Truman, aklı karışmış durumda, bir çıkış yolu, onları günışığına kavuşturacak bir koridor çıkışı olması gerektiğini düşünüyordu. Sessizce ve bir şey söylemeden bir süre dikkatle baktı karısına. Kadın saçını taramayı sürdürdü; sonra gülümseyerek yerinden kalktı ve tünelin öbür ucuna gitti. Truman karısının orada eteklerini kaldırıp çömeldiğini gördü. "Burnunda is lekesi var," diye seslendi kadına dalgın dalgın. Labirentte ne kadar ilerlediklerini hesaplamaya çalışıyordu ama yararı yoktu. Karanlıkta birkaç dakikalık yolculuk insana birkaç saat, hatta bir gün boyu sürmüş gibi geliyordu çünkü. Düşünmek, bir şey tasarlamak olanaksızdı. Bayan Truman ağzına yapışan bir örümcek ağını temizlemeye çalışarak geldi ve yanına oturup sordu yine. "Kurtulma olasılığı konusunda ne düşünüyorsun?" Yanıtı neredeyse belli gibiydi bu sorunun ama yine de Truman birşeyler söylemeye zorunlu hissetti kendini. Öksürüp, sigarasını soğuk taş zeminde söndürdü. Konuşmaya başlamadan önce labirentin başka köşelerinden gelen ve yine taş ve toprak kaymasına benzeyen küçük seslere bir an kulak kabarttı. Sonra kararlılıkla bir

elinin başparmağını öbür elinin avucuna koyarak, "Şimdi, şöyle," dedi. "Eğer dikkatli davranırsak, bize bir, hatta bir buçuk gün yetecek kadar yiyeceğimiz var. Hiç durmadan yirmi mil kadar yürüyebilmeliyiz. Burası en fazlasından birkaç mil uzunluğundadır. Biraz da şansımız olursa kurtulma olanağımız yüksek." Çok güzel bir açıklamaydı doğrusu; kadın sevinerek gülümsedi ve adamın kolunu sevecenlikle sıktı. Truman bu umarsız duruma bir kurtuluş olanağı ile yeni bir yön vermekten mutlu, "Haydi bakalım yürüyelim," dedi. "Sanki Devonshire'de yürüyormuşuz gibi." Çok şirin bir benzetmeydi bu; bir keresinde Tyre Basin kırlarında yürürken kaybolup bir gün boyunca dönüş yolunu bulamamışlar ve bu olayı sonradan hep tehlikeli bir serüven gibi anımsayıp eğlenmişlerdi. Ayağa kalkıp karşılıklı durdular bir süre. Kadın gülümseyerek adamın yakasındaki tozu sevecenlikle silkeledi. "Haydi," dedi adam. "Dur bakalım. Her saat başı onbeş dakikalık mola vereceğiz. Saat üç'e kadar da hiçbir şey yemeyeceğiz. Anlaşıldı mı?" Bayan Truman bu ustaca sunuştan ve zekice hazırlanmış eylem planından çok mutluydu ama adamın iyimserliğini tam anlamıyla paylaşmadığını göstermek amacıyla da olsa, kocasına biraz takılmadan edemedi. "Önemli bir sorun var," dedi ciddi bir sesle. "Şu minotor. Onu unutuyorsun." Truman kadının sırtına hafifçe vurdu. "Onunla da karşılaştığımızda ilgileniriz," dedi tatlılıkla.

El ele tutuşup mağaranın aydınlık bölümünden geçtiler ve kendilerini o sırada henüz bilmedikleri Dünyanın Çatısı'na götürecek olan uzun yürüyüşlerine başladılar. Bir süre kemerin altından geçip bir bölmeden bir başkasına doğru yavaş adımlarla yürürken uzun süre karanlıkta kalanların içinde büyüyen o gerçek dünyadan uzaklaşmışlık duygusundan sıyrılmak için birbirleriyle sürekli şakalaştılar. Bu düzenli, kararlı yürüyüşün bir a-

macı, bir anlamı vardı. Çok zor ilerliyorlardı, çünkü Truman fenerini olabildiğince az kullanmaya çalışıyordu; zemin, kaya yüzeylerinde hep olduğu gibi beklenmedik girinti ve çıkıntılarla doluydu. Zaman zaman, gün ışığının o yeşilimsi havada incelip seyrelmişcesine gevşek bir sarmal biçiminde dönüp durduğu ya da onların varlığıyla silkinip canlandığı o loş ışıklı bölmeler ansızın karşılarına çıkıverince umutları artıyordu.

Elsie Truman sağlam ayakkabıları ve paltosuna şükrediyordu. Sürekli konuşuyordu üstelik, çünkü kendi sesini duymadan edemediği gibi biraz da moralinin her durumda yerinde olduğunu kocasına göstermek istiyordu. Truman ise arada homurdanmak dışında kadını yanıtlama zahmetine pek de girmiyordu. Tüm enerjisini bu yolculuğa yöneltmişti, kafası, deyim yerindeyse, hep ilerde, önlerine çıkabilecek çukurlar, tehlikeler, her adımda karşılaşabilecekleri felaketlere karşı tetikteydi. Yol yeterince geniş göründüğünde hemen karısının yanına gelip koluna giriyor, bu davranışıyla daha önce kolkola güvenle yaptıkları binbir yürüyüşü farkında olmadan yeniden yaşıyor; kadının iyimserliğine ve cesaretine bir süreklilik duygusu, bir gelecek umudu katıyordu. Yine de çocukluğundaki o heyecanlı, sonu hep Paris'te yeraltında ya da Londra'da tavanaralarında kovalamaca ile biten filmler canlanıyordu aklında. Yaşamının tek şiirselliğini bu filmlerle yaşamıştı ve şimdi mağaradan mağaraya, bir galeriden ufalanan başka bir galeriye geçerken kendisini *Zenda Mahkûmu* ya da *Deniz Emekçileri* filmlerinin gün ışığına ulaşmaya çalışan kişilerinden biri gibi hissediyordu. En ufak bir korkusu yoktu şu anda, çünkü son savaştaki bombalamalar sırasında hissettiği gibi, henüz zamanının gelmediğine emindi. Bu inanç, kendisiyle şu anda yaşadığı korkutucu gerçeği sevecen bir perdeyle ayırıyordu. Oldukça yakınlarda bir yerde çiçeklerin tomurcuklandığı, ağaçların büyüdüğü,

insanların küçük günlük sorunlarıyla ve sorumluluklarıyla uğraştıkları gerçek dünya vardı. Truman henüz tanıma fırsatı bulamadığını düşündüğü bu dünya ile ilişkisini kesmemeye kesin kararlıydı. Bundan öylesine emindi ki, eşi zaman zaman onu sınarcasına, "Yeter artık. Neden biraz oturmuyoruz?" ya da "Ee, ne zaman yiyeceğiz? Açlıktan ölmemi istemiyorsun herhalde," dediğinde daha önce aldıkları karara uymayan bu önerileri, ulaşmaya kararlı olduğu bir amaca ters düşen saçma engeller olarak görüyordu. Bayan Truman ise kocasına bakıp, kararlı, azimli yüz hatlarını; bir boksörün rakibinin karşısında kapanmış, tetikte bekleyişini andırırcasına boynunu kısarak yürüyüşünü görünce, kadınsı sabrının yeniden canlanıp ona hakim olduğunu hissediyordu.

Kadın, düşe kalka yürüdükleri bu az ışıklı düşsel mağara ve galerilerin kendisine Brighton Akvaryumu'nu anımsattığını söyledi. Burada kocaman birtakım balıklar, yarıklardan geçip koridorlarda tembel tembel dolaşacakmış gibi geliyordu ona. Koridorlardan birinin ortasında soğuk zemindeki bir oyukta küçük siyah bir göle benzeyen ama çevresindeki herhangi bir hareketi ya da nesneyi yansıtmayan bir şey gördü. Bir sevinç çığlığı atıp, o suda yüzünü yıkamak için koştu. Tam şapkasını çıkarmıştı ki Truman kolundan yakaladı onu. Bu cilalı yüzeye dikkatle bakıyordu adam. Yanmış süte benzeyen ekşimsi hafif bir kokuyu ikisi de duydular. Karısından çok kendisine söylüyormuş gibi yumuşak bir sesle, "Bunda yüzünü yıkayacaktın, değil mi?" dedi ve eğilip yerden aldığı bir değneği sıvının içine sokup çıkardı. Zift siyah mühür mumu gibi bir duman çıkararak yavaşça akıyordu. "Aaa, ben hiç..." diye başladı kadın. "Katran bu. Nasıl gelmiş buraya?" Böylece Bay Truman, kadın sorumsuzluğu ve uğursuzluğu konusunda bir söylev vermek için fırsat bulmuş oldu. Karısını da güzelce suçladı. Bayan Truman son derece uysal dinliyor gö-

rünmesine karşın, kocasından daha önce de sık sık duyduğu bu öğütle için için eğleniyordu. Adamın, zekâsına ilişkin söyledikleri değilse de kendisi için kaygı duyuyor olması hoşuna gidiyordu.

Bir sapağa girip, aşağı doğru inen bir galeriden geçtiler. Bir süre mağaranın bulunduğu bir alana gelmişlerdi. Burada denizin sesi sanki bir şeytanminaresinden dinliyorlarmış gibi değişik geliyordu. "Öyle yakından geliyor ki," dedi kadın. Üzüntüyle tekrarlayıp duruyordu. "Öyle yakın ki..." Daracık boru gibi bir yerden aşağıya bakınca karanlık bir balo salonunda küçük bir şavkıma ya da payetlerin yansımasına benzer bir kıvılcımla zaman zaman aydınlanan karanlık bir alanı görebiliyorlardı; başka bir geçit vermiyordu kaya. "Deniz!" dedi Truman; duyduğu özlemle o ana kadar oldukça iyi koruduğu sabrı taşmış gibiydi; "Bir ulaşabilsek denize.." Bir süre oturup sigara içtiler. Truman zaman zaman o dar pencereye tırmanıp denizin bir sarmal gibi yaklaşıp tekrar çözüldüğünü görüyor, aşağıya inmenin bir yolu olup olmayacağını düşünüyordu. Kadın, sigarasının dumanını burnundan savurarak seyrediyordu onu. "Bahse girerim," dedi, "ötekiler bir yol bulmuştur." Truman bir süre sessizce baktı ona. Sonra hafif alaylı bir dille, "Denize mi?" diye sordu. "Neden olmasın?" dedi kadın. Aslında denizi hiç düşünmemişti ama mademki adam tartışma zemini olarak denizi öne sürmüştü, biraz konuşmak için bu fırsattan pekâlâ yararlanabilirdi. "Campion'ın böyle dar bir tünelden kolayca geçiverip bir anda denize ulaşıverdiğini görür gibiyim." Campion adı her ikisinin de zihninde hep beceriklilik ve kurnazlıkla özdeşleşiyordu. Bay Truman sigarasını söndürdü ve, "Yüzme bilmeyen biri için denize ulaşmak çok yararlı olurdu gerçekten," dedi. Campion'la, denize düşen birinin ne kadar süreyle orada kalabileceğini tartışıyorlardı bir gün. Campion yüzme bilmediğini itiraf et-

mişti. Bayan Truman adamakıllı bozulmuş görünüyordu şimdi; ama kocasının sesinde erkek üstünlüğünü vurgulayan o kayıtsız ifade onu yine eğlendirmiş, sevecenliğini harekete geçirmişti. İyice acıkmıştı ama adam henüz zamanı gelmediğini söyleyip izin vermeyecekti birşeyler yemesine.

Tünelleri izleyip çukur ve yarıklarla dolu zeminde ufalanan kemerlerin altından geçerek denizin kayalara çarpmasından doğan sesi arkalarında bıraktılar. Bu sesi kaybetmekten nefret ediyorlardı; çünkü hışırtısıyla, onlara adeta yüzyıllardır ayrı kalmışlar gibi gelen dış dünyaya ait öteki sesleri anımsatıyordu. Üstlerine belli belirsiz bir karamsarlık ve gerçeklerden uzaklaşma duygusu çökmüştü. Sonunda bir başka koridor ağına, kadının deyimiyle "sınır"a geldiler. Bayan Truman bir taşın üzerine oturup ayak bileklerini ovarken kocası tünellerde dolaşıp dünyaya geri dönmek için kendilerine ipucu sağlayacak birşeyler bulmaya çalışıyordu. Koridorlardan ilk üçü birkaç metre sonra iyice daralıp geçit vermez duruma geliyordu. Dördüncü daha ilginç geldi Truman'a. Fenerinin sarı ışığında dik bir bayır halinde görünen bu koridorun zemininin kireçtaşından olduğunu gördü. Civarda yer yer kahverengi toprak vardı; buna şaşırdı Truman, çünkü o ana kadar geçtikleri yerler çoğunlukla taştı. Dört beş adım attıktan sonra yerde ayaklarının dibinde birkaç değnek gördü. Onları yerden aldı. Kahverengi ve kupkuruydu değnekler. Huş ağacından yapılma bir süpürgenin parçalarına benziyorlardı. Truman fenerini söndürüp dikkatle burnunu sümkürdü. Belli belirsiz heyecanlanmıştı. Koridor on adım kadar sonra iyice daralıyordu. Burada durup tüm dikkatini toplayarak kararlı bir biçimde duvarı incelemeye başladı. Sabrının ödülünü görmüştü. Duvardaki saç öbekleri çok ilginçti; saçın bulunduğu yerin zemine olan mesafesini karışlayarak ölçtü ve saçları eline aldı. Karısı

oturmuş bekliyordu. Çantasında bir kalem bulmuş, bir şeyler çiziyordu duvara. Truman karısının yanına oturup mağaranın çatısındaki yarıktan sızan ışıkta elindekini incelemeye başladı. Kadın yaptığı işe vermişti dikkatini, bakmıyordu Truman'a. Kayanın üzerine kalpler çiziyor, onları bir okla birleştirdikten sonra kalplerin üzerine büyük bir özenle kendi adını ve Truman'ın adını yazıyordu. "Yol boyunca yapacağım bunu," dedi. "Belki başkaları buralara gelir diye." Truman hiç hareket etmeden oturuyor, dişlerinin arasından hafif bir ıslık çalarak tünelden aldığı ipucunu dalgın dalgın inceliyor ve olası çözümler üzerinde düşünüyordu. "Evet," dedi sonunda. "Ayı olamaz. Tabiî eğer ayıların kahverengi beyaz kılları yoksa. Yine de bayağı kocaman bunlar."

Karısı ne yaptığını görmek için ona doğru dönerken minotorun boğuk sesini bu kez daha yakından duydular. Sesin o daracık yerde yaptığı yankı kulakları sağır edecek kadar muazzamdı. Bunun yanında bir de rüzgârın yaprakları yerde sürüklemesine benzeyen bir hışırtı da duyuluyordu. Taş balkonlardan aşağı tozlar yağıyordu. Korkuyla ayağa fırladılar; değişik köşelerden kulakları sağır edercesine gelen yankıya göre başlarını bir oraya bir buraya çeviriyorlardı. "Aman Tanrım!" dedi Truman. "İşte bu." Gözleri pırıl pırıldı ve koca koca açılmıştı. Bayan Truman kocasının korkuyu cesarete dönüştürmekte zorlandığını gördü. Yankılar, yanlarından geçip aşağıdaki tünellere dağılmıştı. Adam ileri uzanıp çabucak, "Bıçağı ver bana, tamam mı?" dedi. Bu uzun eğri av bıçağını elinde hissetmekten hoşlanıyordu. Bıçağı kınından çıkarıp matadorlar gibi koluna astı ve, "İni çok uzakta olamaz, Elsie. Belki de onu bulursak bize çıkış yolunu gösterir," dedi. Kadın yanıt veremeyecek kadar ürkmüş, sırtı soğuk taş duvara dayalı, kocasının hazırlanışını izliyordu. Truman arkalarında sesin giderek zayıflayan patlamalarına biraz daha kulak kabart-

tıktan sonra, "Haydi," dedi. "Haydi bakalım, gayet yavaş. Tamam mı? Beni izle." Bıçağın kınına çarparken çıkardığı küçük sesi duyuyordu kadın. Truman fenerini çıkarıp çabucak ama dikkatle tünele girdi.

Taş zeminde ayak sesleri gürültü çıkarıyor gibi geldi onlara. Bir düzine alçak tavanlı koridoru herhangi bir sorunla karşılaşmadan geçtiler. Bu nemli havalı yerde, yer altındaki köstebeklerin çıtırtıları gibi küçük, sakar, anlamsız adımlarının sesleri dışında çevrelerinde çıt çıkmıyordu. Truman, ışığı giderek hafifleyen fenerini ancak ileride ne olduğunu görmek için kısa sürelerle yakıyordu. Önlerini kısacık bir süre için fenerlerinin ışığında görüp, deyim yerindeyse oranın resmini hafızalarına kaydediyorlar, sonra feneri söndürüp, karanlıkta ilerliyorlardı. Truman bıçağının keskin kenarını hafifçe okşuyor ve onun böylesine büyük olmasına şükrediyordu. Hep bir çakı manyağıydı Truman ve çakısız hiçbir yere gitmemişti şimdiye kadar. İngiltere'den ayrılmadan önce yeni baştan bilettiği ve çok usta bir işçiliği olan bu bıçağı ona son savaşta bir asker armağan etmişti. Şimdi, ne tip bir mitolojik canavar ya da daha gerçekçi başka bir engelle karşılaşacağını görmek için yürürken, kendi yaşamının elektrik cereyanı gibi ensesinden geçip omuzlarına doğru ılık ılık aktığını hissediyordu.

Koridorlar bir yerde ansızın yapış yapış, nemli bir hal aldı. Zemin artık taş değil, toprak ve moloz kaplıydı. Havadaki nem, alınlarındaki tere karışıyordu. Son yürüdükleri yer, peteğimsi mağara ve galerileri teğet kesen yokuşlu bir koridordu.

Şimdi orada burada duvarlara tırmanmış ağaç köklerini –kurtçuklara benzeyen beyaz kıvrımlı kökleri– gördükçe umutlanıyorlardı. Truman giderek daha rahat soluk almaya başladığını hissetti; sanki taze hava, zayıflayan ciğerlerini canlandırmak için onları karşılamaya gelmiş gibiydi.

Kaya içinde küçük doğal bir anfitiyatroya geldiler sonunda. Oradan geçip ilerideki koridora girmek üzereyken, önlerinde uzanan karanlıkta ağır bir cismin düşmesine ya da yuvarlanmasına benzeyen bir sesle irkildiler. Taş ve topraktan oluşan bu küçük bölmede tatlımsı bir hava akımı dolaşıyor gibiydi. Truman geri çekilip fenerini yaktı. El ele durup, minotorun ortaya çıkmasını titreye titreye beklediler. Böyle loş ışıkta dururlarken, ahırında bir atın kişnemesine benzettikleri boğuk bir homurtu ve bir ağız şapırtısı, kaygılı sessizliklerini bozdu. Bu loş tekdüze ışığa giderek alışan gözlerini ilerideki tünele dikince bir inek ahırından pek de farklı olmayan kaya çıkıntısının arkasında, gölgeler arasında bir şeyin kımıldadığını gördüler. Truman çabucak ve sessizce on adım ilerleyip duvara yapıştı. Sonra fenerini açıp kafasını köşeden uzattı ve ürkek bakan bir inekle göz göze geldi. Duvara yapışmış durumda yüreğini göğsünde bir buz topu gibi hissederek bir süre durdu. Sonunda, yavaşça soluk alma hakkını kendinde bulurken, elini ayağını bağlayan bu müthiş rahatlama duygusunu hiç değilse kısmen ifade edebilecek sözcükler arıyordu.

Kadın, Truman'ın orada öylece durduğunu görünce, belki de kayanın arkasındaki şeyin kocasının elini kolunu bağlayacak kadar korkunç olduğunu düşündüğünden, yerden bir kaya parçası kapıp adamın yanına koştu ve ineğin kanlı gözleriyle karşılaşınca elindeki koca taşı yere düşürdü. Kocasının vücudunun kahkahadan sarsıldığını görüyordu. Konuşmak için tam ağzını açmıştı ki, inek onlara arkasını dönüp telaşla pat pat kakasını yaparak tünele doğru hızlandı. Trumanlar, dilleri dolaşarak bir ağızdan "Çabuk!" diye bağırıp, çığlık çığlığa gülerek ineğin peşinden koşmaya başladılar. Ağaç köklerinden oluştuğu apaçık belli olan birçok kemerin altından geçip birden ve anlaşılmaz bir biçimde gün ışığına çıkıverdiler.

Kahkahalar ve gözyaşları arasında yere çöküp yoğun gün ışığına karşı elleriyle gözlerini kapadılar. Birkaç dakika boyunca böyle otururken parmaklarının arasından bildikleri dünyadan kaçamak görüntüler yakalıyorlardı. İşte gri-yeşil zeytin ağaçlarının toprağa çakılmış gibi durduğu bir yamaç karşılarındaydı. Koca bir çınar ağacının kökleri arasından çıkmışlardı gün ışığına. Bir yerden taşkın su sesi geliyordu. Ellerini yavaş yavaş gözlerinden çekip Ege'nin masmavi göğüne baktılar ve göğün olanca maviliğiyle, gözlerine acımadan dolmasına izin verdiler. Ağaçlar sanki ilginç bir şey görmüşler gibi kıpır kıpırdılar. Çiçeklerin üzerinde arılar ağır ağır kaynaşıyordu. Dünyanın Çatısı adeta pat diye birden ortaya çıkıvermiş, her zamanki gibi yenilikler sunuyordu onlara. Hiçbir abartılı hareket ya da hayret ifadesi yetmezdi bu görüntüyü anlatmaya. Elsie Truman ayakkabılarını fırlatıp kendini yavaşça otların üzerine bıraktı ve ayaklarını uzattı. İçinden, "Yeniden doğmak gibi bir şey bu," diye düşünürken gözleri doldu; yaşlar yavaşça yanaklarına süzülüyordu. Kocası da yanına uzandı sonra ve başını koluna dayadı; sigarasından hırsla çektiği nefesler anlatılamayacak kadar keyif veriyordu. Labirentte iken açlıktan ölmek dışında pek bir şey vaat etmeyen yaşam, şimdi hareket edebilme ve hissedebilme olanağının yanı sıra, gerçekleşme umudu olmadığı için düşünmeye bile cesaret edemedikleri geleceğe yönelik tasarılarla birlikte yüzlerce anıyı da onlara bağışlıyordu. Zaman zaman dudakları kıpırdıyordu ama dua etmiyordu; kendi kendine konuşuyordu yalnızca.

"Haydi," dedi kadın. "Artık yiyelim."

Hareketsiz yatıp iki parmağının arasında sakallarını yoklarken, "Sen ye," dedi adam. Yorgunluk yüzünden zorlukla da olsa, kurtuluşun verdiği o harika duyguyla yerinden kalktı kadın ve ezilmiş sandviçlerin paketini, ıslaklığı fark edip iğrenerek açtı. "Al," dedi kocasına.

"birşeyler ye." Adam kalktı, gerinirken ekmeği karısından aldı. "Hiç yoktan iyi," deyip bir lokma ısırdı ve kafasındaki düşüncelere bir melodi gibi eşlik edercesine akan suyun nereden geldiğini anlamak için çevresine bakındı. "Burası soğuk, değil mi?" dedi kadın. Kocasının yanında otururken, soğuğu dudaklarında ve boğazında duyuyordu. "Neredeyiz acaba?"

Ağzında lokmayla çevresine bakınırken, şaşırtıcı ölçüde yabanıl ve sarp bir yerde bulunduklarını gördü. Dört bir yana baktığında ağaçsız çıplak dağların, omuzları ve boyunlarıyla öğleden sonra ışığındaki çıkıntılarını karlı zirvelerin, yamaçlardan doğru tırmanan kemik grisi alacakaranlığa inat, yakaladıkları güneş ışınlarını, binlerce elmas pırıltısıyla birbirlerine yansıttığını gördü. Bundan ötesini göremiyorlardı ama kenarında bulundukları, çevresi dörtyüz metreyi bulan doğal çukurda meyva ağaçları, çiçekler, kısacası her türlü bitki bolluğu görünüyordu. Dağların karlı bölgelerindeki bitkilerden gelen soğuk çürümüş koku, hafif hafif burunlarına çarpıyordu. Bu küçük doğal çukur ancak en uzak köşesinde bir köknar öbeğine sahip olmakla gururlanabilirdi. Dağların uzayda dimdik inen arka yüzlerinin bu çukurdan bir biçimde ayrılmış olduğu da belliydi.

"Şu dağlar çok uzak," dedi Truman şaşırmış gibi. "Bulunduğumuz yer de pek yüksek değil galiba. Deniz ne tarafta acaba?"

Dikkatle ve keyifle yemeğe devam ederlerken pek konuşmadılar. Yemekleri bitince Truman çöpleri bir çınar ağacının altına gömdü.

Truman çevresine bakınmayı sürdürürken yavaşça, "Çok da iyimser olamayacağım, Elsie," dedi. "Dağda da mağaradaki gibi açlıktan ölünebilir, biliyorsun. Her hangi bir yol ya da ev görmüyorum çevrede."

Kadın üzerindeki ekmek kırıntılarını silkip, "Buralarda bir çiftlik olması gerek," dedi. "Ayrıca, bak." Gözleri-

ni yüzeyi reçineyle cilanmış gibi pürüzsüz görünen kayalığa dikmişti. "Ne var?" dedi kocası. Kadın ayağa kalkıp kayanın yanına gitti. "Burada 'yağ' var," derken o eski Derbyshire sözcüğünü ve çocukluğunda çiftlikte geçirdiği tatilleri anımsamıştı. "Bu da buralara keçi ya da koyun geliyor demektir."

El ele tutuşup çevrelerine merakla bakınarak küçük vadiye doğru yürüdüler. Çevredeki bitki örtüsü doğal bir oluşumdan çok, bir evin özenle yapılmış bakımlı bahçesine benziyordu. Taşlı topraklı yatağında akan bir dere görüp kuşların ötüşlerini dinlediler. Bir ceviz ağacının çatallı dalları rüzgârla sallanıyordu. Ufuktaki son kayalığın ötesinde şeftali pembesiyle yükseliyordu tepeler. Ilık, taze yeşil ve huzurlu çayırlar insan eliyle biçilmiş görünümleriyle bronz dağların gölgesinde uzanıyordu. Trumanlar giderek artan bir şaşkınlıkla, ortasında bulundukları bu doğal anfitiyatronun zenginliğini, her yönden göğe uzanan koca kayalıkların durgunluğuyla karşılaştırıyordu. Ayakları çimenlerin arasındayken, gözlerini çevirdikleri her yerde zirveleri kara bulanmış görkemli dağlar görüyorlardı. "Anlayamıyorum," dedi Truman. "Tuhaf bir şey. Hava gayet ılık." Bayan Truman kocasının yanında yürürken, ciğerlerine girip dışarı çıkan havanın tazeliğini hissediyordu. Dağlar onlara ürkütücü olmaktan çok görkemli ve güzel görünmüştü. Yunanistan dağlarında temiz serin havaya karışan kekik kokularını duyarak yürüyen herkeste olduğu gibi, başında bir hoşluk, bir hafiflik hissetti Bayan Truman. Göğün bir köşesinde ipekten cibinlikler gibi pembe bulutlar toplanmıştı. Niyetlendikleri hareket ve manevraları bırakıp bu durgun hareketsizliğe gömülmüşlerdi. Arada sırada Bay Truman'ın ya da karısının gölgesi nemli dağlara yansıyordu. Kadın, adamın kafasındaki sorulardan uzak, "Harika," dedi. "Tek kelimeyle harika."

Kiraz yüklü bir ağaç, dağ suyunun toplandığı bir kaya havuzunun üzerine doğru eğilmişti. Dallarında kuşlar sekip duruyordu. Kadın kirazları yolarken alayla, "Açlıktan ölebiliriz mi demiştin?" dedi. Adam "Haydi," deyip kadını kucakladı ve en olgun kirazların bulunduğu dallara doğru kaldırdı. Başı kadının kalçaları hizasında dururken aklının bir köşesinden eski bir şarkının sözleri geçti: "Dünyadaki tek kız sen olsaydın." Öylesine eskilerden gelmişti ki bu şarkı, onu hangi ortamda ve hangi nedenle öğrenmiş olduğunu anımsayamıyordu. Kadın daha yükseklere erişmek için kıpırdayıp duruyordu. "Ağır ol," dedi adam, kadın buz gibi meyvayı onun ağzına uzatırken, "Kendini nerede sanıyorsun? Cennette mi?" diye sordu.

Ayakları buz gibi suyun içinde, yan yana oturup kiraz yediler ve adamın son sigaralarını paylaşarak içtiler. Çamların gölgesi giderek uzuyordu. "Aslında burada fazla oyalanmamalıyız," dedi adam. "Böyle gevşemeden önce nerede olduğumuzu araştırmamız gerek." Kadın ayağa kalkıp üstünü silkeledi. Suyun soğukluğuyla ayakları buz gibiydi; kan dolaşımını arttırmak için zıplayıp hareket ettirdi ayaklarını. "Valla," dedi "Minotordan sonra her şeye katlanabilirim." Truman yağmurluğunu bir kez daha katlarken kadının söylediklerini düşündü. "Sence minotor o muydu?" "Başka ne olabilir ki?" dedi kadın. Truman hayır anlamında başını sallayıp bir an düşündü. Şu minotorun evcil bir nitelik kazanmış olduğunu, onları korkutan şeyin, böğürtüsü yerin altında büyüyen basit, kahverengi bir inek olarak ortaya çıkmasını kabule yanaşmıyor gibiydi. Sonunda ayağa kalktı ve, "Bilemiyorum," deyip karısının yanına gitti.

"Galiba şu ağaçlara tırmanıp aşağılara bakmalıyız. Belki de o köyün tepelerindeyiz. Neydi adı? Cefalû muydu? Evet Cefalû."

Kış sellerinin dolduracağı bir sürü kurumuş ırmak yatağından geçip sık mersin ağaçlarının oluşturduğu bir koruluğa daldılar. Yürürlerken yakındaki bir tepenin ötesinde otlayan koyunlar çarptı gözlerine. "Gördün mü?" dedi kadın. "Sana söylemiştim. Buralarda bir çiftlik olmalı." Ama ağaçlar ve koruluk dışında her hangi bir patika ya da ekim alanı göremediler çevrelerinde. Tepenin son yokuşunu da tırmanıp çam ağaçlarının bulunduğu yere doğru yürürlerken aşağıda birini gördüler. Derenin birden çamurlaşıp derinleştiği ve kendisine havuzcuklar açıp bataklıklar oluşturduğu bir yerde kıyıda oturmuştu adam. Elinde bir olta vardı. Sırtını bir zeytin ağacının gövdesine dayamıştı. Başına renkli bir mendil örtmüştü ve uyuyor gibiydi. "Sonunda!" dedi Truman rahatlamış bir sesle, "Kaygılardan kurtulduk." Ellerini borazan gibi yapıp ağzına dayayarak bağırdı: "Hey, oradaki!" Bu yalnız kişiye doğru tepeden aşağı inmeye başladılar. Karısı alayla, "Bir de Yunanca denesen daha iyi olur," dedi. "Duymadı galiba." Gerçekten de yabancı, hâlâ arkası onlara dönük, ilgisiz oturuyordu. Truman ikinci kez bağırınca, duyup arkasına döndü ve o zaman onun erkek değil kadın olduğunu anladılar. Kadın ayağa kalktı; elinden oltası düşmüştü. Kaçıp gitmek ya da onları beklemek arasında bocalıyor gibiydi. Truman ve karısı kolkola aşağı inerlerken yabancının duruşundan vadide bulunuşlarının nedenini açıklamak zorunda olduklarını hissederek bağırıyorlardı. "Kaybolduk!" Kadının üzerinde kahverengi bir pantalon, eski yamalı bir yün süveter, boynunda da bir eşarp vardı. Ona doğru yaklaşırlarken Elsie alçak sesle kocasına "Pek iyi görünmüyor. Anlamıyor bizi. Yunanlı'ya da benzemiyor, değil mi?" dedi.

Ancak çok yakınına gittiklerinde, yabancının, erkek çocuğuna benzeyen gümüş rengi kısa saçlı yaşlı bir kadın olduğunu gördüler. Kadın, buruşuk yüzüne gömü-

lü, ince kazağı çizgilerle çevrelenmiş gözlerinde güvensizlik ve biraz da kaygı ifadesiyle bakıyordu onlara. Irmağın kıyısında öylece ayakta dururken bir elini destek ve moral almak istercesine arkasındaki ağaca dayamıştı, annesinin eteğini tutan utangaç bir çocuğu anımsatmıştı Elsie'ye. Kocasını dürtekledi kadın. "Haydi. Konuş," dedi. Bay Truman'ın yüzünde komik bir kararsızlık ifadesi belirmişti. Yaşlı kadının sessizliğinden İngilizce bilmediği sonucuna vardı. Kendisi de hiç Yunanca bilmiyordu. Yine de kendisini toplayıp ağzını açtı ve duraklayarak konuştu. "İngiliz. Biz İngiliz. Anglos." Eliyle kendisini ve karısını gösteriyordu.

Yaşlı kadın ilk kez gülümsedi; anlayıp rahatladığını gösteren bir gülümsemeydi bu. "Tanrıya şükürler olsun," dedi. Sesi boğuk olmakla birlikte Truman'a Graecen'ı anımsatan bir özellik, bir sakinlik taşıyordu. "Şükürler olsun. Evan'dan olduğunuzu, beni geri götürmeye geldiğinizi sanmıştım." Ansızın adamakıllı rahatlayıp, ellerini kalçalarına vura vura iki büklüm, kahkahalar atmaya başladı. Truman tarzanca konuşmuş olmaktan dolayı biraz kızgın, "Demek İngilizce biliyorsunuz," dedi. Kadın oltasını toplayıp bir hasır sepete koydu ve, "Aslında Amerikalı'yım," diye yanıtladı. "Adım Adams, Ruth Adams." Kıyı boyunca ırmağın içinde geçilmek üzere taşların dizildiği yere doğru yirmi adım kadar yürürken konuşuyordu bir yandan. "Yıllardır kimseyi görmemiştim." Sert olmakla birlikte kulağa hoş gelen sert, kendine güvenli bir tonu vardı sesinin. "Kusuruma bakmayın lütfen. Yabancılarla görüşmeyince kibarlığı unutuyor insan." Dereyi geçip kıyıdan aşağı onlara doğru yürüdü. Elsie Truman, kadının, ayaklarına ayakkabı yerine tabanları bir biçimde yastıklanmış haki renkli çoraplar giymiş olduğunu gördü. Yakından daha da yaşlı görünüyordu kadın ama yüzünün hatları çocukça bir düzgünlüğü hâlâ koruyordu. Yine de derin

kırışıklarla doluydu. Trumanlar kendilerini tanıtırken birçok yeri yamalı kahverengi fitilli kadife pantolonu içinde utangaç bir tavırla elini uzattı. Bilekleri ince ve biçimliydi ama tırnakları kırık ve bakımsız, avuçları ise bir çiftçi eli gibi sertti. Sırayla her ikisine de adını söyledi. "Siz labirentten gelmiş olmalısınız," dedi. Labirent sözcüğü üzerine Truman, bu doğal ortamın son birkaç dakika içinde unutturduğu tehlike duygusunu yine yüreğinde duydu. "Evet," diye yanıtladı çabucak. "Ayrıca orada başkaları da var. Olabildiğince çabuk yardım sağlamalıyız onlara." Yabancı kadın dönüp yavaş yavaş yanlarında yürümeye başladı. "Çok yorulmuş olmalısınız," dedi. "Benimle gelin de, bakalım size yiyecek bir şeyler bulabilecek miyim." Elsie Truman yürürken bir şeylerin yanlış olduğunu düşünüyordu. Kocasının başkalarından söz ettiğini anlamamış görünüyordu yabancı kadın. Elsie, Amerikan ve İngiliz deyimleri arasındaki ayrımın bir yanlış anlamaya yol açabileceğini düşünmüş olsa gerek, dikkatle ve adeta bir bilimsel doğrulukla, "O mağaralarda kaybolan insan sayısı en az dört ya da beş," dedi. Kadın başını kaldırıp bir saniye kadar gülümseyerek ona baktı ve, "Özür dilerim," dedi. "Eşinizi duydum. Ama görüyorsunuz ya, yapabileceğimiz herhangi bir şey yok. Buradan gitmek için labirent dışında başka bir yol yok."

"Başka yol yok mu!" Truman adeta kendi sorusunun gücüyle kendine gelip kadının karşısında durdu. "Ne dediniz?"

Sepetini, içindeki incir yapraklarının arasından görünen üç küçük balığı rahatsız etmemek istercesine dikkatle yere bırakıp, ellerini cebine soktu kadın. Elini ufka doğru hafifçe uzatıp görünebilen tüm çevreyi göstererek, "Çepeçevre kuşatılmış durumda burası," dedi. Sesi biraz uyumsuzlaşmış gibiydi ve hafif çıkıyordu. Yüzlerindeki korkuyla karışık güvensizlik ifadesini görünce

sürdürdü konuşmasını: "Lütfen dinleyin beni." Sesinin tonu ciddi ve adeta emrediyormuş izlenimini verecek kadar kendinden emin çıkıyordu. "Dinleyin."

Truman kızgınlıkla, "Başka yol yok," derken bu sözcükler sanki kendisine ve labirentten kurtulmak için harcadığı çabaya, azme ve kararlılığa hakaret anlamına geliyormuş gibi hissediyordu.

Kadın inatla, "Doğru," dedi.

"Pekâlâ, oralarda ne var?" diyerek ileride sönen gün ışığında önce gül kırmızısı ve giderek katran rengine bürünen dağların bulunduğu yeri gösteriyordu.

"Kayalıklar," diye yanıtladı kadın, "Çepeçevre kayalıklar. İnanmak kolay değil, biliyorum. İlk geldiğimde ben de inanamadım. Bir iniş yolu bulmak için ne kadar uğraştık."

Yerden sepetini alıp birkaç adım yürüdü ve omzundan geriye seslendi. "Beni izleyin. Evi göstereceğim size."

Trumanlar bakıştılar. O gerçekdışılık, bir ağa dolanmışlık duygusu yine egemen olmuştu onlara. Bayan Truman işaret parmağıyla şakağında burgu hareketi yaparken sordu, "Sence normal mi bu kadın?" Adam bu soruyu yanıtlamadı. "Yine de bir ev var işte," dedi. "Yürü haydi." Bir düşteki kişiler gibi yürüyerek, yaşlı kadına, çayırın bir köşesine ulaştığı anda yetiştiler.

Tepenin yamacından ötelerde, ilk kez insan iradesiyle oluşturulmuş bir ekili alan gördüler. Buradaki küçük bir üzüm bağı, kayalardan yapılmış alçak bir duvarla kuzeye karşı korunmuştu. Elsie Truman'ın bakışını gören yaşlı kadın, "Evet," dedi, "en büyük özeni bu küçük bağa gösterdik. Çıkan şarap söz edilmeye değer bir şey değil ama bunun nedeni bu işi iyi bilmemeniz. Truman kadının yanına gelip sordu." 'Biz' diye kimden söz ediyorsunuz, Bayan Adams?" Kadın o müthiş kırışık ama çocuksu yüzünü Truman'a çevirip özür dilercesine gü-

lümsedi. " 'Biz', ben ve kardeşimdi. Ama artık yalnızım. İngilizce konuşmadım, şeyden beri..." Yaşlı kadın başka bir şey söylemeden birden arkasını dönüp yürümeye devam etti.

Kaktüslerin oluşturduğu gelişigüzel çitler çıkmıştı önlerine şimdi. Bodur zeytin ağaçları ve pırnalların kapladığı ağaçlık bir alana girerken küçük bir ev çıkıverdi karşılarına. Çayırlık bir alanda kaba taşlardan yapılmış evin bulunduğu yerden belli belirsiz arı vızıltısı geliyordu. "İşte!" dedi Bayan Truman, insan elinden çıkma olduğu belli olan bu evi görmekten mutlu, gülümsüyordu. "Arılarınız da var," diye sürdürdü konuşmasını.

"Evet. Bal için. Ama korkarım Godfrey gittiğinden beri ekmekler bozuldu. Buğdayı yeterince ince öğütmek, bilirsiniz, çok zor; ben de artık yaşlı bir kadınım." Konuşurken başını sallayıp gülümsüyordu bir yandan.

Truman'ın yüzünde hâlâ o kuşku ifadesi vardı. Doğrusunu söylemek gerekirse, inanmamıştı. Yan yana yürüyerek eve yaklaşırlarken evin yapısını bir uzman gibi, dikkatle inceliyordu. Kabaca yontulup üstüste konan iri taşlarla inşa edilmişti ev. Keskin köşeleri yoktu ve taşların arasına harç konmamıştı. Körpe ağaç gövdeleri üzerine oturtulmuş olan sundurmanın zemini, eski mühimmat kutularının giri tahtasıyla döşenmişti. Truman yer yer seri numaralarını ve niteliklerini okuyabiliyordu. Yaşlı kadın yol gösterdi. "Bu evi yapmak altı yılımızı aldı. Ve tabiî Godfrey hep yeni bir şeyler eklemekle uğraştı. Bir yaratıcı dehaydı Godfrey. Korkunç zor bir işti yaptığı. Daha önceleri tepenin yukarı kısımlarında bir mağarada yaşıyorduk. Ama gayet sağlam bir ev bu; ve bakın içini ne kadar güzel yaptı Godfrey." Kadın ağır bir kapıyı sonuna kadar açıp zemini çam ve çınar ağaçlarının ham odunuyla döşeli alçak tavanlı uzun bir odaya soktu onları. Bir tür ham toprak boyayla alaca gri bir renge boyanmış olan duvarlara kömürle insan yüzü ka-

rikatürleri çizilmişti. Taştan şöminenin içinde tüterek yanan odunu karıştırdı kadın ve üstüne birkaç odun daha koydu. Ocağın yanında, içi yarı yarıya sıcak suyla dolu eski bir gaz tenekesi duruyordu. Kadın onlara dönerek yüzünde öylesine bir mutluluk ifadesiyle, "Gelin içeri, lütfen," dedi ki Trumanlar kendilerini kabalık yapıyormuş gibi hissettiler. "Yabancılara Godfrey'in eserlerini gösterme fırsatı bulacağımı hiç sanmazdım. Godfrey benim kardeşimdir." Duvara çizili dalgalı saçlı cesur güzel bir yüzü gösterdi kadın ve gülümsedi yine.

Truman'ın gözleri hayranlıkla koca koca açılmıştı. Odada hiç iskemle yoktu, ama içi kaba otla doldurulmuş pek çok minder görünüyordu ortalıkta. Kısaca bir göz atınca minder kılıflarının paraşüt kumaşından yapıldığını anladı Truman. Düzgün ağaçtan yapılmış iki masanın ayakları kabaca yontulmuş odundu. Şöminenin harlayan alevinde üç kızılderili battaniyesi göze çarpıyordu. İçerisi bütünüyle çıplak ve temiz ama aynı zamanda tam anlamıyla döşeli ve yaşanan bir yer izlenimi veriyordu.

Kadın yumuşak bir sesle, "Siz yıkanmadan önce," dedi, "çay yapmalıyım. Bildiğimiz çay değil bu ama onun kadar iyidir. Girit çayı... Salepi... Belki duymuşsunuzdur daha önce. Şimdi geliyorum." Onları odanın orta yerinde şaşkın halde bırakıp çıktı. Kadının yandaki odada birşeylerle uğraştığını duyuyorlardı. Elsie Truman minderlerden birine oturup ayaklarını ateşe doğru uzattı. "Ece?" dedi, "Ne anladın bundan?"

Truman bir şey anlamamıştı. Bir yorum yapmamayı yeğledi. Yaşlı kadın yüzünde kaygılı bir merakla döndü yanlarına. Elsie Truman'ın ateşin önünde oturduğunu görünce, "Harika," dedi, "Çok mutlu oldum." Sanki bu çiftin düş ürünü olduğundan ve döndüğünde ortadan kayboluvermiş olduklarını göreceğinden korkmuş gibiydi. Önlerine bıraktığı çinko kupalara içi metalle

kaplı bir tastan kaynar su koydu. "Bataklık salebi," diye açıkladı. "Godfrey'nin zekâsının bir başka ürünü. Herhalde beğeneceksiniz." Bardakları ellerine tutuştururken, şeker veremediği için özür diliyordu. Oturup kat kat çoraplardan sıyırdığı zarif ayaklarını ateşe doğru uzatırken, "Bu dağlarda ne şeker ne de tuz bulabiliyorum," dedi. "Tepenin yukarılarında bir şeker pancarı alanı var ama nasıl şeker yapılacağını bilemiyorum. Yalnızca ağızda çiğnemek de yorucu oluyor. Belki siz yardım edebilirsiniz."

Truman kafası başka bir yerde, bu konuda bir şey bilmediğini söyledi. Cefalû'ya gitmek için bir yol bulacağına hâlâ inanıyordu ve bu yüzden yaşlı kadının onu işlerine sokma girişimlerine kızmıştı. Bu kadın Godfrey'in artık kendisiyle birlikte olmadığını söylemişti; bu yüzden ani bir umutla sordu kadına: "Bize Godfrey'den biraz daha söz etsenize."

"Godfrey," diye başladı kadın ve çayından bir yudum aldı. "Öteki ikisi, yani Evan ve John gidince Godfrey benimle kaldı. Benim tek kardeşimdi. Neredeyse benim kadar sabırlıydı, ya da en azından ben öyle düşünüyorum. Burada yaşamı katlanılabilir kılmak için bir şeyler yaparken gayet mutluydu. Evi, sundurması, henüz görmediğiniz mutfak lavabosu... Hemen hemen her iyi şey Godfrey'nin eseriydi. Ama yıllar geçtikçe ve yapacak şey giderek azaldıkça huzursuzlanmaya başladı. Eylem kurbanıydı. Önceleri buraya cennet diyordu; ama o yalnızca cennetle yetinecek biri değildi. Dağlara aşıktı ve zamanında iyi bir dağcı olarak tanınmıştı. Burada tırmanılması olanaksız dağlarla birden başbaşa kalıvermek ona fazla geldi. Dünyaya geri dönmek için tırmanmaya kalkıştı ve ayağı kaydı. İkiyüz metre kadar yükseklikten aşağıya düştü. Kazmasının ucundaki küçük flamayı göstereceğim size. Yukardan görebilirsiniz. Biz orada Dağkeçisi Noktası adını vermiştik çünkü kocam

John bir kere orada bir dağkeçisi görmüştü. Rüzgâr olduğunda flama orada sallanır. Sanki Godfrey hâlâ orada yaşıyormuş ve yardım istiyormuş gibi tuhaf şeyler hissederim... Kardeşim iki büyük granit kaya arasına düştü. Kendi hatasıydı. Çok rüzgâr vardı. Olay olduğunda oturmuş seyrediyordum onu. Uzun yıllar geçti aradan. O gittiğinden beri çok yalnız ve üstelik çaresiz kaldım diyebilirim. Oysa Godfrey hiç bir zaman kendisini çaresiz hissetmezdi. Ama şimdi siz buradasınız ve durum değişti. Belki arkadaşlarınız da yollarını bulup size katılırlar. Bir sürü insanla çok eğlenceli olur burası. Şimdi hatırladım, size battaniye çıkartmalıyım; geceler soğuk oluyor şimdilerde." Truman'ın yüzündeki huzursuzluğu ve kuşkuyu görünce birden durdu ve, "Bana inanmadığınızı görüyorum," dedi. "İyi ama," dedi Truman, "bunun tuhaf bir öykü olduğunu kabul edersiniz herhalde."

Yaşlı kadın bardağını bırakıp ayağa kalktı, "Gün ışığı bir saat daha sürer. Birlikte vadide yürüyelim de çıkış yolu olmadığını kendi gözlerinizle görün," dedi. "Üzgünüm. Ne hissettiğinizi biliyorum. Ama yararı yok."

Elsie Truman ateşin karşısına kedi gibi yayılıp *salep*'sini içti. Herhangi bir öfke belirtisi taşımayan son derece masum ve dostça bir ses tonuyla, "İnanamıyorum buna," dedi. "Kelimenin tam anlamıyla, inanamıyorum."

Kadın yavaşça, "1926'dan beri buradayım," dedi. "Şuradaki duvarda yazılı. Evi inşa ettiğimizde takvimimizi de yaptık. Şu an yıl..."

"1947," dedi Truman.

"Yirmibir yıl..."

"Uzun bir zaman..."

Kadın Bayan Truman'ın yanına oturdu ve anlatmaya başladı; "Önce Girit'e gelmiştik. Castro yakınlarında kocamın incelemek istediği bir kazı vardı. Arkeologtur

John... yani arkeologtu. Evan da öğrenciydi ve o sırada kocamın asistanlığını yapıyordu. Godfrey de tatil için İngiltere'den gelip bize katıldı. Cefalû köyünde kalıyorduk; bu köyü biliyor olmalısınız. Godfrey şaka olsun diye labirentin şemasını çizmeyi önerdi. Güvenli olduğundan çok emindi. Çok içerilere girmiştik ki küçük tünellerden biri çöktü ve geri dönüp eski yolumuzu izleme olanağı bulamadık. Bereket yanımızda yiyecek vardı. Buraya çıkmamız ise bir haftamızı aldı."

Trumanlar sessizce dinliyorlardı. Bay Truman sonunda sordu: "Pekâlâ, eşiniz ve öbür adam neredeler?"

Yaşlı kadın ellerini yüzüne götürüp avuçlarıyla yanaklarını ovalamaya başladı. "Geri gittiler," dedi dalgın dalgın. Sesi renksiz ve ifadesizdi şimdi. Kaba çoraplarını ayağına geçirdi ve tabanlıklarını yerleştirdi.

"Geri nereye?" diye sertçe sordu Truman. "Labirente mi?" şaşkınlık ve alayla karışıktı sesi şimdi.

"Evet," dedi kadın. "Tabiî burada kısılıp kalmaktan çok huzursuzdu kocam. Nefret ediyordu. Evan ile korkunç kavgalar ediyorlardı. Yalnızca Godfrey barış sağlayabiliyordu. Yanımızda olmasaydı neler olurdu, bilmiyorum. Galiba Evan... Yoo, yalan söylemeye gerek yok. Biliyordum, Evan bana aşıktı. Bir gün bu ikisi şanslarını deneyip labirente girmeye ve öteki taraftan çıkış yolu bulmaya karar verdiler. Bulup bulmadıklarını bilmiyorum. Yıllar önceydi bu olay." Ayağa kalkıp takvimde bir tarihi gösterdi ve öteki eliyle de kapıyı açtı. "Gelin," dedi. "Kendi gözlerinizle görün."

Yarım saatlik bir yürüyüş, burada gerçekten kısılıp kaldıklarını yadsınamaz biçimde anlamalarına yetti. İnanması hâlâ zor olmakla birlikte, gerçekti bu. Tepe, yüzlerce metre aşağıdaki yemyeşil ama ayak basılmamış vadilere doğru dört yönden dimdik iniyordu. Cefalû'nun hangi yönde olabileceğini kestirmek dahi olanaksızdı. Truman, uzakta hayal meyal portakal ağaçları

görür gibiydi. Güneş artık hızla batıyor ve çevrelerindeki dağların zirveleri eriyen mücevherler gibi ışıldıyordu. Tepelerden oluşmuş bu kuşak hiç bir çıkış yolu bırakmıyordu; ufacık bir köy hayali yoktu ufukta; hiç bir yerde denizin parıltısı görünmüyordu. Burası ay yüzeyinde bir kraterden bir parça gibiydi.

Yaşlı kadın sessiz ve düşünceli, yanlarında yürüyordu. Artık onlara öyküsünün gerçekliğini kanıtlamaya istekli de görünmüyordu. Alabalık deresine doğru yürüyüp beş koyun ve bir ineğin tembel tembel çevrelerine bakındıkları bir çayıra getirdi Truman'ları. Hayvanların ayrı ayrı zamanlarda labirentten çıkıp buraya geldiklerini söyledi. "Şu ana kadar," dedi, "geri gitmeye istekli olmayan, bir tek bunlar." Çevresindeki tüm güzellikler ve kendi yorgunluğu arasında Bayan Truman gözlerinin yaşla dolduğunu fark etti. "Haydi dönelim," dedi sonunda. "Çok yorgunum."

Küçük eve girerlerken sanki kendilerinin inşa ettiği bir yermiş gibi sevinç ve yakınlık duymaya başlamışlardı bile. Gruptaki arkadaşları için bir şey yapmanın olanaksız olduğunu görmüşler ve onların başına gelebilecekler'le ilgilenmemeye başlamışlardı. Yaşlı kadının yeniden çay demlemesine yardım ettiler ve ateşi yaktılar, alevlerin yükselmesi sonucunda karşı duvara kara gölgeleri vurdu, bu cennetten bıkmış üç adam oradan kendilerine bakıyordu – meraksız, düşünceli, her biri, anlaşılan, yok olmuş bir duruşun dokunulmazlığına sarınmıştı. Yaşlı kadın sonunda ateşe doğru bir minder çekerek, "Geçmiş zaman, şimdiki zaman... Ne demek bunlar?" diye sordu. "Yine de bana dışarıdaki dünyayla ilgili bilgi vermenizi isterim. Söyleyin bakalım, neler oluyor?"

Trumanlar kadının heyecanla sorduğu soruları çekinerek yanıtlamaya başladılar. Evet, savaş olmuştu. "Öyle olduğunu düşünmüştüm zaten," dedi kadın. "Başka bir savaş daha çıkacağını biliyordum." Ayağa kalkıp du-

vara dayandı. "Bir gün, gökten paraşütlerle bir sürü paket attılar. Kocaman paketlerde sağlık gereçleri, giysiler... daha önce hiç görmediğim şeylerdi. Onlardan söz edin biraz. Elli kadar tüfek var burada. Godfrey hepsini bir araya yığmıştı. Namluları su borusu yapmakta kullanıp kullanamayacağımızı düşünüyordu. Taştan küçük bir banyo yapmıştı ama suyu nasıl ısıtabileceğimiz konusunda bir öneride bulunamamıştı henüz."

"Burada eski bir Primus ve biraz da boru olsaydı," dedi Truman, "size bir banyo ısıtıcısı yapıverirdim."

Söyleşi giderek canlandı. Girit savaşı sırasında çok miktarda Alman malzemesi yanlışlıkla bu vadiye düşmüştü. Sabahın erken saatlerinde birlikte dışarı çıkıp bu malzemeyi Truman'ın deneyimi ışığında gözden geçirmeye karar verdiler. "Sonra giysiler," dedi kadın, "Bir sürü kalın giysiniz olacak. Yün pantolonlar, ceketler... Çok güzel şeyler. Bazıları İngiliz malı gibi."

Söyleşileri, çorba, alabalık, Yunan usulü krem peynir ve üzerinde yağların yüzdüğü sıcak keçi sütünden oluşan akşam yemeğinde de sürdü. Tuz olmamasına karşın yemekler nefisti. Yemeklerini yerken, dağların zirvelerinin yavaş yavaş ay ışığıyla ağardığını ve büyük sinema cihazlarına benzediğini görüyorlardı. Tümcelerinin arasına büyük sessizlikler egemen oluyordu. Sessizliğin, ağır, kitlesel durgunluğuyla ağzından çıkan sözcüklerin arasına sızıp onları önemsiz gürültü düzeyine indirdiğini ayrımsadı Elsie Truman. Korkuya benzeyen ama daha az belirgin, daha geç algılanabilen bir duygunun etkisi altına girdiğini duyumsuyordu. Zaten, bilinen dünyayla ilişkinin kopması olasılığından başka korkacak ne vardı ki?

"Godfrey, Evan, John ve ben," dedi kadın, "buraya geldiğimizde tam anlamıyla bitkin durumdaydık." Konuşurken alevlere bakıyor, o unutulmuş sahneyi anımsamaya çalışıyordu. "Yine de yazgının bize bıraktığı bir-

kaç malzeme ile kendimize katlanılabilir bir yaşam ortamı sağlayabildik. Bir büyüteç, birkaç battaniye, küçük bir testere, bir balta, bir av tüfeği falan... Aylar boyunca yalnızca ateş yakarak hayatta kalabildik. İnanılmaz sertlikte geçen bir kış, evimizin ilk kuzey duvarını inşa ettik. Godfrey'in yönetiminde katırlar gibi çalıştık. Her şeyin yönetimini doğal bir biçimde üstüne alıyordu kardeşim. Gördüğünüz gibi hâlâ bir takım temel eksikliklerimiz var. Pencerelerde cam yok, örneğin. Şu gri ipek perdeler fena değil ama çok kaba. Hava cereyanını geçiriyor kesinlikle. Ama odaya bir Çin evi izlenimi veriyor, değil mi? Özellikle arkasından dağların, sanki banyo edilen bir fotoğraf gibi yavaş yavaş ortaya çıkması çok hoş. Onlar gidince ortalık nasıl sessizleşivermişti... Ama her şey iyiye doğru gitti. Doğru dürüst nasıl olduğunu anlatamıyorum ama içimdeki bir şeyler de değişiyor gibiydi. Belki buna yalnız yaşamak neden oluyordu; ya da yalnızca düş ürünüydü bu değişiklik; ama Godfrey, doğa güçleriyle savaşmak yerine onlarla bir biçimde bütünleştiğimizi söylüyordu. Felsefe okumuştu ve bildiğimiz tüm batı uygarlığının Amaç'a dayandığını ve bunun da insanları eyleme ve yok etmeye yönelttiğini söylerdi. Aynı zamanda içimizde, uyum unsuru olarak adlandırdığı ve geliştirebilirsek bütün yaşamımızı değiştirebilecek olan bir özelliğin olduğunu da savunurdu. Saçma geliyor insana, değil mi?"

Öyle geliyordu. Truman esnemesini engelleyerek, boşver, diye düşünüyordu, önce yaşamla sonra da labirentle, Girit'te bir vadide bu saçmaları dinlemek için mi böylesine çılgınca savaştım ben? Karısı ilgilenmiş görünüyordu. Heyecanlandığında hep olduğu gibi yanakları kızarmış, öne doğru eğilerek, "Ne olur, devam edin," diyordu kadına.

Yabancı, şöminenin karşısında bağdaş kurmuş önüne bakıyor, arada sırada bir elini ateşe doğru uzatıp ısı-

tıyordu. "Godfrey insanın çevresindeki dünyaya fiziksel etkisi bile olabileceğini söylerdi. İlginç bir şey söyleyeyim, o gittiğinden bu yana baltanın hiç körelmediğini fark etmeye başladım. Evi yaptığımız ilk günlerde baltanın bizim için ne kadar önemli olduğunu bilemezsiniz. Büyük bir dikkatle kullanıyorduk onu. Buna karşın belirli aralıklarla bilenmesi gerekiyordu. Godfrey yapıyordu bu işi de. Ama o gittiğinden bu yana balta hep eskisi gibi keskin. Onunla birçok şeyi kestiğimizi görebilirsiniz. Parmağınızla bir dokunun. Keskin, değil mi?" Elsie Truman'a gülümsedi ve "Kaygılı görünüyorsunuz," dedi. "Lütfen kaygılanmayın. Deli değilim ben."

Bayan Truman kaygılı olduğunu kabul etmedi. Daha da fazla dinlemek istiyordu ama yabancı birden ayağa kalktı ve ışık tutup onları odalarına götüreceğini söyledi. Köşeden, reçineye batırılmış kamıştan yapılma bir sopa alıp iki yataklı bir odaya soktu Truman'ları. Pencereye tahta ile kapatılmıştı ama duvarlar oturma odasında uygulanan yöntemle beyaza boyanmıştı. Müthiş soğuktu. Elsie Truman ağlamaya başladı. Kocası onu yatıştırmaya kalkışmadı. Yanında gözlerini tavana dikmiş uzanırken şaşkın bir sesle yineleyip duruyordu. "Sen istediğini söyleyebilirsin ama çok antika bir durum bu. Hiç kuşku yok." Sonunda yorgunluk şaşkınlığa galip geldi ve Truman, ellerini ısıtmak için koltukaltlarına sokmuş, uyuyakaldı. Karısı ise, sanki kocaman bir deniz kabuğunun içinden geliyormuş gibi derece derece artan, arada kesilen, sonra bir farenin tıkırtısı ya da ayaklar altında ezilen buz kristallerinin tıkırtısı gibi küçük bir gürültü biçimini alan sessizliği dinleyerek uzun bir süre uyanık yattı. Pencerenin dışında ay aydınlığında çırçıplak dimdik duran ve kendi karlı düşüncelerine dalmış buzlu dağ doruklarının varlığını hissediyordu. Sanki kendi düşlerinden birinde yolunu kaybetmişti; ama yine de, giderek artan korkusunun geçişinde yatan duy-

gu belki de düşmanca görünen şeyin, bu dünyanın yabancılığından başka bir şey olmadığı duygusuydu.

Gece yarısı, doğal gereksinmesini yerine getirmek için, belleğinin yardımıyla şömineli odayı buldu. Ay yükselmişti; göz kamaştıran ışığı ipek perdede oynaşıyordu. Zaman zaman hafif bir rüzgâr sızıyordu içeri. Ön kapıyı açmak üzereyken ay ışığının bir kadın gölgesini en yakındaki perdeye yansıttığını görüp şaşırdı. Kadın bir kilime sarılı durumda, yüzü dağlara dönük, üç ayaklı bir tabureye oturmuştu. Kafasını sanki bir ses duymuşcasına hafifce yana eğmişti; yine de duruşunda bir dinginlik vardı. "Korkma," dedi. "İstiyorsan, gel dışarı."

Elsie Truman kaçamak bir şey yaparken yakalanan küçük bir çocuk gibi hissetti kendini. Kapı mandalını kaldırıp sundurmaya adımını atarken, "Bir aralık aşağı inmiştim," dedi.

Kadın kımıldamadı; konuşmadı da. Öylesine kendinden geçmiş görünüyordu ki dua ediyor sanılabilirdi. Elsie Truman ihtiyacını gördü; gece çok soğuktu ve bu buz gibi havada dolaşmak istemiyordu. Sundurmaya doğru yürürken öbürünün seslendiğini duydu. "Elsie." Başını çevirmemiş, hâlâ yukarılara, karlara doğru bakıyordu. "Evet?" dedi Bayan Truman. "Herhalde," dedi kadın, "sana hiç uyumadığımı söylesem benim deli olduğumu düşünürsün." O iki sözcüğü hafif bir hazla vurguluyordu. "Her geceyi burada ve son derece dinlenmiş olarak geçiriyorum. Gel buraya, biraz yanıma otur; sana bir şeyler söyleyeceğim."

"Çok soğuk," diyerek karşı çıktı Elsie Truman.

"Bir dakikacık gel," Bayan Truman razı olup balkon duvarına rahatsızca ilişti. "O halde şimdi," diye başladı kadın, düzensiz yarlarıyla ay ışığında siyah ve uğursuz parıldayan karlı dağ sıralarındaydı gözleri. "Nabzıma bak. Normal, değil mi? Bak ellerim, ayaklarım nasıl da

sıcacık. Eğer bir doktor olsaydın, dolaşım sistemimi övebilirdin." Sanki zihnini önemli bir kısmı başka bir şeyle meşgulmüşcesine düşsel ve dalgın bir sesle konuşuyordu. "Uyku," diye mırıldandı, "yorgun insanlar için icat edildi. İnsanlar yoruluyorlar, çünkü vücutları ya da zihinleri için bir üslup yanlışı söz konusu, tıpkı duruşu krampa yol açan bir atletin yorgunluk hissetmesi gibi." Elsie Truman ağzına dayadığı ellerini soluğuyla sabırsızca ısıtmaya çalıştı. Bir ara Londra Politeknik'te biyoloji dersleri almıştı ve hiç böyle bir şeyden söz edildiğini duymamıştı orada. "Artık ölüme uykudan daha çok gereksinme var," dedi kadın yavaşça. "Bana ne olduğunu sana söyleyebilmeyi isterim. Godfrey, haber vermeden, her hangi bir şey söylemeden, çay saati ve akşam yemeği arası bir vakitte gittiğinde – çok tuhaf adeta akıl almaz bir duyguydu bu ama her nasılsa yararlı olduğunu anladığım bir şeydi. Nasıl söylesem ki? Karanlık bir gecede ön kapıdaki anahtar deliğini bulmaya çalışırsın ama bulamazsın bir türlü. Yaşamımız da normalde budur işte. Sonra birden anahtar deliğe girivirir ve işte evin sahibisindir yine. Yarım saniyelik bir rahatlama ve iktidar duygusudur bu. Sonra başka bir şey de var. Yaşadığım bu deneyim öyle olağandışı bir şey de değildi. Gayet dingin bir anda sıradan bir zihinsel eylemden çıktı ortaya. Daha önce hiç bu kadar sakin olmamıştım. Bir dikiş iğnesi kadar kımıltısızım. Elsie dinliyor musun?"

"Evet." Ansızın büyük bir ilgiyle dinlemeye başlamıştı. Duyduğu şeyler zihninde henüz bulanık ve karışık bir iz bırakıyordu ama kadının anlatımında bir şey ona tanıdık gelmiş, Campion'ın onda, güzelliğinden bağımsız başka bir güzellik olduğunu açıkladığı o günü anımsatmıştı.

"Yaşamın daha önce nasıl olduğunu anımsıyorum," diye sakin sakin devam etti kadın. "Belli bir biçimde

her şeyin dışında kalmıştım. Artık herşeyin içindeyim. Yeni bir biçimde her şeyle bir bütün halinde hissediyorum kendimi. Daha önce bir takım ahlaki kuralları çerçevesinde yaşıyordum, çünkü ahlak bizimle insanlar arasında bağ kuran bir şeydi. Şimdi dine ya da imana o eski anlamda gereksinme duymuyorum. Kendi zihnimde, içimde (ki bu düşündüğüm ya da duyumsadığım ayrı bir şey değil, ben kendimim), her hangi bir kısıtlama ya da seçim yapmıyorum. Her şeyi dahil ediyorum içime. 'Aşk' sözcüğünün ***bütünüyle bilimsel*** bir anlatımı bu. Saçma geliyor mu bunlar sana? Söylediğim tek sözcüğü olsun anlıyor musun?"

Gerçekten de kadının anlattıkları Elsie Truman'ın zihninde giderek daha önce yaşadığı bir şeylerle birleşiyor ve bu duygu onu tuhaf bir biçimde huzursuz ediyordu. Sanki bu söyleşi, onun içinde tanımlanamaz durumda bekleyen bir deneyim birikimini özetleyivermişti. Kendi benliğinin bir kısmı, adeta, benimsenmiş önyargılardan oluşma bir örtüyle kaplanmış, niteliği belirsiz ve biçimsiz kocaman mobilyaların bulunduğu, yaşanmayan battal bir ev gibiydi. "Bilmiyorum," dedi. Aptal durumuna düşmekten korkuyordu. "Kendimi rahatsız ve aptal hissediyorum."

"Bunun senden başka kimse için bir önemi yoktur," dedi öbürü. "Neden hiç uyumadığımı açıklamaya çalışacaktım; gerçekten kendim isteyinceye, yani bu dünyayı tam anlamıyla gerçekten keşfettiğime inanıncaya kadar neden ölmeyeceğimi de anlatacaktım. Bu dünyada işim bitene, deyim yerindeyse, bu dünyadakileri öbür dünyaya aktarana kadar yaşayacağım."

Elsie duvardaki bir çentiğe gözlerini dikerek konuştu. "Bu konuda başka şeyler de bilmek istiyorum. Ne demek istediğinizi anladım galiba ama kendimi ifade edemiyorum. Bu şeye, yani duyguya nasıl ulaşıyorsunuz, ya da ulaştınız?"

Kadın uzunca bir süre bir şey söylemedi; içindeki ırmağın kaynağını bulmaya çalışıyormuş gibi kaşlarını kaldırmıştı. Sonunda, "Bilmiyorum," dedi. Gizlerini kapatmıştı. "Belli bir olumlu yol yok. Daha çok, olumsuz bir iş bu. İnsanın içinin, bu duyguyu kavrayıp alabilecek kadar sessizleşmesi gerekiyor. Onu arayamazsın ama onun için kendini hazırlarsan koca bir kelebek gibi gelip konar sana. Aslında İncil'de yazdığı gibi 'Ara, bulursun," değil, 'Hazırlan, bulunursun,' diyebilirim. Daha fazla açıklayabileceğimi hiç sanmıyorum."

"Gemide bir adam vardı," dedi Elsie Truman yavaşça. "Bir ressamdı. Bu arada o da labirentte kaybolanların arasında. Benim portremi çizmişti ve sizinkiyle aynı duygudan kaynaklanmışa benzeyen şeyler söylemişti bana. Ona biraz tutulduğumu sanıyordum. Bir gece odasına gittim ve yattık. Daha sonra, bu hareketimizin o duyguya ihanet olduğunu söyleyip öfkelendi. Bunun aptalca bir şey olduğu görüşündeydim ama o, benim peşinde olduğum şeyin aşk değil, o duygu olduğunda diretiyordu, kendisiyle sevişerek bunu aşağılık bir düzeye indirmesine neden olduğumu söylüyordu. Gerçek payı vardı söylediklerinde çünkü çok geçmeden ona tutkun filan olmadığımı anladım. Ama kendi içinde tuhaf bir yaşam biçimi vardı ve ilgi duyduğum şey oydu. Bunu aşkmış gibi göstererek kendimi aldattığımı ve kendisi de buna göz yumarak beni aldattığını söyledi. Kısacası her şey kafamı karıştırmıştı ve kendimi çok perişan hissediyordum."

Kadın bir şey demedi. Elsie Truman ansızın bir anlatım hatası yapmış gibi hissetti. "Söylediği şeylerin sizin söz ettiğinizle aynı olduğunu düşündüm yalnızca," dedi kekeleyerek.

"Evet," dedi yabancı. "Öyle görünüyor."

"Kendisine ve bana çok kızmıştı."

"Bu gezegende bu düşüncesi aptalca."

"Ben de öyle düşündüm."

"Ama bir başka gezegende haklıydı herhalde."

Elsie Truman ayağa kalkıp üstünü silkeledi. "İyi ama," dedi hırçın bir sesle, "İnsanın hangi gezegende olması gerekiyor? Bu gezegenlerden biri, insanlarla, nesnelerle ve durumlarla dolu olan yaşam. Sonra her şeye de yer kalmıyor burada biliyorsunuz."

"Belki öyle."

Yüzü hâlâ karlara dönüktü. "Belki öyle," diye yumuşak bir sesle yineledi. Bayan Truman bu kırışık ama çocuksu yüzdeki düşünceli dingin ifadeyi izlerken bir yetersizlik duygusuna ve telaşa kapıldı. İyi geceler dilemek için durduğu şu sundurmada kentli insanın tırnak, giysi, diş biçimindeki bütün sınırlılıkları ona yükleniyordu sanki. Yatağına tırmanırken ani bir kızgınlık ve sevinçle dolmuştu yüreği. Kendi kendine utkuyla, "Bir helikopter bir saat içinde bizi buradan alıp götürebilir," derken, bu helikopterin nereden gelebileceğini düşünemiyordu. Ay ışığının altında, sundurmada yalnız başına uyanık oturmakta olan kadını düşünüp uzunca bir süre uyuyamadı yine de.

Bu serüvenin gerçek olduğunu anlamaları için vadide birçok hafta geçirmeleri gerekmişti. Şok sanki bir süre için rafa kaldırılmış gibiydi. Geçmiş yaşamlarındaki – deyim yerindeyse– beğenilerini hâlâ içlerinde taşıyorlardı; ve bu, Godfrey'nin Cennet, Truman'ın ise "Uğursuz Dünyanın Çatısı" olarak adlandırdığı küçük vadide eğrelti otları ve meyva ağaçları arasındaki hüzünlü yaşamlarının eski yaşamlarıyla tek bağını oluşturuyordu. Ancak belli bir süre geçtikten sonra Elsie Truman korku ve zevk karışımı bir duygu ile, arkasında bıraktıklarıyla yanında getirebildikleri arasında gerçekten artık herhangi bir ilişki kalmadığını anladı. Geçmiş ne kadar uzak görünüyordu şimdi. İngiltere'de dumanı tüten bir ev ve bahçe, Clacton'daki tatil anıları, başkentin ıslak a-

nayollarındaki otobüs gezintileri ya da helikopter yolculukları... Son savaşta nakliye aracı sürdüğü için aslında alışık olduğu o kaba biçimli asker üniforması bile şimdi ona yepyeni bir giysi gibi, bir anlamda yeni bir kişilik deneyimi gibi geliyordu. Ama hangi anlamda, bunu bilemiyordu işte. Sanki büyümeyle, gelişmeyle ilgili bir şeydi bu. Arı kovanındaki tahta çerçevelerin kaldırılmasına, ırmak kıyısındaki otların arasından salataya elverişli olanların seçilmesine, ya da çam korusunun aşağısındaki alandan yenilebilir mantarların toplanmasına yardım ederken, bir an durup tepelerindeki yaz güneşinin yakıcılığını kanıtlayan, tüyleri sararmış kollarıyla esmer yüzünün terini siler ve bu yeni durumu daha iyi özümsemeye ve anlamaya çalışırdı. Sanki doğası, doğasının derinindeki özellikleri, kendilerini bir çiçek dürbünündeki gibi yeni bir biçime sokuyor gibiydiler.

Bu arada çevrelerindeki doğa yer yer selvi, çam ve yeşilimsi-gri gölgelikli zeytin ağaçları ile giderek belirgin ve kesin biçimler alıyordu. Evin içindeki daha küçük çevrede de her şey bir plana göre şekilleniyordu. Üç kişinin yiyeceği kuşkusuz bir kişininkinden daha fazlaydı. Küçük ve basit zeytin presinde tüm çaba ve becerisini harcamaktan hoşlanmaya başlamış olması, Truman için yepyeni bir duyguydu. İş, sanki yepyeni duygu merkezlerinin ürünüydü. Mutluluk eskiden olumlu bir duyguydu. Şimdi ise olumsuzlaşmakla birlikte daha berrak ve çok daha doyurucu bir özellik kazanmıştı. Bu da kendisini daha iyi anlamasını sağlıyordu. Yine de bütün çabalarının karşılığı, bir önceki yılın pek de bol olmayan ürününden çıkardığı zeytinyağı oluyordu yalnızca.

Ruth Adams'ın onlarla birlikte olmaktan ve yalnızlığını gidermekten dolayı çok mutlu olduğu belliydi. "Öldüğümde," diyordu, "bütün bunlar size kalacağı için ne kadar mutluyum. Evin korunacağını ve her şeyin

süreceğini düşünmek çok hoşuma gidiyor. Öyle bakmayın yüzüme. Buradan hiç gitmeyecekmişsiniz gibi bir duygu var içimde. Şu anki huzursuzluğunuz, kızgınlığınız geçecek. Evan ve John farklıydılar. Bu dünyaya bağlıydılar ve öğrenecek hiçbir şey yoktu onlar için; ya da çok şey vardı demeliyim. Geri dönüş yolunu bulmak için labirente gittiler. Benim de kendileriyle gitmemi istediler ama bunun için çok geç olmuştu artık. Yolu bulup bulamadıklarını sık sık düşünürüm. Pek olası görünmüyor. Yine de zaman zaman bazı şeyler geliyor oradan. Bir keresinde semerinde jeolojik malzeme yüklü bir eşek çıkıp geldi. Şimdi de siz. Ama siz buraya tam anlamıyla uygunsunuz." Öğle yemeğini yemiş ateşin karşısında oturuyorlardı. Yaşlı kadın sözü en sevdiği konuya getirirken utangaç gülümsemesiyle her an onların istediği başka bir konuya geçebileceğini gösterir gibiydi. "Birçok insanın kişilik yapısı kötü yapılmış paketler gibidir. İyi ya da dengeli kişiliğin ana hatları, bir Öklid problemi kadar basit ve geometriktir. Dünya niçin gittiği yoldan ayrılıp kendisini zehirliyor, bunu anlayamıyorum; karşılığı sürdürmek için mi? Kuşkusuz bizim gibi o dünyanın dışındaki insanlar için böyle yargılarda bulunmak kolay. Ama zevk ve iş gibi şeylerin birbirleriyle uyumsuz olması şart mı? İnsanın içindeki kişiliğinde yaşadığı bulanık ve karışık durumun sürmesi için mi uyuşturucular icat ediliyor? Bay Truman, durumun kavram haline dönüşmesi ve toplumsal bilincin başlaması konusunda söylediklerinizi düşünüyorum; bu, insanoğlunun kendinden ve başkasından kaçmaya devam ettiği sürece semtine uğramayacak olan bir mutluluğa, yaşamdaki maddi rahatlık aracılığıyla ulaşma çabasıyla saptığı dolambaçlı, kısır bir yoldan başka bir şey değildir. Şu yüzlere bir bakın." Artık yokolan arkadaşlarının, duvarda ateşin ışıklarıyla danseden portrelerini gösteriyordu. "Godfrey'in yüzü insan denen hayvanın soylu

çizgilerini koruyan tek yüz. Onun umutsuzluğunda, acısında bir incelik vardı. Artık onun için, kelimenin tam anlamıyla, yüzlerce metreden düşüp ölmek dışında yapacak bir şey yoktu; gerçekten, tırmanırken attığı o yanlış adım adeta amaçlı bir şeydi... Kendi yaptığı zeytin presi ve banyo gibi amaçlı... Ne aslında ait olmayı yeğlediğini sandığı o dışardaki dünyaya, ne de bu küçük cennete aitti. Godfrey kadar huzursuz başka büyük ruhlar da varolmuştur daha önce. Ötekilerse, yani kocam John ve Evan..." Kadın elini şöyle bir onlara doğru uzattı. "Onların yüzlerine bir bakın. Yaşamdaki yerlerini bir ceza gibi kaybedip, daha alçak düzeyde yeni bir gelişme sürecine başlamışlardı. Yılanlar ve merdivenler gibi. Buraya rastlantıyla geldiler ve bütün güçlerini geri dönmeye harcadılar. Kuşkusuz, bir anlamda bizim dışımızda bir yere aittiler. Çekip gittiklerinde rahatlamıştım. Onlar ve benzeri insanlar için özel bir dünya var galiba; Büyük Batı Yolu'nda rastlayabileceğiniz Tudor taklidi lokantalar ya da gece klüpleri gibi. Ama bir bakıma Godfrey'i hep yanımda hissediyorum. Bana kendimde neyi kavrayabileceğimi öğretti. Ondan ölümün, düşgücü dışında başka hiçbir yerde varolmadığını öğrendim. İşte bu yüzden, duyduğu huzursuzluk, onu bir aynanın içine girer gibi öbür tarafa götürdüğünde üzülmedim diyebilirim. Öteki gezegende ise çok mutsuz olmuştum. Çay saatinde yaptığı söyleşileri özledim. Flaması o kayada hâlâ dalgalanıyor; göstermiştim galiba size. Ah, korkarım yine saçmaladığımı düşünüyorsunuz."

Çoğunlukla tam bir saçmalık gibi geliyordu kadının sözleri. Yine de dilleri arasındaki sınırlar zamanla kendiliğinden yok oluyor, ve söyledikleri ikisine de daha önce kavramaları olanaksız görünen gizli ve açık anlamlar ifade ediyordu. Sanki bütünüyle yepyeni bir sözcük dağarcığı ediniyor gibiydiler.

Bir gün, alabalık çayına girmiş, buzlu su ayak bileklerinin çevresinde halkalanırken su teresi topluyorlardı. Elsie Truman merakla sordu. "Ruth, eski yaşamından özlediğin hiç bir şey yok mu?"

"Her şeyi özlüyorum. Eğer Evan yarın gelip de beni götürmeye kalkışsa hiç sesimi çıkarmadan giderdim. Ama bu, herhangi bir yerde nasıl yaşanabileceğini artık öğrenmiş olduğum için böyle. Galiba ben artık bir kişiyim, bir duman değilim. Belki yararlı bir etkim olur dünyaya. Ama 'özlemek' derken, aslında senin demek istediğin şey 'hasret çekmek'... Hayır, herhangi bir şeyin hasretini çekmiyorum; hatta eğer acele etmezsek gecikecek olan öğle yemeklerinin bile."

"Yaşamlarımızı bütünüyle değiştirebilecek olan iki kaza arasında yaşıyor olmamız çok tuhaf," dedi kadın bir gün. "Örneğin, günün birinde büyüteci kırıversek, halimiz ne olur? Ya da, Bay Truman, sizin anlattığınız gibi bir helikopter bir gün gelip çayıra inse? Gitmek ya da kalmak arasında bir seçim yapmak zorunda kalırız. Her iki olay da olası aslında. Ölüm mü, Yaşam mı- Yaşam mı, Ölüm mü?"

"Her şeyi bir düşünün," dedi Truman. "Kentler, manganez ocakları, iktidarlar, kulüpler. Hindistan, Çin, Rusya... Hepsinin ne anlama geldiğini merak edersiniz. Pamuk, demir, çelik... Ne demek bütüm bunlar?"

"Hepsi, eşgüdümsüz bir kalıbın parçaları. İnsanoğlu, benim bulduğumu düşündüğüm şeyi arayan bir kişi... Araştırmasının yarattığı parlak altın ve bilgi parçaları onun gözünü kamaştırır ve kendisinin daha derinlerine inmesini engeller. Evet, nafile bir yaşam biçimine kapılmış bir tür'ün bocalayıp duruşu... Ama yine de her eylem, haritadaki bir ok gibi gerisin geriye benliğin doğaötesi sorunlarına götürüyor insanı. Fabrikalar, diplomatlar, kavramlar arasındaki savaşlar... hepsi umarsızca, onları yaratan şeye doğru tersine gidiyorlar."

"Onlara farklı bir şey öğretebilir misin?" Truman sanki insanlığı değiştirmekten daha çok isteyebileceği herhangi bir şey yokmuş gibi sofuca, kıskançlıkla konuşuyordu.

"Bunu denemezdim. Sizi değiştirmeye çalışmanın ötesinde bir şeyle uğraşamazdım."

"Ne yapardınız, pekâlâ?"

"Hiç bir şey. Herkes gibi kiramı öderdim."

Truman düş kırıklığıyla homurdandı. Bir formül, ya da kural gibi daha basit bir yanıt beklemişti. "Bahse girerim," dedi, "katırtırnağı, zeytin ağaçları ve süpürgeotuyla kaplı bir tepe bulup orada kendinize bir ev yapar ve birkaç arı kovanı hazırlardınız. Bir de keçi beslerdiniz."

"Evet," dedi karısı. "Bizim gelip yeni, sıcak su ve keçi sağma teknikleri getirmemizi beklerdiniz. Orada da aynı yaşamı sağlardınız. Tam size göre bir şey bu."

"Size de uyuyor aslında ama henüz bunu tam anlamıyla kavramadınız."

"Aslında," dedi Truman, "Ben öyle pek yakınan bir tip değilimdir. Ve yediklerimize karşın, yaşam gayet sağlıklı burada."

Hafif bir ıslık tutturup evden çayıra doğru yürüdü. Kendi kendisine ciddiyetle, "Bütün bunların ne anlama geldiği konusunda başka hiç bir fikrim yok," diye mırıldandı. "Bunadım. Gerçek bu. Tamamıyla bunadım." Yine de bu masmavi havada zihni son derece açıktı. Keçiyi sağarken, daha sonra yürüyüşünü yaparken, "Bunadım," diye ısrarla yineliyordu. "Bal gibi bunadım."

Uçurumun tepesinde durup geniş mavimsi ovalardan uzakta, pusta titriyormuş gibi görünen tepelere baktı. "Meyva ağaçlarını budamak için," diye düşündü, "şu günlerde biri çıkıp gelmeli... Bir sinyal gönderebilir miyiz acaba?" Ama bu düşünceyi kolay kırılabilir, nazik bir şeymiş gibi dikkatle bir yana bıraktı. Elsie mutfakta

odun ateşi yakmıştı. Öğle yemeği için güvercin pişirmeye hazırlanıyordu. "Tek hissettiğim şey," dedi Truman ısrarla, "açlık. Evet, açlık. Felsefeni yemekten sonraya sakla."

Karısı, ellerini dikkatle koklayarak, ölü kuşların hafifçe küflü kokusunu içine çekiyordu. "Sen git," dedi kocasına. "Bunun hazır olması saatler sürer."

Truman orada kararsızca durup karısının hareketlerini izliyordu. Sonunda, kollarını göğsünde kavuşturup tek ayağı üzerinde durarak tuhaf bir çekingenlikle, "Mutlu musun?" diye sordu. Kadın gülümseyerek baktı ona. "Düşünecek zamanım olmadı," dedi. Truman "Yani, gerçekten memnun musun demek istedim," dedi.

"Bilmiyorum," dedi kadın yavaşça, "Ya sen?" Truman diliyle dişlerini yokladı ve, "Ben bunamış gibiyim," dedi. "Tam anlamıyla bunamış gibiyim. Her hangi bir şey konusunda ne hissettiğimi hiç bilmiyorum artık. Bir tüy gibi hafifim sanki. Tam anlamıyla bunamış gibiyim." Böyle bir itirafta bulunmak onu tuhaf bir biçimde rahatlatmıştı. Yine de duygularını daha açık olarak ifade edemediği için kızıyordu.

Karısını yalnız bıraktı ve elleri savaş üniformasının ceplerinde, ırmak boyunca yürüyüşe çıktı. Bu karışıklık duygusunu da zihninde taşıyıp aydınlığa kavuşturmayı amaçlamıştı aslında ama bunun yerine eliyle sevgili bıçağını kavradı ve dişlerinin arasından hafif ıslık çalarak bir ceviz dalını yontmaya başladı. Mutluluğun bu olduğunu düşünüyordu. Gözlerini kaldırıp vadiye doğru baktı. Aşağıda kuşların kendisininkiyle aynı ama daha gizemli, daha güzel bir amaç peşinde kısa, oval uçuşlar yaptığını gördü. Dünya doğasının gizemine ilişkin neredeyse kahredici bir duygunun etkisi altına girmişti. Sigarası kalmış olsaydı bir tane içerdi şimdi. Onun yerine, ıslığını sürdürerek ırmağa gitti ve alabalık havuzunun

ırmak suyunu zaptedemeyen korkuluğunu bir kunduz gibi yavaş yavaş onarmaya koyuldu. Çırpıntılı suya bakarken güneş ışığının ırmak yatağındaki çakıl taşlarının düzgün yüzeyinde çil çil parladığını görüyordu. Karısının burnundaki çilleri anımsadı. Kolları ve yüzü hep güneş altında olduğu için esmerlenmiş ve daha da güzelleşmişti kadın. Kendisi de değişmişti; sakalı vardı şimdi. Akan sudaki görüntüsünü merakla ve alaycı bir hoşgörüyle izledi. Gözleri, tuhaf sulu ışıklarla parlayarak bakıyordu ona. "Çok acayip bir durum." dedi kendi kendine. "Senin gibi sıradan bir herif için çok acayip."

Mevsimin odak noktasına yaklaşılıyordu – bağın bir avuç üzümünün sıkılma zamanı, son yaz: Tataristan'dan esen o sert, korkulu rüzgârlarıyla kış gelmek üzereydi. Çalışmaları mevsimin gereklerine göre daha kesin olarak belirleniyordu artık. Yine de hiçbirinin zihninde normal takvim kavramı kalmamıştı. Zamanı geldi, arpa ve yabani mısır topladılar; zamanı geldi, ağaçlardan yazın tüm görkemiyle ballanmış ve yarılmış incirler topladılar. Gün geçtikçe, büyük şöminenin yanında soğuğa karşı daha fazla odun yığmaları gerekir olmuştu. Yapılması zorunlu işler vardı hep. Eskisinden daha kibar ve daha az konuşan Ruth Adams, henüz üçünün de nasıl paylaşabileceklerini bilmedikleri zamanı onlarla birlikte çalışarak değerlendiriyordu.

Küçük bahçe onlara meyve verdi. Yaşlı kadın çiçeklerden şarap yapmayı öğretti Trumanlar'a. Kayalıkların aşağısında, ırmağın birden kendine doğru kıvrılıp kayalık bir pervazdan aşağıya doğru aktığı bataklık bölgeden, çay yapmak için salep tohumları, ya da evin yakınındaki bir yerden papatya, adaçayı, güvercinotu topladılar. Şarap ve ekmekleri henüz yavan bir tat veriyorsa da, eksik olan çok az şey var gibi görünüyordu.

Sonyaz, kayalardan, çevrelerindeki içbükey yüzeylerden milyonlarca iğne gibi fırlayarak düşen ilk yağmur

damlalarıyla geldi. Yağmurun arpalarını silip götürmemesi ve yaşlı kadının bu varoluş savaşında Truman'ları kendinden aşağı görmemesi için Truman'lar bir köylü azmiyle çalıştılar. Öğreniyorlardı. Elsie Truman'ın elleri işten nasırlaşıp sertleşmiş, ama yüzü ve vücudu gelişmişti. Daha sakin olmakla birlikte canlılığı artmıştı. Kocası, yatakta yanında uzanırken ona bakıp, "Çingeneye benzedin," dedi. Vücudu dolgunlaşmış, daha sağlam ve yuvarlak bir görüntü kazanmıştı. "Sanki çocuğum olacakmış gibi hissediyorum," dedi kadın. "Benim yaşımda pek de olası görünmüyor, değil mi?" diye sordu. Böyle bir çocuğun Campion'ın çocuğu olacağı konusundaki gizli inancını kendine sakladı. Bu da, böylesi küçük suçların belirlenmiş sadakat kurallarına karşın meydana gelip büyük olasılıkla da bağışlanacağı bir kendini-bilme anlayışı çerçevesinde, dinginlik ve anlayışın egemen olacağı gelecek zamanda söz konusu olabilirdi ancak. Yine de çocuk, bir anlamda hâlâ, o sorunlu ilişkinin gerçekleştiği eski dünyaya ait olurdu; bu sessiz evde yeri yoktu.

Kocası sevgiyle karısına sarılıp, sakallı yüzünü onun yüzünün yanına, yastığa dayadı. Aşkları da bir değişime uğramıştı, çünkü artık karısını hayranlık ve şaşkınlık karışımı bir duyguyla izliyordu. Kadın değişmişti. Biraz daha kendi dünyasına dönük ve daha az yaklaşılabilir olmuş, sonuçta da labirentteki yolculukları sırasında şakalarıyla avutabildiği o silik arkadaşa oranla çok daha arzu edilir bir varlık haline gelmişti. Kadının davranışlarındaki ve sıcaklığındaki doğallığı düşünerek, uykulu bir sesle, "Bir yabani gibi," diye mırıldandı. Tutku onlar için son iletişim noktasıydı sanki. Bunun dışında kadın, Truman'ı ve ona olan bağımlılığını yavaş yavaş dışlamış ve adeta daha derin, daha varsıl ve daha gizli birtakım amaçlarla yalnızca kendi egemenliği altına girmişti.

Dünyaları, günlerdir, güneşin geliş açısına göre gri, yeşil, mavi görünen ıslak çamaşırlar gibi bulutlarla kuşatılmıştı. Her öğleden sonra yürüyüp, aşağıda birden güneşin açmasıyla parlayıveren manzarayı ve rüzgârın örtüyü bir köşesinden aralayıp onlara gösterdiği bozulmamış gözü izlediler.

Geceler boyunca, leyleklerin, ılıman iklimlere doğru boyunlarını uzatmış, kanat açmış, ufak ünlemelerle başlarının üzerinden Mısır'a doğru uçuşlarını duydular. Sular da kabarmıştı ve kuş çığlıkları, suyun taş, ağaç, bataklıklar ve likenler üzerinde yarattığı müzikli sesle birleşiyordu.

Söylenecek derin anlamlı ya da çok önemli bir şey yoktu. İçlerinde olan bitenle ilgili herhangi bir fikir ileri sürmek ya da yargıda bulunmak gereksizdi; zaman, giden bir kayıkta suya sokulan parmakların arasından suyun gürültüsüzce akması gibi saf ve temiz olarak geçip gidiyordu. Kışın yağmaya başlayan kar bile, onları kuşatan bu küçük evrendeki düzen ve biçimin bir parçasıydı onlar için ve yaşadıkları evin duvarlarına doğru yumuşakça savrulurken güneş ışığında binlerce ıslak benek halinde parlıyordu. Truman'ın koyunlar ve inek için yaptığı ahırın duvarlarının yanına yığılmıştı. Bu hayvanlar da labirentten gelmişlerdi buraya. Mutluluk, onlar için de boş bir önermeye dönüşmüştü.

Şafak artık onları sersemleten ürkütücü bir genişlik ile sökmeye başlamıştı. İlk çiğ renk doğuda görünüp, bir paradan akan kan gibi, çevrelerini kuşatan kar başlıklı dağlara doğru yayılıyordu. Mevsim yükünü aldıkça, kalın kar tabakasının ıssız kaya yüzeylerinde erimesi sonucu çığ sesleri duymaya başladılar. Rüzgâr çam dalları arasında melodiler yaratıyordu. Burası Asya da olabilirdi.

İlkyaz geldiğinde hava güzelse akşamüstleri Dağkeçisi Nokta'ya yürüyüşler yapıp eski kale yıkıntılarına benzeyen yosunlu taşların üzerine oturdular. Aşağıla-

rında, Godfrey'nin flaması hafif rüzgârda hâlâ uçuşuyor, ötelerde, alaca mavi ve kımıltısız vadiler son bayırlara doğru kıvrılıyordu. Böyle zamanlarda kendilerini insan bilgisinin doruklarında gibi görüyorlardı. Karşılarındaki açık ve engin manzara dinginliğiyle onların düşüncelerini onaylıyordu. Eğer geri dönüş yolu yoksa, hiç değilse ileri gidiş için de yol yoktu. İsteme, umut etme ya da çılgınca arzulama gibi duygulara fırsat vermiyorlardı, çünkü kendilerini tam anlamıyla bulmuşlardı. Yetersiz sözcük dağarcığıyla boğuşarak, "Ey Evren," diye başladı Truman, "kendimi çok iyi hissediyorum." Karısı, sırtüstü uzanıp başını kollarına dayamış, ağzında bir ot çiğnerken mutlulukla gülümsedi. Dünyanın çatısının yalnızca hayalhanelerinde varolduğunu anlamıştı.

CEFALÛ'DA...

Labirentte kayalar bütün gece boyunca düşmeye devam etti. Graecen gürültüleri, sanki kalın bir perdenin arkasından uyuklarken duyuyor ve onları düşünde gördüğünü sanıyordu. Gün ağarmadan uyandığında, öyle olmadığını anladı ve titreyerek yorganı başına çekip uykuya daldı yine. Uyandığında iyice yükselmiş olan güneşin ışıkları ağaçların arasında oynuyordu. Doğrulunca Cefalû'nun yeşil çayırlarının ötesinde denizin parıldadığını gördü. Önceki günün sarsıntısından kurtulmuş gibiydi. Aslında bütün günü yatakta dinlenerek geçirmeyi tasarlamış olduğundan bozulmuştu bu duruma. Ama, dilin ucunda, yazılmayı bekleyen şiirler gibi coşku verici birtakım umutlarla dolu görünen bu Yunan sabahında, bu mavi göğün altında, insan kendini öylesine şaşırtıcı ölçüde iyi hissediyordu ki. Kalktı ve pencerenin önünde bir süre durup denizi ve dalgakıranın yanındaki boyalı kayıkları seyretti. Nereden geldiğini bilemediği bir kuş ötüşü duyuyordu. "Dayanılmaz Yunan gelgiti üzerinde ok gibi süzülürken kuşlar ve çayırda kuğular gibi gemiler..." Hayır, olmayacaktı. Bir sigara yaktı. Çay fincanlarının sesini duyunca öne doğru eğilip pergolayı saran asma yaprakları arasından aşağıya baktı. Axelos pijamalarıyla kahvaltıya oturmuş, yumurtasının tepesini kırıyordu. "Silenus," diye seslendi Graecen, "herhangi bir haber var mı?"

Axelos esmer yüzünü kaldırdı. "Merhaba Dickie, Nasılsın?" Nasıldı? Graecen kendini hasta ya da rahatsız

hissetmek için bir özür bulmayı ve bütün gün dinlenmeyi ummuştu. Kendisi için koşuştururlardı biraz; tepside yemeği gelirdi; ziyaretçiler uğrardı. Gönülsüz de olsa biraz çekingence kabul ediyordu şimdi: "Kalbim iyi *gibi*." Bir spazm paniği içinde Axelos'a durumunu anlatmış ve Hogarth gibi alay ve kuşku ile karşılanacağını beklediği için, Axelos'dan gördüğü yumuşak ve kaygı dolu tepki onu şaşırtmıştı. "Kendini iyi hissedene kadar kalkma," dedi Axelos. "Yemeğini yukarı gönderirim." Bir an için Graecen'a çekici geldi bu öneri. Ama sonunda "Hayır, iyiyim," dedi. "Aşağıya geleceğim." Gün, ziyan edilemeyecek kadar güzeldi.

Çok geçmeden, çiyle ıslanmış çimenliğin üstündeki taraçada otururken kendi durumundaki biri için uygun düşmeyecek kadar acıkmış hissediyordu kendini. Ötekilerden haber var mı?" diye sordu.

Axelos üçüncü yumurtasını da bitirip ağzını sildi. "Ne yazık ki, hiç bir haber yok." dedi. "Pek şansları yok, biliyorsun. Ayrıca kayalar düşmeye devam ediyor. Eğer Müze, tekrar ortaya çıkarmak için para sağlamazsa, galiba, Kayalık Kent yok oldu artık. Bu sabah yine erkenden gittim. Baird de geri gelmedi. Geceyi manastırda geçirmiş. Ne iş karıştırdığını biliyor musun?" Kaygı vardı yüzünde Axelos'un. "Ne bulmaya çalışıyor acaba?" Graecen bilmiyordu. Yumurtasını sessizce yerken Campion'ı düşünüyordu. "Zavallı Campion," dedi. "*The Times*'a onunla ilgili bir yazı yazmalıyım. Büyük bir sanatçıydı ama öylesine bir adamdı ki. Geleneklere uymayan, belalı, böbürlenen... yoo, böbürlenen değil yapmacıklı biriydi. Büyük ressamdı yine de." Dostluklarından isteksizce de olsa kendini uzak tuttuğu büyük sanatçıların hepsinin insan olarak böyle itici olup olmadığını merak ediyordu. Dostoyevski'nin Hıristiyan uysallığından söz ederken uşaklarına sert davranması, Lawrence'ın bir kişi kendisine yardım ederken onun i-

çin hoş olmayan şeyler söylemesi gibi olaylar çok tuhaftı. İsteksizce ve herhangi bir ukalalıktan uzak, "Şu kesin ki, Campion bir beyefendi değildi," derken, bu sözcüğü gerçek anlamında kullanıyordu. Kabalığı doğuşundan değildi, doğasından geliyordu Campion'ın. Ondan daha aşağı bir şey yoktu. Yine de büyük bir kişiydi ve anısına bir şeyler yapılmalıydı. Rahatsız etmiş ve zenginleştirmişti (bu oldukça iyiydi, evet) rahatsız etmiş ve zenginleştirmişti dünyayı. O yaşarken daha zengindi dünya. "Sayın bayım, kısa yaşamı sırasında varlığıyla dünyayı hem rahatsız eden hem de zenginleştiren birinin ölümüne okuyucularınızın dikkatini çekmek isterim. Sözünü ettiğim kişi..." Bu kusursuz bir başlangıçtı. Yazısının çekirdeğini zihninde oluşturuvermekten mutlu, kendisini beğenerek yumurtasının kabuğunu kırdı.

"Biliyor musun, Dickie," dedi Axelos, "kalbinde hiç bir sorun olmadığını düşünüyorum. Bir keresinde, bir arkadaşıma da aynı şey söylenmişti. Doktor onun dosyasını bir başkasınınki ile karıştırmış. Sen de bir kere daha gözden geçirtseydin."

Graecen kızararak, "Gerçekten öyle mi düşünüyorsun?" diye sordu. Zayıf bir olasılıktı ama tutundu ona. "Olabilir elbette." Konuşurken bunun olanaksız olduğunu anlamıştı ama yine de can simidi gibi sarılmıştı bu düşünceye. Şu Londra'lı hayvanlara yazıp, tanıyı gözden geçirmelerini isteyecekti. Yumurtanın altın renkli kalbine dalarken "Olabilir," diye yineliyordu.

"Hah, başka bir şey daha var," dedi Axelos. "Minotor'un ne olduğunu çözdüm galiba. Şu patikadan, yanında polisle çıkan genci görüyor musun? Eminim ki işin aslını biliyor o."

Köyün polisi bir balıkçı çocuğu kolundan yakalamış çekiştirerek çimenlikten onlara doğru yaklaşıyordu. Görevden atılmış başçavuş kılıklı, kırmızı yüzlü, bıyıklı,

ciddi ifadeli yaşlı bir adamdı bu. Selam vererek, "İşte çocuk bu," dedi. Üstü başı dökülen ve ayakları çıplak olan çocuk onbeş yaşlarındaydı. Axelos en sert sesiyle konuşurken, çok korkmuş görünüyor, dudakları titriyordu. "Adın ne?"

"Karamanos oğlu Peter"

"Labirentteki tünellerden birinde bir koç boynuzu üflerken buldular seni, değil mi?"

"Evet."

"Neden?"

"Bum-bum diye ses çıkarıyor da ondan."

"Pekâlâ, niye labirentte bum-bum diye ses çıksın istiyorsun?"

"Yoksulum, efendim."

"Bu iş için para veriyorlar, değil mi? Kim veriyor?"

"Ah, efendim." Çocuk gözyaşlarına boğulup çimenlerin üzerinde hüngür hüngür ağlamaya başladı. Hıçkırıklar arasında, "Kim olduğunu söylememeliyim. Kim olduğunu söyleyemem," diye yineliyordu.

Hâlâ hazırolda duran polis, "Kalk yerden, sefil," dedi. "Kalk kurnaz yaratık. Bokoğlubok. Kalk." Çocuğa arkadan gizlice bir tekme yapıştırıp derhal hazırola geçti yine.

Axelos önündeki tabaktan bir şeftali alıp yemeğe başladı. Çocuğun sesi alçalmıştı. Yumuşak bir sesle, "Bunu al götür," dedi Axelos polise. "Ayaklarını bileklerinden kes. Belki o zaman konuşur."

Axelos ulumaya başlayan çocuğa doğru paytak paytak yürüyüp kıllı kolunun biriyle onu tutup kaldırdı yerden. "Konuş!" diye öylesine ansızın ve yüksek sesle bağırdı ki masanın üzerindeki tabak çanak adeta yerinden zıpladı. Graecen da iskemlesinden düşmedi ama adamakıllı ürktü. Çocuk konuşmaya başladı.

"Bay Jannadis," dedi.

"Turizmci mi?"

"Evet."

"Gidebilirsin şimdi. Dur, bekle." Katina gürültü üzerine balkona çıkmıştı. "Katina," diye seslendi Axelos sakince, "Bu çocuğa yüz Drahmi ver ve bir daha böyle bir şey yapmamasını söyle." Koltuğuna yerleşti yine ve polisi uğurladı. "İşte," dedi. "Görüyor musun? İnsan ne yapabilir ki?"

Graecen labirentin karanlıklarında duyduğu o korkunç kükremeleri ve canavar çığlıklarını anımsadı. "Mantıklı bir dünyada yaşıyoruz," dedi. "Her şeyin mantıklı bir açıklaması var galiba."

"Evet," dedi Baird arkalarında, "Hemen hemen her şeyin." Taraçaya gelip herkesle el sıkıştı. "Uzun zaman oldu," dedi Axelos. "Çok uzun zaman oldu. Seni gördüğüme sevindim."

"Bu arada," dedi Baird. "Bir haber vereyim. Virginia güvenlikte. Belli ki bir çıkış yolu bulup denize atladı." Graecen'ın rengi yemyeşil olmuştu. Axelos ayağa kalktı. "Bir bacağı kırılmış," dedi Baird. "Ama iyileşecek. Manastırda rahatça dinleniyor. Papaz kırığı tedavi etti. Korkarım bir süre kımıldamaması gerekiyor."

Axelos şaşkın, dolaşıp duruyordu. "Kızı bir doktor görmeli. Hanya'yı arayacağım. Ailesine haber verilmeli. Adresi var mı sizde?" Baird adresi almayı unutmuştu. "Önemli değil," dedi Axelos. "O gazeteciyi bulmaya çalışacağım." Hızla eve girdi.

"Gökten düşen bir kadın..." dedi Baird bir sigara yakarak. "Papaz'la henüz yola çıkmıştık ki kaçık rahip adayı önümüze dikilip gökten bir kadını düşerken gördüğünü söyledi. Sık sık hayal gördüğü için papazlar bu kez onu Bakire Meryem'in ziyaret etmiş olabileceğini düşündüler. Papaz John arkasına dönüp ötekileri körinançlarından dolayı azarlamaya hazırlanıyordu ki denizden bir kolun uzandığını gördük. Papaz, "Bir kadın," diye haykırıp, yaşamında ilk kez kadın görmüş biri gibi denize atladı ve yüzme bilen papazlar da onun arkasın-

dan atladılar. Yüzme bilmeyenler de balıkçı kayığı getirdiler oraya. Harika bir sahneydi, Graecen. Onları ıslanan cüppeleri ve silindir şapkalarıyla avaz avaz bağırarak yüzerken görmeliydin. Kayığa çıkarıldığında kızın kurtulamayacağını sandım. Ama ona sıcak çay içirip onu sıcak battaniyelere sardık ve dediğim gibi Papaz kızın bacağını tahtalarla destekledi. Galiba kız Campion'la birlikteymiş."

"Campion mı?" diye sordu Graecen şaşırarak.

"Evet. Çok halsiz ve zayıf göründüğü için fazla ayrıntı istemedim kızdan. Campion'ın kendisiyle birlikte atlayıp atlamadığından emin olmadığını söyledi yalnızca. Kayıklarla denize açılıp Campion'ı aramaya başladılar. Ama şu ana kadar bir iz yok."

"Campion," diye yineledi Graecen. "Pekâlâ, bundan bir öykü çıkmaz mı? Umarım bulurlar onu." Ama yüreğinde birden bir pişmanlık acısı duymuştu.

Çimenlikte yan yana yürüyüp çınarın altındaki güneşli alanda oturdular. İçerden telefonla konuşan Axelos'un sesi geliyordu. "Alo? Alo? Hanya? Alo?..."

"İşe yaramayacak galiba," dedi Graecen.

"Bir dakika," dedi Baird birden "Yaşlı Axelos'la ilgili tuhaf şeyler öğrendim. Burada Katina adında bir köylü kızı var mı?"

"Evet," dedi Graecen. "Hizmetçi."

"Axelos onunla evli."

"Saçma." dedi Graecen. "Nasıl olabilir ki?"

"Papaz kendisi evlendirmiş onları. Başka bir şey de var. Şu Kayalık Kent işi..."

"Yok oldu o. Çöktü."

"Papaz onun gerçek olduğunu söylüyor. Bir kaçakçıyı ararken bulmuşlar Kayalık Kent'i. Sonra, Papaz'ın dediğine göre, Axelos ona para vermiş ve orayı kendilerinin inşa ettiğini, kabartmaları kendilerinin yaptığını söylemesini istemiş. Ne anlıyorsun bundan?"

Graecen, Virginia'ya evlenme teklif etmesine ramak kaldığını düşünüyordu. Kıl payı kurtulduğu aklına geldikçe titriyordu. Aptalca bir şey yapmadan zamanında kendini sıyırmalıydı böyle şeylerden. Baird'in kendisine baktığını görünce sordu: "Ha?"

"*Bu* sence ne anlama geliyor?" diye yineledi sorusunu Baird.

"Daha gördüğüm anda gerçek olduğunu anlamıştım," dedi Graecen gururla. "Ama gerçek değilmiş gibi göstermek istemesinin nedenini bilmiyorum."

Baird, merak kesilmiş, "Soralım kendisine," dedi. Graecen ayağa kalkıp, çimenlikte bir aşağı bir yukarı dolaştı. Doğal nezaketi, başka insanların sırlarına karışmasını engelliyordu. "Bana kalırsa," dedi, "böyle bir şey yapmasak daha iyi olur. Gerçekten çok eski bir arkadaşımdır benim. Onu tedirgin etmek ve incitmek istemem. Üstelik orası bütünüyle yok oldu. Bu işi burada bırakalım."

Axelos, üstünde pijaması, başında hasır şapkası ile geldi. Yanlarına oturup, "Olmuyor," dedi. "Ne biçim ülke!"

"Ne biçim ülke!" diye yineledi Graecen; gözlerini kıpırtılı denize ve burunda parlayan beyaz binalara dikmişti.

Üçü hiç kımıldamadan oturup güneş ışığının içlerine işleyişini duyumsadılar. Çınar dallarında kuşlar ötüyordu. Yaz başlamıştı.

Katina üzerinde parlak renkli bir giysi, yanlarına gelip bir şişe şarap ve birkaç bardak bırakırken, Graecen uykulu bir sesle "Minotor'a üzüldüm yalnızca," dedi. "Şu yaşımda beni bu keyiften yoksun bırakmamalıydın, Silenus."

Ama Axelos, koyu renkli tatlı şarabı bardaklara koyarken içini çekiyor ve kendisinden hoşnut görünüyordu.

YAZARIN NOTU

Bu öyküde söz konusu kişi ve olayların gerçekle bir ilgisi yoktur. Olayın geçtiği yer olan Girit adasının da herhangi bir onur kırıcı amaçla seçilmediği konusunda güvence verebilirim. Saygıdeğer Henry Fanshawe Tozer'ın 1875'de Oxford Üniversitesi'nce yayımlanmış *Ege Adası* adlı eserinden bir alıntıyı aşağıda sunuyorum.

Öykümle ilgili fikri bana bu alıntının verdiğini söylemeliyim.

"Ida Dağı'nın doğusundan adayı tekrar geçip, kuzey kıyılarda Megalocastron veya Candia kentlerine gitmekti amacımız; ama bunu yapmadan önce yakın çevrede Labirent olarak tanınan dolambaçlı yeri gezmeye karar vermiştik. Ev sahibimiz Kaptan George kılavuzumuz olacaktı.

"Kararımıza uygun olarak ertesi sabah onunla birlikte Gortina akropolünün aşağısındaki ırmağı yürüyerek geçtik ve kuzeydoğuya doğru tepeleri tırmanarak bir saat içinde labirente ulaştık. Kayaların yatay katmanlı, killi kireç taşından oluştuğu dağlık alanda pek geniş olmayan bir menfezden giriliyordu oraya. İçerisi ise yassı bir tavanarasına benziyor ve giriş ağzından her yöne bölmeler ve tüneller dağılıyordu. İlk bakışta yapay bir yapı izlenimi veren labirent büyük olasılıkla bütünüyle doğal. Yine de bazıları buranın taş ocağı niyetine kullanıldığını düşünüyor. Hepimizde birer mum vardı. İki yanına yukardan düşmüş taşların yığıldığı bir geçitten in-

dik aşağı. Tepemizdeki çatının yüksekliği birbuçuk ile altı metre arasında değişiyordu. Dolaşıp, dikine yerleşmiş bir taşın karşısına çıktık. Modern bir Ariadne'nin işiydi bu ve yol göstermek amacıyla oraya konmuştu; çünkü ara ara ana geçitlerden bir sürü kol ayrılıyordu her yöne ve içeriye ışıksız girenler kayboluyordu. Kaptan George son savaş sırasında (1867-1869) komşu köylerden, aralarında kendisinin de bulunduğu beşyüz kadar Hıristiyan'ın, daha önce atalarının bir başkaldırı sırasında evlerini yakıp yıkan, sürülerini ve el koyabilecekleri her şeyi alıp götüren Türklerden kaçmak için yaptıkları gibi, üç yıl boyunca burada yaşadıklarını anlattı bize. Her birine bir ailenin yerleştiği odaların yapımında kullanılan taş yığınlarını gösterdi. Yarı şaka yarı ciddi, yemekhanenin nerede olduğunu sorduğunda, iyice içerilerde beşyüz kişinin bir araya gelebileceği ve ara sıra toplanarak dans edip şarkı söyledikleri ve eğlendikleri geniş bir merkez salon bulunduğu yanıtını verdi. İçeride yiyecek ekmek ve aydınlanma için de yağ depoladıklarını söyledi. Ve mağaranın en iç kısımlarındaki bir kaynak, su elde ettikleri tek yerdi çünkü başka yerde herhangi bir sarkıt ya da damlayan su görmedik. Yarım saat boyunca farklı yönlerde dolaşmamıza karşın labirentin kollarından henüz onda birine bile girmemiştik. Geri dönüp açık havaya çıktık.

"Taşıdığı modern ada ve bazı bilim adamlarının olumlu görüşlerine karşın, bu yerin özgün Girit labirenti olduğunu varsaymak için bir neden yok. Büyük olasılıkla bu yer de, ona ilişkin anlatılan öyküler de, söylencesel şeylerdi ve pek çok başka Yunan söylencesi gibi burası da bir mağara gibi coğrafi birtakım özelliklerden kaynaklanmıştı.

"Yine de bütün Yunanlı yazarlar öykünün yeri olarak Knossus'tan söz ediyorlar; ayrıca bu kentin parasında amblem olarak Labirent resmi var.

"Tepeden yukarı çıkıp bir yaylaya geldik. Kaptan George bulunduğumuz yerin altında labirentin olduğunu söyleyip yemekhanenin yerini gösterdi bize. Daha yükseklerde ise Dictean, Ida, Kedros ve Beyaz Dağlar'dan oluşan karlı Girit dağlarını bir arada görebiliyorduk."

Dışişleri'ndeki görevinden ayrılıp Kıbrıs'a yerleşti. *İskenderiye Dörtlüsü*'nün ilk romanı *Justine* 1956 yılında orada yazıldı. 1957'de ikinci karısıyla birlikte Fransa'ya yerleşti, hayatının son yıllarını Nîmes yakınlarında Sommière'de geçirdi ve orada öldü (1990).

1947 yılının Haziran başlarında, beş-on İngiliz turist, Girit adasında yeni keşfedilmiş Cefalû labirentini dolaşmak üzere, Yunan bir rehberin önderliğinde labirente giriyorlar. Ama beklenmedik bir göçük sonucu bir mağarada kapalı kalıyorlar. Kazadan kurtulanlar için bir çıkış yolu arayışı başlıyor. Labirentin o karanlık, bilinmeyen yeraltı dünyasındaki ürkünç yolculuk, parlak Yunan güneşinin altındaki aydınlık dünyada son bulduğu zaman, simgesel bir anlam kazanıyor. Labirentten çıkış yolunu bulan bir karı-koca, önlerinde hiç hazır olmadıkları, tuhaf ama yepyeni bir hayat seçeneği buluyorlar.

Lawrence Durrell hayranlarının severek okuyacakları bir roman. Durrell'ın yazarlık hayatının ilk döneminde, 1947 yılında, *Dörtlü*'den çok önce kaleme alınmış *Labirent*, ama *İskenderiye Dörtlüsü*'nün, *Avignon Beşlisi*'nin daha o zaman yazılmaya başlandığı görülüyor. İzlekleri, kişileri, soruları, savları, biçemiyle aslında Durrell'ın başından beri tek bir roman yazmış olduğunu düşündürüyor. Yine gizem dolu, gerilimli, sürükleyici, yanardöner bir öyküyle büyülüyor bizi.

Roman

ISBN 975-545-080-7

telos